

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Gintarė Zelionkaitė

Socialinės politikos magistrantūros studijų programa
Magistro darbas

**Profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių vertinimas Lietuvoje: vaiko priežiūros
atostogų kontekstas**

Darbo vadovė: doc. dr. Rūta Brazienė

Vilnius
2025

Baigiamąjį darbą „Profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių vertinimas Lietuvoje: vaiko priežiūros atostogų kontekstas“, patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr. 250000-DS-11682, parengiau savarankiškai, tyrimą atlikau, laikydamasi tyrimo etikos reikalavimų.

2025-01-13

Gintarė Zelionkaitė, Nr. 2316024,

(Data)

(Studentės (-o) vardas, pavardė, studento pažymėjimo numeris, parašas)

Turinys	
Santrauka	4
Summary	5
Ivadas	6
1. Šeimos ir darbo sąveika: teorinės perspektyvos ir empiriniai tyrimai	11
1.1. Nesuderinami vaidmenys? Darbo ir šeimos konflikto teorija	11
1.2. Socialinių vaidmenų teorija: lūkesčiai ir stereotipai	13
2. Šeimai palanki politika: nacionalinių ir tarptautinių teisės ir strateginių dokumentų apžvalga	15
2.1 Šeimos politika: nacionaliniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai	16
2.2. Europos Sąjungos teisinė ir strateginė bazė šeimos politikai	22
3. Šeima ir darbas: priemonės ir įgyvendinimas	26
3.1. Nuo tradicijų iki modernybės: kaip šeimos modeliai veikia pasidalijimą vaidmenimis?	26
3.2. Šeimos politikos priemonės: lankstus darbo organizavimas ir vaiko priežiūros sistema	30
3.2.1. Atostogos, skirtos vaiko gimdymui ir priežiūrai	30
3.2.2. Lanksčios darbo organizavimo formos	33
3.2.3. Vaiko priežiūros paslaugos	34
4. Empirinio tyrimo metodika ir eiga	35
4.1. Jaunimo požiūris į šeimą ir darbą: duomenų analizė ir rezultatai	38
4.2. Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybės vaiko priežiūros atostogų kontekste: tyrimo rezultatai	43
4.2.1. Šeimos politika: įgyvendinimas ir tikslai	44
4.2.2. Iššūkiai derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus	46
4.2.3. Vaiko priežiūros atostogų sistema	48
4.2.4. Ateities perspektyvos: ekspertų siūlymai	50
Išvados	54
Rekomendacijos	55
Literatūra	56
Priedai	66

Santrauka

Šio tiriamojo darbo tikslas yra išsiaiškinti, ar 2023 m. pradžioje įsigaliojusi Europos Sąjungos direktyva dėl tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros veikia tėvų galimybes suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis Lietuvoje. Siekiant atsakyti į probleminį klausimą tyrime nagrinėjami šeimos politiką reglamentuojantys dokumentai, šeimos modeliai, šeimos politikos priemonės padedančios derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, jų įgyvendinimas, iššūkiai kylantys tėvams, siekiantiems suderinti šiuos įsipareigojimus. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog jaunimas susiduria su šeimos ir darbo derinimo konfliktu. Šią išvadą taip pat patvirtina ekspertų tvirtinimas, jog šeimos derindamos šeiminius ir profesinius vaidmenis susiduria su begale iššūkių, t. y. ikimokyklinio ugdymo prieinamumo trūkumas, nedraugiškas darbdavių požiūris, infrastruktūros trūkumas ir kt. Šiuos iššūkius turėtų atliepti šeimos politikos išsikelti tikslai ir jų įgyvendinimas. Kaip svarbiausius jų ekspertai išskiria – šeimos balso atstovavimą, pagalbą jaunoms šeimoms, finansinę paramą ir paslaugas šeimoms, šeimos instituto stiprinimą. Ekspertai sutinka, jog neperleidžiami vaiko priežiūros atostogų mėnesiai yra naudingi šeimoms, siekiančioms suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis. Nepaisant to, sistemoje matoma ir trūkumų, ryškiausias jų – sutrumpėjęs vaiko priežiūros atostogų laikotarpis, nepasinaudojus neperleidžiamais vaiko priežiūros mėnesiais. Remiantis ekspertų siūlymais, siekiant tobulinti šeimos politiką bei sudaryti palankias sąlygas derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, turėtų būti didinama vaiko priežiūros išmoka, taikomos mokestinės lengvatos šeimoms, didinamas ikimokyklinio ugdymo prieinamumas, plečiamos lanksčios darbo formos, skatinami tėčiai įsitraukti į vaiko priežiūrą suteikiant jiems papildomą neperleidžiamą mėnesį, pasinaudojus pirmaisiais dviem. Analizė taip pat atskleidė, jog vienas iš didžiausių šeimos politikos trūkumų ekspertų akimis yra praktinis ir nuoseklus politikos įgyvendinimas.

Reikšminiai žodžiai: šeimos politika, vaiko priežiūros atostogos, neperleidžiami vaiko priežiūros atostogų mėnesiai, šeimos ir darbo derinimas.

Summary

The aim of this study is to investigate whether the European Union Directive on work-life balance for parents and carers, which came into force at the beginning of 2023, has an impact on the ability of parents to reconcile their family and professional roles in Lithuania. To answer the research question, the study examines family policy documents, family models, family policy measures to support the reconciliation of family and professional roles, their implementation, and the challenges parents face in reconciling these responsibilities. The results of the quantitative research revealed that young people are facing conflict between family and work. This finding is also supported by the experts' statement that families face a number of challenges in balancing family and professional roles, such as lack of access to pre-school education, unfriendly perceptions of employers, lack of infrastructure etc. The aims of family policy and their implementation should respond to these challenges. Experts identify the following as the most important: representation of the family voice, assistance to young families, financial support and services for families, and strengthening the family institution. Experts agree that non-transferable period of parental leave are useful for families seeking to reconcile family and professional roles. Nevertheless, there are also weaknesses in the system, the most notable of which is the reduction in the period of parental leave without the use of non-transferable parental months. Experts suggest that, in order to improve family policy and create favorable conditions for reconciling family and professional roles, parental allowance should be increased, tax benefits for families should be applied, access to pre-school education should be improved, flexible forms of work should be expanded, and fathers should be encouraged to get involved in childcare by giving them an additional month of non-transferable period of parental leave after the first two months. The analysis also reveals that one of the biggest shortcomings of family policy in the eyes of the experts is the practical and continuous implementation of the policy.

Keywords: family policy, parental leave, non-transferable period of parental leave, reconciliation of work and family.

Ivadas

Mažėjantis gimstamumas, senstanti visuomenė, kintanti šeimos struktūra bei santuokų skaičiaus mažėjimas – demografinės problemos, su kuriomis susiduria ne tik Lietuva, bet ir didelė dalis Europos bei kitos pasaulio valstybės. Šie iššūkiai turi didžiulę reikšmę formuojant ir įgyvendinant šeimai palankią valstybės politiką, palengvinančią galimybes derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus. Šiuolaikinėje visuomenėje darbas ir šeima laikomi pamatinėmis ir svarbiausiomis vertybėmis. Mokslininkai sutaria, kad darbą savo svarba gali nukonkuruoti tik šeima (Žiliukaitė, Poviliūnas ir Savicka, 2016, p. 68). Dėl galimos konkurencijos arba, veikiau, ribotų profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių, moterys bei vyrai susiduria su individualaus gyvenimo bei darbinių įsipareigojimų derinimo iššūkiais. Šie iššūkiai koreliuoja su instituciniais veiksniais (vaiko priežiūros atostogų politika, vaikų priežiūros ir socialinių paslaugų, ikimokyklinio ugdymo prieinamumu) bei lyčių vaidmenimis ir jų pokyčiais.

Pastaraisiais dešimtmečiais moterims, o ypač motinoms, aktyviai įsitraukiant į darbo rinką, išryškėjo netolygus pasiskirstymas namų ruošos darbais bei vaikų priežiūra tarp vyrų ir moterų (Galdauskaitė, 2018). Ankstesni tyrimai (Reingardė, Jančaitytė ir Tereškinas 2006; Tereškinas ir Maslauskaitė, 2008; Galdauskaitė, 2018) atskleidė, kad asimetrinis pareigų pasidalijimas šeimoje ir įsišakniję lyčių stereotipai visuomenėje nulemia, jog su šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo konfliktu kur kas dažniau susiduria moterys. Taigi vaidmenų derinimas yra ne tik individualaus pasirinkimo klausimas, bet ir plačiosios visuomenės palaikomi stereotipai, susiję su lyčių vaidmenimis. Valstybė, pasitelkdama įvairias politines priemones, siekia lyčių lygybės šeimoje, skatina aktyvesnį tėčių įsitraukimą į vaikų priežiūrą bei didesnį moterų įsitraukimą į darbo rinką.

Kultūrinės ir istorinės tradicijos daro įtaką kaip šeimose pasidalijama pareigomis. Sovietmečiu įsivyravę dirbančio vyro ir šeimos, vaikų ir namų prižiūrėtojos moters lyčių vaidmenys, nulėmė tai, jog socialinėje kasdienybėje išplito dirbančios ir kartu prižiūrinčios moters modelis (Maslauskaitė, 2008). Istorinis kontekstas ir visuomenės nuostatos, vykdoma šeimos politika ir darbo rinkos struktūra, galėtų paaiškinti, kodėl egalitarinis modelis vis dar yra iššūkis. Šiame darbe nagrinėjama Lietuvoje vykdoma šeimoms palanki politika, nacionaliniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai; taip pat Europos Sąjungos teisinė ir strateginė bazė, skirta šeimos politikos sričiai; šeimos modeliai ir jų kaita; bei priemonės, padedančios šeimoms derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus, su tikslu išsiaiškinti profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybes, po 2023 metų pradžioje įgyvendintų vaiko priežiūros atostogų modelio pakeitimų.

Tyrimo problema: Lietuvoje vykdoma šeimai palanki valstybės politika apima finansines paskatas (tėvystės/motinystės, vaiko priežiūros išmokas, „vaiko pinigus“, vienkartinės išmokas ir kt.) ir paslaugas (ikimokyklinis ir neformalus ugdymas, informavimas ir konsultavimas, pasirengimo

šeimai ir tėvystės įgūdžių ugdymas ir kt.). Šių priemonių tikslas – sudaryti tėvams palankias sąlygas derinti profesines ir šeimos pareigas. Siekiant tėvams, turintiems priežiūros pareigų, sudaryti sąlygas geriau derinti darbo ir priežiūros pareigas, 2019 m. birželio 20 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva ((ES) 2019/1158) dėl tėvų ir prižiūriniųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros (toliau – direktyva). Todėl svarbu kelti klausimą ar įsigaliojusi ir nuo 2023 m. sausio 1 d. pokyčių vaiko priežiūros išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarkoje atnešusi direktyva ir jos įgyvendinimas veikia šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybes tarp tėvų Lietuvoje?

Atliktų tyrimų Lietuvoje apžvalga ir darbo naujumas: Moksliniame diskurse šeimos politikos tematika nėra nauja. Moksliniuose tyrimuose nagrinėjami šeimos sampratos, šeimos politikos, (ne)finansinės paramos, paslaugų šeimai, vaiko priežiūros, darbo ir šeimos derinimo, demografiniai ir lyčių vaidmenų klausimai.

Pirmieji darbai, kuriuose nagrinėjamas vaidmenų pasidalijimas šeimoje, pasirodė po 1990 metų. 1900-1992 vykdyti vertybiniai tyrimai, atskleidė, jog gyventojų požiūris į šeimą tuo metu buvęs tradicinis. 1995 metais pristatytoje studijoje „Moteris Lietuvos visuomenėje“ pateikti 1994 metais atlikto tyrimo duomenys, parodė, jog Lietuvos gyventojų nuostatas į lyčių vaidmenis šeimoje ir visuomenėje liberalėje. Pakartotinai atlikti panašūs (kiek patobulinti) tyrimai 2000, 2009 bei 2022 metais (Purvanekas ir Purvanekienė, 2001; Moterų informacijos centras, 2009; Jurėnienė ir Purvanekienė, 2023) tą patvirtino. Apie šeimą bei šeimos modelio kaitą, modernėjimą taip pat rašė: Stankūnienė ir kt. (2003), Tereškinas (2008), Maslauskaitė (2010, 2023), Česnuitytė (2015), Česnuitytė ir Kanopienė (2014, 2015). Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo problemą iš moterų perspektyvos nagrinėjo Reingardė (2004), Činikienė (2011), Šorytė ir Jasiukevičiūtė-Zelenko (2016) ir Sandu (2013), Bielskytė ir Smilgienė (2016); apie vyrų ir moterų vaidmenų derinimą rašė Reingardė ir Tereškinas (2006); Kairienė ir kt. (2009) atskleidė darbdavių požiūrį į vaidmenų derinimą, Česnauskas ir Lasauskaitė-Zabielskė (2014) aptarė vadovų paramos svarbą derinant darbą ir šeimą, o Grigužauskaitė (2021) disertacijoje nagrinėjo tiesioginių vadovų vykdomą politiką ir požiūrį bei dirbančių tėvų patirtis ir lūkesčius; Tadzegolskienė ir kt. (2016) vykdytame Lietuvos mokslo Tarybos finansuojamame projekte „Jaunų šeimų tėvystės ir karjeros suderinimo modelis“ sudarė šeimos ir karjeros derinimo modelį; Grigužauskaitė ir Skučienė (2019) tyrime nagrinėjo šeimos ir darbo derinimo teisinės priemonės bei atskleidė, kurioms iš jų yra skiriama daugiausia dėmesio; iššūkius derinant darbą ir šeimą, turint ikimokyklinio amžiaus vaikų nušvietė Grigužauskaitė (2019).

Bendrai šeimos politikos klausimą tyrinėjo: Skubiejūtė (2023) tirdama vienu motinų šeimų stigmatizacija Lietuvos šeimos politikoje bei paramos šeimai politiką (2021); Senkuvienė (2018) straipsnyje analizavusi šeimos politikos problemas bei priėjusi išvados, jog siekiant įgyvendinti

šeimos politikos tikslus būtina užtikrinti tvarią ir stabilią šeimos politiką, orientuotą į savarankiškai šeimai funkcionuoti būtinų sąlygų kūrimą. Taip pat R. Jančaitytė atlikusi tyrimą apie šeimai palankias priemones, galinčias efektyviai padėti tėvams derinti darbą ir šeimą, pabrėžiant, jog pastarosios nėra pakankamos skatinant lyčių lygybę (2006); lyginamąjį Baltijos šalių ir Lenkijos ekspertų požiūrio į šeimos politikos formavimo problemas tyrimą (2010) bei kėlusi idėją, jog šeimos politikos institucionalizavimas negarantuoja šeimos politikos efektyvumo (2008) ir tyrinėjusi šeimos politikos formavimą Lietuvoje (2011). Marcinkevičiūtė ir Balžekienė (2014) straipsnyje lyginant Lietuvos ir Nyderlandų socialinės politikos priemones šeimoms pažymėjo, jog Lietuvoje šios priemonės daugiau orientuotos į socialinės rizikos šeimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas nėra išplėtotas, o politinių priemonių kūrimas – fragmentiškas; Kavoliūnaitė-Ragauskienė (2017) disertacijoje tyrinėjo visuomenės dalyvavimo formuojant šeimos politiką prielaidas.

Pastarąjį dešimtmetį gana plačiai tiriamas vaiko priežiūros, išmokų ir paslaugų klausimas. J. Bučaitė-Vilkė (2013, 2024) straipsniuose nagrinėjo vaiko priežiūrą ir pareigų pasidalijimą šeimoje; Šarlausko ir Telešienės (2014) atlikti interviu su ekspertais parodė, kad 2011 metais įgyvendintas motinystės (tėvystės) išmokų reglamentavimas sustiprino vyro-šeimos maitintojo modelio bruožus ir nepakankamai skatino moteris grįžti į darbo rinką. Šiai minčiai antrino Brazienė ir Vyšniauskienė (2020) bei Norgėlaitė (2020) savo tyrimuose. Žalimienė (2015) tyrinėjusi paramą šeimai priėjo išvados, jog 1996-2013 metais vykę šeimos politikos patobulinimai ir reformos paradigminių pokyčių šeimos paramos politikoje neatnešė; Brazienė ir Vyšniauskienė (2017) atskleidė, jog ekspertų nuomone šeimai palankios politikos priemonės turi daugiau trūkumų, nei pranašumų, autorių 2019 metų tyrimas parodė, jog Lietuvoje egzistuojanti vaiko priežiūros atostogų sistema nesudaro lygių galimybių įsitraukti į vaiko priežiūrą bei dalyvavimą darbo rinkoje; Aidukaitė ir Senkuvienė (2019) tyrimo apie paramos šeimai iššūkių rezultatai atskleidė, jog vaiko priežiūros atostogos yra itin vertinamos ir reikalingos, tačiau jos turi būti paremtos priežiūros paslaugomis ir lanksčiomis darbo formomis; Ražauskienė (2021) tyrinėjo požiūrį į Europos Sąjungos įsigaliojusią direktyvą 2019/1158; Brazienė ir Skučienė (2022) tyrė kaip tėvai vertina darbo ir šeimos vaidmenų derinimą vaiko priežiūros atostogų metu; Vyšniauskienė (2023) remiantis ekspertų vertinimu analizavo vaiko priežiūros atostogas po priimtą direktyvą ir tėvų dalyvavimą darbo rinkoje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakytas tyrimas „Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas“ (2018) pateikė vertinimą apie finansinių paskatų ir paslaugų efektyvumą, tyrimas apie „Vaikų priežiūros paslaugos Lietuvoje“ (2023) atskleidė paslaugų poreikį bei prieinamumą. 2024 m. Lietuvos moterų lobistinė organizacija įgyvendindama projektą „Moterų ir vyrų priežiūros pareigų skirtumo mažinimas“, remiamą socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atliko kiekybinį ir kokybinį tyrimus. Kiekybiniame tyrime

apie nemoką darbą namuose (Purvanekienė ir kt., 2024) nagrinėjamas ne tik vaikų, bet ir vyresnio amžiaus žmonių priežiūros klausimas. Tyrimas atskleidė, jog 2/3 Lietuvos gyventojų yra susidūrę su šeiminių ir profesinių įsipareigojimų derinimo problema. Nustatyta, jog su šiais sunkumais dažniau susiduria moterys, nei vyrai. Tarp tyrime dalyvavusių asmenų, auginančių vaikus, dauguma atsakė, jog nejaučia valstybės ar savivaldybės teikiamų vaiko priežiūros paslaugų trūkumo. Tačiau vaiko priežiūros pasidalijimu tarp tėvų buvo labiau patenkinti vyrai nei moterys. Mokslininkės priėjo išvados, jog gyventojai Lietuvoje turi mažiau problemų dėl vaikų priežiūros, nei vyresnio amžiaus ar turinčių negalią asmenų priežiūros. Tuo tarpu kokybinis tyrimas „Neapmokamas darbas namuose“ (Novelskaitė, 2024), nagrinėja moterų, auginančių vaikus iki 4 metų amžiaus bei moterų, prižiūrinčių artimuosius dėl negalios, ligos ar senatvės, situacijas. Tyrimo dalis apie moteris, auginančias vaikus, atskleidė, jog vaikų priežiūra ir namų ruošą iš esmės yra darbas, kurio dalis iš apklaustų moterų nemėgsta ar net nekenčia; dažnai darbdaviai ir kolegos nepasižymi empatija, kuomet kalbama apie neapmokamo darbo pareigas turinčias moteris; moterys patiria sunkumus suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis; šeimos taiko kasdienius įsipareigojimų derinimo sprendimus, tyrime kaip vienas tokių minimi neperleidžiami mėnesiai vaiko priežiūrai.

Kaip matyti tyrimų aptariančių naujai įsigaliojusią Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą ((ES) 2019/1158) dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros vos vienas kitas. Atsižvelgiant į tai tyrimas, atskleidžiantis pasikeitusios vaiko priežiūros atostogų tvarkos įtaką tėvų galimybėmis derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis Lietuvoje yra ypač aktualus. Šios temos aktualumą šių dienų visuomenėje ir moksliniame diskurse, atskleidžia ir tai, jog 2024 m. vykusiam nacionaliniame žmogaus teisių forume viename iš pranešimų apie „Lyčių lygybę vaikų priežiūroje. Pirmi metai su work-life balance direktyva – kaip tėčiams sekasi įsitraukti?“ aptartas nemokamas darbas rūpinantis šeimos nariais namuose, tėčių įsitraukimas į vaiko priežiūrą, pareigų pasidalijimas namuose bei 2023 metų pradžioje įsigaliojusi direktyva.

Tyrimo objektas: pasikeitusios vaiko priežiūros atostogų tvarkos poveikis tėvų galimybėms derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis Lietuvoje.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti ar įsigaliojusi Europos Sąjungos direktyva veikia tėvų galimybes suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis ir pateikti tobulinimo pasiūlymus. Išsikeltam tikslui pasiekti darbe keliami šie **uždaviniai**:

1. Pateikti teorinius tyrimo aspektus;
2. Išanalizuoti šeimoms palankios politikos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje;
3. Aptarti šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo modelius bei priemones;

4. Parengti tyrimo apie tėvų galimybes Lietuvoje derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis metodologiją, atlikti tyrimą bei suformuluoti pasiūlymus ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai: Siekiant išanalizuoti esamą teorinę ir empirinę medžiagą apie lyčių vaidmenis, šeimai palankią politiką bei profesinius ir šeiminius vaidmenis, atlikta mokslinės literatūros analizė. Su tikslu giliau suvokti Lietuvoje vykdomą šeimos politiką ir galimybes derinti profesinius ir šeiminius vaidmenis pasirinkta mišrių metodų metodologinė prieiga t. y. kokybinis tyrimo metodas, apklausiant ekspertus bei kiekybinis tyrimo metodas, pasitelkiant aprašomąją statistiką.

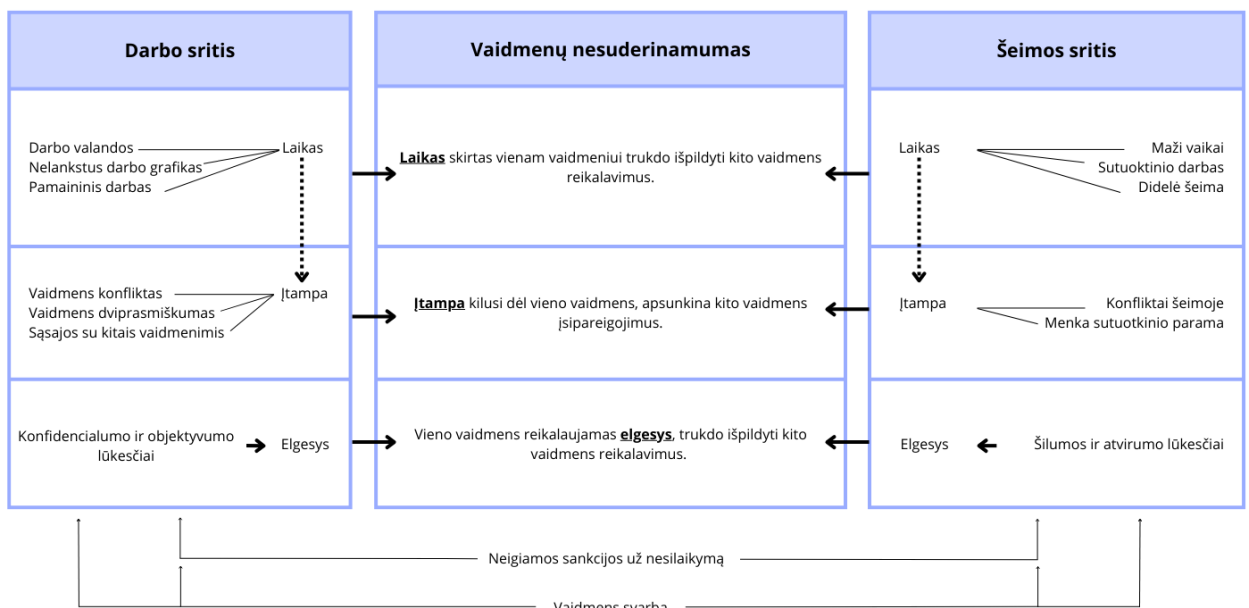
Darbo struktūra: Darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje aptariama teorinių prieigų ir tyrimų, susijusių su šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo problema. Antroje dalyje analizuojama Lietuvoje formuojama ir įgyvendinama šeimai palanki valstybės politika, apžvelgiami teisiniai aktai, strateginiai dokumentai ir naujai įsigaliojusi Europos Sąjungos direktyva bei politikos priemonės, tikslai. Taip pat aptariama Europos Sąjungos teisinė ir strateginė bazė šeimos politikoje. Trečioje dalyje analizuojami šeimos ir darbo derinimo modeliai, jų įtaka šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimui bei šeimos politikos priemonės, leidžiančios suderinti šiuos vaidmenis. Ketvirtoje dalyje pateikiami kokybinio tyrimo metodu surinkti duomenys, jų analizė su tyrimo rezultatais. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1. Šeimos ir darbo sąveika: teorinės perspektyvos ir empiriniai tyrimai

Siekiant suvokti šeimos ir darbo sąveiką bei iš to kylančius iššūkius, svarbu aptarti teorijas, nagrinėjančias šią sritį. Pirmiausia nagrinėjama darbo ir šeimos konflikto teorija (angl. *Work-Family Conflict Theory*), atskleidžianti kaip įtampos, laiko ir elgesio pagrindu gali kilti konfliktas tarp šių vaidmenų. Taip pat analizuojama socialinių vaidmenų teorija (angl. *Social Role Theory*), padedanti suvokti kaip visuomenės lūkesčiai formuoja elgesį šeimoje ir darbe.

1.1. Nesuderinami vaidmenys? Darbo ir šeimos konflikto teorija

Darbo ir šeimos konflikto teoriją išsamiai aptarė Jeffrey H. Greenhaus ir Nicholas J. Beutell (1985). Autoriai, remdamiesi Kahn ir kitų (1964) darbu apie vaidmenų konfliktą, darbo ir šeimos konfliktą apibrėžia kaip konfliktą, kylantį tarp vaidmenų (angl. *interrole conflict*), kuomet darbo ir šeimos sričių vaidmenys tam tikru atžvilgiu yra tarpusavyje sunkiai suderinami. Tai yra atliekant profesinius įsipareigojimus tampa sudėtinga vykdyti šeiminius. Tyrėjai išskiria tris pagrindinius darbo ir šeimos konflikto veiksniai: laiko, įtampos ir elgesio pagrindu kylančius konfliktus (1 pav.).

Pav. 1. Darbo ir šeimos konflikto šaltinių modelis pagal Jeffrey H. Greenhaus ir Nicholas J. Beutell (1985).

Pateiktas modelis buvo sukritikuotas (Gutek ir Searle, 1991) ir papildytas, pabrėžiant, jog darbo ir šeimos konfliktas yra dviejų krypčių t. y. konfliktas gali kilti ne tik dėl profesinių įsipareigojimų darbe keliamų reikalavimų, trukdančių šeimos gyvenimui (darbo-šeimos konfliktas, angl. *work-to-family conflict*), bet ir dėl įsipareigojimų šeimai, galinčių sukelti sunkumų tinkamai atlikti darbus (šeimos-darbo konfliktas, angl. *family-to-work conflict*). Todėl Jeffrey H. Greenhaus ir Nicholas J. Beutell pasiūlytas modelis pasidalija į šešias dimensijas: laiko pagrindu kylantys šeimos-darbo (1) ir

darbo-šeimos (2) konfliktai; įtampos pagrindu kylantys šeimos-darbo (3) ir darbo-šeimos (4) konfliktai; elgesio pagrindu kylantys šeimos-darbo (5) ir darbo-šeimos (6) konfliktai. Autorės taip pat išskiria lyties aspektą, kaip lemiantį veiksni patiriant konfliktą, pvz.: moterys gali patirti didesnę šeimos-darbo konfliktą dėl visuomenės lūkesčių. Toliau aptariant laiko, įtampos ir elgesio pagrindu kylančius konfliktus analizuojamos ir autorių papildomai išskirtos dimensijos.

Laiko pagrindu kylantys konfliktai – tai konfliktai, kuomet skirtingi asmens vaidmenys konkuruoja dėl laiko. Darbo srityje, tai siejama su viršvalandžiais, nelanksčiu darbo grafiku ir pamaininiu darbu, t. y. kai įsipareigojimai darbe sumažina laiką, skirtą šeimos vaidmeniui. Tuo tarpu šeimos srityje – mažamečiai vaikai, daugiavaikė šeima, dviejų dirbančiųjų šeimos modelis, tampa veiksniais mažinančiais darbo našumą, dėl įsipareigojimų šeimai. Portugalijoje atliktas tyrimas apie darbo-šeimos ir šeimos-darbo konflikto ryšį su darbe paskirtų užduočių atlikimu (Moreira et al., 2023) atskleidė, jog šeimos-darbo konfliktas, kai įsipareigojimai šeimai turi įtakos darbe, reikšmingai sumažina darbo našumą. Tačiau darbo-šeimos konfliktas, kai įsipareigojimai darbe riboja šeimai skirtą laiką, neturėjo neigiamo ir statistiškai reikšmingo ryšio. Autorių nuomone tyrimo rezultatams galėjo turėti įtakos tai, jog tyrimas vykdytas 2022 metais, kai didelė dalis apklaustų darbuotojų dirbo nuotoliu būdu namuose, kas suteikia daugiau lankstumo derinant šeimos ir darbo vaidmenis. Tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, jog darbo ir šeimos konfliktas reikšmingai sumažina darbuotojų gerovę, t. y. fizinę ir psichologinę gerovę.

Įtampos pagrindu kylantys konfliktai – tai konfliktai, nulemti įtampos, nuovargio, apatijos, irzlumo ar kitų neigiamų emocijų, pasireiškusių vienoje srityje ir keliančių iššūkius tinkamai vykdyti kito vaidmens įsipareigojimus. Darbo srityje įtampą iššaukiančios situacijos (didelis darbo krūvis, pokyčiai organizacijoje ir kt.) gali sužadinti neigiamas emocijas, apsunkinančias galimybes džiaugtis asmeniniu gyvenimu už darbo ribų ar persiduoti kitiems šeimos nariams. Šeimoje kylantys konfliktai, psichologinės paramos iš šeimos narių stoka ir kiti sunkumai, gali turėti įtakos darbo našumui. Verta pažymėti, jog papildomas laikas, skirtas vaidmenų įsipareigojimams atlikti, taip pat gali tapti įtampos priežastimi. Kinijoje pandemijos metu atliktas tyrimas (Wei et al., 2023) apie fizinio aktyvumo vaidmenį laiko ir įtampos pagrindu kylantiems šeimos-darbo konfliktams, atskleidė, jog darbuotojų, kurie patiria įtampos pagrindu kylančius darbo ir šeimos konfliktus, gerovę teigiamai veikia fizinis aktyvumas. Autorių analizuoti ankstesni tyrimai parodė, jog fizinė veikla darbuotojams leidžia pailsėti bei atgauti jėgas, todėl mažina įtampą ir darbo-šeimos vaidmenų konfliktą. Tuo tarpu šeimos-darbo konflikto pagrindine priežastimi esant socialinės paramos trūkumui, fizinis aktyvumas neturi tokios didelės reikšmės, nes tai negali atstoti tarpusavio socialinių santykių.

Elgesio pagrindu kylantys konfliktai – tai konfliktai, kai tam tikri elgesio modeliai, priimtini vienoje srityje, daro neigiamą įtaką kitai sričiai. Pavyzdžiui, darbo srityje tikimasi, jog asmuo

pasižymės analitiniu mąstymu, objektyvumu, savarankiškumu ir panašiomis savybėmis, tuo tarpu šeimoje tikimasi – empatijos bei atvirumo. Asmenys, negebantys prisitaikyti prie skirtingų vaidmenų reikalaujamų elgesio normų, gali patirti vaidmenų konfliktą. Viename tyrime (Dierdorff ir Ellington, 2008), nagrinėjančiame elgesio pagrindu kylančius darbo-šeimos konfliktus įvairiose profesijose, buvo siekiama patvirtinti hipotezę, jog tarpasmeniniai konfliktai darbo aplinkoje yra susiję su aukštesniu darbo-šeimos konflikto lygiu. Hipotezė grįsta tuo, jog dažni tarpasmeniniai konfliktai sukelia stresą darbe, o šis gali paskatinti atsiriboti nuo socialinės aplinkos ne tik darbo aplinkoje, bet ir namuose. Iškeltos hipotezės nepasitvirtinimą tyrėjai grindė tuo, kad tai galėjo būti susiję su pasirinktų profesijų pobūdžiu bei tuo, kad tarpasmeninių konfliktų poveikis gali priklausyti nuo kiekvieno asmens požiūrio. Dėl šios priežasties galima daryti prielaidą, jog Jeffrey H. Greenhaus ir Nicholas J. Beutell sukurtas modelis neatsižvelgia į asmenybės bruožus ir dėlto galėtų būti laikomas ribotu.

Pateiktame darbo ir šeimos konflikto šaltinių modelyje (1 pav.) taip pat vaizduojama, jog bet kuri sritis, veikianti asmens laiką, įtampą ar elgesį, gali sukelti konfliktą tarp vaidmenų. Modelis iliustruoja, kad darbo ir šeimos konfliktas sustiprėja, kuomet vaidmenys yra asmeniškai svarbūs ir kai iškyla neigiamos pasekmės dėl neišpildytų vaidmenų reikalavimų.

Ar galima daryti išvadą, jog darbo ir šeimos vaidmenys yra nesuderinami? Analizuotoje darbo-šeimos konflikto teorijoje pabrėžiamas šių vaidmenų nesuderinamumas, tačiau Jeffrey H. Greenhaus ir Gary N. Powell (2006) atskleidė šios teorijos dvilypumą išskirdami darbo ir šeimos praturtinimo teoriją (angl. *work-family enrichment theory*). Teorija atskleidžia, jog darbas ir šeima tarpusavyje gali praturtinti vienas kitą. Autoriai išskyrė tris aspektus: pasitenkinimas darbu ir šeima turi teigiamą poveikį asmens laimei, pasitenkinimui gyvenimu ir gyvenimo kokybei; asmenys, gali lengviau susidoroti su viename vaidmenyje patiriamu stresu, kuomet kitas vaidmuo kelia jiems pozityvias emocijas; įgyta patirtis viename vaidmenyje pagerina gyvenimo kokybę kitame vaidmenyje. Ši teorija suponuoja, jog darbo ir šeimos vaidmenys gali ne tik būti suderinami, bet ir abipusiai naudingi.

Apibendrinant, darbo-šeimos ir šeimos-darbo konfliktai atspindi sudėtingą tarpusavio sąveiką tarp profesinių ir šeiminių įsipareigojimų. Yra svarbu suprasti šių konfliktų dvilypumą ir juos lemiančius veiksnius, kurie apima ne tik objektyvius veiksnius, tačiau ir subjektyvius, tokius kaip asmenybės bruožai ar lyčių vaidmenys. Plačiau apie tai, kaip visuomenės lūkesčiai formuoja elgesį šeimoje ir darbe aptariama nagrinėjant socialinių vaidmenų teoriją.

1.2. Socialinių vaidmenų teorija: lūkesčiai ir stereotipai

Socialinių vaidmenų teorija buvo išplėtotą iš Alice Hosie Eagly atliktų tyrimų apie lyčių skirtumus ir stereotipus bei socialinės psichologijos tyrinėtojų darbų lyčių skirtumų srityje. Socialinių

vaidmenų teorija teigia, jog visuomenės narių įsitikinimai apie socialines grupes kyla iš jų patirčių su grupės nariais jiems įprastuose socialiniuose vaidmenyse. Pavyzdžiui, moterims dažniau nei vyrams besirūpinant vaikų priežiūra, daroma prielaida, jog moterims, pasižyminčioms tokiomis savybėmis kaip socialinis jautrumas ir rūpestis, tampa paprasčiau atlikti šį vaidmenį. Todėl vieniems grupės nariams dažniau nei kitiems atliekant tam tikrus socialinius vaidmenis, stebėtojams peršasi išvada, jog toks vaidmuo būdingas visai grupei ir tai paskatina stereotipų atsiradimą (Eagly ir Koenig, 2014).

A. H. Eagly knygoje (1987) kalbama apie tai, jog daugumą įsitikinimų apie vyrus ir moteris galima suskirstyti į dvi dimensijas: bendruomeninę (angl. *communal*) ir agentinę (angl. *agentic*). Abi dimensijos apibrėžia teigiamus asmens bruožus. Pirmoji dimensija apima rūpestį kitų žmonių gerove, t. y. asmenys pasižymi tokiomis savybėmis kaip paslaugumas, meilumas, užjaučiantis ir kt. Tokios globėjiško pobūdžio savybės tradiciškai yra tapatinamos su moterimis. Tuo tarpu antroji dimensija išskiria – ambicijas, lyderystę, tvirtumą, savarankiškumą, agresiją, t. y. savybes, kurios įprastai priskiriamos vyrams. Bruožai ar asmenybės savybės yra labiausiai paplitę stereotipai lyties aspektu. Atliktas tyrimas apie motinystę kaip šališką veiksnį įdarbinimui (Heilman ir Okimoto, 2008) atskleidė, jog moterims auginančioms mažamečius vaikus tampa sudėtingiau siekti karjeros. Motinystė siejama su bendruomeninių savybių sustiprėjimu ir agentinių savybių trūkumu. Svarbu pabrėžti, jog bendrai tėvystė turėjo neigiamų pasekmių tiek moterims, tiek vyrams, kadangi tėvystė siejama su atsidavimo darbui stoka. Eagly ir Karau (2002) remdamosis J. A. Hall ir Carter pažymi ir tai, jog kuomet elgesys tampa vis labiau diferencijuotas pagal lytį, žmonės juos vertina kaip vis labiau tinkamus tik vienai iš lyčių. Purvaneckienės ir kt. (2024) tyrimas atskleidė, jog visuomenėje susiformavę lyčių vaidmenys, socialinės normos bei lūkesčiai, jog priežiūros darbai yra „moteriškas“ užsiėmimas, nulemia netolygų pasiskirstymą nemoku darbu namuose.

Socialinių vaidmenų teorijoje svarbu tai, kad vaidmenys apima dviejų rūšių lūkesčius arba normas, t. y. aprašomąsias normas (angl. *descriptive norms*), kurios yra bendras susitarimas dėl to ką iš tikrųjų daro grupės nariai, ir liepiamąsias normas (angl. *injunctive norms*), kurios yra bendri lūkesčiai dėl to, ką žmonių grupė turėtų daryti arba idealu atveju darytų (Eagly ir Karau, 2002).

Socialinių vaidmenų teoriją galima susieiti ir su egzistuojančiu pasiskirstymu tarp „vyriškų“ ir „moteriškų“ profesijų. XX amžiuje institucionalizavus auklėjimo ir globos sritis bei moterims ėmus aktyviau įsitraukti į darbo rinką ir viešąją erdvę, susiformavo „moteriškosios“ profesinės sritys (Mažeikienė ir Dorelaitienė, 2012). Moterys kiekybiškai dominuoja sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės sferose, švietime, o informatikoje, gamyboje, statyboje ir inžinerijoje – vyrai. Socialiniai vaidmenys gali nulemti skirtingus tikslus, o tai veikia kokius darbo ir šeimos vaidmenis moterys ir vyrai renka, arba priešingai, vengia rinktis. Socialinių vaidmenų kontekste tampa svarbu tai, jog

individai pasirenka ugdyti ir demonstruoti tokį elgesį ir psichologines savybes, kurios teikia didžiausią naudą sėkmingai atlikti vaidmenis (Diekman ir Steinberg, 2013).

Nagrinėjamą teoriją papildoma vaidmenų atitikties teorija (angl. *Role Congruity Theory*), kuri nagrinėja lyčių stereotipus darbo ir lyderystės srityse. Pasak Eagly ir Karau (2002) išankstinės nuostatos moterų lyderių ir potencialių lyderių atžvilgiu gali pasireikšti dviem būdais: mažiau palankiu moterų (nei vyrų) lyderystės potencialo vertinimu, nes lyderystės gebėjimai labiau stereotipiškai siejami su vyrais, nei su moterimis; mažiau palankiu (nei vyrų) faktinės lyderystės elgesio vertinimu, nes toks elgesys laikomas mažiau pageidautinu moterims nei vyrams. Taigi daroma prielaida, jog moterys, palyginti su vyrais, labiau pasižymi bendruomeninėmis savybėmis nei agentinėmis, todėl yra mažiau tinkamos lyderystei.

Mokslininkai Hollander ir Howard (2000) straipsnyje sukritikavo socialinių vaidmenų teoriją. Jų siūlymu daugiau dėmesio turėtų būti skirta ryšiui tarp elgesio, bendravimo ir socialiniam kontekstui, kuriame tai vyksta. Taip pat autoriai išreiškė kritiką apie eksperimentinius tyrimus, kuomet siekiama suprasti nelygybės veikimo mechanizmus. Vienas tokių Eagly ir Johnson (1990) eksperimentinis tyrimas apie lyčių elgesio skirtumus vadovaujant. Laboratoriniai tyrimai atskleidė stereotipinius lyčių skirtumus vadovaujant, tačiau atliekant lauko tyrimus tokie skirtumai buvo gana reti. Autoriai remdamiesi kitų tyrėjų darbais, kurie rėmėsi Eagly teorija, nustatė, jog agentiškam elgesiui įtaka darė socialiniai vaidmenys, o ne lytis. Todėl tyrėjai kelia eksperimentinių tyrimų pritaikymo klausimą realiame gyvenime ir siūlo įvertinti socialinį ir kultūrinį kontekstą, kuriame konkretus elgesys pasireiškia.

Taigi lyčių vaidmenys yra visuomenės įsitikinimai apie moterų ir vyrų savybes. Socialinių vaidmenų teorija šiuos įsitikinimus išskiria į dvi (bendruomeninę ir agentinę) dimensijas, kurios paaiškina ir tradicines nuostatas, t. y. lūkestį, jog moterys orientuotos į rūpestį kitais save realizuoja namų sferoje arba profesijose, kurios laikomos „moteriškomis“, tuo tarpu vyrai turintys aprūpinti šeimą finansiškai ir siekti karjero aukštumų. Tačiau teorijos kritikai siūlo įvertinti socialinį ir kultūrinį kontekstą, kuriame veikia vaidmenys.

2. Šeimai palanki politika: nacionalinių ir tarptautinių teisės ir strateginių dokumentų apžvalga

Šeimai palanki politika (angl. *family friendly policy*) tai į užimtumą orientuota socialinė politika, palengvinanti galimybes suderinti įsipareigojimus šeimai ir darbui, padedanti užtikrinti adekvačius šeimos išteklius bei vaikų vystymąsi, remianti tėvų, auginančių vaikus, apsisprendimą dalyvauti darbo rinkoje ir skatinanti lyčių lygybę užimtumo srityje (Jančaitytė, 2006). Remiantis

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo (Lietuvos Respublikos Seimas, 2008) šeimos politikos tikslas – „numatyti ir vykdyti šeimos institutą palaikančią ir stiprinančią bendrą politiką, kuri užtikrintų bendrąsias sąlygas teikiant diferencijuotą valstybės ir visuomeninių institucijų pagalbą šeimai visose srityse, siekiant, kad būtų sudarytos sąlygos jai būti autonomišku, atsakingu, tvirtu, stabiliu, aktyviu ir savarankišku institutu, gebančiu visavertiškai atlikti savo funkcijas“. Šeimos politika reglamentuojama nacionaliniais teisės aktais ir strateginiais dokumentais bei Europos Sąjungos konvencijomis, direktyvomis ir strateginiais dokumentais. Aptartuose dokumentuose išsikelti tikslai bei veiksmų kryptys įgyvendinamos per šeimos politikos priemonių sistemą.

2.1 Šeimos politika: nacionaliniai teisės aktai ir strateginiai dokumentai

1994 m. vykusioje „Lietuvos šeima; tradicijos ir ateitis“ konferencijoje Vyriausybei buvo pasiūlyta parengti Šeimos politikos programą. Atsižvelgiant į tai 1995 m. sukurta pažangi Šeimos politikos koncepcija (Jurėnienė ir Purvaneckienė, 2023). Pirmasis bandymas apibrėžti šeimos politikos pagrindus buvo įtvirtintas 1996 m. kovo 19 d. priimtame Vyriausybės nutarime Nr. 362 „Dėl šeimos politikos koncepcijos ir veiksmų kryptų“. Nutarime apibrėžiami šeimos politikos tikslai bei veiksmų kryptys: „šeimos gyvybingumo ekonominiai pagrindai, šeimos stabilumas, motinos ir vaiko sveikata, šeimos planavimas, vaikų ugdymas, vaiko saugumas, pagyvenusių žmonių integracija visuomenėje, žmonių su negalia integracija visuomenėje, lygios vyrų ir moterų teisės ir galimybės, informacinis aprūpinimas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 2011). Tačiau Šeimos politikos koncepcijoje siūlytos nuostatos nebuvo įgyvendintos. Vietoje to pradėta plėtoti piniginė parama šeimai, o nepiniginės šeimos politikos priemonės iš esmės buvo užmirštos (Stankūnienė, Jasilionienė ir Jančaitytė, 2005).

2008 metais Seimas priėmė naują Valstybinę šeimos politikos koncepciją. Strateginis dokumentas apibrėžia šeimos sąvoką ir išskirtinę šeimos vertę, asmens ir visuomenės pagrindines funkcijas gyvenime (tokias kaip asmenų bendruomenės kūrimas, prokreacija, ugdymas ir socializacija, globa ir rekreacija bei namų ūkio kūrimas). Be kita ko, plačiai aptariamos šeimos raidos ir šeimos gyvenimo sąlygų problemos (Lentelė 1). Ženkli dalis 1 lentelėje pateiktų problemų Šiaurės ir Vakarų Europos šalis pasiekė dar XX a. septintame dešimtmetyje, tuo tarpu Lietuvoje šie pokyčiai (arba problemos) prasidėjo paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Šiuo laikotarpiu industrinių šalių demografinėje raidoje ėmė ryškėti šeimos instituto pokyčiai, kurie pasireiškia vėlesnėmis santuokomis, plintančia kohabitacija, mažėjančiu gimstamumu ir pan. (Stankūnienė ir Maslauskaitė, 2009). Šeimos raidos ir gyvenimo problemos reikalauja visapusiškos, integruotos ir nuoseklios valstybinės šeimoms palankios politikos, kuri būtų orientuota į šeimos stiprinimą. Problemoms atliepti ir jas spręsti dokumente paruoštos ir šeimos politikos veiksmų kryptys.

Lentelė 1. Nutarime „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ skelbtos šeimos raidos ir šeimos gyvenimo sąlygų problemos, išskirtos pagal sritis. Sudaryta darbo autorės, remiantis Nr. X-1569 teisės aktu (Lietuvos Respublikos Seimas, 2008).

Sritis	Problemos
Demografija	Mažas santuokų skaičius; tuokiamasi vyresnio amžiaus; gana dažnos ištuokos; vis daugiau gyvenančių porų, neregistruojančių santuokos; mažas gimstamumas; mažėjantis vaikų skaičius; pirmojo vaiko susilaukiančios vis vyresnio amžiaus moterys; gausėjantis vaikų, gimusių ne santuokoje skaičius; vaikų iki 1 metų mirtingumas; gausėjantis be abiejų tėvų gyvenančių vaikų skaičius; kas antra šeima – be vaikų; senėjanti visuomenė.
Kultūrinės aplinkos ir vertybių pokyčiai	Santuokos, kaip vertybės, silpnėjimas; žema tarpusavio santykių kultūra; kartų solidarumo mažėjimas; tėvų užimtumas.
Socialinė ir ekonominė	Šeimų skurdas; būsto problemos; <u>darbo ir pareigų suderinamumo problemos</u> (čia ir toliau pabraukta autorės – G.Z.); emigracija; nepakankama socialinės pagalbos ir paramos šeimai bei šeimoms krizių atvejais.
Vaikų ugdymas ir saugumas	Dėl tėvų emigracijos be tėvų priežiūros palikti vaikai; nemažėjantys globos namuose augančių vaikų skaičiai; socialinės rizikos šeimose augantys vaikai; smurtas prieš vaikus; gausėjantis vaikų, turinčių sveikatos sutrikimų, skaičius; nepakankamas jaunimo rengimas šeimai; dalies paauglių per anksti pradėtas lytinis gyvenimas; plintantys žalingi įpročiai; nepakankamas vaikų ir jaunimo užimtumas; ikimokyklinio ugdymo įstaigų stygius ir teikiamų paslaugų neatitiktis poreikiams; tėvų su vaikais kartu praleidžiamas laikas; neigiamas viešosios informacijos poveikis nepilnamečiams.
Kita	Nėštumo nutraukimas ir nevaisingumas; smurto atvejai; nepakankamas dėmesys prevenciniam; intervenciniam ir postvenciniam darbui su šeimomis; bendros koordinavimo sistemos šeimos politikos srityje trūkumas.

1 lentelėje išskirtai šiam tyrimui aktualiai darbo ir pareigų suderinamumo problemai spręsti buvo iškelti uždaviniai „sudaryti palankias sąlygas derinti profesinį užimtumą, mokymąsi ir šeimos gyvenimą; kurti lanksčias užimtumo formas“ bei „plėtoti vaiko priežiūros atostogų sistemą, kuri garantuotų galimybę lanksčiai jomis naudotis abiem tėvams, kartu jiems išliekant darbo rinkoje,

sudaryti palankias sąlygas įsidarbinti pasibaigus vaiko priežiūros atostogoms, sudarant galimybę atnaujinti profesines žinias ar persikvalifikuoti“. Strateginiame dokumente užsibrėžti uždaviniai reikšmingi lyčių lygybės bei vaidmenų derinimo kontekste. Šeimos politikos koncepcijoje numatyti tikslus, susijusius su šeimos ir darbo įsipareigojimų suderinimu, padeda įgyvendinti Darbo kodekso (toliau – DK) nuostatos.

DK 28 str. užtikrina, jog „darbdavys privalo imtis priemonių padėti darbuotojui vykdyti jo šeiminius įsipareigojimus“ bei tai, kad darbdavys darbuotojo elgesį ir veiksmus turėtų vertinti „siekiant praktiškai ir visapusiškai įgyvendinti darbo ir šeimos darnos principą“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2016). Taipogi DK 112 str. 5 punktas numato valstybinio sektoriaus darbuotojams, auginantiems vaikus iki 3 metų, sutrumpintą 32 valandų darbo savaitę. Sutrumpinta darbo norma taikoma tik vienam iš tėvų (įtėvių) ar globėjų. Trumpesnė darbo savaitė gali reikšmingai prisidėti prie šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo, taip suteikiant darbuotojams galimybę daugiau laiko skirti asmeniniam gyvenimui. Aiškinamajame rašte šio straipsnio pakeitimas grindžiamas tuo, jog toks teisinis reguliavimas paskatins darbuotojus anksčiau sugrįžti į darbo rinką, neprarandant kvalifikacijos bei ryšio su darboviete bei sudarant sąlygas veiksmingai prižiūrėti mažametį vaiką. Be to tikimasi, kad tai padidins viešojo sektoriaus patrauklumą, o pasiteisinus 4 darbo dienų savaitei viešajame sektoriuje, ją savanoriškai pradės taikyti ir privatus sektorius (Lietuvos Respublikos Seimas, 2021). DK taip pat reglamentuoja tikslines atostogas, tokias kaip nėštumo ir gimdymo, tėvystės, vaikui prižiūrėti, kurios reikšmingai prisideda prie šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo, išvengiant pastarųjų konflikto.

Šeimos politikos koordinavimo klausimą siūlyta apspręsti įkuriant Šeimos ir vaiko reikalų ministeriją bei Šeimos ir vaiko reikalų komitetą Seime. Ramintos Jančaitytės parengtame darbe apie šeimos politikos institucionalizavimą (2008) kelti klausimai dėl šeimos politikos kuruojančios institucijos reikalingumo ir efektyvumo užtikrinimo šeimos politikos klausimų sprendime Lietuvoje. Straipsnyje remiantis Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos ekspertų interviu rezultatais autorė atskleidė, jog ekspertų požiūriu Lietuvoje Šeimos ir vaiko reikalų ministerija nėra reikalinga, dėl įsteigus ministeriją atsirasiančių papildomų išlaidų bei jau turimos institucijos t. y. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM), galinčios koordinuoti šeimos politikos klausimus. Taigi nauja ministerija taip ir nebuvo įkurta. Šeimos ir vaiko reikalų komiteto idėja Seime taip pat įgyvendinta nebuvo. Seime šeimos ir vaiko gerovės klausimus kėlė šeimos ir vaiko reikalų komisija bei socialinis reikalų ir darbo komitetas, po kurio funkcijomis patenka pasiūlymų teikimas ir teisės aktų rengimas.

Valstybinė šeimos politikos koncepcija vertinama prieštaringai dėl dokumento 1.6.9. punkte apibrėžtos šeimos sąvokos: „sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra“ (pabraukta mano – G.Z.).

Toks šeimos sąvokos konstruktas atliepia tradicinės šeimos bruožus ir diskriminuoja ne santuokoje gimusius vaikus. Šią koncepciją dėl šeimų gyvenančių ne santuokoje diskriminacijos, sukritikavo dalis to meto parlamentarų, kurie apskundė šeimos politikos koncepciją Konstituciniam Teismui. Pareiškėjus teisme atstovavo Algirdas Sysas ir Julius Sabatauskas (Lietuvos Profesijų Sąjungų Konfederacija, 2011). Konstitucinis Teismas byloje Nr. 21/2008 pripažino, jog 1.6.9. punkto nuostatos prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje šeima yra pripažįstama visuomenės ir valstybės pagrindu, todėl „valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992).

2011 metais Lietuvos Respublikos Seimas siekdamas užtikrinti šeimos politikos nuoseklumą ir ilgalaikiškumą parengė šeimos politikos pagrindų įstatymo projektą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2011). Projekte nurodyta, jog šeimos politiką turėtų formuoti Seimas, Vyriausybė, ministerijos ir kitos valstybės institucijos bei savivaldybių institucijos. Taip pat siekiant „užtikrinti šeimos politiką formuojančių valstybės ir savivaldybių institucijų bendradarbiavimą bei jų veiklos koordinavimą, sudaroma tarpinstitucinė Šeimos politikos komisija“, turėjusi derinti ministerijų ir kitų valstybės bei savivaldybių institucijų veiklą, svarstyti su tuo susijusius sprendimus bei teikti Vyriausybei šeimos politikos formavimo ir įgyvendinimo apžvalgą. Tačiau tokia komisija buvo sudaryta tik 2018 metais. Komisijos veiklą reglamentuoja 2018 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. 921 patvirtinti Šeimos politikos komisijos nuostatai (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2018). Komisiją 2 metų kadencijai sudaro 13 narių: SADM ministras bei po 1 atstovą iš kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, teisingumo, vidaus reikalų ministerijų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SADM ir 2 atstovai iš Lietuvos savivaldybių asociacijos.

Šeimos politikos pagrindų įstatymo projekte taip pat minima Nacionalinė šeimos taryba, kuri turėtų analizuoti, stebėti ir vertinti šeimos politikos formavimą ir įgyvendinimą, remti šeimai palankios aplinkos kūrimą, teikti pasiūlymus ir nagrinėti aktualius šeimos politikos klausimus. Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. gruodžio 17 d. priėmė Nr. XIII-2704 nutarimą „Dėl nacionalinės šeimos tarybos nuostatų patvirtinimo“. Nuostatuose (Lietuvos Respublikos Seimas, 2019a) pagrindiniai Tarybos uždaviniai yra „skatinti šeimos politiką formuojančių valstybės ir savivaldybių institucijų bendradarbiavimą, palaikyti ryšius su Lietuvos šeimomis, šeimų organizacijomis ir su šeimomis dirbančiomis organizacijomis, analizuoti jų lūkesčius, dalyvauti formuojant šeimos politiką ir nustatant strategines šeimos politikos kryptis bei šeimos stiprinimo prioritetus, teikti Seimui ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei išvadas ir pasiūlymus dėl šeimos politikos įgyvendinimo gerinimo“. 2024 metais parengtame Nacionalinės šeimos tarybos metiniame

pranešime (Gvaldaitė et al., 2024) teigiamai vertinama Tarybos lyderystė bei tai, jog jos nariai nėra politiškai susiję, kas autorių nuomone leidžia efektyviau koncentruotis į šeimos gerovę. Pranešime kaip trūkumas išskirta tai, jog Taryba ne visada matoma bei dirba visuomeniniais pagrindais. Metiniame pranešime suformuluoti siūlymai plėtoti bendradarbiavimo tinklą, stiprinti organizacinius gebėjimus ir organizuoti visų savivaldybių šeimos tarybų ir komisijų kasmetinius susitikimus, kurių metu būtų aptarti bei sprendžiami rūpimi klausimai bei dalijamasi gerosiomis praktikomis.

Tarybos nuostatuose minimas šeimos stiprinimas įtvirtintas įstatymu Nr. XIII-700 (Lietuvos Respublikos Seimas, 2017). Įstatymu siekta „sudaryti teises ir organizacines prielaidas stiprinti šeimos institutą“. Šeimos stiprinimas apima švietimo ir kultūros, materialinio saugumo užtikrinimo, būsto, socialinės paramos ir paslaugų, sveikatos, vaiko teisių sritis. Materialinio saugumo užtikrinimo bei socialinės paramos ir paslaugų srityse deklaruojamas valstybės ir savivaldybių institucijų siekis sudaryti sąlygas šeimoms gauti pakankamai pajamų, plėtojant „lanksčias užimtumo formas, padedančias derinti profesinius interesus ir su šeiminiėmis pareigomis“ taip pat sudaryti palankias sąlygas derinti darbo ir šeimos priežiūros įsipareigojimus. Taigi, atrodo, jog įstatymas skatina dviejų dirbančiųjų šeimos modelį ir aktyvų dalyvavimą darbo rinkoje. Tuo tarpu Greta Skubiejūtė savo darbe apie paramos šeimai politiką Lietuvoje (2021) šį įstatymą laiko „konservatyvių partijų valdžios ir vertybių įtvirtinimu“. Autorės nuomone pasirinktos politinės priemonės prisideda prie patriarchalinės, familistinės, kriščioniškos ir konservatyvios visuomenės.

Vadovaudamasi šeimos stiprinimo įstatymu Lietuvos Respublikos Vyriausybė Nr. 618 nutarimu „Dėl bazinio paslaugų šeimai paketo patvirtinimo“ 2019 m. birželio 19 d. nutarė patvirtinti bazinį paslaugų šeimai paketą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2019b). Pirminiame variante paketą sudarė 14 šeimoms teikiamų paslaugų, tačiau nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojo Bazinio paslaugų šeimai paketo pakeitimas, kurio pagrindu siūloma 12 paslaugų: „atvirasis darbas su jaunimu, ikimokyklinis ugdymas, kultūrinių ir informacinių kompetencijų bei skaitymo raštingumo ugdymas, neformalusis vaikų švietimas, pirminė ambulatorinė asmens sveikatos priežiūra, pirminė valstybės garantuojama teisinė pagalba, švietimo pagalba, kompleksinės paslaugos šeimai, globos centro teikiama ir (ar) organizuojama pagalba, vaikų dienos socialinė priežiūra, vaikų raidos sutrikimų ankstyvoji rehabilitacija ir judumo paslauga“ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023a).

Atsižvelgiant į sudėtingą demografinę padėtį (senėjanti visuomenė, kartų kaitos neužtikrinantis gimstamumas) Lietuvos Respublikos Seimas, siekdamas nustatyti 2018-2030 metų šalies demografijos, migracijos ir integracijos politikos tikslus, kryptis ir siektinus rodiklius nutarė patvirtinti „Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategiją“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2018a). Strategijos siekiamas rezultatas – gyventojų skaičiaus pokytis ir

proporcinga gyventojų amžiaus struktūra. Šiam rezultatui pasiekti nustatyti tikslai: „kurti šeimai palankią aplinką, užtikrinti valstybės poreikius atitinkantį migracijos srautų valdymą ir suteikti galimybių vyresnio amžiaus asmenims integruotis į visuomenę“. Kiek plačiau verta aptarti darbui aktualią – šeimos sritį. 2 lentelėje pateikti šeimos srityje iškelti uždaviniai.

Lentelė 2. Nutarime „Dėl demografijos migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategijos patvirtinimo“ skelbtas šeimos srities tikslas ir uždaviniai. Sudaryta darbo autorės, remiantis Nr. XIII-1484 nutarimu (Lietuvos Respublikos Seimas, 2018a).

	Šeima
Tikslas	Kurti šeimai palankią aplinką
Uždaviniai	1. Sudaryti sąlygas šeimos nariams derinti profesinę veiklą ir šeimos pareigas; 2. Gerinti paslaugų šeimoms ir vaikams kokybę bei prieinamumą; 3. Sudaryti sąlygas lygioms vyrų ir moterų teisėms, pareigoms ir galimybėms viešojo gyvenimo srityje bei šeimoje užtikrinti; 4. Plėtoti finansinės paskatas šeimoms, auginančioms vaikus; 5. Plėsti būsto pasirinkimo galimybes šeimoms, auginančioms vaikus; 6. Gerinti šeimos sveikatos būklę, didinant informuotumą šeimos sveikatos klausimais, mažinant sveikatai kylančias grėsmes; 7. Ugdyti šeimos narių gebėjimus spręsti psichologines ir socialines problemas

Šie uždaviniai atliepia šeimos politikos lauke vyraujančias problemas, tokias kaip lankstaus darbo laiko stoka, darbdavių tolerancijos trūkumas vaikų augintiems tėvams, menkas vyrų įsitraukimas į vaiko priežiūrą, ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir prieinamo būsto šeimoms stygius, egzistuojantis stereotipinis požiūris į lyčių vaidmenis, gausėjantis asmenų, turinčių sveikatos ir psichikos sutrikimų skaičius, nevaisingumas, smurtas šeimoje ir kt. Išsikeltiems uždaviniams pasiekti sudarytas priemonių sąrašas, apimantis vaikų priežiūros paslaugų plėtrą, šeimai palankių darbdavių skatinimą, paramą jaunoms šeimoms įsigyjančioms pirmąjį būstą, išmokų didinimą vaikams, šeimos kortelių įdiegimą, nemokamą mokinių maitinimą, viešinimo kampanijas bei tyrimų skatinimą ir pan. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2018).

2021-2030 metų nacionaliniame pažangos plane (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020) taip pat pasikartoja siekis sukurti „tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, kuri leistų tinkamai atlikti šeimos funkcijas ir drauge aktyviau ir sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas“. Plane numatytam

tiksliui „didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“ pasiekti SADM parengė penkias plėtros programas. Viena iš penkių plėtros programų yra skirta šeimos politikos stiprinimui (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021). Programoje išskiriamos šios problemos:

1. **Krizinėse situacijose šeimos operatyviai nesulaukia pagalbos.** Šios problemos priežastimis įvardijama:
 - fragmentiška ir menkai prieinama krizinių situacijų įveika (t. y. neišplėtotą krizės pasekmių prevencinė, intervencinė ir postvencinė sistema, matomas kvalifikuotų socialinių paslaugų srities specialistų trūkumas);
 - vaikų ugdymo ir priežiūros paslaugų prieinamumo trūkumas;
 - šeimos, priklausančios pažeidžiamų asmenų grupėms, patiria skurdo ir atskirties riziką;
 - neišplėtotas valstybės institucijų, savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) bendradarbiavimas šeimos politikos srityje;
 - dėmesio sveikatai, naudingų įpročių, vertybių ir elgesio formavimui trūkumas;
 - klaidingos ir neišsamios vaiko teisių srities žinios visuomenėje.
2. **Neužtikrinamos moterų ir vyrų lygios galimybės.** Kaip pagrindinės priežastys nurodomos:
 - stereotipais pagrįsti moterų ir vyrų vaidmenys šeimoje ir visuomenėje bei nepakankamas vyrų įsitraukimas į šeimos gyvenimą;
 - persikertančioji nelygybė (diskriminacija keliais pagrindais).

Taigi teisės aktuose bei strateginiuose dokumentuose įtvirtinti principai sudaro pagrindą įgyvendinti šeimos politiką Lietuvoje. Iš skirtinguose teisiniuose aktuose ir strateginiuose dokumentuose keliamų šeimos politikos tikslų ar aprėpiamų politikos kryptių, matyti, jog siekiant visapusiškos šeimų gerovės, ši politika veikia kaip skirtingų politikos sričių sudedamoji dalis. Tai yra, išsikelti tikslai paliečia ir kitas politikos sritis, tokias kaip švietimas, socialinė apsauga, užimtumas, sveikatos apsauga ir kt. Todėl galima daryti išvadą, kad tai kompleksinė sistema. Nacionalinė teisinė bazė ir strateginiai dokumentai yra stiprus pagrindas siekiant įgyvendinti šeimos politikos tikslus, tačiau ne mažiau svarbus ir Europos Sąjungos, nors ir ribotas, vaidmuo. Europos Sąjungos institucijų direktyvos, konvencijos ir strateginiai dokumentai, paskatina gerųjų praktikų sklaidą, bendrą socialinės politikos darną bei leidžia pasiekti pagrindinius Sąjungos tikslus, kaip kad siekį sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų.

2.2. Europos Sąjungos teisinė ir strateginė bazė šeimos politikai

Europos Sąjunga (toliau – ES), pasitelkdama politinius instrumentus: direktyvas, konvencijas bei strateginius dokumentus, reikšmingai veikia valstybių narių šeimos politiką. ES nustato gaires,

kuriomis siekiama užtikrinti šeimos gerovę, skatinti šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą ir stiprinti lyčių lygybę.

Ankstesniame poskyryje, aptariant SADM parengtą šeimos politikos plėtros programą, kaip viena iš esminių problemų buvo išskirta moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo trūkumas. Pagrindinėmis šios problemos priežastimis laikoma diskriminacija ir stereotipai, darantys įtaką socialinei ir darbo rinkos politikai. Ši problema atsispindi ir Jungtinių Tautų konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (sutrumpintai CEDAW konvencija). Ši konvencija priimta 1979 m., o 1999 m. ir Fakultatyvinis protokolas, numatantis teisę kreiptis dėl šalyje nevykdomų konvencijos nuostatų. CEDAW konvencija Lietuvoje ratifikuota 1995 metais, o Fakultatyvų protokolas – 2004 m. Kuo ši konvencija svarbi šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo ir, bendrai, šeimos politikos kontekste? Penktojo konvencijos straipsnio pirmąją dalimi siekiama „pakeisti socialinius ir kultūrinius vyrų ir moterų elgesio modelius, kad išnyktų prietariai, papročiai ir visokia kitokia praktika, pagrįsta vienos lyties nepilnavertiškumo ar pranašumo idėja arba stereotipišku vyrų ir moterų vaidmeniu“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 1995). Šis straipsnis atliepia visuomenėje susiformavusias tradicines nuostatas, palaikančias diskriminacinį požiūrį į moterų ir vyrų vaidmenis tiek profesiniame, tiek asmeniniame gyvenime. Priežiūros darbų pasidalijimo svarbą šeimoje pabrėžia antroji straipsnio dalis: „<...> pripažįstama bendra vyrų ir moterų atsakomybė už savo vaikų auklėjimą ir vystymąsi visais atvejais atiduodant pirmenybę vaikų interesams“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 1995). Tai skatina supratimą, jog tėvystė bei vaikų priežiūra yra abiejų tėvų įsitraukimo klausimas. Tokios nuostatos įgyvendinimas gali tapti tikru iššūkiu, kuomet visuomenėje yra gajus tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis šeimoje.

Dar vienas politinių instrumentų, prisidedančių prie socialinės gerovės, lyčių lygybės bei šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo – Europos socialinių teisių ramstis (toliau – ESTR). 2015 m. rugsėjį Europos Komisijos pirmininkas Žanas Klodas Junkeris savo kalboje Europos Parlamento nariams pranešė apie ESTR iniciatyvą: „turime siekti sąžiningos ir visą Europą apimančios darbo rinkos. <...> Todėl šioje srityje noriu sukurti Europos socialinių teisių ramstį, kuris atspindėtų kintančią Europos visuomenę ir darbo rinką ir kuris galėtų tapti naujosios euro zonos konvergencijos kelrodys. ESTR turėtų papildyti tai, ką jau bendrai esame pasiekę ES darbuotojų apsaugos srityje“ (Juncker, 2015). 2017 m. Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija pasirašė tarpinstitucinę deklaraciją dėl ESTR. Tai ES institucijų ir vadovų įsipareigojimas, kuriuo siekiama pagerinti gyvenimo ir darbo sąlygas visoje ES. Ramstis nėra teisiškai privalomas reglamentas, tačiau dauguma dokumente įvardintų teisių ir principų jau yra teisiškai privalomi ES ir (arba) valstybėms narėms pagal ES pagrindinių teisių chartiją, Europos socialinę chartiją ir įvairias Tarptautinės darbo organizacijos konvencijas (Garben, 2019).

ESTR apima 20 socialinių teisių ir principų, kurie suskirstyti į tris skyrius:

1. **Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti.** Šiame skyriuje išsikariamas švietimas ir mokymasis visą gyvenimą, lygios galimybės, lyčių lygybė (vienodas požiūris į moteris bei vyrus ir jų lygias galimybes visose srityse, įskaitant dalyvavimą darbo rinkoje, įdarbinimo sąlygas ir karjeros raidą) bei aktyvus užimtumo rėmimas.
2. **Tinkamos darbo sąlygos,** kurios apima saugų ir lankstų užimtumą (skatinamos naujoviškos darbo formos), darbo užmokestį („užtikrinamas deramas minimalus darbo užmokestis, leidžiantis patenkinti darbuotojo ir jo šeimos poreikius“), informavimą apie įdarbinimo sąlygas ir apsaugą atleidimo atveju, socialinį dialogą ir darbuotojų įtraukimą, profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą (tėvų ir priežiūros pareigų turinčių asmenų teisė į „deramas atostogas, lanksčias darbo sąlygas ir galimybę pasinaudoti priežiūros paslaugomis“, taip pat sudaromos vienodos galimybės tėvams pasinaudoti specialiomis atostogomis bei skatinama, kad tėvai jomis naudotųsi tolygiai), sveika, saugi ir gerai pritaikyta darbo aplinka ir duomenų sauga.
3. **Socialinė apsauga ir įtrauktis.** Paskutiniame skyriuje išdėstytos teisės ir principai aprėpia vaikų priežiūrą ir paramą vaikams (teisė į kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą), socialinę apsaugą, bedarbio pašalpas, minimalias pajamas, senatvės pajamas ir pensijas, sveikatos priežiūrą, neįgaliųjų įtrauktį, ilgalaikę priežiūrą, būstą ir paramą benamiams bei galimybę naudotis pagrindinėmis paslaugomis (vandens tiekimas, sanitarija, energetika, transportas ir kt.).

Autoriai (Bell, 2018 ir Garben, 2019) straipsniuose pažymi, jog dėl skirtingų valstybių narių socialinės politikos ir darbo rinkos sąlygų bei ilgo įgyvendinimo proceso yra per anksti vertinti ESTR reikšmę. Be to Garben (2019) teigia, jog šio strateginio dokumento reikšmę reikia vertinti ne tik remiantis paskelbtomis socialinėmis teisėmis ir principais, bet ir kaip platesnės socialinių veiksmų programos dalį, kadangi ESTR įgyvendinimas apima visą spektrą priemonių, tokių kaip reglamentai ir direktyvos, rekomendacijos ir komunikatai bei naujų institucijų steigimas.

Vienas tokių pavyzdžių – dar 1997 m. gruodžio 15 d. paskelbta Tarybos direktyva (97/81/EB) dėl „Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną“, kurios pagrindu suteikiamos galimybės vyrams ir moterims dirbti ne visą darbo dieną ruošiantis pensijai, derinant profesinius ir šeiminius įsipareigojimus bei naudojantis mokymo ir profesinio rengimo galimybėmis (Europos Sąjungos Taryba, 1997). Šią direktyvą papildė 2019 m. birželio 20 d. Briuselyje priimta dėl tėvų ir prižiūrėtinųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva ((ES) 2019/1158). Remiantis šia direktyva „profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika turėtų prisidėti prie lyčių lygybės užtikrinimo skatinant moteris dalyvauti darbo rinkoje, vyrus ir moteris lygiai dalytis

priežiūros pareigomis bei mažinti vyrų ir moterų pajamų ir darbo užmokesčio skirtumus“ (Europos Parlamentas ir Taryba, 2019). Direktyvoje pabrėžiama, jog esama ES teisinė sistema neskatina vyrų priimti lygių su moterimis priežiūros pareigų, todėl vaikų turinčios ar prižiūrinčios artimus asmenis moterys yra linkusios daugiau laiko praleisti vykdant įsipareigojimus šeimai, nei dirbant apmokamą darbą. Atostogos, lanksčios darbo sąlygos bei prieinamos ir įperkamos vaiko priežiūros paslaugos yra itin svarbios, jog abiem tėvams būtų sudarytos galimybės derinti profesinius ir šeiminius vaidmenis. Tačiau susiduriama su problema, jog dauguma vyrų nesinaudoja arba menkai naudojami teise į vaiko priežiūros atostogas, todėl ši direktyva užtikrina, kad kiekvienas iš dirbančių tėvų galėtų atskirai gauti bent 2 mėn. vaiko priežiūros atostogas, kurių nebūtų galima perduoti kitam iš tėvų. Tokiu būdu siekiama paskatinti moteris ir vyrus lygiau dalintis priežiūros pareigomis. Be kita ko, vyrai ne tik skatinami pasinaudoti savo teise į tokias atostogas, bet ir sudaromos galimybės pradėti anksti formuoti tėvo ir vaiko ryšį. Tėčiams įsitraukus į vaiko auginimą stiprėja vaiko savireguliacijos įgūdžiai ir gebėjimas nusiraminti (Šeimos santykių institutas, 2024). Tuo tarpu moterims suteikiama galimybė reintegrotis į darbo rinką po motinystės ir vaiko priežiūros atostogų.

2021 m. kovo 4 d. Europos Komisija paskelbė ESTR veiksmų planą, kuriame apibrėžiami veiksmai, kuriais bus siekiama įgyvendinti anksčiau aptartus principus. Europos Sąjunga išsikėlė tris pagrindinius tikslus, kurie apima užimtumą, įgūdžių tobulinimą bei skurdo ir socialinės atskirties mažinimą. Užimtumo srityje išsikeltas siekis, jog iki 2030 m. ne mažiau kaip 78 proc. 20-64 metų amžiaus gyventojų turėtų turėti darbą. Nacionaliniu lygiu Lietuva įsipareigojo pasiekti 78,5 proc. gyventojų užimtumo. Įgūdžių tobulinimo srityje formuluotas siekis, jog mokymuose kasmet dalyvautų bent 60 proc. visų suaugusiųjų, o žmonių, patiriančių skurdą ar socialinės atskirties riziką, skaičius turėtų sumažėti bent 15 mln., iš kurių bent 5 mln. vaikų. Atitinkamai nacionaliniai įsipareigojimai siekia 57,6 proc. ir 15,6 mln. (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024a). Valstybėms taip pat keliama ir papildomi tikslai. Vienas tokių – padidinti formaliojo ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros paslaugų teikimą. Šiuo tikslu siekiama padėti geriau suderinti profesinius ir šeiminius vaidmenis ir paskatinti moterų aktyvesnį dalyvavimą darbo rinkoje.

Dar vienas svarbus strateginis dokumentas, kuriame kalbama apie lyčių lygybę bei kovą su lyčių stereotipais – Europos lyčių lygybės strategija (2020-2025). Dokumente atkartojamas lyčių stereotipų, kaip vienos iš pagrindinių lyčių nelygybės priežasčių, motyvas. Taip pat pabrėžiama lyčių nelygybės darbo rinkoje problema. Kaip vienas iš būdų mažinti lyčių nelygybę darbo rinkoje, siūloma gerinti darbuotojų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Atkreipiamas dėmesys į abiejų tėvų atsakomybę rūpintis šeima. Pabrėžiama, jog moterų priežiūros pareigos sąlygoja moterų mažesnę darbo užmokestį, dažnesnį darbą ne visą darbo dieną, karjeros pertraukas ir pensijų skirtumą tarp vyrų ir moterų. Ši problema tampa dar opesne vienišiams tėvams bei kaimo vietovėse gyvenantiems

asmenims, kur dažnai trūksta paramos priemonių. Taip pat pažymima, jog vienodam priežiūros paslaugų pasidalijimui namuose itin svarbu kokybiškos ir įperkamos institucinės priežiūros paslaugos. Investavimas į priežiūros paslaugas gali padėti ne tik suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, bet ir kurti darbo vietas tiek moterims, tiek vyrams (Europos Komisija, 2020).

Taigi ES analizuotuose dokumentuose atkreipiamas dėmesys į būtinybę sudaryti palankias sąlygas darbuotojams derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus, užtikrinti lanksčias darbo sąlygas, skatinti lyčių lygybę darbo rinkoje ir įsipareigojimų šeimai pasidalijimą, užtikrinant, jog būtų išvengtas šeimos ir darbo derinimo konfliktas. Dokumentai atskleidžia, jo galimybė derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis nėra tik asmeninis ar šeimos ūkio klausimas, tai ir tarptautiniu lygiu svarbus klausimas, darantis įtaką ekonomikai bei prisidedantis prie globalių tikslų. Be abejo, aptariant šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą būtina atsižvelgti į vaikų priežiūros pobūdį bei vaidmenų pasidalijimą šeimoje.

3. Šeima ir darbas: priemonės ir įgyvendinimas

Dėl visuomenėje vykstančių šeimos struktūros, gimstamumo ir lyčių vaidmenų pokyčių, šeiminių ir profesinių vaidmenų klausimas tampa vis aktualesniu. Viena vertus turime dinamišką darbo rinką, kita vertus – poreikį daugiau laiko praleisti su šeima ir vaikais. Remiantis šių įsipareigojimų pasidalijimu šeimose, galima išskirti tris modelius: tradicinį, (patriarchalinį), neotradicinį (pereinamąjį) bei egalitarinį (modernų). Kiekvienas jų atitinkamai veikia vaiko priežiūros ir profesinių vaidmenų pasidalijimą. Šiuos vaidmenis suderinti palengvina lanksčios ir prieinamos vaiko priežiūros paslaugos ir ugdymas bei užimtumo formos ir vaiko priežiūros atostogų sistema.

3.1. Nuo tradicijų iki modernybės: kaip šeimos modeliai veikia pasidalijimą vaidmenimis?

Siekiant suprasti šeimos formų pokytį nuo tradicinio iki egalitarinio modelio, pirmiausia svarbu aptarti tradicinį šeimos modelį. Tradicinės šeimos samprata dominavo Vakarų pasaulyje iki XX a. 6-7 deš. Šis šeimos konstruktas pasižymi galios ir vaidmenų asimetrija namų ūkyje. Galia, tradiciškai, tokiose šeimose siejama su vyrais (Stankūnienė ir Maslauskaitė, 2009). Patriarchalinė šeima, remiasi: tėvo kaip vienintelio šeimos maitintojo, kuriam priskiriama viešojo sfera (pirmiausia suvokiama kaip profesinė veikla) bei motinos, atliekančios bemaž visą neapmokamą darbą ir siejamos su privačiu gyvenimu (šeima ir namais), modeliu (Tereškinas, 2008; Melnikienė, 2005; Galdauskaitė, 2018). Remiantis V. Stankūniene ir kt. (2003) tradicinėms šeimoms yra itin svarbus santuokos institutas, todėl šeimos kuriamos ankstyvų vedybų keliu, taigi ir santuokų skaičius yra aukštas. Tokiose šeimose pirmieji vaikai gimdomi jauname amžiuje, o ne santuokoje gimusių vaikų skaičius yra itin mažas. Tačiau jau nuo XX a. septintojo dešimtmečio prasidėjo fundamentalūs šeimos modelio ir

gimstamumo pokyčiai, tokie kaip: mažėjantis vedybų skaičius, pastarosios taip pat atidedamos vyresniam amžiui, didėjantis neregistruotų šeimų skaičius, viengungystė, tuo pačiu, vis daugiau asmenų nusprendžia neturėti vaikų arba gimdyti vyresniame amžiuje, dėl ko ėmė mažėti gimstamumas. Šumskaitė (2014) remiantis Tracey Warren (2007) pažymi, jog visoje Europoje pastebimas vyro-šėimos maitintojo vaidmens sumažėjimas. Taip nutiko dėl pasikeitusio vyrų ir moterų darbo modelio t. y. moterų spartaus įsitraukimo į darbo rinką, bei gausėjančių socialinių paslaugų ir nepilnos darbo dienos populiarėjimo.

Aptarti pokyčiai atsispindi ir A. Tereškino (2008) straipsnyje minimame neotradicinės šėimos modelyje. Šis šėimos modelis remiasi abiejų heteroseksualių tėvų dalyvavimu darbo rinkoje ir namų bei vaikų priežiūroje. Tačiau darbo pasidalijimas šiuose vaidmenyse išlieka gana netolygus, t. y. kaip ir tradiciniame šėimos modelyje vyrai atlieka didelę dalį apmokamo darbo, o moterys užsiima didžiąja dalimi neapmokamo darbo šėimoje (prižiūrint šėimos narius ir namus). Neotradicinėje šėimoje moterys neretai dirba ne pilną darbo dieną ir namuose atidirba „antrą etatą“ (angl. *second shift*). Taigi šį šėimos modelį galima laikyti pereinamuoju nuo tradicinio link egalitarinio. Pasak Kan ir Kolpasknikova (2021) pereinamuoju laikotarpiu ryškiausiai atsiskleidžia skirtumai tarp egalitarinių ir tradicinių pažiūrų vyrų bei moterų. Tačiau galiausiai visuomenė pasiekia tokį tašką, kuriame įsivyrėja egalitarinis modelis t. y. lygiavertis požiūris į moteris bei vyrus šėimoje. Pasiekus šį etapą skirtumai tarp vyrų ir moterų namų ruošos darbų pasidalijime tampa mažiau akivaizdūs.

Taigi egalitarinis šėimos modelis, grindžiamas vyrų ir moterų tarpusavio lygybe, t. y. partneriai siekia atrasti abu tenkinančią pusiausvyrą tarp profesinių ir šėiminių įsipareigojimų. Kan ir Kolpasknikova (2021) straipsnyje remdamosis Esping-Andersen ir Billari (2015) bei Lesthaeghe (2010) teigia, jog transformacijos lyčių ideologijoje visų pirma paskatina pokyčius demografijoje, bet tuo pačiu ir poslinkius namų ruošos darbų pasidalijimo procese. Autorės pažymi ir tai, jog šis procesas (perėjimas nuo tradicinio link egalitarinio modelio) gali būti nelinijinis, dėl skirtingų politinių, visuomeninių ir ekonominių sukrėtimų. Kaip pavyzdys išskiriamas istorinis laikotarpis po Sovietų Sąjungos griūties, kuomet šalys patyrė perėjimą prie labiau tradicinių lyčių santykių, kurį nulėmė tokie veiksniai kaip: sumažėjęs prieinamumas prie darželių ir lopšelių paslaugų, valstybinės ideologijos „sovietinės moters-darbininkės“, dirbančių lygiomis teisėmis su vyrais, panaikinimas, religinis atgimimas ir kt.

Lomazzi ir kt. (2019) išskiria, jog ypatingai svarbų vaidmenį pareigų pasidalijimo namuose kontekste atlieka lyčių ideologija t. y. įsitikinimai apie moterims ir vyrams priskiriamus vaidmenis. Šie įsitikinimai autorių nuomone yra pagrindinis veiksnys, lemiantis vaidmenų pasiskirstymą šėimoje. Straipsnyje autoriai siekė išsiaiškinti nacionaliniame ir visuomeniniame lygmenyje egzistuojančių darbo ir šėimos derinimo struktūrų poveikį individualioms nuostatoms apie lyčių

vaidmenis. Iškelta idėja, jog nacionalinė darbo ir šeimos derinimo politika veikdama darbdavių siūlomas lanksčias darbo formas, vaiko priežiūros įstaigų infrastruktūrą (ikimokyklinį ugdymą) taip pat veikia ir asmenų galimybę laisvai pasirinkti socialinius vaidmenis. O pastarieji, tuo tarpu, gali formuoti požiūrį į lyčių vaidmenis. Taigi pirmiausia autoriai pabrėžia lanksčių darbo formų reikšmę lygybei. Lankstus darbo laikas sudaro sąlygas lengviau derinti profesinius ir šeiminius vaidmenis, todėl lyčių vaidmenų požiūris tampa labiau egalitarinis t. y. moterims tampa lengviau įsitraukti į apmokamo darbo rinką, o vyrams į neapmokamą darbą namuose. Aptariant vaiko priežiūros atostogas tyrėjai patvirtino André ir kt. (2013) išvadas, jog šiomis atostogomis daugiau naudojantis moterims, pastarosios tik sustiprina moterų „namų šeimininkų“ vaidmenį ir skatina tradicinį moterų-namų šeimininkų vaidmens palaikymą. O tai reikštų, jog ši priemonė vietoje to, kad skatintų vyrus ir moteris derinti darbą ir šeimą, įtvirtina tradicinius vaidmenis. Tuo pačiu tyrimas atskleidė, jog tėvystės atostogos (angl. *paid father-specific leave*) turi statistiškai nereikšmingą poveikį lyčių lygybei. Tačiau šiuos rezultatus galima paaiškinti tuo, jog tai palyginti naujas reiškinys, todėl rezultatų individualioms nuostatoms gali tekti palaukti ilgiau.

Vykstant anksčiau aptartiems pokyčiams ir keičiantis supratimui apie lyčių vaidmenis namuose ir darbo rinkoje, išryškėjo naujas fenomenas – moterys ne tik dirba lygiaverčiai su vyrais, bet ir uždirba daugiau nei jų partneriai. Dėl didesnio moterų įsitraukimo į darbo rinką bei aukštesnio moterų išsilavinimo, ateityje gali daugėti moterų, kurios taps pagrindinėmis šeimos maitintojomis. Khamis ir Ayuso (2022) savo tyrime kėlė klausimą ar tokias poras galima laikyti daugiau egalitarinėmis. Autorių teigimu šiose šeimose yra kur kas dažniau pastebimas lygiavertis pasidalijimas vaidmenimis namų ūkyje. Tačiau tokios moterys dažniau gali susidurti su didesniais sunkumais derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, nes paprastai jos yra daugiau įsitraukusios į savo profesinę karjerą. Be kita ko tai gali atsilipti ir į mažesnę tikimybę turėti vaikų. Moterims, turinčioms vaikų, tenka iš dalies arba visiškai pasitraukti iš darbo rinkos, todėl moterys, užimančios aukštas pareigas ir (ar) generuojančios aukštas pajamas dažniau gali pasirinkti atsisakyti motinystės. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, jog moterys-šeimos maitintojos dažniausiai yra vyresnės bei mažiau religingos. Svarbu pabrėžti, jog tai tik bendros autorių išskirtos tendencijos, galinčios skirtis priklausomai nuo konkrečių porų ar kultūrinių kontekstų. Visgi remiantis šiuo tyrimu galima daryti prielaidą, jog gana naujai išryškėję šeimos modeliai pabrėžia poslinkį nuo tradicinio šeimos modelio link vis lankstesnių ir modernesnių šeimos formų.

Lietuvoje šeimos modelio pasirinkimas tarp šeimos ūkių palaipsniui kinta. Laikotarpyje nuo 1990 iki 1992 metų buvo atlikti penki viešosios nuomonės tyrimai, kurie atskleidė, jog moterys ir vyrai laikosi tradicinių nuostatų pasiskirstant vaidmenis šeimoje. VU Sociologijos laboratorijos 1991 m. atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad 62 proc. Lietuvos gyventojų pasirinko tradicinį šeimos modelį

t. y. kuomet vyrai išlaiko šeimą, o moterys rūpinasi namų ruoša ir atžalomis (Jurėnienė ir Purvaneckienė, 2023). Po kelerių metų, 1994-aisiais, atliktame tyrime dauguma (56 proc.) gyventojų rinkosi šeimos modelį, kur vyras ir žmona dirba ir kartu rūpinasi namais bei vaikais (Purvaneckas ir Purvaneckienė, 2001). Taigi, panašu, jog šiuo laikotarpiu šeimos ėmė linkti prie modernesnio šeimos modelio.

2000 metais egalitarinį šeimos modelį rinkosi jau 67 proc. (Moterų informacijos centras, 2009). Po kelerių metų nacionaliniu mastu 2003 m. vykdyta reprezentatyvi apklausa „Gyventojų politikos vertinimas“ parodė, jog tarp gyventojų vyrauja požiūris, kad šeiminius ir profesinius vaidmenis turi derinti moterys. Tačiau taip pat palaikė ir idėją apie būtinybę keisti vaidmenų pasidalijimą šeimoje, skatinant tėčių įsitraukimą į vaikų priežiūrą bei tolygų priežiūros pasidalijimą tarp partnerių (Reingardė ir Tereškinas, 2006). 2006 metais vykdytas tyrimas „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje II: šeimai palanki darbo aplinka“, kurio metu buvo apklaustos šešios heteroseksualios poros. Šį tyrimą papildė tais pačiais metais atlikta gyventojų apklausa apie profesinių ir šeiminių vaidmenų suderinimą. Apibendrinant šiuos tyrimus prieita prie išvadų, jog moterims tekdavo didesnė dalis pareigų šeimoje, o tėvų įsitraukimas į vaikų priežiūrą bei namų ruošos darbus tebebuvo mažas. Nepaisant to, jog daugumai Lietuvos piliečių egalitarinis šeimos modelis atrodė priimtinas, jis veikiau iliustravo skelbiama idealą, nei įgyvendinamą tikrovę (Reingardė ir Tereškinas, 2006; Tereškinas, 2008). Tai, jog šeimos modelio pasirinkimas Lietuvoje radikaliai kito atskleidžia 2009 metais atliktas tyrimas, kurio metu jau 70 proc. Lietuvos gyventojų pasirinko egalitarinį šeimos modelį (Moterų informacijos centras, 2009).

Naujausi duomenys, surinkti 2022 m. tiesioginių interviu būdu pagal G. Purvaneckienės tyrimui 1994 m. sudarytą klausimyną, atskleidė, jog $\frac{3}{4}$ Lietuvos gyventojų arba 78 proc. moterų ir 72 proc. vyrų rinkosi egalitarinį šeimos modelį (Jurėnienė ir Purvaneckienė, 2023). Lyginant su anksčiau aptartais tyrimais, matyti, jog Lietuvos gyventojų, pasirenkančių egalitarinį šeimos modelį, skaičius nuolatos auga. Tyrime dalyvavusieji gyventojai palaiko modernų t. y. dviejų dirbančiųjų asmenų modelį, nepaisant to visuomenėje vis tiek išlieka tradicinė nuostata, jog vyras yra pagrindinis šeimos maitintojas. Apibendrinant tyrimo rezultatus autorės prieina išvados, jog Lietuvoje, kuomet kalbame apie moterų ir vyrų vaidmenų pasiskirstymą šeimoje, modernios nuostatos galutinai dar nėra įsigalėjusios, tačiau tuo pačiu jų negalima pavadinti ir griežtai tradicinėmis. Taigi, Lietuvos visuomenė šiame etape atspindi pereinamąjį (neotradicinį) šeimos modelį.

Dėl pasikeitusio vyrų ir moterų darbo modelio bei išplėtotų socialinių paslaugų prasidėję šeimos modelio ir gimstamumo pokyčiai tęsiasi iki šių dienų. Nepaisant to, jog šie pokyčiai (perėjimas nuo tradicinio link egalitarinio modelio) nėra linijinis procesas, autoriai sutinka, jog galiausiai visuomenės pasiekia tokį tašką, kuriame įsivyrąja egalitarinis modelis. Lietuvoje šeimos

modelio pasirinkimas tarp šeimos ūkių per paskutiniuosius 30 metų nuolatos kito. Atlikti tyrimai atskleidė, jog Lietuvoje vyraujantis šeimos modelis nėra galutinai egalitarinis, tačiau taip pat nėra laikytinas tradiciniu. Galima teigti, kad Lietuvos valstybė yra modernėjimo kelyje. Šeimos modelio transformacijoms tiesiogiai veikiant tėvų vaidmenų pasiskirstymą bei vaikų priežiūros organizavimą yra svarbu aptarti siūlomas lanksčias darbo sąlygas bei vaiko priežiūros sistemą. Todėl verta kelti klausimą ar šios priemonės suteikia pakankamai lankstumo derinant profesinius ir šeiminius vaidmenis.

3.2. Šeimos politikos priemonės: lankstus darbo organizavimas ir vaiko priežiūros sistema

SADM 2021 m. parengusi 2021-2030 metų Šeimos politikos stiprinimo plėtros programą, numatė priemones, skatinančias sukurti tinkamą ir palankią aplinką šeimai. Tai aplinka, kuri leistų derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, stiprintų moterų ir vyrų lygias galimybes, skatintų gimstamumą, užtikrintų šeimų ir vaikų emocinę gerovę, prieinamas paslaugas. Šiems tikslams pasiekti pasitelkiamos priemonės, apimančios išmokas, bazinį paslaugų šeimai paketą, būsto politiką, įvairias kompleksines paslaugas, šeimos kortelę, prevenciją ir kt. Dėl darbo apimtys ribotumo atsisakyta išsamios priemonių analizės ir koncentruojamasi tik į priemones, padedančias derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, t. y. vaiko priežiūros atostogų sistemą ir paslaugas bei lanksčias užimtumo formas.

Lanksčios darbo sąlygos, vaiko priežiūros atostogų sistema bei vaiko priežiūros paslaugos – priemonės, suteikiančios šeimoms galimybę efektyviau derinti profesinius bei šeiminius vaidmenis, taip išlaikant darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą.

3.2.1. Atostogos, skirtos vaiko gimdymui ir priežiūrai

R. Jančaitytė disertacijoje (2011) remiantis Kamerman ir Kahn (1991) bei Europos Komisija (2005) išskiria atostogų schemų skirtingus tikslus įvairiose šalyse, t. y. motinų sveikatos apsauga, vaiko sveikatos ir vystymosi apsauga, parama šeimai, lyčių lygybės darbo rinkoje skatinimas, moterų ekonominė nepriklausomybė, siekis suteikti galimybę motinoms derinti profesinius ir šeiminius vaidmenis (išliekant darbo rinkoje), reguliuoti darbo rinką, įtraukti tėčius į vaiko priežiūrą bei namų ruošą.

Lietuvoje gimus vaikui šeima gali pretenduoti į motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokas, kurios skiriamos dirbusiems tėvams (žr. **Priedas 1**. Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų reglamentavimas Lietuvoje. Sudaryta darbo autorės, naudojantis Sodra puslapyje pateiktais duomenimis.). Tai viena pagrindinių priemonių derinant šeiminius ir profesinius įsipareigojimus (Brazienė ir Vyšniauskienė, 2019). Motinystės atostogos skiriamos nėštumo ir gimdymo atostogų metu. Šių atostogų trukmė sudaro 70 dienų iki gimdymo ir 56 dienas po jo (iš viso 126 kalendorinės

dienos arba 18 savaitių). Tėvystės atostogomis tėčiai gali pasinaudoti iki kol vaiku sukaks vieneri metai, pastarųjų trukmė – 30 kalendorinių dienų. Tėvystės atostogos Lietuvoje įvestos 2006 metais su tikslu paskatinti aktyvesnį vyrų įsitraukimą į vaiko priežiūrą (Vyšniauskienė, 2023). Tiek motinystės, tiek tėvystės atostogos yra neperduodamos ir skiriamos tik vienam iš tėvų, suteikiant galimybę prižiūrėti naujagimį. Po motinystės/tėvystės atostogų tėvams suteikiamos vaiko priežiūros atostogos.

Žvelgiant retrospektyviai, matyti, jog dar 1982 m. vaiko priežiūros atostogų trukmė buvo vieneri metai, o 1989 m. jau iki vaikai sukaks treji. Svarbu pabrėžti, jog sovietmečiu vaiko priežiūros atostogos buvo skiriamos tik motinoms (Brazienė ir Vyšniauskienė, 2019; Vyšniauskienė, 2023). Laikotarpyje nuo 1995 iki 2004 metų vaiko priežiūros išmokos siekė 60 proc. kompensuojamojo darbo užmokesčio ir buvo mokamos iki vaikai sukaks 1 metai. Nuo 2004 m. kovo mėn. iki 2008 m. vaiko priežiūros išmokos dydis nuolatos augo. 2004-2006 m. siekė 70 proc. darbo užmokesčio, iki 2007 m. liepos – 85 proc., o nuo liepos mėn. tėvai įgijo teisę į 100 proc. iki vaikai sukaks 6 mėn. ir 85 proc. iki 1 metų. 2008 m. tėvai turėjo teisę į 24 mėnesių vaiko priežiūros atostogas, kurios siekė 100 proc. buvusio darbo užmokesčio. Tačiau dėl ekonominės krizės 2009 metais išmokų dydis buvo sumažintas iki 100 proc. kompensuojamojo darbo užmokesčio pirmaisiais metais ir 85 proc. antraisiais. Sekančiais metais išmoka skirta vaiko priežiūrai atitinkamai sumažėjo iki 90 proc. ir 75 proc. (Brazienė ir Vyšniauskienė, 2019; Norgėlaitė, 2020; Vyšniauskienė, 2023).

2011 m. liepos mėnesį įsigaliojo nauja Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo redakcija, leidusi tėvams rinktis iš dviejų vaiko priežiūros atostogų variantų: gauti 100 proc. kompensuojamojo uždarbio iki vaikai sukaks vieneri metai arba gauti 70 proc. iki vaikai sukaks vieneri metai ir 40 proc. antraisiais metais, tačiau su teise sugrįžti į darbo rinką neprarandant vaiko priežiūros išmokų. Toks įsigaliojęs įstatymas, atrodo, turėjo sudaryti sąlygas moterims sugrįžti į darbo rinką anksčiau, o tėčiams suteikti galimybę aktyviau dalyvauti vaiko priežiūroje. Tačiau T. Šarlausko ir A. Telešienės tyrimas (2014) atskleidė, jog Lietuvoje tuo metu buvęs populiariausias dviejų metų variantas neskatino vyrų aktyviau įsitraukti į vaiko priežiūrą. Tyrimo metu atlikti interviu su ekspertais parodė, jog poros bendru sprendimu antraisiais metais vaiko priežiūros 40 proc. kompensuojamo darbo užmokesčio išmoką pasirinkdavo tėčiui, kadangi jų darbo užmokestis buvęs didesnis. Taigi toks sprendimas buvo priimamas daugiau dėl finansinių paskatų, nei noro dalyvauti vaiko priežiūroje, kadangi vyras šiuo laikotarpiu ir toliau dirbdavo, o mama likdavo prižiūrėti vaiką namuose. O tai reiškia, kad moterys dar vieneriems metams pasirinkdavo pasitraukti iš darbo rinkos ir likdavo be individualių pajamų. Tyrėjų nuomone (Brazienė ir Vyšniauskienė, 2019) išmokų gavėjų dažnesnis pasirinkimas gauti vaiko priežiūros išmokas dvejus metus, atskleidžia, jog egzistuoja

trumpesnių ir lankstesnių vaiko priežiūros atostogų bei vaikams iki 2 metų ikimokyklinio ugdymo trūkumas.

Dar vienas svarbus pokytis įvyko 2019 m. sausio 1 d., įsigaliojus Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 6, 14, 18, 21, 22, 24 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymui, kuris dar kartą sumažino vaiko priežiūros išmokos dydžius. Remiantis 24 straipsnio 1 dalimi „vaiko priežiūros išmokos dydis iki vaikui sueis vieni metai yra 77,58 procento išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio, jeigu apdraustasis pasirenka gauti šią išmoką, kol vaikui sueis vieni metai. Jeigu apdraustasis pasirenka gauti vaiko priežiūros išmoką, kol vaikui sueis 2 metai, šios išmokos dydis iki vaikui sueis vieni metai yra 54,31 procento, o iki vaikui sueis 2 metai – 31,03 procento išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2018b).

Naujausi pokyčiai įsigaliojo nuo 2023 m. sausio 1 d. Pasikeitusi vaiko priežiūros atostogų tvarka suteikia galimybę tėvams pasinaudoti neperleidžiamomis vaiko priežiūros atostogomis, kada du mėnesiai yra skiriami mamai ir du mėnesiai – tėvui. Taip pat galima pasirinkti vaiko priežiūros išmoką gauti iki vaikui sukaks 18 arba 24 mėnesiai. Pasirinkus vaiko priežiūros išmoką gauti iki vaikui sukaks 1,5 m. išmokos dydis yra 60 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio. Tuo tarpu pasirinkus išmoką iki vaikui sukaks 2 metai, vaiko priežiūros išmokos dydis pirmaisiais metais sieks 45 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio, o antraisiais metais – 30 proc. Neperleidžiamų vaiko priežiūros atostogų mėnesių laikotarpiu tėvams mokama 78 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka (taikomos „lubos“ t. y. išmoka negali būti didesnė nei 2 vidutiniai darbo užmokesčiai). Gaunant vaiko priežiūros išmoką suteikiama galimybė dirbti t. y. papildomos pajamos nemažina gaunamos išmokos, jeigu išmokos ir papildomų pajamų suma neviršija 100 proc. buvusio vidutinio darbo užmokesčio. Dirbant neperleidžiamais mėnesiais papildomai gaunamos pajamos sumažina vaiko priežiūros išmoką: papildomai gaunamoms pajamoms esant mažesnėms už vaiko priežiūros išmoką – mokamas vaiko priežiūros išmokos ir priskaičiuotų pajamų skirtumas, o jeigu papildomų pajamų dydis yra didesnis ar lygus išmokos dydžiui – vaiko priežiūros išmoka nemokama. Savarankiškai dirbantiems asmenims – vaiko priežiūros išmoka nemažinama (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023b).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – Sodra) 2024 m. rugpjūtį pristatyti duomenys atskleidė, jog šiuo metu didesnė dalis išmokos gavėjų renka išmoką gauti 18 mėn. Pasirinkus išmoką gauti dvejus metus, anksčiau buvusios tendencijos, jog antraisiais vaiko priežiūros išmokos metais išaugdavo vyrų gavėjų skaičius, nematyti. Tarp pasirinkusių išmoką gauti 18 mėn. 40 proc. mamų ir tėčių pasinaudojo neperleidžiamais mėnesiais, tuo tarpu pasirinkę išmoką gauti 24 mėn., aktyvumas naudojantis neperleidžiamais mėnesiais menkesnis, tačiau svarbu pažymėti, jog šių išmokų mokėjimas nėra pasibaigęs, todėl tikėtina, kad tendencijos dar gali kisti (Sodra, 2024).

3.2.2. Lanksčios darbo organizavimo formos

Lanksčios darbo organizavimo formos, tai darbuotojams suteikiamos galimybės lanksčiai organizuoti savo darbą. Praktikoje gali būti taikomos šios DK reglamentuojamos lankstaus darbo formos (SADM, 2024b):

- Darbas ne visą darbo dieną;
- Nuotolinis darbas;
- Lankstus darbo laiko režimas (lanksti darbo laiko pradžia ir pabaiga);
- Individualaus darbo laiko režimas (leidžia darbuotojui įvykdyti 40 val. darbo savaitės normą įvykdyti per trumpesnę laiką, pvz.: dirbant 10 val. per dieną dirbti 4 dienas per savaitę);
- Suskaidytos darbo dienos laiko režimas (pietų pertraukos laikas ilgesnis nei 2 valandos);
- Nemokamas laisvas laikas (su darbdaviu susitarus dėl darbo laiko perkėlimo į kitą darbo dieną);
- Naujos darbo sutarčių rūšys: projektinio darbo, darbo vietos dalijimosi, darbo kelioms darbdaviams sutartys.

B. Gruževskis ir R. Zabarauskaitė (2013) straipsnyje remiantis Buddelmeyer ir kt. (2008) teigia, jog darbas ne visą darbo dieną sudaro galimybes moterims geriau suderinti vaiko priežiūrą ir darbo įsipareigojimus. Be to autoriai (Gruževskis ir Zabarauskaitė, 2013) išskiria tokius teigiamus aspektus darbuotojams, kaip laipsnišką įėjimą į darbo rinką ar galima didesnę pasitenkinimą darbu ir gyvenimu. Valstybės atžvilgiu darbas ne visą darbo dieną atsiliepią teigiamai, nes didina šalies gyventojų (ypač moterų) dalyvavimą darbo rinkoje, tuo tarpu iš darbdavių perspektyvos – sudaro galimybes atsižvelgti į darbuotojų poreikius. Kita vertus darbas ne visą darbo dieną gali atsiliepią ir neigiamai. Darbdaviams dėl fiksuotų kaštų toks darbas gali lemti didesnius darbo kaštus; darbuotojams – žemesnę darbo užmokestį, mažesnes išmokas bei karjeros galimybes, prastesnę darbo vietos kokybę bei gali sukelti sunkumus pereinant nuo darbo visą darbo dieną; valstybei – neefektyvų išteklių bei investicijų į žmogiškąjį kapitalą panaudojimą.

Nuotolinio darbo galimybėmis besinaudojančių darbuotojų skaičiai po SARS-COV-2 pandemijos pastebimai išaugo. Ši lankstaus darbo priemonė gali turėti tiek teigiamų, tiek neigiamų padarinių darbuotojams. Mokslininkai išskiria, jog nuotoliniu būdu dirbantieji yra labiau patenkinti darbu ir patiria mažesnę darbo-šeimos konfliktą, mažesnę kasdienį stresą vykstant bei grįžtant iš biuro, turi galimybę pasirūpinti artimaisiais, kuriems reikalinga priežiūra ir pan. Tačiau tuo pačiu dirbantieji patiria didesnę socialinę izoliaciją bei siekdami kompensuoti savo nebuvimą biure skiria daugiau laiko ir yra linkę dirbti viršvalandžius, kas sukelia didesnę darbo ir gyvenimo konfliktą (Lazauskaitė-Zabielskė ir kt., 2022).

Kalbant apie lanksčias darbo formas tampa svarbi ir nesaugaus užimtumo (angl. *precarious employment*) sąvoka, apimanti tokias rizikas darbuotojams kaip ribota darbo sutarties trukmė, menkas darbo užmokestis, apsauga nuo nedarbo, nepakankamos išmokos bei darbuotojų socialinių teisių apsauga. Tačiau vertinant lanksčių užimtumo formų įtaką darbuotojams svarbiausiu veiksniu tampa darbuotojų motyvacija pasirinkti ir dirbti pagal tokią darbo formą. Nesaugus užimtumas tampa aktuali, kuomet darbuotojai neturi galimybės pasirinkti ar nori dirbti pagal lanksčias darbo formas (Gruževskis ir Brazienė, 2017).

3.2.3. Vaiko priežiūros paslaugos

Valstybės teikiamos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos kartu su lanksčiomis darbo organizavimo formomis reikšmingai prisideda derinant darbą ir šeimą. Tačiau nemažiau svarbu ir tai, kad siekiant suderinti šeiminius ir profesinius įsipareigojimus šeimoms turi būti užtikrintas kokybiškas ir prieinamas ikimokyklinis ugdymas bei priežiūra. Europos lyčių lygybės instituto ekspertai, vertinę ES šalių ugdymo ir priežiūros paslaugų prieinamumą, kokybę bei finansavimą, pastebėjo, jog aukštesniais lyčių lygybės rodikliais pasižymi valstybės, kuriose viešosios vaiko priežiūros ir ugdymo paslaugos yra palankios tėvams, auginantiesiems vaikus. Tai svarbu, kadangi dėl šių paslaugų prieinamumo trūkumo moterims tenka didesnė priežiūros namuose našta (European Institute for Gender Equality, 2020).

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ekspertų bei V. Pilinkaitės-Sotirovič parengtose rekomendacijose politikos formuotojams dėl darbo ir šeimos derinimo sąlygų gerinimo (2021) remiamasi 2020 m. atlikta tėvų, auginančių vaikus, apklausa. Apklausą atskleidė, jog lopšelių nuo pusės ar vienerių metų vaikams beveik nėra, o vyresniems – stebimas darželių vietų trūkumas. Šių paslaugų užtikrinimo svarbą pabrėžia ir atlikti tyrimai su darbdaviais, parodę, kad pastarieji viena didžiausių kliūčių suderinti šeiminius ir profesinius įsipareigojimus laiko vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo bei lankstumo stoką.

SADM užsakytame tyrime apie vaikų priežiūros paslaugas Lietuvoje (2023c) dalyvavę ekspertai išskyrė vaikų priežiūros sistemos probleminių sričių laukus. Viena iš ekspertų išskirtų problemų aptaria **požiūrį į vaikų ugdymą** t. y. kad vis dar yra akcentuojama tik vaiko priežiūra, bet pamirštama, kad vaikas taip pat turi būti ugdomas. Kaip dar vieną problemą tyrime ekspertai pažymi **šeimų nuvertinimą**, kuomet buvimas mama ar tėčiu turi neigiamą socialinį statusą visuomenėje. O ši problema atliepia ir gimstamumo mažėjimą. Be kita ko kaip svarbų probleminį lauką ekspertai išskyrė **galimybę pasirinkti**, kaip prižiūrėti ir ugdyti tėvams savo vaikus. Ši galimybė aprėpia tiek galimybę rinktis ilgesnes vaiko priežiūros atostogas, tiek galimybę rinktis privačią ar valstybinę ugdymo įstaigą. Tačiau šie pasirinkimai yra apriboti finansiniais iššūkiais. **Realus ir kompleksinis vaikų saugumo užtikrinimas** – dar vienas vaikų priežiūros sistemos probleminis laukas. Yra

žinoma, jog mažo vaiko prierašumas ir emocinis saugumas aktyviausiai formuojasi iki trijų metų, ekspertų požiūriu tai esminė priežastis, kodėl naujagimiai ir kūdikiai turi augti prižiūri tėvų, o ne būti paliekami auklėms. Vaikystėje neatliepti emociniai poreikiai veda į gilesnes problemas paauglystėje tokias kaip: kvaišalų vartojimas, nusikalstamumas ir kt. Kitas svarbus probleminių klausimų laukas susijęs **techniniais iššūkiais**, tokiais kaip vaikų darželių trūkumas, didelės vaikų grupės darželiuose bei vaikų vežiojimas atokiose vietose gyvenančioms šeimoms. Kitas svarbus techninis iššūkis siejamas su tarpu tarp vaiko priežiūros atostogų ir darželio, t. y. pasirinkus 24 mėn. vaiko priežiūros atostogas, jos pasibaigia vaiko gimimo dieną, tuo tarpu vaikas priimamas į darželį nuo rugsėjo mėnesio. Tokiais atvejais, kai vaiko gimtadienis yra ne rudenį tėvai susiduria su iššūkiu, kur saugiai palikti mažą vaiką.

Šias aptartas ir kitas tyrime minimas problemas ekspertai siūlo spręsti edukaciniu (organizuoti kursus, mokymų programas tėvams apie vaiko priežiūros ypatumus), socialiniu (požiūrio kaita galimybė pasirinkti, saugus vaikų vežiojimas, palaikančios bendruomenės kūrimas ir kt.), instituciniu (teisinė apsauga šeimoms pereinant iš vaiko priežiūros atostogų į ikimokyklinį ugdymą, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas, draugiškos šeimos politikos kūrimas ir kt.), struktūriniu (mažinant vaikų skaičių darželių grupėse, specializuotų darželių steigimas, esamų programų revizija ir kt.) ir finansiniu (finansinės lengvatos šeimoms auginančioms mažus vaikus, mokestinės lengvatos auklėms, nemokamos kompleksinės paslaugos šeimai ir kt.) būdais.

Aptartas priemonės (vaiko priežiūros atostogų sistema, lanksčios ir prieinamos vaiko priežiūros paslaugos ir ugdymas bei lanksčios užimtumo formos) pasitelkiant kaip paketą bei vadovaujantis lyčių lygybės principu, gali padėti efektyviai derinti šeiminius ir profesinius įsipareigojimus.

4. Empirinio tyrimo metodika ir eiga

Profesiniai ir šeiminiai įsipareigojimai yra pagrindiniai suaugusių šeimos narių gyvenimo komponentai, užimantys didžiąją dalį kasdienybės. Dėl šios priežasties vyrai ir moterys privalo ieškoti būdų kaip suderinti įsipareigojimus šeimai ir darbui. Galimybes suderinti šiuos komponentus užtikrina šeimos politikos priemonės. Nuo 2023 m. sausio 1 d. įgyvendinant direktyvą (ES 2019/1158) pasikeitė vaiko priežiūros išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarka. Atsižvelgiant į tai, jog atostogos skiriamos vaiko priežiūrai yra viena iš priemonių padedančių derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, šis tyrimas skirtas įvertinti ar pasikeitusi vaiko priežiūros atostogų tvarka turi įtakos tėvų galimybėms derinti šiuos vaidmenis Lietuvoje. Šiam tikslui pasiekti tiriamajame darbe pasitelkta mišrių metodų metodologinė prieiga. Tai prieiga, apimanti kiekybinį ir kokybinį duomenų rinkimą. Pagrindinė šio tyrimo metodo prielaida yra ta, jog kokybinių ir kiekybinių duomenų integravimas suteikia papildomų įžvalgų tiriamajam objektui (Creswell, 2014).

Kokybinis duomenų rinkimo metodas. Šis metodas pasirinktas, kadangi leidžia surinkti giluminius bei tyrimo dalyvių požiūrį bei žinias atspindinčius atvirus atsakymus (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Naudojantis kokybiniu metodu siekiama:

- išanalizuoti ekspertų požiūrį apie pagrindinius šeimos politikos tikslus, pasikeitusią vaiko priežiūros sistemą, ikimokyklinio ugdymo kokybę bei prieinamumą;
- nustatyti, kaip ekspertų nuomone pasikeitusi vaiko priežiūros tvarka veikia šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą;
- apibendrinus ekspertų pateiktas įžvalgas suformuluoti rekomendacijas.

Kokybiniai duomenys rinkti kryptingo (dar vadinamu iš dalies struktūruoto) interviu būdu (angl. *interview guide approach*). Remiantis atlikta mokslinių tyrimų ir literatūros apžvalga teorinėje tyrimo dalyje buvo suformuluotos temos bei klausimyno gairės (žr. **Priedas 2.** Klausimyno gairės ekspertams.). Ekspertams pateikti klausimai apie šeimos ir darbo derinimą, vaiko priežiūros atostogas, ikimokyklinį ugdymą bei siūlomas rekomendacijas. Tačiau interviu metu reikalui esant informantams buvo užduoti papildomi, tikslinamieji klausimai ar keičiama klausimyno gairėse nurodytų klausimų tvarka. Pagrindinis pasirinkto interviu tipo privalumas – interviu metu gaunami išsamesni, susisteminti duomenys, lyginant su neformaliu pokalbiu-interviu, tačiau pats interviu išlieka neformalus, t. y. vyksta pokalbio formatu. Tyrime taikytas tikslinės (angl. *purposive*) imties vienetų kritinės atrankos būdas. Tai būdas, kada „imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų“ (Rupšienė, 2007).

Šiam tyrimui dalyviai atrinkti ieškant ekspertų, kurie turi žinių šeimos politikos srityje, t. y. mokslininkai, politikai, tarybų ir ministerijų atstovai. I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) remiantis U. Flick (2014) ekspertus apibūdina kaip asmenis, kurie turi specifinių įžvalgų ir žinių dėl savo profesinės padėties ar patirties. Planuojant tyrimą numatytas tyrimo imties dydis 5-7 ekspertų interviu. Pirminis kontaktas su devyniais potencialiais informantais užmegztas siunčiant pakvietimus elektroniniu paštu. Pakvietimuose prisistatant tyrėjai bei nurodant kontaktinę informaciją buvo pristatyta tyrimo tema, tikslas, paaiškinta kam bus naudojami interviu duomenys bei pateiktos klausimyno gairės su preliminarium interviu laiku (iki 60 min.). Su vienu iš informantų bendrauta tiesiogiai telefonu. Iš potencialių tyrimo dalyvių du atsakymo nepateikė; vienas informantų atsisakė dalyvauti tyrime, dėl asmeninių priežasčių; o dar vienas negalėjo dalyvauti dėl intensyvios darbotvarkės bei laiko stokos, tačiau patikino, jog pasidalins tyrimu su kolegomis, kuriems tai galėtų būti aktualu. Svarbu išskirti, jog ekspertų interviu yra būdingi saviti praktiniai iššūkiai. Vienas iš jų, jog ekspertai nėra lengvai pasiekiami dėl užimamo statuso bei įtemptos darbotvarkės. Dar vienas iššūkis išryškėjęs tyrimo eigoje: ekspertams sutikus dalyvauti tyrime bei suderinus interviu laiką, ekspertai po keletą kartų nukėlė sutartą interviu laiką, dėl neatidėliotinų reikalų ar asmeninių

priežasčių. Tariantis dėl konkrečios interviu datos, laiko ir pokalbio būdo prireikė vidutiniškai keturių susirašinėjimo sesijų iki paties interviu. Ekspertų paieškos ir apklausos laikotarpiu t. y. nuo lapkričio 22 d. iki gruodžio 16 d., buvo apklausti 6 ekspertai (Lentelė 3). Trys iš šešių interviu vyko kontaktiniu būdu Vilniuje, o likusieji trys – nuotoliniu būdu, naudojantis „Microsoft Teams“ platforma.

Lentelė 3. Apklaustų ekspertų sąrašas.

Eilės nr.	Ekspertas	Pokalbio būdas	Pokalbio trukmė
1.	Lietuvos Respublikos Seimo atstovas	Kontaktiniu būdu	1:00:07
2.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovas	Nuotoliniu būdu	34:55
3.	Nacionalinės šeimos tarybos atstovas	Kontaktiniu būdu	1:10:17
4.	Lietuvos Tėvų Forumo tarybos atstovas	Nuotoliniu būdu	43:40
5.	Mokslininkas	Kontaktiniu būdu	53:13
6.	Tyrėjas	Nuotoliniu būdu	1:09:23

Prieš pradedant interviu informantams buvo pateiktas „Informuoto asmens sutikimas dalyvauti tyrime“ bei pakartotinai pateikta rašytinė informacija apie tyrimą (žr. **Priedas 3.** Informuoto asmens sutikimas dalyvauti tyrime.). Sutikimas pateiktas dviem egzemplioriais, vienas – informantui, kitas – tyrėjai. Informantai kalbinti nuotoliniu būdu sutikimus pasirašė naudojantis mobiliu parašu. Interviu buvo įrašomi telefonu, jų trukmė varijavo priklausomai nuo atsakymų išsamumo, vidutinė pokalbio trukmė – 56 min.

Kokybiniu metodu surinkti duomenys buvo transkribuojami pačios tyrėjos (transkribuoti interviu tyrimo prieduose). Interviu išrašyti žymint pauzes, tyliau, garsiau ar pabrėžtinai pasakytus žodžius, jaustukus (žr. **Priedas 4.** Interviu išrašų simboliai, sudaryta remiantis I. Gaižauskaite ir N. Valavičiene (2016).). Išrašant interviu išskirta, kada informantai nusijuokdavo ar nusišypsodavo, gestikuliudavo rankomis. Taip pat pažymima, kada pokalbį pertraukdavo pašaliniai asmenys. Analizuojant interviu naudoti detalūs išrašai, tačiau tyrime pateiktos citatos koreguotos, t. y. skaitytojo patogumui nebuvo įtraukti pasikartojantys jaustukai ar panašūs papildomi garsai, apsunkinantys minties supratimą. Kokybinio tyrimo analizė pradėta kodavimu – sistemingu būdu, padedančiu didelius duomenų kiekius paversti mažesniais analizės vienetais (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Interviu koduotas MAXQDA programa, naudojantis aprašomaisiais (angl. *descriptive*) bei gyvosios kalbos (angl. *In Vivo*) kodais. Sukodavus visus interviu sakinius, teminėmis pastraipomis buvo peržiūrimi jau sukurti kodai. Šie kodai buvo rūšiuojami, ieškoma sąsajų ir sujungiami, o kodai, kurie negalėjo būti priskirti jokiai kategorijai – pašalinti t. y. atsisakyta juos

įtraukti į tolimesnę analizę. Visi interviu metu surinkti duomenys interpretuoti remiantis teorinėje darbo dalyje surinkta medžiaga.

Tyrimo etika. Informantai apie galimybę bet kada pasitraukti, privatumą, konfidencialumą bei savanorišką dalyvavimą tyrime informuoti žodžiu bei raštiškai. Išlaikant anonimiškumą informantų vardai buvo koduoti, o tyrimo metu gauti rezultatai pateikti laikantis konfidencialumo principo.

Surinktus kokybiniu metodu duomenis papildė **kiekybinio tyrimo metodas**. Tai metodas, skirtas tirti tarpusavio ryšį tarp nagrinėjamų kintamųjų, kurie savo ruožtu gali būti matuojami naudojant tam tikrus instrumentus, leidžiančius skaitinius duomenis analizuoti statistiniais metodais (Creswell, 2014). Tiriamajame darbe naudojamosi Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto mokslininkų surinktais projekto „Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje“ duomenimis. Projekto tikslas – atskleisti Lietuvoje gyvenančio jaunimo (18-35 metų amžiaus) gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominis veiksniai. Projekte gilinamasi į jaunimo požiūrį apie vaidmenis šeimoje, darbą ir socialinius tinklus. Analizei atlikti buvo naudojamosi **aprašomosios statistikos metodai**. Pasitelkus SPSS programą ir aprašomosios statistikos metodą analizuota respondentų charakteristika, kuri padėjo identifikuoti tyrimo dalyvių požiūrį į kintamuosius (atsakomybių pasiskirstymą šeimoje, supratimą apie šeimą, darbo ir asmeninio gyvenimo derinimą, gyvenimo tikslus). Naudojantis kiekybiniu metodu surinktais duomenimis siekta susipažinti su jaunimo požiūriu į pareigų pasidalijimą šeimoje. Dėl tiriamojo darbo apimties ribotumo atsisakyta giluminės analizės, vietoje to apsiribota aprašomąja statistika, kuri leidžia išryškinti pagrindines tendencijas.

4.1. Jaunimo požiūris į šeimą ir darbą: duomenų analizė ir rezultatai

Analizuojamame mokslininkų grupės projekto „Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje“ kiekybiniame tyrime dalyvavo 736 moterys ir 467 vyrai (iš viso 1209 asmenys), kurių amžius svyravo nuo 18 iki 35 metų, respondentų amžiaus vidurkis – 27,5 m. 55,6 proc. iš tyrime dalyvavusių asmenų amžius yra iki 28 metų. Didžioji dalis respondentų (53,3 proc.) yra pasiekę aukštąjį išsilavinimo laipsnį, 25,8 proc. įgiję vidurinį išsilavinimą. Analizuojant respondentų išsilavinimą pagal lytį, matyti, jog moterys yra labiau išsilavinusios nei vyrai (4 lentelė).

Lentelė 4. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir lytį.

Išsilavinimas	Vyrai (proc.)	Moterys (proc.)	Iš viso (proc.)
Pradinis	2,6	0,4	1,3
Pagrindinis	8,4	2,2	4,6

Vidurinis	36,4	18,7	25,6
Aukštesnysis	19,6	11,9	14,9
Aukštasis	33,0	66,8	53,5

Stebint respondentų darbinio statuso pasiskirstymą (žr. **Priedas 5**. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal amžių.), matyti, jog žymi dalis atsakiusių yra aktyvūs darbo rinkos dalyviai (78,2 proc.). 75,2 proc. dirba samdomą darbą, 9,2 proc. – pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą. Moterų ir vyrų, dirbančių samdomą darbą skaičius pasiskirstęs gana tolygiai, atitinkamai 78,1 proc. ir 70,5 proc. Tačiau didesnė dalis vyrų (8,4 proc.) nei moterų (2,7 proc.) yra darbdaviai. Svarbu tai, jog 4,1 proc. iš atsakusių moterų šiuo metu yra vaiko priežiūros ar motinystės atostogose, tuo tarpu vyrų, esančių vaiko priežiūros ar tėvystės atostogose vos 0,3 proc. Tačiau ši procentinė išraiška nebūtinai reiškia, jog vyrai menkai įsitraukia į vaiko priežiūrą, taip pat nebūtinai patvirtina tradicinius lyčių vaidmenis šeimoje. Tokius rezultatus būtų galima sieti ir su ganėtinai jaunu amžiumi, atsižvelgiant į tai, jog vidutinis respondentų amžius 27,5 m. Tam patvirtinti ar paneigti papildomai analizuotas respondentų, turinčių vaikų ar esančių globėjais, skaičius. 70,1 proc. iš apklausoje dalyvavusių respondentų neturi vaikų ar nėra globėjais. Pasiskirstymas pagal lytį pavaizduotas 5 lentelėje.

Lentelė 5. Respondentų pasiskirstymas pagal vaikų skaičių bei lytį.

Ar turite vaikų ar esate globėjas/globėja?	Atsakymai	Vyrai (proc.)	Moterys (proc.)	Iš viso (proc.)	Iš viso (sk.)
	Neturiu	81,2	63,2	70,2	848
	Turi:	18,8	36,8	29,8	361
	1 vaiką	50	56,8	55,2	199
	2 vaikus	39,8	36,2	37	133
	3 vaikus	5,7	4,8	5	18
	4 vaikus	2,3	1,5	1,7	6
	5 ir daugiau	2,2	0,8	0,12	5

Pateikti duomenys atskleidžia, jog iš tyrime dalyvavusių vyrų tik 18,8 proc. turi vaikų ar yra globėjai, tai savaime apriboja ir galimybę pasinaudoti vaiko priežiūros ar tėvystės atostogomis. Remiantis šiais duomenimis galima daryti prielaidą, jog mažas šiuo metu esančių tėvystės ar vaiko priežiūros atostogose tėčių skaičius daugiau sietinas su imties demografinėmis savybėmis, o ne tik socialiniais veiksniais. Respondentų paklausus apie ketinimus susilaukti ateityje vaikų didesnė dalis (59,4 proc.) atsakė „Tikrai taip“ arba „Tikriausiai taip“. Pasiskirstymas tarp šių atsakymų lyties pagrindu (vyrai ir moterys) atitinkamai „Tikriausiai taip“ 38,5 proc. ir 33 proc., o „Tikrai taip“ 19,7

proc. ir 27,2 proc. (detaliau žr. **Priedas 6**. Respondentų, vyrų ir moterų, ketinimai ateityje susilaukti vaikų (be jau turimų).).

Anketoje respondentų klausta apie jų svarbiausią gyvenimo tikslą. Pasirinkta analizuoti respondentų atsakymus apie sėkmę/karjerą darbe ir profesinėje srityje ir sėkmingą šeimyninį gyvenimą. Sėkmę/karjerą darbe ir profesinėje srityje kaip svarbiausią gyvenimo tikslą mato 57,9 proc. respondentų (plačiau žr. **Priedas 7**. Sėkmę/karjerą darbe ir profesinėje srityje kaip svarbiausias gyvenimo tikslas, pasiskirstymas pagal lytį.). Daugiau (48,6 proc.) moterų nei vyrų (38,8 proc.) sutinka su šiuo teiginiu, tačiau bendras pasiskirstymas yra gana tolygus. Įdomu tai, kad vyrai (17,5 proc.) yra labiau linkę nesutikti ar visiškai nesutikti su šiuo teiginiu, nei moterys (12,1 proc.). Socialiniai stereotipai dažnai karjerą ir sėkmę darbe sieja su vyrais, taigi toks rezultatas yra gana netradicinis ir galėtų reikšti, jog 18-35 amžiaus vyrų tarpe tradiciniai vaidmenys silpnėja. Neutralią poziciją pasirinko 28,9 proc. vyrų ir 27,2 proc. moterų. Atsakymai atskleidė, jog svarbiausiu gyvenimo tikslu sėkmingą šeimyninį gyvenimą laiko žymi dalis respondentų t. y. 66,6 proc. vyrų ir 81 proc. moterų pasirinko, jog sutinka arba visiškai sutinka su šiuo teiginiu (žr. 6 lentelę). Kaip matyti pateiktoje lentelėje didesnė dalis moterų, nei vyrų visiškai sutinka su šiuo teiginiu. Tuo tarpu vyrai dažniau nei moterys yra linkę sutikti arba išlikti neutraliais („nei sutinku, nei nesutinku“). Svarbu ir tai, jog didesnė dalis vyrų (10,3 proc.) lyginant su moterimis (3,4 proc.) nesutinka arba visiškai nesutinka su šiuo teiginiu.

Lentelė 6. Svarbiausias gyvenimo tikslas: sėkmingas šeimyninis gyvenimas, pasiskirstymas pagal lytį.

	Atsakymai	Vyrai (proc.)	Moterys (proc.)	Iš viso (proc.)
Svarbiausias gyvenimo tikslas: sėkmingas šeimyninis gyvenimas	Visiškai nesutinku	2,8	0,7	1,5
	Nesutinku	7,5	2,7	4,6
	Nei nesutinku, nei sutinku	23,1	15,6	18,5
	Sutinku	39,8	35,3	37,1
	Visiškai sutinku	26,8	45,7	38,1

Remiantis 6 lentelėje pateiktais duomenimis bei nedidele atsakymų sklaida (standartinis nuokrypis 0,946) galima daryti išvadą, jog tiek vyrai, tiek moterys sėkmingą šeimyninį gyvenimą laiko svarbiausiu gyvenimo tikslu, tačiau moterys dažniau nei vyrai yra linkę visiškai su tuo sutikti, o vyrų tarpe trečdalis respondentų laikosi neutralios ar labiau neigiamos pozicijos.

Kita analizuota klausimų dalis apėmė klausimus apie atsakomybių šeimoje pasiskirstymą (plačiau žr. **Priedas 8**. Kas turėtų prisiimti visišką atsakomybę užtikrinti pakankamą šeimos finansinę gerovę/tvarkingą buitį namuose, pasiskirstymas pagal lytį.). Pirmiausia respondentų klausta kas turėtų prisiimti visišką atsakomybę užtikrinant pakankamą šeimos finansinę gerovę. Žymi dalis (76,3 proc.) atsakiusiųjų mano, kad finansinę gerovę turėtų užtikrinti abu partneriai vienodai. Tačiau nemažiau svarbu ir tai, jog 15,9 proc. apklaustųjų arba 17 proc. vyrų ir 15,5 proc. moterų mano, kad visišką atsakomybę turėtų prisiimti vyras/partneris. Tyrimo dalyvavusieji taip pat mano, jog prisiimti visišką atsakomybę užtikrinant tvarkingą buitį namuose turėtų abu partneriai vienodai. Tokios nuomonės laikosi 81,1 proc. respondentų arba 82,3 proc. moterų ir 77,3 proc. vyrų. Didesnė dalis vyrų (13,6 proc.) nei moterų (8,9 proc.) mano, jog visgi žmona/partnerė turėtų prisiimti šią atsakomybę. Šie duomenys iliustruoja, jog tradicinis šeimos modelis, kuomet vyras yra pagrindinis šeimos maitintojas, o moteris privalo rūpintis namais, užtikrinant tvarkingą buitį – silpnėja. Silpnėjančius tradicinius vaidmenis šeimoje iliustruoja ir tai, jog respondentų paklausus kas šeimoje yra pagrindinis šeimos maitintojas (žr. **Priedas 9**. Pagrindinis šeimos maitintojas, pasiskirstymas pagal lytį.) – 47,6 proc. respondentų arba 42 proc. vyrų ir 49,4 proc. moterų atsakė, jog šį vaidmenį šeimoje pasiskirsto abu vienodai. Tačiau tai, kad 47,7 proc. vyrų atsakė, kad jie, o 37,6 proc. moterų – sutuoktiniai ar partneriai, reiškia, jog tradicinis vaidmenų pasiskirstymas vis dar gajus, tačiau susiduria su ryškiomis permainomis. Tai patvirtina ir respondentų šeimos modelio pasirinkimas (7 lentelė).

Lentelė 7. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal šeimos modelį.

	Atsakymas	Vyrai (proc.)	Moterys (proc.)	Iš viso (proc.)
Kuris iš nurodytų šeimos modelių labiausiai atitinka Jūsų supratimą apie šeimą?	1. Vyras dirba, o moteris prižiūri namus	21,6	8,1	11,4
	2. Moteris dirba mažiau reiklų darbą nei vyras, tačiau atlieka didesnę dalį namų buities bei vaikų priežiūros darbų	20,5	23,6	22,8
	3. Abu – tiek vyras, tiek moteris – dirba panašiai reiklius darbus ir abu vienodai pasidalina buities ir vaikų priežiūros darbus	56,8	63,1	61,6
	4. Nei vienas iš aukščiau išvardintų	1,1	5,2	4,2

Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų, matyti, jog 61,6 proc. atsakiusiųjų supratimą apie šeimą labiausiai atitinka egalitarinis modelis, beveik ketvirtadalis respondentų pasirinko pereinamąjį modelį, ir 11,4 proc. patriarchalinį arba tradicinį modelį. Įdomu tai, jog didesnė dalis vyrų (21,6 proc.) nei moterų (8,1 proc.) pritaria tradiciniams šeimos modeliams.

Kalbant apie darbo ir asmeninio gyvenimo derinimą respondentų klausta ar pastarieji norėtų mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti sau, laisvalaikiui ar vaikams (žr. **Priedas 10**. Darbo ir asmeninio gyvenimo derinimas, pasiskirstymas pagal lytį.). 60,7 proc. Atsakiusiųjų sutiko su teiginiu, trečdalis respondentų išliko neutralūs ir tik nežymi dalis (5,6 proc.) nesutiko su šiuo teiginiu. Noras mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti asmeniniam gyvenimui tarp vyrų ir moterų pasiskirstė gana tolygiai, atitinkamai 65,9 proc. ir 59 proc. Šie rezultatai iliustruoja, jog jauni asmenys susiduria su asmeninio gyvenimo ir darbo derinimo konfliktu.

Galiausiai pasirinkta apžvelgti atsakomybių pasidalijimą šeimoje, kuomet kalbame apie vaiko priežiūrą: kūdikius, vaikus iki 3 metų bei vyresnius nei 4 metų vaikus. Bendrai visi respondentai pritaria, teiginiui, kad abu tėvai turėtų atžalomis rūpintis vienodai (8 lentelė). Matyti, tendencija, jog kuo vyresnis vaikas, tuo šis požiūris stiprėja, t. y. nuo 63,2 proc. prižiūrint kūdikius iki 12 mėn., 81,1 proc. prižiūrint vaikus nuo 1 iki 3 metų ir 90,8 proc. 4 metų ir vyresnio amžiaus vaikus. Iš lentelėje pateiktų duomenų taip pat matyti, jog gana ryškus respondentų procentas (28,7 proc.) mano, jog prižiūrint 0-12 mėnesių amžiaus vaikus, priešingai nei vyresnio amžiaus, atsakomybę turėtų prisiimti žmona ar partnerė. Tačiau įdomiau tai, jog didesnis procentų moterų (30,3 proc.) nei vyrų (23,9 proc.) šią atsakomybę priskiria sau. Šiam pasirinkimui gali būti keletas skirtingų priežasčių, kaip kad socialiniai lūkesčiai ar stereotipai, motinos ir kūdikio ryšio veiksnys, nepakankamas tėčių įsitraukimas.

Lentelė 8. Kas turėtų prisiimti atsakomybę už vaiko priežiūrą, pasiskirstymas pagal lytį.

Amžius	Atsakymas	Vyrai (proc.)	Moterys (proc.)	Iš viso (proc.)
0-12 mėnesių amžiaus	Vyras/partneris	2,3	1,8	1,9
	Abu vienodai	70,5	60,9	63,2
	Žmona/partnerė	23,9	30,3	28,7
	Nežinau/sunku pasakyti	3,4	7	6,1
1-3 metų amžiaus	Vyras/partneris	-	1,8	1,4
	Abu vienodai	78,4	81,9	81,1

	Žmona/partnerė	17	10,7	12,3
	Nežinau/sunku pasakyti	4,5	5,5	5,3
4 metų ir vyresnio amžiaus	Vyras/partneris	2,3	2,2	2,2
	Abu vienodai	93,2	90	90,8
	Žmona/partnerė	3,4	3,7	3,6
	Nežinau/sunku pasakyti	1,1	4,1	3,3

Analizuojant tyrimo metu surinktus duomenis prieita išvados, jog jaunimo (18-35 m. amžiaus) požiūris yra modernus arba modernėjantis. Tačiau neturint duomenų apie tai kaip realiai yra pasidalijama atsakomybėmis šeimoje šio teiginio nevertėtų absoliutinti. Nepaisant to rezultatai parodė, kad jaunimas susiduria su asmeninio gyvenimo ir darbo derinimo konfliktu.

4.2. Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybės vaiko priežiūros atostogų kontekste: tyrimo rezultatai

Žvelgiant retrospektyviai, šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo tematika aktuali, dėl pakitusios ir nuolatos besikeičiančios šeimos struktūros. XX a. šeimos kūrimas ėmė skirtis nuo prieš tai dominavusios tradicinės išplėstinės šeimos, kur atsakomybė už vaikų priežiūrą bei buitines darbus pasidalindavo tarp šeimos narių (tėvų, vaikų ir kartu gyvenančių giminaičių), todėl būtinybės ar sunkumų derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis nebūtinai pasitaikydavo. Tuo tarpu šiuolaikinė šeimos struktūra susiduria su iššūkiais derinant šiuos vaidmenis. Šeimos ir darbo derinimo galimybės yra svarbios ne tik šeimoms ar visuomenei, bet ir valstybei bei darbdaviams. Valstybei ši tema yra reikšminga dėl tiesioginės įtakos demografiniams rodikliams ir poveikio darbo rinkai. Tai matyti ir devynioliktosios Vyriausybės programoje, kurioje užsibrėžtas siekis skatinti gimstamumą ir, „kad šeimos norėtų ir galėtų išlaikyti bei deramai išugdyti kuo daugiau vaikų“. Taip pat pabrėžiama, jog „vaikų gimimas neturi riboti nei vieno iš tėvų profesinių siekių, mokymosi, karjeros pasiekimų, jų kultūrinių interesų ir gyvenimo kokybės ar būti šeimos pajamų mažėjimo priežastimi“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2024). Išskirti aspektai pabrėžia šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo svarbą. Papildomai, išsakytas siekis dėl pajamų, akcentuoja būtinybę plėtoti finansines priemones, padedančias kompensuoti su vaiko gimimu susijusias išlaidas. Nors valstybė yra pagrindinė šeimos politikos priemonių formuotoja ir įgyvendintoja nemažiau svarbus vaidmuo tenka ir darbdaviams. Darbdaviai tiesiogiai veikia galimybes derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis, kuomet organizuodami darbą pasitelkia lanksčias darbo priemones. Darbdavio kuriama palanki šeimai darbo

aplinka padeda išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus, užsitikrina darbuotojų lojalumą (Grigužauskaitė, 2021) bei išlaiko darbuotojų produktyvumą. Šeimos politikos aktualumą valstybės, šeimos ir visuomenės bei darbdavių kontekste patvirtina ir ekspertų interviu metu išsakytos mintys (žr. **Priedas 11**. Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo tematikos aktualumas.).

4.2.1. Šeimos politika: įgyvendinimas ir tikslai

Teorinėje darbo dalyje apsibrėžėme, jog šeimos politika veikia kaip skirtingų politikos sričių sudedamoji dalis, taigi yra kompleksinė sistema. Dėl šios priežasties gali tapti sudėtinga apsibrėžti šios politikos pagrindinius tikslus. R. Jančaitytė (2011) remiantis Harding (1996) pabrėžia, jog kai kalbame apie viešus vyriausybės pasisakymus dėl siekiamų šeimos politikos tikslų, pastarieji turi būti atskiriami nuo realios politikos, t. y. matomas atotrūkis tarp to kas yra žadama ir kas realiai daroma siekiant šeimos gerovės. Tyrimo metu ekspertai išskyrė svarbiausius tikslus (plačiau žr. **Priedas 12**. Ekspertų išskirti svarbiausi šeimos politikos tikslai.) padėsiančius derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis. Jų požiūriu tai šeimos instituto stiprinimas, šeimų gerovė ir balso atstovavimas, pagalba jaunoms šeimoms bei mamoms su mažais vaikais, finansinė parama ir ikimokyklinio ugdymo paslaugos.

Ekspertas Nr. 5 pabrėžia paslaugų, tokių „kaip vaikų lopšeliai, darželiai“ svarbą. Apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo bei finansinės paramos, t. y. vaiko priežiūros, motinystės/tėvystės išmokų svarbą plačiau apžvelgėme teorinėje tiriamojo darbo dalyje, aptariant šeimos politikos priemones. Tačiau, kalbant apie finansinę paramą šeimoms, norėtusi išskirti eksperto Nr. 4 išsakytas mintis, jog vaiko priežiūros išmoka turėtų būti tokios piniginės išraiškos, jog moterys (mamos) rinktųsi eiti į darbą, siekiant save realizuoti, o ne verčiamos finansinių motyvų („į darbą galėtų eiti ne dėl pinigų, o dėl saviraiškos“). Tai ambicingas siūlymas, kuris sumažintų ekonominį spaudimą tėvams (šiuo atveju mamoms) ir sudarytų sąlygas daugiau dėmesio skirti vaiko priežiūrai. Tačiau tai didelė ekonominė našta valstybei, kuri dėl dosnių išmokų galėtų paskatinti nedarbo šalyje išaugimą. Kitas svarbus aspektas, mintis apie „maksimalias sąlygas mamoms“ suponuojanti, jog šeimos ir darbo derinimo problema yra moterų problema. Tradiciniai lyčių vaidmenys bei stereotipai nulemia tai, jog moterims kur kas dažniau tenka susidurti su šia problema, tačiau šis klausimas taip pat svarbus ir vyrams. Dėl besikeičiančios šeimos struktūros ir lyčių lygybės idėjų vis daugiau vyrų įsitraukia į vaiko priežiūrą ir taip pat gali susidurti su šeimos ir darbo derinimo iššūkiais.

Ekspertų išskirti šeimos politikos tikslai apie šeimos stiprinimą („prioritetas, tai yra, kad šeima išliktų šeima“), vertybes, gerovę („šeima – gerovė arba šeima – vertybė“), bei šeimų balso atstovavimą („pačios šeimos, jos iš tiesų žino ko joms reikia“) yra ypatingai svarbūs, kada kalbama apie siekį kurti šeimai palankią aplinką. O tokia aplinka negali apsieiti be priemonių suteikiančių šeimoms galimybę derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis. Visos šeimos yra vienodai svarbios,

tačiau ekspertų nuomone didelis dėmesys turėtų būti skiriamas jaunoms šeimoms („padėti jauniems žmonėms kurti šeimas“), kuriose abu tėvai yra aktyvūs darbo rinkos dalyviai, bei šeimoms su mažais vaikais.

K. Senkuvienė savo darbe (2018) aptardama per šalies nepriklausomybės laikotarpį atliktus mokslinius tyrimus pabrėžė, jog už šeimos politikos kūrimą bei įgyvendinimą atsakingos institucijos dažnai apsiriboja formaliu ir fragmentišku bendradarbiavimu, o dėl šios priežasties neretai politikams tarpusavyje sunku susitarti ką reikėtų laikyti pagrindiniu šeimos politikos tikslu. Ekspertų požiūriu įgyvendinant užsibrėžtus tikslus bendradarbiavimo stoka yra vienas iš šeimos politikos įgyvendinimo metu kylančių iššūkių (žr. lentelę 9). Ekspertas Nr. 3 sutinka, jog lyderiaujantį vaidmenį šeimos politikoje užima SADM, tačiau reikia nepamiršti, jog ir kitos valstybinės institucijos turi joms priskirtas šeimos politikos sritis. Stokojant tarpinstitucinio bendradarbiavimo šeimos politika gali pasirodyti fragmentiška ir nenuosekli, kadangi institucijos tarpusavyje nesusitaria dėl bendrų šeimos politikos tikslų. Tokiame politiniame kontekste įgyvendinimas tampa mažiau efektyvus, o tikslai tarp institucijų gali persidengti. Šie šeimos politikoje kylantys iššūkiai nėra nauji, į tai dėmesį atkreipė ne vienas mokslininkas ankstesniuose tyrimuose (Jančaitytė, 2011; Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2012; Vyšniauskienė ir Brazienė, 2017; Senkuvienė, 2018 ir kt.).

Lentelė 9. Šeimos politikos įgyvendinimo iššūkiai.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Prioritizavimas	„kas galbūt sudėtingiausia su vat pačia šeimos politika, arba jos plėtra, ar įdiegimu, nežinau kuris čia žodis tas tinkamesnis, bet yra sudėtingiausia tai, kad iš esmės sprendimai yra priimami ministerijos ar ten netgi įstatymų lygmeniu, tai seime ar ne. Bet iš kitos pusės, jos įgyvendinamos yra, tos pačios paslaugos, yra savivaldybėse. Ir vat vėl, kiek kuri savivaldybė paskirs dėmesio būtent paslaugoms šeimai, arba ten šeimos apskritai stiprinimui, tai čia jau turbūt labai irgi priklauso nuo to kokie ten prioritetai “ (Nr. 4)
	„bet nu vat vis tiek ta šeimos politika, jinai „neprasikala“ kaip prioritetas , žinai, nu vat vis tiek, nu jo, aišku ten, visur yra tas dėmesys žmogui ir vat atskirai vaikui, bet vat, kažkaip norėtusi matyti tą šeimą, būtent šeimą kaip vienetą, kaip subjektą, kuris yra prioritetas“ (Nr. 3)
	„pagrindinis galbūt dalykas apie šeimos visą stiprinimą, yra šeimos stiprinimo įstatyme numatytas, ir ten irgi išvardinta, dabar mes tikrai, yra problema, kad jį jau senokai reikėtų koreguoti ir keisti, nu tai ten yra nuostatų, kurios nevisai veikia arba kurias reikėtų pakoreguot. Mes čia bandėm visokius pakeitimus per šitą kadenciją pasidaryt, bet taip ir „nepaėjo“, tai aš nežinau, tikiuosi labai, kad gal kažkaip nauja vadovybė atėjusi paims šitą klausimą kaip svarbų “ (Nr. 2)
Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka	„šeimos politika labai fragmentuota , neišskaidyta įvairiose institucijose, kur SADM tenka, aišku, pagrindinis tas lyderiaujantis vaidmuo, reiškia. Bet šeimos politika nėra tikrai socialinės paramos politika, ane, yra daug dalykų ir

	yra kitos ministerijos, kurios tarsi irgi turi savo atsakomybes ir savo indėlį, bet problema, kad nėra to bendradarbiavimo tokio “ (Nr. 3)
	„ką mes, žodžiu, matom, kad iš tikrųjų, na, tokio to veiksmingo, visų DALIŲ susiejimo tokio bendradarbiavimo nėra “ (Nr. 3)
Praktinis įgyvendinimas	„bet įgyvendinimas va stringa labiausiai “ (Nr. 4)
	„realiai pagalbos šeimai iš valstybės, iš tikrųjų, šiandienai trūksta, jinai deklaratyvi , bet ne reali. Ir net, kaip pavyzdžiui, yra šeimos stiprinimo įstatymas realiai, ta prasme, jisai neveiksnus , nors jisai turbūt kokie penkeri metai galiojantis (Nr. 4)
Tęstinumas	„tai vat tas nenuoseklumas , nelygiavertiškumas, jį šeimos jaučia (Nr. 1)
	„ko mes šiaip kartais pasigendame, tokio tęstinumo užtikrinimo . Labai visi mėgsta greitai, nežinau, metai praėjo, pakeiskim, pabandykim kažkaip kitaip. Tai vat, sakau, man, tai norisi tęstinumo, tokio pagrįsto keitimo“ (Nr. 2)

Vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai, jog šeimos politikos nenuoseklumas nelieka nepastebėtas, t. y. „jį šeimos jaučia“. Tai, remiantis ekspertų nuomone, gali atsiliepti ir demografiniams rodikliams, kadangi šeimos negalėdamos būti tikros dėl savo ateities, paprasčiausiai apsisprendžia nesusilaukti vaikų. Taip pat keletas ekspertų (Nr. 2, 3 ir 4) pabrėžė prioretizavimo šeimos klausimams trūkumą. Neretai tokie politiniai klausimai kaip ekonomikos augimas, nacionalinis saugumas bei užimtumas nustumia šeimos politiką į antraplanį vaidmenį.

Taigi, ekspertų požiūriu svarbiausi šeimos politikos tikslai, padėsiantys sudaryti palankias sąlygas derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis yra: atstovauti šeimų balsą, teikti pagalbą jaunoms šeimoms, užtikrinti finansinę paramą bei paslaugas šeimoms, stiprinti šeimos institutą. Užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo etape išskylančius iššūkius padėtų pažaboti nuosekli į šeimą orientuota ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu grįsta politika.

4.2.2. Iššūkiai derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus

Paklausus tyrimo dalyvių apie iššūkius su kuriais tenka susidurti šeimoms, derinančioms šeiminius ir profesinius įsipareigojimus, informantai išskyrė daugybę įvairių problemų (plačiau žr. **Priedas 13**. Ekspertų išskirti iššūkiai su kuriais tenka susidurti šeimoms derinant šeiminius ir profesinius įsipareigojimus.). Tačiau viename iš interviu keltas klausimas ar šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimas yra problema ir ar tikrai šeimos su tuo susiduria. Eksperto Nr. 4 nuomone problema kyla ne dėl siekio suderinti šiuos vaidmenis, tačiau dėl valstybės noro moteris įtraukti į darbo rinką: „labiau problema, kad bandoma įdėti, kad reikia žmonai, mamai būtinai būti darbe. Čia, iš principo, valstybė pati daro problemą“. Tačiau galimybė dirbti užtikrina dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, profesinę karjerą bei ekonominį savarankiškumą, t. y. padeda išvengti priklausomybės nuo partnerio (sutuoktinio) ar socialinių išmokų. Tai ypač svarbu siekiant lyčių lygybės.

Naujai paskelbtas Europos lyčių lygybės instituto (toliau – EIGE) lyčių lygybės indeksas 2024 m. pasiekė 65,8 balo iš 100 galimų. Lietuva užima 16-tą vietą tarp visų ES šalių, tačiau vis dar atsilieka nuo ES vidurkio. Indeksas matuoja ES valstybių lyčių lygybės pažangą šiose srityse: darbo, pinigų, žinių, laiko, galios ir sveikatos. Laiko srities rodiklis atskleidžia, jog tarp dirbančių 18-74 metų amžiaus asmenų 35 proc. moterų ir 21 proc. vyrų rūpinasi vaikais, vaikaičiais, seneliais ar negalia turinčiais šeimos nariais, o 65 proc. moterų ir 29 proc. vyrų kiekvieną dieną atlieka namų ruošos darbus. Darbo srityje, matyti, jog darbovietės nesuteikia lygių galimybių vyrams ir moterims išvykti iš darbo kelioms valandoms pasirūpinti šeimos reikalais. Ši galimybė suteikiama 39 proc. vyrų ir 29 proc. moterų (EIGE, 2024), o tai atskleidžia galimybių pasinaudoti lanksčiomis darbo formomis trūkumą. Taigi, šeimos ir darbo derinimas yra realus iššūkis, kurį būtina spręsti, siekiant lyčių lygybės ir šeimos gerovės.

Ekspertų nuomone iššūkiai su kuriais tenka susidurti šeimoms, derinančioms šeiminius ir profesinius vaidmenis yra: santykių krizė bei psichologinės problemos, sumažėjusios pajamos, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo problema, infrastruktūros stoka bei iššūkiai darbo rinkoje. Siekiant suprasti šeimos-darbo įsipareigojimų derinimo keliamus iššūkius šeimoms, kiekvieną iš šių iššūkių yra svarbu aptarti kiek detaliau. Pirmiausia ekspertų keliama **porų (sutuoktinių) santykių bei psichologinės būklės problema**. Jų požiūriu didelis darbo krūvis, nelygiavertis pasiskirstymas namų ruošos ir vaiko priežiūros pareigomis namuose gali nulemti kylančias įtampas poroje ar net skyrybas. A. Maslauskaitė (2020) straipsnyje apie vyrų motyvus skyryboms, remiantis „Tėvystės iširus partnerystei“ reprezentatyvios apklausos duomenimis atskleidė, jog kaip viena iš motyvų skyryboms vyrai įvardijo nesutarimus, kas ką turi daryti namuose. Nuolatinė įtampa ieškant būdų suderinti šeiminius ir profesinius vaidmenis gali iššaukti nerimą, perdegimą ar kitas psichologines problemas.

Dar vienas iššūkis – **sumažėjusios pajamos**. Vaiko priežiūros atostogų metu mokamos išmokos yra svarbus aspektas, tačiau pastarųjų dydis gali turėti įtakos pasirinkimui sugrįžti į darbą. Ekspertas Nr. 1 pažymi, jog šeimos, kurios turėjo didesnes pajamas, pajamų praradimai gali siekti iki 50 proc. Taigi tokiu atveju aukštas pajamas uždirbantys tėvai gali rinktis trumpesnę atostogų periodą ir anksčiau sugrįžti į darbą. Arba priešingai, moterys gali norą sugrįžti į darbą, jei jų darbo užmokestis yra mažesnis už gautas išmokas. Su tuo susijęs ir kitas iššūkis, tai profesinių **įgūdžių praradimas** („iššūkiai suderinti motinystę, tėvystę ir darbo įsipareigojimus, išlaikyti <...> galų gale ir darbinus įgūdžius“) arba ilgam „**iškritimas**“ **iš darbo rinkos** dėl vaiko priežiūros atostogų. O visa tai atsiremia į **darbdavių nepalankų požiūrį šeimų atžvilgiu** („kol kas nėra toks šeimai draugiškas požiūris“). Darbdaviai atlieka svarbų vaidmenį, kada kalbame apie šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą. Prie to prisideda jau kiek anksčiau aptartos lanksčios darbo sąlygos. Tačiau toli gražu ne visi

darbdaviai yra suinteresuoti taikyti lanksčias darbo formas. S. Grigužauskaitė (2021) atlikto tyrimo metu nustatė, jog moterims, turinčioms mažamečių vaikų arba grįžusioms iš vaiko priežiūros atostogų, gali sunkiau sektis susirasti darbą, dėl darbdavių požiūrio. Darbdaviai iš anksto apsvarsto galimus nedarbingumo laikotarpius dėl vaikų priežiūros, galimybes dirbti viršvalandžius ir pan. priežastis dėl ko galėtų nukentėti darbo rezultatai.

Ikimokyklinio ugdymo prieinamumo iššūkį paminėjo didžioji dalis ekspertų. Ikimokyklinio ugdymo svarbą aptarta teorinėje dalyje nagrinėjant šeimos politikos priemonės, padedančias derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis. Ekspertas Nr. 6 suabejojo lopšelių-darželių paklausa, keldamas klausimą: „Ar tų lopšelių trūksta? Ar tikrai būtų ta paklausa tiems lopšeliams, ar atiduotų tai visai dienai?“. Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (toliau – ŠVIS) pateikta statistika atskleidė, jog 2023-2024 m. ikimokykliniame ugdyme 0-2 metų amžiaus ugdomų vaikų skaičius šalyje siekė 27 425 t. y. 37,9 proc. nuo visų 0-2 metų amžiaus vaikų skaičiaus. Tai reikšminga 0-2 metų amžiaus vaikų dalis. Tačiau ekspertas Nr. 6 išskyrė dar viena iššūkį tai **infrastruktūros trūkumas**. Infrastruktūra, turima galvoje pervystymo (mamos ir vaiko) kambariai, erdvės tėvams su vaikais, padeda sukurti draugišką aplinką šeimoms. Tačiau problema ta, jog ne visose darbovietėse, atvirose darbo erdvėse yra sukurtos tokios sąlygos. Šia tema įdomų aspektą, tačiau iš kiek kitos perspektyvos, palietė diskusijoje „Lyčių lygybė vaikų priežiūroje. Pirmi metai su *work-life balance* direktyva – kaip tėčiams sekasi?“ dalyvavę diskusijos dalyviai. Kalbėdami apie tai, jog „mamos ir vaiko kambariai“ – diskursas, suponuojantis, jog tai aktualu tik mamoms. Tačiau siekiant lyčių lygybės, tėčių įtraukties, vaidmenų pasidalijimo ir derinimo, diskursas turi kisti.

Matyti, jog ekspertų įvardyti iššūkiai aprėpia platų problemų lauką nuo asmeninių santykių iki infrastruktūros trūkumo. Siekiant šiuos iššūkius išspręsti reikalingas šeimų bei visuomenės, valstybės ir darbdavių tarpusavio bendradarbiavimas ir bendras siekis kurti palankią aplinką šeimoms.

4.2.3. Vaiko priežiūros atostogų sistema

Teorinėje darbo dalyje aptarta vaiko priežiūros atostogų reglamentavimą bei jų svarbą šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimui. Tyrimo metu siekiant išsiaiškinti ar pasikeitusi vaiko priežiūros atostogų sistema veikia tėvų galimybes suderinti šiuos vaidmenis ekspertų klausta apie pasikeitusį vaiko priežiūros atostogų modelį (plačiau žr. **Priedas 14**. Ekspertų požiūris į vaiko priežiūros atostogų modelį.). Informantai vaiko priežiūros atostogų trukmės pasikeitimus (18 mėn. ir 24 mėn.) vertina teigiamai („viskas man atrodo gerai“). Ekspertas Nr. 5 pabrėžia, jog teisę į vaiko priežiūros atostogas „tėvai turi labai senai“, t. y. dar iki pasirodant direktyvai tėčiai galėjo išeiti visam vaiko priežiūros atostogų laikotarpiui. Tačiau iki įsigaliojusių pasikeitimų stebėta tendencija, jog antraisiais metais, kada vaiko priežiūros atostogomis naudodavosi vyrai, didelė dalis jų išėję vaiko priežiūros atostogų ir toliau dirbdavo gaunant vaiko priežiūros išmoką, tuo tarpu moterys (motinos) ir toliau

prižiūrėdavo vaiką (-us) (Brazienė ir Vyšniauskienė, 2019). Ekspertas Nr. 6 teigia, jog šis trūkumas buvo išspręstas, nustačius, jog vaiko priežiūros atostogų metu kai gaunamos darbo pajamos galima uždirbti iki buvusio darbo užmokesčio. Neperleidžiamų mėnesių metu dirbant išmoka taip pat mažėja. Su išmokų dydžiu susijęs vienas iš ekspertų įvardintų trūkumų t. y. finansinis spaudimas tėvams. Eksperto Nr. 6 nuomone šeimos „rinksis trumpesnę variantą tik dėl pinigų“. Šiai nuomonei antrina ekspertas Nr. 3, sakydamas, jog šeimos pasirinkusios 24 mėn. laikotarpį „nukenčia finansine prasme“. Vertinant palankią šeimai politiką mokslininkų (Vyšniauskienė ir Brazienė, 2017) apklausti informantai teigė, jog išmokų augimas paskatintų turėti daugiau vaikų ar jaustis saugiai nusprendus susilaukti. Taigi, toks finansinis spaudimas šeimoms nebūtinai paskatins greičiau sugrįžti į darbo rinką, tačiau gali paskatinti šeimas gerai pagalvoti prieš susilaukiant atžalų. Tuo tarpu norintiems greičiau sugrįžti į darbo rinką eksperto Nr. 6 nuomone „ši sistema yra lanksti“, t. y. galimybės dirbti sudarytos, tačiau yra sąlyga, jog suteikia galimybę užsidirbti iki buvusio darbo užmokesčio. Galiausiai, kaip dar vieną trūkumą ekspertas Nr. 5 išskiria tęstinumo trūkumą, t. y. sistemą „dažnai kaitalioja“. Tokie dažni pokyčiai „neskatina gimstamumo, nes žmonės nori projektuoti“.

Paklausus tyrimo dalyvių kaip vertina neperleidžiamus mėnesius, vieni šį pokytį vertino teigiamai (žr. **Priedas 15**. Ekspertų išskirti teigiami neperleidžiamų mėnesių aspektai.) pabrėždami, jog tai „kuria sąmoningumą“ ir skatina įdėti „pastangų suderinti savo karjerą ir vaiko priežiūrą“ (Ekspertas Nr. 1), šiai nuomonei antrino ir ekspertas Nr. 5, sakydamas, jog neperleidžiamais mėnesiais „skatina lyčių lygybę ir padeda derinti“. Neperleidžiamais mėnesiais yra svarbus žingsnis siekiant lyčių lygybės ir vaidmenų pasidalijimo vaiko priežiūroje. Tai galimybė tėvams lengviau bei tolygiau pasidalinti vaiko priežiūrą tarpusavyje. Neperleidžiamais mėnesiais taip pat suteikia galimybę mamoms, norinčioms sugrįžti į darbo rinką, tą padaryti anksčiau. Labai svarbu ir tai, kad vyrų įsitraukimas prisidėtų prie moterų darbo rinkoje diskriminacijos mažinimo, kadangi darbdaviai žino, kad vaiko priežiūros atostogų reikės išleisti ne tik moteris, bet ir vyrus. Šį aspektą pažymi ir ekspertas Nr. 5, sakydamas, jog tai paskatina kitokią darbdavių požiūrį („visai kitoks požiūris atsiranda. Jie [darbdaviai] nežiūri į moteris, į jaunas moteris, kaip į „antrarūšes“ darbuotojas“). Vokietijoje atliktas tyrimas (Bünning, 2015) atskleidė, jog tėvų požiūris į vaiko priežiūrą taip pat pasikeičia pasinaudojus neperleidžiamais mėnesiais (angl. *daddy months*). Rezultatai atskleidė, jog pasinaudojus šiais mėnesiais tėčių įsitraukimas į vaiko priežiūrą buvo matyti ir praėjus neperleidžiamais mėnesiais. Kaip teigiamą aspektą ekspertas Nr. 2 akcentavo galimybę rinktis kada pasinaudoti neperleidžiamais mėnesiais, t. y. „laisvės yra daugiau kažkaip savo tą gyvenimą modeliuoti“. Taip pat ekspertai išskyrė, jog tai yra naudinga ir vaikams („vaikams yra gerai, tas labiau subalansuotas ryšys su tėvais“), pažymima, jog laikas praleistas su tėčiu leidžia vaikui geriau vystytis.

Tačiau kiti ekspertai manė esant būtina kritiškai vertinti neperleidžiamų mėnesių įvedimą (žr. **Priedas 16**. Ekspertų kritika neperleidžiamiesiems mėnesiams.). Ekspertas Nr. 4, kalbėdamas apie neperleidžiamus mėnesius, šiuos pavadino „žalinga“ tvarka, nes pastaroji kelia įtampą ir verčia motinas sugrįžti į darbo rinką. Ekspertas skatina „neversti šeimą keistis būtinai su tėčiu“ ir leisti šeimos nariams patiems išsispęsti priežiūros pasidalijimo klausimą. Šiai minčiai pritaria ir ekspertas Nr. 6, sakydamas, jog „valstybė auklėja žmones“. Tačiau tai verčiau požiūrio klausimas, nei reali prievarta sugrįžti į darbo rinką ar noras auklėti šeimas. Svarbu suprasti, jog šeimos turi pasirinkimą, nes neperleidžiami mėnesiai nėra privalomi. Ekspertai pabrėžia jog labai svarbu apie tai kalbėti ir šviesti visuomenę, dalintis tėvystės pavyzdžiais, steigti bendruomenes, kurios dalintųsi savo patirtimi ir keistų visuomenės požiūrį („čia mūsų reikia turbūt tokio <...> požiūrio virsmo“). Ekspertas Nr. 5 sutinka, kad šiuo metu yra „didelis visuomenės pasipriešinimas, žmonės nesupranta“, tam antrina ir ekspertas Nr. 1, kurio nuomone tik nedidelė dalis visuomenės supras ir priims tai kaip teigiamą pokytį. Neatmetama galimybė, kad šis modelis susilauktų kur kas mažiau kritikos, jeigu nepriklausomai nuo tėčių pasirinkimo pasinaudoti ar nepasinaudoti neperleidžiamais mėnesiais, vaiko priežiūros atostogų laikotarpis nemažėtų, t. y. vietoje 18 mėn. nesumažėtų iki 16 mėn. ir atitinkamai 24 mėn. – 22 mėn. Šį vaiko priežiūros sistemos trūkumą pabrėžia ir kalbinti ekspertai. Eksperto Nr. 6 teigimu sistemos keisti taip, jog nepasinaudojus neperleidžiamais mėnesiais sutrumpėja vaiko priežiūros atostogų laikas, nereikėjo, kadangi Direktyva reikalavo tik papildomai įsivesti neperleidžiamus mėnesius. Nepaisant išsakytos kritikos, ekspertai pabrėžia nuoseklumo ir tęstinumo svarbą. Tam antrina ir S. Vyšniauskienė (2023) pabrėžianti, jog priemonių tęstinumas ir nuoseklumas, suteikiant išskirtinai tėčiams atostogas, turi įtakos tėčių pasirinkimui išeiti šių atostogų. Pokyčiai tokiuose procesuose nepastebimi iš karto, tam reikia laiko, ypatingai kada kalbame apie visuomenės požiūrio kaitą. Todėl ekspertų požiūriu yra svarbu vykdyti tyrimus, tirti poveikį ir remiantis rezultatais priimti sprendimus.

Taigi, neperleidžiami vaiko priežiūros atostogų mėnesiai yra vertinami dvejopai, ekspertai įžvelgia naudą derinant šeiminius ir profesinius vaidmenis, lyčių lygybei, mano, kad tai turi įtakos darbdavių požiūrio kaitai bei naudinga patiems vaikams. Tačiau tuo pačiu yra matomas visuomenės nepasitenkinimas bei pasipriešinimas, kurį ekspertų nuomone įmanoma išspręsti įvykus požiūrio virsmui. Sistemos pokyčių reikėtų imtis apgalvotai, kadangi nenuoseklumas taip pat kursto nepasitikėjimą ir kelia įtampą šeimoms.

4.2.4. Ateities perspektyvos: ekspertų siūlymai

Interviu metu surinkti ekspertų siūlymai (žr. **Priedas 17**. Ekspertų rekomendacijos.), skirti šeimos politikos efektyvumui didinti. Siūlymai apėmė darbo ir šeimos derinimo priemones, vaikų priežiūros paslaugų ir išmokų mokėjimo korekcijas, mokestines lengvatas, politinės strategijos

priemonės, minkštasias priemonės, tokias kaip visuomenės švietimas, bendruomenių steigimas, bei siūlymą vykdyti tyrimus ir vertinti priemonių poveikį.

Darbo ir šeimos derinimo priemonės. Visų pirma ekspertai akcentuoja sistemos lankstumą, t. y. suteikti galimybes naudotis papildomomis lanksčiomis užimtumo formomis, tokiomis kaip „vaikus leisti [į darželį] keliom valandom ir lygiai taip pat į darbą išeiti keliom valandom“. Suomijoje yra galimybė pasinaudoti lanksčiomis ir dalinėmis vaiko priežiūros atostogomis, jų metų tėvai gali dirbti mažesnę darbo valandų skaičių (SADM, 2018). Taip pat siūloma parengti darbo-šeimos derinimo paketą, apimančią lankstų darbo grafiką, nuotolinį darbą, papildomas atostogas šeimos poreikiams, žindymo ir/ar pervystymo kambarius darbo vietose, galimybę vaikams ateiti į darbą, šeimos stiprinimo renginius ir kt. Darbdaviai diegiantys šiuos paketus turėtų būti apdovanojami, kaip „draugiškiausia šeimai darbovietė“. Svarbu paminėti tai, jog siekiant sukurti šeimai palankią aplinką ir sudaryti sąlygas šeimos nariams derinti profesinę veiklą ir šeimos pareigas, „Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų tarpinstituciniame veiklos plane“ kaip viena iš priemonių tai pasiekti siūloma parengti šeimai palankaus darbdavio vertinimo kriterijus ir nominuoti šeimai palankiausius darbdavius. Ši priemonė turėjo būti įgyvendinta 2020-2022 metais, tačiau taip padaryta nebuvo. Galiausiai, siūlyta plėsti neperleidžiamų vaiko priežiūros mėnesių skaičių t. y. „apdovanojimai“ pasinaudojusiems neperleidžiamais mėnesiais. Kai kuriose ES šalyse yra taikoma praktika, kad jeigu tėčiai pasinaudoja dviem neperleidžiamais vaiko priežiūros mėnesiais, jie yra „apdovanojami“ papildomu mėnesiu.

Vaikų priežiūros paslaugų ir išmokų mokėjimas. Atliepiančią į ikimokyklinio ugdymo prieinamumo trūkumą ekspertai siūlo plėsti paslaugas, „kad būtų galima kuo anksčiau <...> vaikus išleisti“. Svarbu paminėti, jog nuo 2025 metų įsigaliojo kompensacinė vaiko priežiūros išmoka, kuri skiriama už kiekvieną auklės prižiūrimą ikimokyklinio amžiaus vaiką. Tokiuose „šeimos darželiuose“ mažomis grupelėmis vaikai bus prižiūrimi fizinio asmens (auklės), vykdančio vaikų dienos priežiūrą. Ekspertai taip pat sutinka, jog vaiko priežiūros išmokų dydis turėtų būti didesnis. Visų pirma kalbama apie tai, jog „nustatytos lubos išmokų didesnėms pajamom yra socialiai neteisingos“. Kitas siūlymas susijęs su išmokomis, skaičiuojamomis nuo šeimos pajamų. Įdomu, tai, kad siūlymas suformuluotas taip, jog į išmoką galėtų pretenduoti „pilnos šeimos“. Taigi, vieniši tėčiai ir mamos yra neįtraukiami, nes „šeimos pajamų nebus“. Toks pasiūlymas neskamba kaip socialiai teisingas. Antra šio pasiūlymo dalis susijusi su tuo, jog neturėtų būti didinama ar mažinama išmoka, jeigu gaunantis išmoką vienas iš tėvų užsiima darbine veikla. Toks modelis yra Vengrijoje („GYED Extra“ programa), kuri leidžia tėvams, gaunantiems vaiko priežiūros išmoką dirbti neribotą valandų skaičių, kai vaikui sukanka 6 mėn., iki vaiko antrojo gimtadienio, neprarandant teisės į išmoką (OECD, 2022). Paskutinis pasiūlymas susijęs su motinystės socialinio draudimo stažu. Ekspertas

siūlo panaikinti šį stažą (šiuo metu yra 12 mėn. per paskutinius 24 mėn.). Toks pokytis galėtų užtikrinti, kad visos šeimos turėtų galimybę gauti finansinę paramą vaiko priežiūros laikotarpiu. Tai ypatingai galėtų būti naudinga jaunoms šeimoms ar socialinę riziką patiriantiems asmenims. Taip pat motinystės soc. draudimo stažo panaikinimas galėtų turėti teigiamą poveikį demografiniams rodikliams. Toks sprendimas turėtų įtakos valstybės biudžetui bei gali paskatinti nedarbo išaugimą.

Mokestinės lengvatos. Siūloma, jog priklausomai nuo vaikų skaičiaus, turėtų būti taikomos mokestinės lengvatos. Remiantis kitų šalių praktikomis, pvz. Prancūzijos galima matyti keletą skirtingų mokesčių mažinimo priemonių. O viena jų siekiama padidinti namų ūkių pajamas, skaičiuojant pajamų mokesčio dydį namų ūkio bendros pajamos sudedamos ir padalinamos iš namų ūkio dydžio ir tik tuomet pritaikomas progresinis mokesčių tarifas. Ši priemonė sumažina pajamų mokestį vienišioms tėvams, gausioms šeimoms, neįgaliesiems ar kitiems finansiškai pažeidžiamiems namų ūkiams.

Visuomenės šviečiamasis darbas ir bendruomenių steigimas. Ekspertai pažymi, jog yra be galo svarbu šviesti visuomenę bei aiškinti, „kodėl taip yra geriau“. Todėl siekiant paskatinti tėčius naudotis neperleidžiamas vaiko priežiūros mėnesiais reikėtų inicijuoti ir organizuoti kampanijas, konferencijas ir kitas švietimo priemones, kuriomis tėvai būtų supažindinami su neperleidžiamų mėnesių nauda. Kita ekspertų plačiai siūlyta priemonė – bendruomenių steigimas, t. y. „mamų rateliai“, „tėčių bendruomenės“, „vyrų grupės, moterų grupės, šeimų klubai“. Ši minkštoji priemonė gali tarnauti kaip emocinė parama, paskatinti lyčių lygybę, tai galimybė mokytis ir tobulėti, pasisemti patirties.

Dėmesys moksliniams tyrimams. Galiausiai ekspertai pabrėžia mokslinių tyrimų, poveikio vertinimo svarbą. Formuojant šeimos politiką svarbu skirti dėmesį priemonių įgyvendinimo stebėsenai ir vertinimui. R. Jančaitytė (2010) remiantis Estijos pavyzdžiu atskleidžia, jog formuojama šeimos politika, pagrįsta mokslinėmis analizėmis yra kur kas efektyvesnė ir geriau koordinuota.

Šiuo tyrimu buvo siekta atsakyti į klausimą ar įsigaliojusi Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros veikia šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybes tarp tėvų Lietuvoje. Su Direktyvos įgyvendinimu kito vaiko priežiūros išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarka ir į vaiko priežiūros atostogų sistemą buvo inkorporuoti neperleidžiami vaiko priežiūros mėnesiai, todėl daryta prielaida, jog šie pokyčiai turės įtakos šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimui. Siekiant atsakyti į išsikeltą klausimą tyrimo metu analizuoti šeimos politikos tikslai ir įgyvendinimas, išsūčiai kylantys tėvams, siekiantiems suderinti įsipareigojimus šeimai ir darbui bei vaiko priežiūros atostogų sistema. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog šeimos derindamos šeiminius ir profesinius vaidmenis susiduria su begale išsūčių, tokių kaip infrastruktūros trūkumas, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo stoka, ne į šeimą

orientuotas darbdavių požiūris, finansiniai sunkumai bei santykių krizės porose. Ekspertų požiūriu svarbiausiais šeimos politikos tikslais laikytini: šeimos balso atstovavimas, pagalba jaunoms šeimoms, finansinė parama ir paslaugos šeimoms, šeimos instituto stiprinimas. Tai tikslai atliepiantys ekspertų išskirtus iššūkius šeimoms. Tikslų įgyvendinimo efektyvumą galėtų paskatinti tęstinumu ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu grįsta į šeimą orientuota politika. Tiesiogiai su tyrimo problema susiję pokyčiai (neperleidžiami vaiko priežiūros mėnesiai) ekspertų vertinti dvejopai. Vieni ekspertai įžvelgia naudą ir mato šį pokytį kaip svarbų, kada kalbame apie šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą, lyčių lygybę, darbdavių požiūrio kaitą bei naudą vaikams. Tačiau tuo pačiu nėra pamiršamas ir negatyvus fonas, t. y. matomas visuomenės nepasitenkinimas bei pasipriešinimas, kritika sistemai, jog nepasinaudojus neperleidžiamais vaiko priežiūros mėnesiais yra mažinamas vaiko priežiūros atostogų laikotarpis, mažesnė išmoka pasirinkus 24 mėn. vaiko priežiūros atostogas. Atsižvelgiant į iššūkius su kuriais tenka susidurti formuojant ir įgyvendinant šeimos politiką ekspertai teikė galimus sistemos patobulinimus: vaiko priežiūros išmokų didinimas, mokestinės lengvatos, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas, lanksčių darbo formų plėtra, šeimai draugiškų darbdavių apdovanojimai, papildomas neperleidžiamas mėnuo tėčiams, kurie pasinaudoja pirmaisiais dviem mėnesiais, šviečiamasis visuomenės darbas. Tačiau ekspertai visgi sutinka, jog sisteminių pokyčių nereikėtų diegti skubotai, pastarieji turėtų būti pagrįsti poveikio vertinimo tyrimais ir analizėmis.

Išvados

1. Įvairių nacionalinės teisės aktų ir strateginių dokumentų bei Europos Sąjungos konvencijų, direktyvų ir strateginių dokumentų analizė atskleidė, jog šeimos politika yra kompleksinė sritis. Aptartuose teisiniuose bei strateginiuose dokumentuose išsikelti šeimos politikos tikslai atspindi šeimos politikos lauke dominuojančias problemas – tai lanksčių užimtumo formų stoka., darbdavių tolerancijos trūkumas, menkas vyrų įsitraukimas į vaiko priežiūrą, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo problema. Atlikta analizė atskleidė, jog nepriklausomai nuo teisinės bazės ir kuriamų instrumentų šeimos politikai įgyvendinti, didžiausias iššūkis išlieka praktinis ir nuoseklus šių nuostatų įgyvendinimas.
2. Šeimos modelių aptarimas atskleidė, jog Lietuvoje vyraujantis šeimos modelis nėra egalitarinis ir Lietuvos valstybė yra kelyje į modernėjimą. Tą patvirtina teorinėje darbo dalyje aptarti tyrimai bei kiekybinis tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad jaunimo požiūris modernėja, tačiau jie taip pat neišvengia šeimos-darbo konflikto. Atsižvelgiant į vyraujantį šeimos modelį formuojamos šeimos ir darbo derinimo priemonės. Svarbiausios jų – atostogos, skirtos vaiko gimdymui ir priežiūrai, lanksčios darbo organizavimo formos bei vaiko priežiūros paslaugos.
3. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog ekspertų požiūriu pagrindinės problemos su kuriomis susiduria šeiminius ir profesinius vaidmenis derinančios šeimos yra: finansiniai iššūkiai, infrastruktūros trūkumas, nedraugiškas darbdavių požiūris, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo trūkumas, kylantys iššūkiai santykiuose derinant šeiminius ir profesinius vaidmenis. Siekiant sudaryti palankias sąlygas derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis šeimos politika turi atliepti išvardytas problemas atstovaujant šeimų balsą, teikiant pagalbą jaunoms šeimoms, užtikrinant finansinę paramą bei vaiko priežiūros paslaugas šeimoms, stiprinant šeimos institutą.
4. Ekspertai neperleidžiamas vaiko priežiūros atostogas vertina dvejopai, tačiau pripažįsta jog šis pokytis veikia šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybes ir turi teigiamą poveikį lyčių lygybei, darbdavių požiūrio kaitai bei yra naudinga vaikams. Nepaisant to, neperleidžiami vaiko priežiūros mėnesiai yra sutinkami su kritika, dėl finansinio spaudimo šeimoms bei trumpinamų vaiko priežiūros atostogų laikotarpio, nepasinaudojus neperleidžiamais vaiko priežiūros mėnesiais. Ekspertai sutinka, kad tai kelia visuomenės nepasitenkinimą ir pasipriešinimą.
5. Siekiant tobulinti šeimos politiką bei sudaryti palankias sąlygas derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis ekspertai siūlo – didinti vaiko priežiūros išmoką, taikyti mokestines lengvatas šeimoms, didinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, plėsti lanksčias darbo formas, skatinti tėčių įsitraukimą į vaiko priežiūrą papildomu neperleidžiamu mėnesiu.

Rekomendacijos

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, pateikiamos rekomendacijos mokslininkams bei socialinės politikos formuotojams:

1. Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimą tiriantiems mokslininkams rekomenduojama tirti tėvų įsitraukimą į vaiko priežiūrą, naudojantis neperleidžiamais mėnesiais bei tėvų patirtis, įskaitant iššūkius ir motyvaciją pasinaudoti šia galimybe.
2. Šeimos politikos formuotojams ir vykdytojams rekomenduojama formuojant šeimos politiką remtis moksliniais tyrimais: prieš priemonių įgyvendinimą atlikti stebėseną ir efektyvumo vertinimą.
3. Šeimos politikos formuotojams ir vykdytojams siūloma pasitelkus švietimo ir žiniasklaidos priemones šviesti šeimas ir visuomenę apie neperleidžiamų mėnesių teikiamas galimybes, dalintis šeimų sėkmės istorijomis derinant šeiminius ir profesinius įsipareigojimus.
4. Šeimos politikos formuotojams ir vykdytojams siūloma įgyvendinti šeimai palankaus darbdavio nominacijas.
5. Šeimos politikos formuotojams ir vykdytojams siūloma, įvertinus neperleidžiamų vaiko priežiūros mėnesių poveikį, svarstyti kaip paskatinimą skirti papildomą mėnesį.

Literatūra

1. André Stéfanie, Gesthuizen Maurice ir Scheepers Peer (2013). „Support for Traditional Female Roles across 32 Countries: Female Labour Market Participation, Policy Models and Gender Differences“, *Comparative Sociology* Nr.12, p. 447-476. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1163/15691330-12341270> [žiūrėta 2024-12-08].
2. Bell Mark (2018). „The Principle of Equal Treatment and the European Pillar of Social Rights“, *Giornale di Diritto del Lavoro e di Relazioni Industriali*, 160 (2018), p. 783-810. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3407203> [žiūrėta 2024-11-25].
3. Brazienė Rūta ir Vyšniauskienė Sonata (2019). „Apmokamų vaiko priežiūros atostogų politikos vertinimas Lietuvoje“, *Viešojo politika ir administravimas*, T. 18, Nr. 3, p. 9-19. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.18.3.24706> [žiūrėta 2024-12-17].
4. Bünning Mareike (2015). „What Happens after the „Daddy Months“? Fathers' Involvement in Paid Work, Childcare, and Housework after Taking Parental Leave in Germany“, *European Social Review*, 2015, Vol. 31, Nr. 6, p. 738-748. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/esr/jcv072> [žiūrėta 2025-01-09].
5. Creswell W. John (2014). *Research design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. SAGE, United States of America. Prieiga per internetą: <https://archive.org/details/methodology-alobatnic-libraries-creswell/page/n31/mode/2up> [žiūrėta 2025-01-03].
6. Diekman B. Amanda ir Steinberg Mia (2013). „Navigating Social Roles in Pursuit of Important Goals: A Communal Goal Congruity Account of STEAM Pursuits“, *Social and Personality Psychology Compass*, p. 487-501. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1111/spc3.12042> [žiūrėta 2024-11-09].
7. Dierdorff ir Kemp Ellington (2008). „It's the Nature of the Work: Examining Behavior-Based Sources of Work-Family Conflict Across Occupations“, *Journal of Applied Psychology*, 93(4), p. 883-892. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1037/0021-9010.93.4.883> [žiūrėta 2024-11-07].
8. Eagly H. Alice (1987). *Sex Differences in Social Behavior: A Social-Role interpretation*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9780203781906> [žiūrėta 2024-11-09].
9. Eagly H. Alice ir Koenig M. Anne (2014). „Evidence for the Social Role Theory of Stereotype Content: Observations of Groups' Roles Shape Stereotypes“, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 107, No. 3, p. 371-392. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1037/a0037215> [žiūrėta 2024-11-09].

10. Eagly H. Alice ir Karau J. Steven (2002). „Role Congruity Theory of Prejudice Toward Female Leaders“, *Psychological Review*, vol. 109, No. 3, p. 573-598. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1037//0033-295X.109.3.573> [žiūrėta 2024-11-09].
11. Eagly H. Alice ir Johnson, B. T. (1990). „Gender and leadership style: A meta-analysis“, *Psychological Bulletin*, 108(2), p. 233-256. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.2.233> [žiūrėta 2024-11-10].
12. European Institute for Gender Equality (2020). *Gender Equality Index 2019. Work-life balance*. Luxembourg: Publications Office of European Union. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2839/319154> [žiūrėta 2024-12-31].
13. European Institute of Gender Equality (2024). *Gender Equality Index 2024*. Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2024/LT> [žiūrėta 2025-01-08].
14. Europos Komisija (2020). Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. *Lygybės sąjunga. 2020-2025 m. lyčių lygybės strategija*, Briuselis, 2020 m. kovo 5 d., COM(2020) 152 final. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152> [žiūrėta 2024-11-27].
15. Europos Parlamentas ir Taryba (2019). *Direktyva (ES) 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrėtinųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32019L1158> [žiūrėta 2024-11-25].
16. Europos Sąjungos Taryba (1997). *Tarybos Direktyva 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kuri sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjungą (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC)*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A31997L0081> [žiūrėta 2024-11-30].
17. Gaižauskaitė Inga ir Valavičienė Natalija (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16724> [žiūrėta 2025-01-03].
18. Galdauskaitė Dvilė (2018). „Gimstamumo, laimės ir lyčių vaidmenų sąsajos“, *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, T. 16, p. 52-69. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.16.11435> [žiūrėta 2024-11-11].
19. Garben Sacha (2019). „The European Pillar of Social Rights: An Assessment of its Meaning and Significance“, *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 21 (2019), p. 101-127. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1017/cel.2019.3> [žiūrėta 2024-11-25].

20. Grigužauskaitė Snieguolė (2021). *Šeimos ir darbo derinimas: valstybės ir darbdavių politika bei dirbančių tėvų patirtys*, mokslo daktaro disertacija. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/95341> [žiūrėta 2025-01-06].
21. Gruževskis Boguslavas ir Brazienė Rūta (2017). „Nesaugus užimtumas ir jo pokyčių tendencijos“, *Lietuvos socialinė raida*, Nr. 6, p. 170-192. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/108853> [žiūrėta 2025-01-02].
22. Gruževskis Boguslavas ir Zabarauskaitė Rasa (2013). „Darbas ne visą darbo laiką Lietuvoje ir kitose ES šalyse: kitimo tendencijos ir pagrindinės problemos“, *Viešojo politika ir administravimas*, T. 12, Nr. 4, p. 540-556. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.13165/VPA-13-12-4-02> [žiūrėta 2024-12-17].
23. Gutek, B. A., ir Searle, S. (1991). „Rational Versus Gender Role Explanations for Work-Family Conflict“, *Journal of Applied Psychology*, 76(4), p. 560–568. Prieiga per internetą: [Rational Versus Gender Role Explanations for Work-Family Conflict.: EBSCOhost](#) [žiūrėta 2024-11-06].
24. Gvaldaitė Lijana et al. (2024). *Nacionalinės šeimos tarybos metinis pranešimas: Tarpinstitucinis bendradarbiavimas formuojant ir įgyvendinant šeimos politiką Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://seimostaryba.lt/wp-content/uploads/2024/09/NST-metinis-pranesimas.pdf> [žiūrėta 2024-11-12].
25. Heilman, M. E., ir Okimoto, T. G. (2008). „Motherhood: A potential source of bias in employment decisions“, *Journal of Applied Psychology*, 93(1), p. 189–198. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.1.189> [žiūrėta 2024-11-09].
26. Hollander A. Jocelyn ir Howard A. (2000). Judith, „Social Psychological Theories on Social Inequalities“, *Social Psychology Quarterly*, vol. 63, No. 4, p. 338-351. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2307/2695844> [žiūrėta 2024-11-10].
27. Jančaitytė Raminta (2006). „Palankios šeimai politikos įgyvendinimas Lietuvoje: problemos ir galimybės“, *Socialinis darbas*, Nr. 5(1), p. 30-37. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/6278> [žiūrėta 2024-11-15].
28. Jančaitytė Raminta (2008). „Šeimos politikos institucionalizavimas: požiūriai ir vertinimas“, *Socialinis darbas*, Nr. 7(2), p. 44-50. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/b83b31ff-2071-4534-8da7-c0ff002eedab> [žiūrėta 2024-11-11].
29. Jančaitytė Raminta (2010). „Šeimos politikos formavimo problemų analizė“, *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 3, p. 81-96. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/32727> [žiūrėta 2025-01-10].

30. Jančaitytė Raminta (2011). *Šeimos politikos formavimas Lietuvoje*, daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1889324/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2024-12-14].
31. Jeffrey H. Greenhaus ir Gary N. Powell (2006). „When Work and Family are Allies: A Theory of Work-Family Enrichment“, *Academy of Management Review*, vol. 31, No. 1, p. 72-92. Prieiga per internetą: [When Work and Family Are Allies: A Theory of Work-Family Enrichment on JSTOR](#) [žiūrėta 2024-11-06].
32. Juncker Jean-Claude (2015). *State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity*, Europos Komisijos prezidento kalba Strasbūre 2015 m. rugsėjo 9 d. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_15_5614 [žiūrėta 2024-11-25].
33. Jurėnienė Virginija ir Purvaneckienė Giedrė (2023). *Lietuvos modernios visuomenės (ne) modernėjimas: vertybių kaita lyčių lygybės aspektu (1988-2022)*, monografija. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.15388/vup-book-0032>.
34. Kan Man-Yee ir Kolpashnikova Kamilla (2021). „Three-Stage Transitional Theory: Egalitarian Gender Attitudes and Housework Share in 24 Countries“, *Frontiers, Sociology*, Nr. 6. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.3389/fsoc.2021.700301> [žiūrėta 2024-12-08].
35. Khamis Nadia ir Ayuso Luis (2022). „Female Breadwinner: More Egalitarian Couples? An International Comparison“, *Journal of Family and Economic Issues*, vol. 43, p. 534-545. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1007/s10834-021-09784-2> [žiūrėta 2024-12-08].
36. Lazauskaitė-Zabielskė Jurgita, Žiedelis Arūnas ir Urbanavičiūtė Ieva (2022). „Sėkmingas darbas nuotoliniu būdu: kokie darbuotojų įgūdžiai jam svarbūs?“ *Psichologija*, vol. 67, p. 125-137. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/Psichol.2022.62> [žiūrėta 2025-01-02].
37. Lietuvos Profesinių Sąjungų Konfederacija (2011). *Šeimos politikos koncepcija: ar vienos šeimos bus lygesnės už kitas?* Prieiga per internetą: <https://www.lpsk.lt/2011/09/08/seimos-politikos-koncepcija-ar-vienos-seimos-bus-lygesnes-uz-kitas> [žiūrėta 2024-11-12].
38. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm> [žiūrėta 2024-11-16].
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (2011). *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, 2011 m. rugsėjo 28 d., byla Nr. 21/2008. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content> [žiūrėta 2024-11-11].

40. Lietuvos Respublikos Seimas (2008). *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo*, 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152> [žiūrėta 2024-11-11].
41. Lietuvos Respublikos Seimas (2011). *Lietuvos Respublikos Šeimos politikos pagrindų įstatymo projektas*, 2011 m., reg. Nr. 11-935-01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.80647> [žiūrėta 2024-11-12].
42. Lietuvos Respublikos Seimas (2017). *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas*, 2017 m. spalio 19 d., Nr. XIII-700. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05/asr> [žiūrėta 2024-11-12].
43. Lietuvos Respublikos Seimas (2018a). *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategijos patvirtinimo*, 2018 m. rugsėjo 20 d., Nr. XIII-1484. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500> [žiūrėta 2024-11-17].
44. Lietuvos Respublikos Seimas (2019a). *Nutarimas dėl nacionalinės šeimos tarybos nuostatų patvirtinimo*, 2019 m. gruodžio 17 d., Nr. XIII-2704. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4b5dac93231f11eab86ff95170e24944> [žiūrėta 2024-11-12].
45. Lietuvos Respublikos Seimas (2019b). *Nutarimas dėl bazinio paslaugų šeimai paketo patvirtinimo*, 2019 m. birželio 19 d., Nr. 618. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/901a2bf698ce11e9aab6d8dd69c6da66?jfwid=-13fo86cvxx> [žiūrėta 2024-11-12].
46. Lietuvos Respublikos Seimas (1995). *Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims*, 1995 m. rugsėjo 10 d., Nr. I-1035. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=rivwzvpyvg> [žiūrėta 2024-11-27].
47. Lietuvos Respublikos Seimas (2021). *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Darbo Kodekso 112 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a91c9640155111ecad9fbbf5f006237b> [žiūrėta 2024-11-27].
48. Lietuvos Respublikos Seimas (2018b). *Lietuvos Respublikos Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 6, 14, 18, 21, 22, 24 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymas*, 2018 m. birželio 28 d., Nr. XIII-1338. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=rivwzvpyvg>

- seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7f76aa757b7a11e89188e16a6495e98c [žiūrėta 2024-12-15].
49. Lietuvos Respublikos Seimas (2024). *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, 2024 m. gruodžio 12 d., Nr. XV-54. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d4b57910b89711efbb3fe9794b4a33e2?jfwid=-73fpzzwvr> [žiūrėta 2025-01-06].
50. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas*. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/SADM%20seimos%20politika_galutine%20ataskaita.pdf [žiūrėta 2024-11-15].
51. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2023a). *Savivaldybėse augs paslaugų šeimoms prieinamumas*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/savivaldybese-augs-paslaugu-seimoms-prieinamumas> [žiūrėta 2024-11-13].
52. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2024a). *2030 m. ES socialinės politikos prioritetai užimtumo, įgūdžių ir socialinės apsaugos srityse*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/2030-m-es-socialines-politikos-prioritetai-uzimtumo-igudziu-ir-socialines-apsaugos-srityse/> [žiūrėta 2024-11-26].
53. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2023b). *Tėvai pradeda naudotis pasikeitusia vaiko priežiūros atostogų tvarka*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/tevai-pradeda-naudotis-pasikeitusia-vaiko-prieziuros-atostogu-tvarka/> [žiūrėta 2024-12-15].
54. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2023c). *Vaikų priežiūros paslaugos Lietuvoje*. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/Studija_Vaiku_prieziuros_paslaugos_docx.pdf [žiūrėta 2024-12-31].
55. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2024b). *Lankstus darbas*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumumas/darbo-teise/lankstus-darbas/> [žiūrėta 2025-01-02].
56. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2018). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl šeimos politikos komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo*, 2018 m. rugsėjo 12 d., Nr. 921. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/80cef8b0bc0b11e88f64a5ecc703f89b> [žiūrėta 2024-11-12].

57. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2018). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategijos įgyvendinimo 2020-2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo*, 2018 m. gruodžio 5 d., Nr. 1216. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2a093814fc8411e89b04a534c5aaf5ce/asr> [žiūrėta 2024-11-17].
58. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2020). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo*, 2020 m. rugsėjo 9 d., Nr. 998. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-whxwii77y> [žiūrėta 2024-11-17].
59. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2021). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021-2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos šeimos politikos stiprinimo plėtros programos patvirtinimo*, 2021 m. lapkričio 10 d., Nr. 930. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/848e5560438311ec992fe4cdfceb5666> [žiūrėta 2024-11-17].
60. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2021). *Darbo ir šeimos derinimo sąlygų gerinimas. Rekomendacijos politikos formuotojams*. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/leidiniai/darbo-ir-seimos-derinimo-salygu-gerinimas-rekomendacijos-politikos-formuotojams> [žiūrėta 2024-12-31].
61. Lomazzi Vera, Israel Sabine ir Crespi Isabella (2019). „Gender Equality in Europe and the Effect of Work-Family Balance Policies on Gender-Role Attitudes“, *Social Sciences*, Nr. 8 (1), 5. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/socsci8010005> [žiūrėta 2024-12-08].
62. Mažeikienė Natalija ir Dorelaitienė Agnė (2012). „Darbo rinkos segregacija pagal lytį ar lyčių vaidmenų detradicionalizacija?“ *Acta Paedagogica Vilnensia*, T. 29, p. 144-159. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2012.29.1184> [žiūrėta 2024-11-09].
63. Maslauskaitė Aušra (2008). Moterų užimtumas ir lyčių kultūra: lyginamoji Lietuvos ir Europos šalių analizė. Šmigelskytė-Stukienė Ramunė (ed.), *Moterys, darbas, šeima. Lyčių vaidmenys užimtumo sferoje: sociokultūrinis aspektas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
64. Maslauskaitė Aušra (2020). „Skyrybų motyvai: individualūs, partnerystės, skyrybų proceso veiksniai“, *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 11 (1), p. 7-29. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2335-8777.11.1.1> [žiūrėta 2025-01-08].
65. Melnikienė Rasa (2005). „Tradicinis visuomenės požiūris į moters vaidmenį šeimoje ir socialinė atskirtis“, *Tiltai*, Nr. 2 (31), p. 65-72. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/33924> [žiūrėta 2024-12-02].

66. Moreira, Ana, Tiago Encarnação, João Viseu ir Manuel Au-Yong-Oliveira (2023). „Conflict (Work-Family and Family-Work) and Task Performance: The Role of Well-Being in This Relationship“, *Administrative sciences*, 13:94. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.3390/admsci13040094> [žiūrėta 2024-11-07].
67. Moterų informacijos centras (2009). *Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje*, tyrimo ataskaita. Tyrimas atliktas įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos finansuojamą projektą „Moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinis tyrimas ir vertinimas“. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/2414_2009-moteru_vyru_padeties_pokyciu_visose_srityse_tyrimas.pdf [žiūrėta 2024-12-10].
68. Norgėlaitė Alina (2020). „Vaiko priežiūros išmokų gavėjų struktūros pokyčiai Lietuvoje: lyčių egalitarizmo šeimoje ženklas?“ *Kultūra ir visuomenė, socialinių tyrimų žurnalas*, Nr. 11 (1), p. 55-78. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2335-8777.11.1.3> [žiūrėta 2024-12-17].
69. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2022). *Reducing the Gender Employment Gap in Hungary, Gender Equality at Work*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/fe5bc945-en> [žiūrėta 2025-01-10].
70. Purvaneckas Andrius ir Purvaneckienė Giedrė (2001). *Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė*. Vilnius: Danielius.
71. Purvaneckienė Giedrė, Pečiūrienė Jurgita, Stonkuvienė Irena ir Žiliukaitė Rūta (2024). *Nemokamas darbas namuose. Nacionalinio reprezentatyvaus Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimo ataskaita*. Prieiga per internetą: <https://www.lmlo.lt/kieno-pareiga/projekto-rezultatai/> [žiūrėta 2024-12-20].
72. Reingardė Jolanta (2006). *(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje*. Vilnius: Socialinių tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas.
73. Reingardė Jolanta ir Tereškinas Artūras (2006). Darbo ir šeimos gyvenimo suderinimas Lietuvoje bei lyčių lygybė: iššūkiai ir galimybės. Reingardė Jolanta (red.), *Ne(apmokamas) darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje*. Vilnius: Socialinių tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas, p. 47-102.
74. Rupšienė Liudmila (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija: metodinė knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija [žiūrėta 2025-01-03].
75. Senkuvienė Kristina (2018). „Šeimos politikos problemos Lietuvoje: prieš tai buvusių tyrimų analizė“, *Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika*, T. 17, p. 92-107. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.17.11933> [žiūrėta 2025-01-06].

76. Skubiejūtė Greta (2021). *Paramos šeimai politika Lietuvoje ir vienų motinų šeimos*, daktaro disertacija. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.258> [žiūrėta 2024-11-12].
77. Sodra (2024). *Gyventojų darbo pajamų apžvalga, 2024 m. 2 ketvirtis*. Prieiga per internetą: https://www.sodra.lt/uploads/documents/files/20240822_Sodra_2024%20%20ketvircio%20darbo%20pajam%C5%B3%20ap%C5%BEvalga.pdf [žiūrėta 2024-12-17].
78. Stankūnienė Vlada, Jasilionienė Aiva ir Jančaitytė Raminta (2005). *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*, kolektyvinė monografija. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/2313> [žiūrėta 2024-11-16].
79. Stankūnienė Vlada ir Maslauskaitė Aušra (2009). *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*, monografija. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
80. Stankūnienė Vladislava, Jonkarytė Aiva ir Mitrikas Alfonsas Algimantas (2003). „Šeimos transformacija Lietuvoje: požymiai ir veiksniai“, *Filosofija. Sociologija*, Nr. 2, p. 51-58. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/11778> [žiūrėta 2024-12-02].
81. Šarlauskas Tadas ir Telešienė Audronė (2014). „Valstybinio socialinio draudimo motinystės (tėvystės) išmokų reglamentavimas: pašalpų gavėjų struktūra ir pasirinkimai“, *Viešojo politika ir administravimas*, T. 13, Nr. 1, p. 95-108. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.13.1.6406> [žiūrėta 2024-12-15].
82. Šeimos santykių institutas (2024). *Apie abiejų tėvų dalyvavimo vaiko gyvenime svarbą*, 2024 m. rugpjūčio 24 d. Prieiga per internetą: <https://www.ssinstitut.lt/2024/08/26/apie-abieju-tevu-dalyvavimo-vaiko-gyvenime-svarba/> [žiūrėta 2024-11-26].
83. Šumskaitė Lina (2014). *Vyrų tėvystės praktikos*, daktaro disertacija. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/70509> [žiūrėta 2024-12-03].
84. Tereškinas Artūras (2008). Tarp egalitarinės ir neotradicinės šeimos: Lietuvos vyrų ir moterų užimtumas namie. Šmigelskytė-Stukienė Ramunė (ed.), *Moterys, darbas, šeima. Lyčių vaidmenys užimtumo sferoje: sociokultūrinis aspektas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 62-82.
85. Vyšniauskienė Sonata ir Brazienė Rūta (2017). „Palankios šeimai politikos vertinimas Lietuvoje“, *Viešojo politika ir administravimas*, T. 16, Nr. 3, p. 445-467. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.16.3.19342> [žiūrėta 2025-01-09].
86. Vyšniauskienė Sonata (2023). „Vaiko priežiūros atostogos ir lyčių (ne)lygybė darbo rinkoje: ekspertų vertinimas“, *Lietuvos Socialinė Raida*, Nr. 11, p. 48-59. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/369527636> [žiūrėta 2024-12-17].
87. Wei, H., Wu, B., Park, H., & Deng, C. (2023). „Is exercise good for all? Time- and strain-based work-family conflict and its impacts“, *The Journal of Social Psychology*, 163:2, p. 230-

247. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1080/00224545.2022.2111251> [žiūrėta 2024-11-07].
88. Žiliukaitė Rūta, Poviliūnas Arūnas, Savicka Aida (2016). *Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų*. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Naujienos_Mokslo_pasiekimai/2016/lietuvos_visuomenes_vertybiu_kaita.pdf [žiūrėta 2024-11-11].

Priedai

Priedas 1. Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų reglamentavimas Lietuvoje. Sudaryta darbo autorės, naudojantis Sodra puslapyje pateiktais duomenimis.

	Trukmė	Išmokos dydis	Reglamentavimas
Motinystės atostogos	126 kalendorinės dienos (toliau – k. d.). Jei gimdymas buvo komplikotas arba gimė daugiau nei vienas vaikas – 140 k. d.	77,58 proc. gavėjos kompensuojamojo uždarbio. 2024 m. IV ketvirčio minimalūs išmokos dydžiai: mėnesio – 440 Eur, dienos – 21,05 Eur.	Motinystės išmoka priklauso jeigu iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos motina turi ne trumpesnę kaip 12 mėn./24 mėn. motinystės soc. draudimo stažą. Taip pat turint gydytojo išduotą elektroninį nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimą.
Tėvystės atostogos	Neilgiau nei 30 k. d. Gali būti skaidomos į dvi dalis.	77,58 proc. gavėjo kompensuojamojo uždarbio. 2024 m. IV ketvirčio minimalūs išmokos dydžiai: mėnesio – 440 Eur, dienos – 21,05 Eur. Išmoka negali viršyti dviejų šalies vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių.	Tėvystės išmoka priklauso jeigu gavėjas turi ne trumpesnę kaip 6 mėn. per paskutinius 24 mėn. motinystės socialinio draudimo stažą.

Priedo 1 tęsinys kitame puslapyje.

Priedo 1 tęsinys.

Vaiko priežiūros atostogos	<i>1 pasirinkimas:</i> 2+2 neperleidžiamų mėn. ir vaiko priežiūros išmoka iki 18 mėn. <i>2 pasirinkimas:</i> 2+2 neperleidžiamų mėn. ir vaiko priežiūros išmoka iki 24 mėn.	Neperleidžiamų mėnesių metu: 78 proc. <i>1 pasirinkimas:</i> iki 18 mėn. 60 proc. <i>2 pasirinkimas:</i> iki 12 mėn. 45 proc. vėliau – 30 proc. Gaunant darbo pajamas neperleidžiamų mėnesių metu išmoka mažėja, vaiko priežiūros atostogų metu – suteikiamos sąlygos užsidirbti iki buvusio darbo užmokesčio.	Vaiko priežiūros išmoka priklauso tėvui, motinai, įtėviams, įmotėms, globėjams, seneliams (-ėms), jeigu asmenys turi ne trumpesnę kaip 12 mėn./24 mėn. motinystės socialinio draudimo stažą. Vaiko priežiūros atostogos gali trukti iki vaikui sukaks treji metai. Atostogomis galima naudotis lanksčiai. Neperleidžiamus mėnesius taip pat galima naudoti lanksčiai t. y. dalimis. Galima pasinaudoti bet kuriuo laikotarpiu iki vaikui sueis 18 ar 24 mėn. Neperleidžiamų mėnesių tėvai negali imti tuo pačiu metu. Nepasinaudojus neperleidžiamais mėnesiais už nepanaudotą laikotarpį vaiko priežiūros išmoka nemokama.

Priedas 2. Klausimyno gairės ekspertams.

[Esu VU socialinės politikos magistrantė, atlieku tyrimą apie profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių vertinimą Lietuvoje: vaiko priežiūros atostogų kontekste. Norėčiau pakalbinti Jus apie šeimos politiką t. y. šeimos ir darbo derinimą, vaiko priežiūros atostogas, ikimokyklinį ugdymą ir ateities perspektyvas siūlomas rekomendacijas. Mūsų pokalbį įrašysiu, o įrašą naudosiu tik savo darbo tikslams. Pasirašęs (-iusi) sutikimo formą sutikote dėl nuasmenintų (koduotų) duomenų naudojimo tyrime. Primenu, jog galite pasirinkti ar norite atsakyti į užduodamus klausimus. Taip pat bet kuriuo metu galite nutraukti dalyvavimą šiame tyrime. Ar galime pradėti?]

1. Šeimos ir darbo derinimas

Jūsų nuomone, ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali? Kiek tai aktualu profsajungoms? darbdaviams? valstybei? šeimoms?

Kokie turėtų būti svarbiausi šeimos politikos tikslai, kad būtų sudarytos palankios sąlygos derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis?

Kokie, Jūsų nuomone, yra pagrindiniai iššūkiai tėvams, siekiantiems suderinti šeimos ir darbo įsipareigojimus?

Kaip dabartinė šeimos politika prisideda prie tėvų, auginančių mažamečius vaikus, skatinimo aktyviai dalyvauti darbo rinkoje? Sugrįžti į darbo rinką? Ar to pakanka?

2. Vaiko priežiūros atostogos

Kaip vertinate dabartinį vaiko priežiūros atostogų modelį Lietuvoje? Ar dabartinė sistema suteikia tėvams pakankamai lankstumo derinant darbo ir šeimos vaidmenis?

Kaip galima būtų skatinti tolygesnį motinų ir tėvų atsakomybės pasidalijimą šeimoje, siekiant sumažinti našta moterims?

Kaip vertinate naująją tvarką dėl neperleidžiamų mėnesių numatytą ES direktyvoje „Dėl tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros“? Naudinga? Reikalinga?

Priedo 2 tęsinys kitame puslapyje.

Priedo 2 tęsinys.

Kaip manote, ar neperleidžiamų mėnesių įvedimas skatina vyrų įsitraukimą į vaikų priežiūrą? Skatina lyčių lygybę? Padeda derinti darbo ir šeimos vaidmenis?

Kaip galėtų būti tobulinama vaiko priežiūros atostogų sistema, kad ji atitiktų modernios (egalitarinės) šeimos poreikius?

3. Ikimokyklinio ugdymo prieinamumas

Kaip vertinate vaiko priežiūros įstaigų (darželių, mokyklų, dienos centrų) prieinamumą ir kokybę Lietuvoje? Ar tai padeda tėvams (mamoms ir tėčiams) suderinti darbą ir šeimą?

Kokie galėtų būti sprendimo būdai, siekiant pagerinti ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybę ir prieinamumą?

4. Rekomendacijos

Kokius žingsnius, Jūsų manymu, turėtų žengti valstybė, kad šeimos politika ateityje būtų dar efektyvesnė? Kokios papildomos finansinės ar nefinansinės priemonės galėtų būti įvestos, siekiant palengvinti tėvų darbo ir šeimos vaidmenų derinimą?

Ką Lietuva galėtų išmokti iš kitų Europos Sąjungos šalių („gerosios praktikos“), kad tėvų galimybės derinti darbą ir šeimą būtų dar labiau skatinamos?

Ar turite dar ką nors pridurti ar pasidalinti, kas galėtų būti naudinga gerinant šeimos ir darbo derinimo politiką Lietuvoje?

Priedas 3. Informuoto asmens sutikimas dalyvauti tyrime.

Informuoto asmens sutikimas dalyvauti tyrime

Užpildydamas šią formą, aš patvirtinu, kad man buvo pateikta tiek raštiška, tiek žodinė informacija apie tyrimą „Profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių vertinimas Lietuvoje: vaiko priežiūros atostogų kontekstas“ ir į mano klausimus buvo tinkamai atsakyta.

Aš sutinku dalyvauti tyrime ir suprantu, kad mano dalyvavimas yra savanoriškas ir aš galiu bet kuriuo metu ir be jokio papildomo paaiškinimo nutraukti dalyvavimą tyrime. Užpildydamas šią formą, aš neatsisakau savo įstatyminių teisių. Aš taip pat sutinku dėl duomenų apdorojimo jei yra išlaikomas gautos informacijos konfidencialumas.

Sutinku dėl mano nuasmenintų (koduotų) duomenų naudojimo tyrime ir leidžiu juos viešinti pristatant tyrimo rezultatus.

(Informanto parašas, VARDAS, PAVARDĖ)

(data)

Pildo tyrėja:

Aš, GINTARĖ ZELIONKAITĖ žemiau pasirašiusi, patvirtinu, kad informantui, kuris pasirašo šią formą, pateikiau visą informaciją apie tyrimą ir jis suvokia dalyvavimo šiame tyrime pobūdį. Patvirtinu, kad jis gavo šio pasirašyto ir datuoto sutikimo egzempliorių.

(Tyrėjos parašas, VARDAS, PAVARDĖ)

(data)

Jei Jūs turite klausimų susijusių su tyrimu ir savo dalyvavimu, galite kreiptis į tyrėją:

GINTARĖ ZELIONKAITĖ

gintare.zelionkaite@fsf.stud.vu.lt

Priedo 3 tęsinys kitame puslapyje.

Priedo 3 tęsinys.

Tyrimas skirtas šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo galimybių analizei Lietuvoje. Tyrimu siekiama suprasti kokios priemonės padeda šeimoms sėkmingai suderinti profesinę veiklą su įsipareigojimais šeimai. Tyrime aptariama bendrai šeimos ir darbo derinimas, esama vaiko priežiūros atostogų sistema, jos efektyvumas, ikimokyklinio ugdymo prieinamumas ir kokybė.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Informantas turi teisę nuspręsti ar nori dalyvauti tyrime. Sutikus dalyvauti tyrime bus pasirašoma sutikimo forma.

Informantas gali pasirinkti neatsakyti į klausimus ir bet kada atsisakyti dalyvauti tyrime be jokio papildomo paaiškinimo. Atsisakius dalyvauti (bet kuriuo metu) pateikta informacija nebus naudojama, nebent informantas sutiktų kitaip.

Surinkta informacija bus panaudota tik šiam moksliniam tyrimui apie profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybių vertinimą Lietuvoje: vaiko priežiūros atostogų kontekste.

Interviu metu užtikrinamas duomenų konfidencialumas, anonimiškumas. Informanto vardas nebus minimas tyrimo rezultatuose ar publikacijose. Surinkti duomenys bus nuasmeninti (koduoti).

Interviu trukmė iki 60 min. Pokalbis įrašomas.

Turint papildomų klausimų dėl šio tyrimo – susisiekite su tyrėju el. paštu (gintare.zelionkaite@fsf.stud.vu.lt).

Priedas 5. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal amžių.

Užimtumas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
Tik mokotės, studijujete	13,5	5,4	8,6
Mokotės/studijujete ir dirbate	15,2	11,3	12,8
Tik dirbate	61	68,2	65,4
Nei mokotės/studijujete, nei dirbate	10,3	15,1	13,2

Užimtumo statusas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
Samdomas darbuotojas	70,5	78,1	75,2
Darbdavys	8,4	2,7	4,9
Asmuo dirbantis pagal patentą, verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą	9,6	9,1	9,2
Studentas (-ė)	9	3,2	5,4
Šiuo metu vaiko priežiūros/motinystės/tėvystės atostogose	0,3	4,1	2,7
Šeimos narys, padedantis dirbti šeimos ūkyje	1,1	0,5	0,7
Kita	1,1	2,2	1,8

Priedas 6. Respondentų, vyrų ir moterų, ketinimai ateityje susilaukti vaikų (be jau turimų).

Ketinimai susilaukti	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
Tikrai ne	11,3	10,1	10,6
Tikriausiai ne	13,9	17,9	16,4
Tikriausiai taip	38,5	33	35,2
Tikrai taip	19,7	27,2	24,3
Apie tai negalvoju/nežinau	16,5	11,8	13,6

Priedas 7. Sėkmė/karjera darbe ir profesinėje srityje kaip svarbiausias gyvenimo tikslas, pasiskirstymas pagal lytį.

Atsakymai	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
Visiškai nesutinku	6,2	2,2	3,7
Nesutinku	11,3	9,9	10,5
Nei nesutinku, nei sutinku	28,9	27,2	27,8
Sutinku	38,8	48,6	44,8
Visiškai sutinku	14,8	12,1	13,1

Priedas 8. Kas turėtų priimti visišką atsakomybę užtikrinti pakankamą šeimos finansinę gerovę/tvarkingą buitį namuose, pasiskirstymas pagal lytį.

Kas turėtų priimti visišką atsakomybę užtikrinti pakankamą šeimos finansinę gerovę?	Atsakymas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
	Vyras/partneris	17	15,5	15,9
	Abu vienodai	73,9	77,1	76,3
	Žmona/partnerė	6,8	2,2	3,3
	Nežinau/sunku pasakyti	2,3	5,2	4,5

Kas turėtų priimti visišką atsakomybę užtikrinti tvarkingą buitį namuose?	Atsakymas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
	Vyras/partneris	5,7	4,8	5
	Abu vienodai	77,3	82,3	81,1
	Žmona/partnerė	13,6	8,9	10
	Nežinau/sunku pasakyti	3,4	4,1	3,9

Priedas 9. Pagrindinis šeimos maitintojas, pasiskirstymas pagal lytį.

Pagrindinis šeimos maitintojas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
Jūs	47,7	12,2	20,9
Jūsų sutuoktinis (-ė), partneris (-ė)	9,1	37,6	30,6
Abu vienodai	42	49,4	47,6
Kas nors kitas	1,1	0,7	0,8

Priedas 10. Darbo ir asmeninio gyvenimo derinimas, pasiskirstymas pagal lytį.

Darbo-asmeninio gyvenimo derinimas:	Atsakymas	Vyras (proc.)	Moteris (proc.)	Iš viso (proc.)
galbūt norėtumėte mažiau dirbti ir daugiau laiko skirti sau/laisvalaikiui/vaikams?	Taip	65,9	59	60,7
	Nei taip, nei ne/nežinau	30,7	34,7	33,7
	Ne	3,4	6,3	5,6

Priedas 11. Šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimo tematikos aktualumas.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Šeimos ir darbo derinimo tematikos aktualumas	Valstybė	„valstybė paprastai į šitas temas atsigręžia, kai demografiniai rodikliai krenta drastiškai. Tada klausia demografų ką daryti ir jie sako, kad viena iš pagrindinių temų yra tai kaip šeimos jaučiasi, galinčios suderinti ir karjerą, ir šeiminių gyvenimą“ (Nr. 1)
		„šeimos ir darbo derinimas [svarbus] dar dėl gimstamumo “ (Nr. 5)
		„valstybei kas yra labai svarbu, kad kuo daugiau žmonių būtų darbo rinkoje “ (Nr. 5)
		„ demografijos strategijoje [Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategija] irgi įrašyta, kad vat šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas figūruoja, kad jie dirba ties ta tema“ (Nr. 3)
	Šeimos ir visuomenė	„šeimoms ar individualiai moterims tai labai svarbu todėl, kad žmogus mūsų visuomenėje gyvena iš darbo ir viską užsitikrina darbu, užsitikrina ir pensiją. Jeigu žmogus visą gyvenimą dirba, daro karjerą, gerai uždirba, gauna gerą pensiją, tai jo vienos perspektyvos, o jeigu jis taip, pavadinkime grubiai, „aukojasi šeimai“ ir nedirba, augina vaikus, tai paskui senatvėje jis turi labai daug problemų. Tai va ta perspektyva bene svarbiausia, suderinant darbą ir šeimą “ (Nr. 5)

Priedo 11 tęsinys kitame puslapyje.

		„ji [moteris] dar labiau prisiima atsakomybes, kad jina už viską atsakinga, už vaikus atsakinga, nes pas ją prigimtyje būti atsakinga už vaikus. Ir pradeda dar daugiau dirbti ir tada [prasideda] depresijos ir panašiai “ (Nr. 4)
		„aktualu, nes šiuolaikinė visuomenė apskritai nemato savęs tik dirbant “ (Nr. 6)
		„aktuali tema turbūt kiekvienam segmentui, tai pirmiausia, aišku, šeimai, nes čia šeimai yra iššūkiai suderinti motinystę, tėvystę ir darbo tuos įsipareigojimus, išlaikyti, sakysim, galų gale ir darbinius įgūdžius “ (Nr. 3)
	Darbdaviai	„viskas nukrenta ant darbdavių, bet yra toksai labai didelis lankstumas “ (Nr. 6)
		„darbdavių atsiranda tokių inovatyvesnių, jie turi savo sprendimų ir, ir darbovietėse ten atsiranda įvairiausių tų situacijų ir tas nuotolinis “ (Nr. 2)
		„iš tikrųjų darbdaviai turėtų derintis , kad mama galėtų dirbti pusę etato, kad galėtų dirbti po vieną valandą ir panašiai“ (Nr. 4)

Priedas 12. Ekspertų išskirti svarbiausi šeimos politikos tikslai.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Jaunos šeimos	„vienas man atrodo labai pamirštas ir toks nuėjęs į šoną tai yra padėti jauniems žmonėms kurti šeimas , ruošti šeimoms“ (Nr. 1)
Pagalba šeimoms su mažais vaikais	„jeigu iškelti tokį vieną tikslą, tai man atrodo, kad padėti šeimoms su mažais vaikais “ (Nr. 6)
Šeimos institutas	„šeimos politikos tikslai turėtų būti orientuoti į šeimos stiprinimą , kas yra gerai įvairiais rakursais, nes man atrodo, kad pati didžiausia, kaip sakant, pirmenybė yra, prioritetas, tai yra, kad šeima išliktų šeima“ (Nr. 3)
	„ šeima vertybė vat gal, toks globalus gal tas tikslas taip palyginus, sunkiai apibrėžiamas, bet tas, kad yra šeima – gerovė arba šeima – vertybė“ (Nr. 2)
Paslaugos	„ir paskui, reiškia, paslaugos tokio tipo, kaip vaikų lopšeliai, darželiai, reiškia, mokykloje pailgintos dienos grupės ir taip toliau“ (Nr. 5)
Finansinė parama	„vienas dalykas, įstatymai sutvarkyti taip, kad galėtų vaikus prižiūrėti kažkokį tai laiką pasitraukus iš darbo rinkos, kad tas būtų apmokama “ (Nr. 5)
	„ sudaryti maksimalias sąlygas mamoms gauti pajamų iš valstybės, kad joms nereikėtų dirbti . Tam, kad jos į darbą galėtų eiti ne dėl pinigų, o dėl saviraiškos. Čia šitoj vietoj, jeigu mes kalbame apie vaiko auginimo atostogas [turima galvoje vaiko priežiūros atostogas]“ (Nr. 3)
Šeimų balso atstovavimas	„ šeimų balso atstovavimas , tai reiškia, kad pačios šeimos, jos iš tiesų žino ko joms reikia jų bendruomenėj“ (Nr. 1)

Priedas 13. Ekspertų išskirti iššūkiai su kuriais tenka susidurti šeimoms derinant šeiminius ir profesinius įsipareigojimus.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Santykiai	„ atsiranda iššūkiai santykių , nes paprastai tas, kuris prižiūri vaiką, jis sulenda visas į vaiką ir šeimai taip sugrįžti į tą pamatinį santykį, tai yra vyro ir žmonos, sutuoktinio arba poros santykį... nu tam reikia pastangų ir tam reikia pagalbos kitų porų, paprastai yra toks būdas kaip tai daro, tai yra būti tarp kitų šeimų ir tą reflektuoti, aptarti ir padėti vieni kitiems atstatyti tuos vat tinkamus santykius“ (Nr. 1)
	„turi įtampos, jis išsilieja namuose arba neturi laiko pabūti ten, ane, su sutuoktiniu, aibę mes turim tokių pavyzdžių, ar ne, kad žmogus praleidžia laiką darbe, dar viršvalandžiai ten kažkokie ir, ir tada jau byra santykiai “ (Nr. 3)
	„jinai [moteris] tada dar prisiima, vyras dar labiau traukiasi ant sofos. Jinai dar labiau prisiima atsakomybės, kad jinai už viską atsakinga, už vaikus atsakinga, nes pas ją prigimtyje būti atsakinga už vaikus. Ir pradeda dar daugiau dirbti ir tada depresijos ir panašiai “ (Nr. 4)
Pajamos	„tai tas laikas, jeigu jau šeima vis dėlto renkasi skirti laiko vaiko auginimui, vienam iš tėvų atsiduodant šitam darbui, aš sakyčiau, šitai tarnystei, šventam laikui, tai pajamos tada krenta ženkliai nes tiek, kiek valstybė kompensuoja yra ribotas pajamų kiekis. Ypač jeigu šeima turėjo didesnes pajamas, tai praradimai gali būti iki penkiasdešimt procentų“ (Nr. 1)
Infrastruktūra	„labiausiai mamom, vat su kūdikiais, rūpinasi prekybos centrai. Vat ten mamos yra... „Outlete“, „Panoramoj“, tai, tarkim, pusė aukšto yra su vaikais, darbo vieta yra prekybos centre . O kodėl negali kažkur kitur dar būti? Tai po truputį daro tą. Tai ta įtrauktis yra vien tik materialiai“ (Nr. 6)
	„„O, kaip faina, kad mama su vaiku!“. Ir galvoju, jų nėra tik todėl, kad jos neturi kur pervystyti vaiką, ne todėl, kad jos nenori eiti. Tiesiog tu galvoji, „o kas bus ten, o kur aš pamaitinsiu, o kur ten...“ Jo, tai vien tik sąlygų, tų materialių, sudarymas jau bus kažkas tokio“ (Nr. 6)

Priedas 13 tęsinys kitame puslapyje.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Ikmokyklinis ugdymas	„daug metų mes kalbam, bet vis tiek nu kažkaip neišsisprendžia, vis tik trūksta tų darželių “ (Nr. 3)
	„yra, reiškia, prieinamumo kažkokių tai trūkumų <...> tai čia yra viena problema, kad patiems mažiausiems trūksta “ (Nr. 5)
	„šiandieną iš tikrųjų didmiesčiuose nu darželių trūksta “ (Nr. 4)
	„į lopšelių vaiką atiduot yra gan sunku, todėl sakau, yra toksai... Ar tų lopšelių trūksta? Ar tikrai būtų ta paklausa tiems lopšeliams, ar atiduotų tai visai dienai?“ (Nr. 6)
	„kalbant apie regionus, lyg tai egzistuoja darželių tinklas, bet atstumai yra dideli ir tada nuvežti vaikus yra labai sudėtinga ir šeimos renkasi vis dėlto auginti vaikus kartais net iki mokyklinio amžiaus ir tai tampa kaip socialinė problema, nes nevedami į vaikų darželius, sukuria aš sakyčiau tam tikrą įgūdžių, žinių stoką, kad jau kai jie ateina į mokyklą, nebepaveja tų, kurie yra užaugę darželiuose arba šeimose, kurios gali pasiūlyti savarankiško ugdymosi galimybes“ (Nr. 1)
Darbo rinka	„jeigu taip rimtai svarstant apie bendrą darbdavių požiūrį į tėvo ar motinos besilaukiančios vaikų, tai sakyčiau kol kas nėra toks šeimai draugiškas požiūris “ (Nr. 1)
	„turi keletą vaikų ir iškrinta iš darbo rinkos tuo metu, kai jinai augina vieną po kito tuos vaikus, o tada nespėja sugrįžti į darbo rinką ar sugrįžta, aišku, karjera yra jos ten jau... apie karjerą mažai ką gali kalbėti“ (Nr. 5)
	„iššūkiai suderinti motinystę, tėvystę ir darbo įsipareigojimus, išlaikyti, sakysim, gal, galų gale ir darbinius įgūdžius “ (Nr. 3)

Priedas 14. Ekspertų požiūris į vaiko priežiūros atostogų modelį.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko priežiūros atostogos	„Šiaip tai man atrodo, kad kol kas eina viskas gerai . Aišku, blogai yra tas dalykas, kad dažnai kaitalioja . Buvo tai sumažina, tai padidina, tai tenai prailgina, tai sutrumpina. Tai vat šitas yra blogai dėl to, kad tokie dalykai neskatina gimstamumo, nes žmonės nori projektuoti. Jie nori būti garantuoti, kad bus taip ir taip. Vat, kaip dabar yra, kad taip bus, kol aš išauginsiu vaikus. A jeigu pradeda keistis, tai iš karto pradeda abejoti, o gal dar kitaip, gal dar pablogės“ (Nr. 5)
	„Tai dėl tų pusantrų ir dviejų, tai viskas man atrodo gerai . Čia išvis, net neturiu... Bet blogiausia, tai apie išmokas yra. Taip, kad vėl, padaryta taip, kad skatina mamas grįžti anksčiau į darbą, tai padaryta taip, kad labiau finansiškai apsimoka imti tą trumpesnę variantą, tą pusantrų metų. Tas finansinis spaudimas man nepatinka, nes kai kurios šeimos tiesiog rinksis trumpesnę variantą tik dėl pinigų, bet tai nereiškia, kad mama grįš anksčiau“ (Nr. 6)
	„O tos, kurios jau nori grįžt, ir labai greitai, tai ta sistema yra lanksti , ta prasme, jos gali dirbti, tada jom ta išmoka pamažėja“ (Nr. 6)
	„Sakykim, nes teisė į vaiko priežiūros atostogas , taigi pas mus tėvai turi labai senai. Gali išeiti, net ir pasiimti visą laikotarpį iki šitos direktyvos, po motinystės atostogų visas atostogas galėjo pasiimti tėvas“ (Nr. 5)
	„na vat, kitas aspektas, aišku, yra tas piniginis, kad mes iš tikrųjų nu tie, kas, kas renkasi, sakysim, jeigu rinktis, ane, du metus ten iš eilės, reiškia, jeigu mama nusprendžia, kad va jina nori būti su tuo vaiku, bet jina finansine prasme nukenčia, šeima nukenčia finansine prasme (Nr. 3)
	„pagrindinė problema šiaip buvo su tais metais, kad buvo leidžiama perrašyti tėčiams arba kitam asmeniui ir dirbti . Ir tiesiog perrašydavo tėčiams ir mama vis tiek būdavo su vaiku, bet gaudavo išmoką. Tai čia toks. Tą dalyką išsprendė ne todėl, kad padarė pusantrų metų, bet todėl, kad panaikino tą tokia, kaip ir, skylę“ (Nr. 6)

Priedas 15. Ekspertų išskirti teigiami neperleidžiamų mėnesių aspektai.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbo ir šeimos derinimas	„neperleidžiamų atostogų atsiradimas mūsų vaiko priežiūros sistemoje yra iš principo teigiamas dalykas, nes pirmiausia ką jis padaro, tai kuria sąmoningumą. Natūraliai kyla klausimas kodėl taip yra daroma ir bekeliant klausimą kodėl tai daroma abu poros dalyviai tiek vyras, tiek moteris turi pradėti daryti tai, apie ką čia mes kalbam, derinti darbą ir šeimą. Įdėti tam tikrų pastangų suderinti savo karjerą ir vaiko priežiūrą. Ir šita pastanga, man atrodo, yra kritiškai svarbi tam, kad suprastum savo porą, kas su juo vyksta ir jo iššūkius ir tai yra vat tokiam lygiaverčiam, arba tokiam labiau empatiškam, jautriam, sąmoningam santykiui be galo svarbus dalykas, nekalbant apie tai, kad ir vaikams yra gerai“ (Nr. 1) „aišku, skatina lyčių lygybę ir padeda derinti“ (Nr. 5)
Laisvė rinktis	„ir tos laisvės yra daugiau kažkaip savo tą gyvenimą modeliuoti, ar ten nežinau, negauni darželio kažkokio, nu tai okei, gal tada išeitis yra, kad dar tėtis pabūna, arba tą adaptaciniu laikotarpiu kol tik tai vaikas pradeda kažkur darželyje ten adaptuotis. <...> Bet jeigu tu jau ten puse metų tą vaiką puikiausiai vedžioji, nu tai gal tikrai tada nebėra prasmės dar eit, nu, būtinai tau paatostogauti. <...> Kad galimybė yra, nu tai man labai faina, kad apskritai mes turim tokias galimybes ir žmonės gali tada rinktis, nu, pagal situaciją, kaip jiems patogiau“ (Nr. 2)
Nauda vaikams	„vaikams yra gerai, tas labiau subalansuotas ryšys su tėvais ir netgi, nu pagal raidą, kad pradžioj tas motinos ryšys yra be galo svarbus dėl fiziškumo, dėl to, kad tas vaikas užaugęs motinos kūne, ir paskui yra maitinamas ir tas artumas, reiškiąs vaikui yra saugu. Bet kažkuriuo metu yra labai svarbu, kad perimtų tėvas, kad jisai su tėvo perėmimu, jisai pasitiktų naujus iššūkius, kad yra ir kiti suaugę“ (Nr. 1) „yra tyrimai padaryti, kad pirmiausia, tai gerai vaikui. Nes jeigu vaikas būna pilnoj, taip sakant, tėvo atsakomybėj ankstyvam labai laikotarpy, vaikas geriau vystosi ir paskui santykiai geresni su tėvais“ (Nr. 5)
Darbo rinka	„darbo rinkoj, kai darbdaviai įsisąmonina, kad vaiko priežiūros atostogų nebūtinai išeis motina, o gali išeiti ir tėvas, nu ir išeina, tai tuomet visai kitoks požiūris atsiranda. Jie nežiūri į moteris, į jaunas moteris, kaip į antrarūšes darbuotojas“ (Nr. 5)

Priedas 15 tęsinys kitame puslapyje.

Priedas 15 tęsinys.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vyrų įsitraukimas	„jeigu pavyzdžiui, vienas po kito vaikai, nu ten kokie keturi vaikai, kas du metai, nu tai moteris ten sakysim iškrenta, kalbu apie moterį, nes vis tiek daugiausia moteris būna tose atostogose, net ir keičiantis su vyru, tai vis tiek, bet kiek metų iškrenta, ar ne, ten gali iškristi šešis metus. Tai daug yra, sakysim. <...> Tai čia yra tos galimybės, neperleidžiami tie mėnesiai, yra teigiama, kad, nu, mano požiūriu taip, kad ten tie vyrai, nu žodžiu, pasinaudos daugiau, kad juos ten daugiau įtraukti tai yra būdas ir kažkaip atrodo, kad nu tikrai teigiamas dalykas“ (Nr. 3)
	„šansas vyrams būti jautresniems tą, ką išgyvena moterys. Tai reiškia, kad [reikia] daugiau dėti pastangų padėti moteriai grįžti į karjerą“ (Nr. 1)

Priedas 16. Ekspertų kritika neperleidžiamiesiems mėnesiams.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbo rinka	„Šita nauja tvarka praktiškai yra žalinga. Jinai daro įtampas ir verčia, ta prasme, grįžt į darbą“ (Nr.4)
Sistemos trūkumai motinų atžvilgiu	„gražiai bandyta stumti, ta prasme, kad vyrai bandomi įtraukti į vaikų auginimą, ta prasme, čia jie dabar turės dar du mėnesius pabūti su vaikais, bet šitoj vietoj mums nepavyko, politikams, ta prasme, įrodyti, kad jeigu jie iš tikrųjų rūpinasi, ta prasme, tėvystės stiprinimu, tai tada turėtų neatiminėti iš mamos “ (Nr. 4).
	„Gera, tegul tėtis turi tuos du mėnesius, bet aš nemanau, kad čia kažką labai baisiai pakeis. <...> Nebūtina tuos du mėnesius tėčiai panaudos. Ir tai yra gerai, ta prasme, kiek jie pasinaudos, tiek pasinaudos. <...> Ne visos šeimos nepasinaudoja, todėl, kad nenori arba todėl, kad vyras neįsitraukia į tą vaiko priežiūrą, o todėl, kad negali, todėl, kad neturi darbo stažo arba turi savo įmonę kažkokią, kurios negali palikti. <...> Čia net ne prievarta ir ne bausmė, bet maždaug gaunasi tos šeimos, kurios nepasinaudoja tais vaiko priežiūros [neperleidžiamais] mėnesiais, jos gaunasi, nu finansiška nuskriaustos , jos labiausiai pralaimi. <...> Galima buvo tiesiog absoliučiai nekeisti sistemos , nes direktyva nesakė keisti ją kažkaip, tiesiog pasakė, kad turi būti neperleidžiami mėnesiai, kurių neturėtų mama gaut. Tai galėjo tiesiog du mėnesius pridėti prie esamos sistemos. Tai dabar gaunasi net ne pusantrų metų mamai, o 16 mėnesių. Ir ne du metai, o 22 mėnesiai, iki kol vaikui sukaks 22 [mėnesiai]. Tai tada mamos jaučiasi nuskriaustos ir tada ta sistema nepadeda “ (Nr. 6)
Vyrų įsitraukimas	„kitos mamos, su kuriom aš kalbu, jos yra patenkintos, ta prasme, sako, kad tėtis būna vakare, būna per savaitgaliais jis ten, arba paima vaiką ryte. Nėra taip, kad jie yra neįsitraukę “ (Nr. 6)
	„Tai ar tai paskatins tėčius labiau įsitraukti? Jo, idėja yra tokia, kad maždaug atsiras daugiau tėčių pasiimančių, ir tada kiti matys pavyzdį ir išsirutulios visa tai. Tai galbūt taip ir bus“ (Nr. 6)
Pasirinkimo laisvė	„Nereikia kištis iš išorės. Ta prasme, šeima pati suranda geriausius sprendimus, kaip jiems yra geriausiai. <...> neversti šeimą keisti būtinai su tėčiu . Pati šeima turi realiai priimti, kokie vaikui patys geriausi interesai“ (Nr. 4)
	„Ir čia taip gaunasi, kad valstybė auklėja žmones , kaip jie turi gyventi savo vidinį gyvenimą, kaip jie turi šeimoj dalintis vaiko priežiūra. Man, pavyzdžiui, nepatinka, kad man aiškina, kaip aš turiu, kaip mano vyras eitų ten ar aš kiek turiu būti su vaiku. Mes gal patys nuspręsim “ (Nr. 6)
	„kitas dalykas yra tas, kad šeimos nuspręstų pasirinkti , kas jiems parankiau, kas jiems labiau apsimoka, kas jiems labiau tinka, nu, pagal jų poreikius tiesiog, pagal jų situaciją, nes tos situacijos gali būti nevienodos iš tikrųjų. Nu jo, čia atrodo truputį toks prievartinis mechanizmas, kas pasiteisino gal Skandinavijoje, bet mūsų nu vis dėlto mentalitetas yra kitoks“ (Nr. 3)

Priedas 16 tęsinys kitame puslapyje.

Priedas 16 tęsinys.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tęstinumas	„tai nėra susiję su viena kadencija, nes politikai šiaip, nu, nori matyti, aišku, tuos pokyčius, kažkokios situacijos pagerėjimą, per vieną kadenciją, o čia tu gali rezultatą matyt gal po dvidešimt metų. Žinai, kaip dabar mes matom, vat su demografija, juk prieš dvidešimt metų ir daugiau jau demografai kalbėjo, kad žiūrėkit mūsų laukia šitie dalykai, šitos demografinės duobės“ (Nr. 3)
	„Ar dabar čia ateiti ir ją atgal atstatyt? Nežinau, irgi taip, labai nebrandu yra, kad viena partija vieną padaro, tada kita partija ateina, jau kitą padaro. Jo, tai aš manau, kad, nu, dabar jau geriau tegul būna, kaip, kaip būna“ (Nr. 6)
Visuomenės požiūris	„dalis tikrai, labai nedidelė dalis priims kaip fainą dalyką, o kitą mes turėsime pyktį, kad kodėl jūs mus, mūsų tradicinius šeimos modelius ardot ir trukdot mums gyventi kaip mes čia gyvenom, mums ir taip sunku, ir tikrai sunku“ (Nr. 1)
	„bet kolkas dar yra labai didelis pasipriešinimas, žmonės nesupranta“ (Nr. 5)
	„žmonių, visuomenės akyse tai yra klaida, nes mamoms, tos, kurios nori būti ilgiau su vaikais, joms ta trukmė yra sumažinta tada. Ir jeigu jie būtų tada to nepadarę, nebūtų prie ko prikibt“ (Nr. 6)

Priedas 17. Ekspertų rekomendacijos.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Lanksti sistema	„būtų galima daryti lankstesnę sistemą . Kad, sakykim, vaikus leisti keliom valandom ir lygiai taip pat į darbą išeiti keliom valandom. Tas jau čia yra aukštas pilotažas“ (Nr. 5)
Darbo-šėimos derinimo paketai	„ darbo šėimos derinimo paketai , kur sakom, nu vat, darbdavys, kuris užtikrina tai, nu ir ten surašyta tiek grafikų lankstumas, tiek galimybės vaikams ateiti, dalyvauti darbovietėj, tiek netgi tokie šėimos stiprinimo renginiai <...> Nu tai vat tokie va paketai suformuoti kaip tam tikri standartai ir sakai vat jeigu darbdavys to laikosi, yra draugiškas šeimai. Tai tikrai tokių pasauly yra Vakarų Europoj yra ir jie diegiami neprivalomu būdu, bet tokiu skatinimu, kas laikosi, apdovanojama, žinai, ir čia vat draugiškiausia šeimai darbovietė “ (Nr. 1)
Neperleidžiami mėnesiai	„galima galbūt tą bonus mėnesį padaryti tiems tėčiams, kad va, jeigu įsitrauks, tai tada gaus trečią . <...> ir kai kurios šalys tai turi – jeigu tėtis pasinaudoja ten dviem mėnesiais, jis gauna ekstra mėnesį. Ir tai jau yra paskata“ (Nr. 6)
Plėsti paslaugas vaikams	„Bet šiaip tai reikia gerinti dar ir paslaugas , kad būtų galima kuo anksčiau, reiškia, vaikus išleisti į tas visuomenines vaikų priežiūros institucijas“ (Nr. 5)
Vaiko priežiūros išmokos	„Pirmas momentas, turėtų būt skačiuojamos šėimos pajamos, jeigu tai yra pilna šeima. Na jeigu, ta prasme, vaikas turi tėvą. Ir tėvas, ta prasme, pilnaverčiai jį išlaiko. Jeigu vieniša mama augina, jeigu vienišas tėvas, nu tai natūralu, kad tų šėimos pajamų nebus, ar ne. Tai va turi būt bendros šėimos pajamos, nesvarbu, ar jie santuokoj, ar ne santuokoje, bendrą ūkį registravę ir panašiai. <...> Kitas dalykas, šeima turi pati pasirinkti, kas vaiką prižiūri, kas dirba, nuo to neturi priklausyti, ta prasme, didinimas ar mažinimas pinigų. Neturėtų būt draudžiama užsiimti bet kokia veikla, jeigu tuo metu gauni vaiko išlaikymo [turima galvoje vaiko priežiūros] pinigus. Tai turi būti traktuojama kaip parama šeimai. <...> Jeigu šitoj vietoj du metus garantuoja vienam iš tėvų atostogas ir bendroį sumoj dėl to pinigų šėimoje nepasikeičia, tada jau yra idealios sąlygos <...> Jeigu, kažkuris tai vienas daugiau uždirba ir jis toliau tęsia darbą, tai šėimoj pinigų gali padaugėti“ (Nr. 4) „aš sakyčiau, kad ir vaiko priežiūros išmokas irgi turėtume peržiūrėt, kad irgi padidint“ (Nr. 1) „Tos nustatytos lubos išmokų didesnėms pajamom yra socialiai neteisingos, nes tos šėimos, jos moka mokesčius nuo pilnų savo pajamų, o gauna išmoką nuo nepilnų savo pajamų. Tą reikia spręst ir Europoj irgi tas išspręsta“ (Nr. 1)

Priedas 17 tęsinys kitame puslapyje.

Priedas 17 tęsinys.

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko priežiūros išmokos	„ką aš daryčiau, aš tiesiog, arba naikinčiau darbo stažą išvis, arba labai didinčiau išmoką neturint darbo stažo... Nu realiai naikinčiau darbo stažą“ (Nr. 6)
Mokestinės lengvatos	„ Mokestinės lengvatos turėtų būti, priklausomai nuo vaikų skaičiaus“ (Nr. 4)
Visuomenės švietimas	„vienas dalykas, švietimas ir aiškinimas, kodėl taip yra geriau“ (Nr. 5)
Tęstinumas	„tai nu žodžiu, to tęstinumo ir to tokio pasitikrinimo, davimo laiko ilgiau, daugiau įsivažiuoti, nu vat, įvykti pokyčiams, ane. Matai, kad ten visiškai krizė įvyko kažkokia priėmus sprendimą, tai gal nelabai tas sprendimas tada pagrįstas buvo, bet jeigu palyginus viskas sklandžiai einasi, tai tikrai palaukti, pažiūrėti, nu ne per metus pasidaro pokyčiai“ (Nr. 2)
Minkštosios priemonės	„plėtojami tokie visokie mamų rateliai ar ten šeimų, nežinau, kaip čia pavadint, kokios nors popietėlės, rytmetėliai, kai daugiau šeimoms yra kažkokių bendrysčių. <...> Daug dalykų galima tokiom minkštesnėm priemonėm, nebūtinai kažkokiom finansinėm išmokom ar ten darželių pastatymu, sugeneruot. <...> Nežinau bendri kokie nors ten renginiai, ten kažkokios paskaitos gal net ir tos pačios, vat kaip kalbam apie patį, nežinau, vaikų auginimo ten visokius iššūkius, tai, tai, čia tikrai yra ką veikti labai dar daug <...> Šiaip galvoju mes turim daug tokių įvairių priemonių, paslaugų ir ten visokių dalykų, bet mes neturim bendruomenės, nu tokios vat bendrystės bendruomenės“ (Nr. 2)
	„yra toks tinklas, net organizacijos Jungtinėj Karalystėj, kitur užsieny, reiškia, va tokios tėčių bendruomenės, kur jie praleidžia laiką be mamų, bet su vaikais. Tai vat tokios kažkokias siūlyti iniciatyvas“ (Nr. 3)
	„tai vat vyrų grupės, moterų grupės, šeimų klubai, tai yra tas, tas būdas, kuris leidžia šeimoms pereiti per visokiausius iššūkius. <...> Tai ta erdvė, kur tas vat reflektyvumas nutinka, kur iš patriarchalinės visuomenės galima judėti į tokią daug labiau lygiavertiškesnę šeimą <...> ten kyla klausimas kaip perimti dalį darbų, kaip dalintis našta, kaip išleisti moterį bent savaitei su kitom moterim pailsėti, žinai, į užsienį, kaip išleisti į papildomus mokymus, persikvalifikavimas ir taip toliau, jeigu moteriai vis dėlto nepavyksta grįžti į tą pačią sritį. Nu tai vienžo, tai man atrodo, pirmiausia va šitą, jeigu mes tą minkštąją dalį puoselėsime“ (Nr. 1)
Tyrimai	„Bet tikrai reikia paruošiamo darbo, rimtai labai analizuot kas vyksta su dviem mėnesiais, daryt konferencijas, daryt šviečiamąjį darbą, daryt paruošiamąjį šeimų stiprinimo darbą“ (Nr. 1)
	„mes netiriam poveikio, mes, mes teikiame priemones, bet po to, žodžiu, ir, ir, nu tiesiog neįvertinam, tai kas čia pasiteisino, kas nepasiteisino, keičiam vėl priemones <...> norėtusi daugiau analizių“ (Nr. 3)

Interviu Nr. 1

T: Svarbu įrašinėti. Lyg ir viskas gerai. Gerai. Tai suskirstytas interviu yra į tokias keturias dalis, tai pradėsime nuo šeimos ir darbo derinimo. Tai pirmas KLAUSIMAS būtų kaip Jums atrodo, ar- ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali šių laikų visuomenėj?

E: Bendrai imant taip m::: jeigu imtume grynai ŠIAS dienas, kai krenta lėktuvai ir, ir, ir, ir vyksta karai ar ten kovidas buvo ar dar kažkas, tai .hhhh tai tas fokusas jisai nuėjęs į tas krizes, žmonių dėmesys. Tai, tai tiek į tas kovido pradžią, paskui tas vat .hhhh karo pradžia, infliacija: ir tas pinigų: reiškas nuvertėjimas, tas šeimom labai .hhhh buvo aštru hhhh tos banko palūkanos be galo brangios. Nu ir, aišku, ir visokiausi rinkimai, kurie .hhhh kurie žmonėse kelia nerimą. Tai gali būt, kad tas vat .hhhh toks kasdienis dalykas kaip darbo ir šeimos derinimas, kuris, kurį šeimos, nu, čia jau kasdiena.

T: Taip.

E: Kad jis- kaip- kaip DĖMESYS, į tai jisai nu tiesiog m:: ne tiek laikomas, bet bendrai hhhh mūsų visuomenėj man atrodo ir Vakarų visuomenėj yra:: labai aktuali tema, ir (trumpa pauzė) tiek mąstant apie:: žmonių pasirinkimus:: gimdyti ar negimdyti vaikus, kurti ar nekurti šeimas santuokos pagrindu .hhhh ir įsipareigoti:: trumpam ar ilgam laikotarpiui ir .hhhh karjeros kar- karjeros galimybes ir, ir tas vat atsidėjimas šeimai, .hhhh tai yra labai:: nu tokiai vat visuomenei, kuri vis labiau turtingai gyvena yra man atrodo tema viena iš pirmųjų, prioritetinių temų. .hhhh tie vat pasirinkimai, ką, ką rinktis ir kaip, kaip, kaip tą savo gyvenimą ir, ir dėliot.

T: O valstybei visam šitam fone?

E: Valstybė paprastai į šitas temas atsigręžia kai:: demografiniai rodikliai krenta drastiškai .hhhh tada klausia demografų ką daryti ir:: ir jie sako žiūrėkit, viena iš pagrindinių temų tai yra kaip šeimos a:: jaučiasi, galinčios a:: suderinti ir karjerą ir, ir, ir šeiminių gyvenimą .hhhh ir kuo labiau valstybė PADEDA tai pa- padaryti su, nu, kad palankesnes sąlygas tiek a:: prieinamais darželiais, tiek prieina- a:: lanksčiomis darbo sąlygomis, tiek kompensacijomis, jeigu yra prarandami a: darbinės pajamos, kai gimsta vaikai, tai:: ir jeigu jau šeimos jaučia, kad GALI tai daryti ir tas, tas suderinimas yra įmanomas .hhhh tai:: hhhh tai aišku, kad- kad tada vat tai ir nutinka, ko, ko mes čia visi ir norim, kad nu pavyktų šeimoms a:: tinkamai gyventi mūsų valstybėse. Tai vat valstybės fokusas pa- paprastai ats- atsigręžia kai jau raudonuoja visi demografiniai rodikliai .hhhh ARBA a:: kai:: tam tikros grupės žmonių:: paprastai moterys, daž- ryškiau, aiškiau pakalba apie savo:: teises ir- ir lygias teises .hhhh m:: tiek, tiek vienodą atlyginimą, kartu su vyrais lyg- LYGESNĮ atlyginimą, nes, .hhhh nes tai mūsų šalyje tas skirtumas yra net Europiniu lygmeniu žiūrint, skirtumas vyrų ir moterų atlyginimo yra .hhhh didesnis skirtumas tai .hhhh Tiek, tiek tas vat naštos lygesnis pasidalinimas a:: kiek, kiek a:: moterys

atlieka to:: nemokamo darbo::, galvojant tiek apie savo vaikus, tiek net apie savo tėvus, jeigu tėvus reikia prižiūrėti ir .hhhh tai, tai vat kai tos, kai moterys daugiau išlenda su, su, su, su konferencijom, su įžvalga, su .hhhh su m:: su, su, su kažkokia žinia, tada valstybės, nu, tas vat valdžios dėmesys atsisuka, .hhhh Kartais tas nutinka per Europinę darbotvarkę, kai:: Europoj irgi::, Europos komisija: teikdama savo .hhhh kasmetinį vertinimą::, kaip, kaip mato mūsų šalį, atkreipia dėmesį, kad na va pavyzdžiui, pas jus a: .hhhh tiek moterų skurdas, tiek moterų:: reiškias tas vat atlyginimo skirtumas su vyrais yra .hhhh DIDESNI ir, ir čia vat reiktų didesnio valstybės dėmesio. Nu tai tada valstybės tas žvilgsnis atsisuka .hhhh nes valstybės, vat VALDŽIOS žvilgsnį pasukt nė- nėra taip paprasta, jį taip sufokusuot ir ypač nu tam kontekste, kurį mes dabar aptariam, kad jis tikrai yra .hhhh labai stipriai nukreiptas į gynybą, į, į:: viešąjį saugumą ir, ir, ir ta vat m:: ekonomikos vystymą, tokiai: nesaugiai geopolitinei situacijai esant.

T: Taip. O tada kokius Jūs išskirtumėt būtent šeimos politikos tikslus, kurie Jums atrodo, kad nu turėtų būt esminiai?

E: Na pirmiausia, tai turbūt hhhh .hhhh čia aišku hhhh skirtingos politinės jėgos, skirtingai kalbėtų, kad labiau tokios dešinėsios jėgos kalbėtų apie .hhhh šeimos: tokio kaip instituto stiprinimą, kad, kad šeima kaip institutas neišnyktų. Nes šiaip jau mes gyvenam tam laike, kai .hhhh kai ekonomikos, ekonominės sąlygos, materialinės sąlygos leidžia žmonėms gyventi atskirai. Tai mes matom, kad bendrai:: visuomenėse labai sparčiai: daugėja vien- vieno asmens būstų .hhhh tiek Vilniuj, mūsų sostinėj ir:: didžiulis skaičius aš nep- nep- m::: bijau, kad nu nepameluočiau, bet man atrodo, kad yra virš penkiasdešimt procentų .hhhh butų yra, būstų yra vieno asmens a:: būstai. Tai:: Stokholme jau tas siekia septyniasdešimt procentų, tai reiškia, kad visuomenė iš esmės a: visuomenės struktūra keičiasi, ar ne. Va tos konservatyviosios jėgos, kurias aš- kurioms aš biškį pritarčiau ir- ir vat sakyčiau, kad pagrindinis dalykas tai yra .hhhh a:: padėti išlaikyti: šeimos institutą kaip tam tikrą normą a:: visuomenėj, kad tai yra vienas iš svarbių pasirinkimų, kur JAUNI žmonės GALI rinktis, nes tai yra, tūkstančiais metų yra susiklo- susiklojęs būdas, kaip tiek žmonėms išgyventi ne tik materialine prasme, bet ir socialinio santykio prasme ir padaryti vieną iš svarbiausių dalykų gyvenime, tai palikti palikimą .hhhh ne materialinį palikimą, bet, bet palikimą nu vat savo palikuonius .hhhh kurie reiškias augdami prisideda prie šitos visuomenės vystymosi .hhhh a:: tai, tai vat išlaikyti šeimos institutą kaip SVARBŲ mūsų visuomenėj, a:: kaip mūsų Konstitucija sako, kad šeima yra valstybės- visuom- valstyb- visuomenės ir valstybės pagrindas, .hhhh a:: tai, tai vat .hhhh tai (trumpa pauzė) padėti šeimoms ir tokiom būti, ane. Tai čia jau vat tokia daugiau tokia ideologine prasme tokia vat tas, tas a:: Dabar jeigu žiūrėt: kokia yra pagrindiniai šeimos politikos a:: darbai, tai yra .hhhh hhhh vienas man atrodo labai pamirštas ir toks nuėjęs į šoną tai yra a:: viena iš tokių priemonių, arba tokių tiks- nu gal tikslų, tai yra padėti jauniem žmonėms kurti šeimas, ruošti šeimoms. .hhhh praktiškai bažnyčia yra tai::

įtvirtinus, turi savo reiškią pasiren- pasirengimo šeimai kursus ir, ir bažnyčioj NETUOKIA žmonių, kai, jeigu jie tų kursų nepraėję .hhhh NES bažnyčia supranta, kad nu tai yra rimti reikalai, mes realiai mes labai mažai esam mokinami sukurti tokį intensyvų ir tvarų santykį, kas yra poros, poros ryšys .hhhh ir tam, nu, tam tikro pasiruošimo reikia: jauniems žmonėms, .hhhh kurie eina į šį pasirengimą ir dėl to bažnyčia tai daro .hhhh YRA visokiausių kursų, kurselių, kurie tokie vat, tokiu:: reiškią neformaliu būdu yra organizuojami ir, ir, ir poros gali-gali į juos, juos rinktis prieš santuoką AR net ir susituokę () šeimos stiprinimo .hhhh visokios programos, bet >šita dalis yra labai svarbi< kaip, kaip dviems žmonėms a:: sukurti tvarų darinį, kuris a:: yra >labai svarbus jų gyvenime<, nes kai jisai yra, jis palieka didžiulę žaizdą, nu ta prasme tiek skyrybiniam procese, tiek, tiek a:: tiek socialiai, tiek materialiai, tiek- tiek visaip psichologiškai ir visaip. Tai vat, tai vat jau kai prasideda skyrybos, tai ten daug pagalbininkų, ir teisininkų, ir visų ir, ir, ir, ir psichologų atsiranda, ir kitų dalykų, bet kai va, kaip sukurti tą tvarų darinį, tai mes esame labai mažai mokomi ir, ir čia nu, nu vat GALĖTŲ būti svarbus .hhhh a:: šeimos politikos darbas a: sukurti galimybes žmonėms:: nu vat, tinkamai pasiruošt, tai va čia viena sritis. Tada jeigu jau šeimos yra sukuriamos, kaip užtikrinti, kad jos realizuotų tas esmines jų, jų iššūkius, kurie yra: tuo metu, juos susitinka, tai yra būsto (trumpa pauzė) klausimas, kur, kur aš kur mes gyvensim ir- ir- ir būstas yra labai svarbi sąlyga tokiai ramybei šeimai, nes neturint būsto, blaškantis tarp nuomojamų visokių arba gyvenant pas- pas tėvus, pas kitus, nes negali patys sukurti, jis sukuria irgi įtampas tam vat dariniui kažkaip vat šeimai- šeimai vystytis. Tai vat BŪSTO politika, tada yra am:: reiškią a::: kad šeimo- šeimos, reiškią tie- tie jauni žmonės įsitvirtintų darbo rinkoj, .hhhh tada kad a:: turint būstą, turint darbus, kad atsirastų vaikeliai, tai yra pasiruošti: vaikui, priimti jį, kažkaip vat sutikti jį, kaip, kaip svarbų a:: kaip nu vat irgi gyvenimą keičiantį:: vat dalyką, kad atsiranda tarp mūsų trečias ir, ir tas, kuris jau pakeis gyvenimą amžiams a:: Tai net ir tam- tam irgi mes esam praktiškai neruošiami, kad nu vat vaiko atsiradimas. Tai- tai vat kaip sukurti tą aplinką, kur šeima galėtų atsiremti ir- ir tos krizės, kurios ateina kartu su, su visais šiais vat iššūkiais m:: jos lei- leistų šeimai ne- ne- ne- neišgriūti, bet sustiprėti, tai vat pagalba susilaukus vaikui, tiek finansinė, tiek- tiek ta vat (trumpa pauzė) psichologinė, socialinė, grupinė, kuri, kuri paprastai organizuojama per bendruomenes. IR tada toliau, kai jau šeimos augina vaikus, kai atsiranda vaikų ugdymo dalykai, tai kad mokyklos bendradarbiautų:, kad, nes konstituciškai tėvai yra atsakingi už vaikų auklėjimą, moralinį auklėjimą ir kitokį ir, ir kad valstybė neperimtų iš tėvų atsakomybės .hhhh užauginti vienokios ar kitokios ideologijos vaikus, ane. Bet, bet leisti tėvams tai realizuoti pasitikint, kad mokykla suteiks tuos bazinius, pagrindinius dalykus a:: kurie, kurie leis tam vaikui įsitvirtinti šitoj visuomenėj, tai vat bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis arba švietimo įstaigų bendradarbiavimas su tėvais ir, ir aišku a:: šeimų balso atstovavimas, tai vat, tai yra labai: tai, tai reiškia, kad a:: kad pačios šeimos, jos iš tiesų žino ko joms reikia jų bendruomenėj, kad būtų draugiška šeimai aplinka, tai reiškią nuo .hhhh žaidimų aikštelių, nuo, nuo, nuo privažiavimų, nuo sustojimų

prie mokyklos a:: kad išleisti vaiką į kindergarteną ir visos kitos. Visa tai yra šeimos politikos dalis ir- ir jina geriausiai realizuojama jeigu šeimos turi vietą, kur tą balsą išreiškia ir:: valdžia:: girdi tą balsą ir realizuoja, nes šiaip tai šeimos turi labai mažai laiko (trumpa pauzė) augindamos vaikus, a:: prižiūradamos savo tėvus, a:: tada, tada reikias uždirbdamos pinigus, nes paprastai tai jau yra vidurinė karta, kuri išlaiko ir vaikus, ir švietimo sistemą, sveikatos sistemą, taip toliau, mokėdami mokesčius, tai reikias šeimos realizuoja begales dalykų ir jeigu nėra galimybių, jeigu nėra tokių tiesių kanalų kaip jų balsą girdėt, tai tada balsas nebus girdimas, nes jos tiesiog neturi laiko. Tai vat su šeimos politikos vienas iš svarbiausių dalykų sudaryt tuos kanalus, tai čia va mūsų .hhhh sistemoj hhhh yra tos vadinamos šeimos tarybos prie savivaldybių, yra ta nacionalinė šeimos taryba, kurią irgi daug kas perklausė ar jina reikalinga iš vis, bet, bet jina vat stengiasi kažkaip surinkti iš- iš ne vyriausybinių organizacijų, iš savivaldybių, iš visur tą šeimos balsą ir- ir bandyti koreguoti tiek nacionalinės teisės aktus, tiek tos savivaldos, kad- kad nu maksimaliai ta politika būtų a:: palanki šeimai. Tai aš labai plačiai čia, bet- bet man atrodo čia yra svarbu matyti [tuos] įvairiausius aspektus, nes kai mes kalbam apie šeimą, tai mes turbūt vat kalbam apie a:: nu vat būdą, kaip mūsų visuomenė yra surėdyta ir jos santykį su valdžia.

T: [taip]

T: Užsiminė apie tokius iššūkius, kurie tarsi atsiranda kuriant- besikuriant šeimoms, bet dar kitas etapas yra, kai jau sukuri šeimą ir kaip Jums atrodo, be to, kad paminėjote, kad vat švietimas turi bendradarbiaut, bet kokie dar iššūkiai šeimom atsiranda kai jau atsiranda vaikas šeimoje ir reikia suderint tą darbą ir šeimą?

E: Tai ten yra begalės a:: iššūkių, šalia to, kad a:: ženkliai krenta:: šeimos pajamos, tai:: jeigu vienas iš tėvų eina auginti vaiko- vaiką ir atrodo, kad a:: net ir Vakarų mokslas, mokslininkai sutarė, kad ilgesnis vaiko maitinimas krūtimi, ilgesnis vaik- ilgesnė vaiko priežiūra šeimoje, tas vat a:: to pamatinio santykio įtvirtinimas ne iškart išsiuntimas į lopšėlius-darželius, kad jisai yra sveikas vaiko raidai ir šeimos raidai taip pat a:: ypač vyrų, kuriems priprast prie tų vaikų irgi užtrunka. Jeigu moterims tas natūraliai ateina per, per laukimosi lai- periodą, tai, tai vyrui užtrunka kartais mėnesiais, kol- kol priima tą vaiką kaip nu vat kaip savo savastį, savo dalį, tai a:: tai vieno, tai tas, tas laikas jeigu jau šeima vis dėlto renkasi skirti:: laiko vaiko auginimui vienam iš tėvų atsiduodant šitam, šitam darbui, aš sakčiau, šitai tarnystei, šitam, šitam šventam laikui, tai pajamos tada krenta ženkliai, nes tiek, kiek a:: valstybė kompensuoja yra, yra ribotas pajamų kiekis, jeigu tu, ypač šeima buvo, turėjo didesnes pajamas, tai, tai ten praradimai gali būti iki penkiasdešimt procentų:: reikias nuo tų pajamų, kurias, kurias šeima iki tol gavo .hhhh Tai vat iššūkis tada tampa finansinis. Vaiko atsiradimas sukuria finansinius papildomus ištek- reikias iššūkius, tai yra ir- ir- ir tie reikias maitinimai, ir visi vystyklai, vystyklai dabar ne, bet pampersai ir kiti dalykai .hhhh a:: mhm, tai, tai ir, ir vaiko kaina auga su

kiekvienais metais, tai reiškias, tai vat materialinis iššūkis. Atsiranda iššūkis su a:: su būstu, jeigu vienas vaikas, jisai reikalingas dažniausiai atskiros patalpos, kada tėvai išsimiegotų, tai jeigu tu gyvenai kažkokioj labai mažoj erdvėj, tai tau nu reiškias a:: sąlygos gyventi visiems tampa sudėtingesnės, tai būsto- būsto iššūkis .hhhh atsiranda iššūkis a:: kaip vienam iš tėvų, kuris prižiūri vaiką, grįžt į darbą, tai reiškias pirmieji, antrieji, tretieji metai a:: darželiai, pasiruošę ar nepasiruošę priimt vaikus. Dabartinė situacija, kai daugelis nuo dviejų su puse ar nuo trijų metų į darželį, tai tiesiog yra nepateisinama, kai mes lyginam su tai kiek gauna kompensacijas, tas vaiko priežiūros išmokas, ane. Tai kad ir iki pusantrų metų ir iki dviejų daugiausia .hhhh o nuo dviejų, arba nuo pusantrų darželių-lopšelių praktiškai labai mažai yra ir tada turi gabenti per visą miestą tam, kad tą vaiką kažkur paliktum, tai reiškias vėl laiko sąnaudos ir, ir, ir ypač jeigu veži MAŽĄ vaiką, jam išbūti pusvalandį, valandą:: mašinoje yra reikalu, tai reiškias ir visos emocinės a:: sąlyg- situacijos ir taip toliau- sudėtingos situacijos šeimai .hhhh tada a::: hhhh darželis, būstas, pajamos, mhm. Atsiranda iššūkiai santykių, nes a:: paprastai a:: tas, kuris prižiūri vaiką, jis sulenda visas į vaiką, vienas iš tėvų ir šeimai taip sugrįžti į tą pamatinį santykį, tai yra vyro ir žmonos, sutuoktinio arba poros santykį .hhhh nu tam reikia pastangų ir tam reikia pagalbos kitų porų, paprastai yra tokios .hhhh būdas kaip tai daro, tai yra būti tarp kitų šeimų ir- ir- ir tą reflektuoti, aptarti ir padėti vieni kitiems atstatyti tuos vat tinkamus santykius, nes jeigu galiausiai taps vieno iš, iš poros, nu, vieno iš tėvų ir vaiko santykis kaip pagrindinė ašis šeimoje, tam tikru laiku tai būtina, bet galiausiai vis tiek turi grįžt prie, prie poros santykio tam, kad šeima būtų tvari ir tam reikalingos, nu, pagalba išorinė, ne visom šeimom tas pavyksta. Kartais dėl viso- įvairiausių gyvenimo patirčių žmonės tiesiog sulenda į savo vaiką kaip kompensaciją savęs, kaip kompensaciją santykių su savo tėvais ir kitais dalykais. Nu vat ir tam reikalinga tada ta parama įvairiausių paslaugų aplinkui šeimoms tai yra tiek, tiek psichologinių, tiek grupinių, tiek, tiek, tiek visokiausių a:: Tai va, tai aš sakyčiau, tai yra iššūkiai, kurie, kurie tą šeimą, ta šeima, šeimos susiduria ir jeigu dar būtų mūsų tie ryšiai su seneliais tokie a:: tai, ką mes turėjom prieš penkiasdešimt, septyniasdešimt metų ar taip toliau, kur karta iš kartos augino, kur kartais net net vaikus užaugindavo seneliai, kurie gyveno kartu su tėvais, tada tėvai gali eiti į laukus dirbti: savo darbo, tada tie vaikai nešami kartu, arba paliekami namuose seneliams, tai tas vat natūral- natūralus, natūrali pagalba, bendruomeninė pagalba, jinau egzistavo per amžius, bet dabar .hhhh retai kur tą besutiksi hhhh ir, ir tada ta pora, jinau dviese, kurie du žmonės, kurie vat apsisprendė auginti vaiką, jie priima visą, visus šitus krūvius tik dviese ir čia vat jeigu NĖRA valstybės paramos, nėra valstybės tokio:: išmintingo požiūrio ir, ir pagalbos įg- įgyvendinti šitus tikslus IR įveikti šitus iššūkius, tai tada yra labai sunku.

T: O kaip Jums atrodo, dabar vat tas egzistuojantis Lietuvoj modelis vaiko priežiūros tos visos paslaugos, jos yra pakankamos?

E: Truputį minėjau, kad a:: miestuose yra iššūkis a:: ankstyvo lopšelio, tai, nu, darželio- ankstyvo darželio, ten nuo pusantrų metų bent jau, tai:: YRA iššūkis, ypač kai BENDRAI trūksta darželiuose vietų

K: Taip.

E: Tai tada aišku, kai trūksta, tai tada tos, tiek privatūs, tiek valstybiniai renkasi:: tuos, su kuriais lengviau būti, dirbti, tai, nu, tai tie, kurie patys vaikšto, kurie, kur nebereikia keisti sauskelnų ir kitų dalykų, tai, tai lengviau su tais vaikais a:: organizuoti jiems vaiko priežiūrą, .hhhh tą priešmokyklinį ugdymą, o:: a:: ir čia vat turbūt ir pritrūksta tos konkuren- konkurencijos ir politinės valios, kad vis dėlto būtų pakankamai a:: ankstyvųjų darželių, tai čia vienas dalykas. Kalbant apie regionus, lyg tai egzistuoja darželių tinklas, bet atstumai yra dideli ir tada nuvežti vaikus yra labai sudėtinga ir šeimos renkasi a:: vis dėlto auginti vaikus iki, kartais net iki mokyklinio amžiaus ir tai tampa kaip socialinė problema, nes kai kurios šeimos, kuriose vaikai auga ir jie nevedami į vaikų darželius, sukuria sąlygas tiems vaikams a:: tam, aš sakyčiau tam tikrą įgūdžių, žinių tokią stoką, kad jau kai jie ateina į mokyklą, nebepaveja tų, kurie yra užaugę darželiuose arba šeimose, kurios gali pasiūlyti savarankiško ugdymosi galimybes, tai, tai vat, tas vat netolygus darželių tinklas ir netolygus dalyvavimas a:: reiškią vaikų vedimas į darželius, jisai sukuria labai nelygias starto galimybes mokyklose ir tada mes turime nu:: sakyčiau nebepavejamas a:: tokias vat situacijas tiek vaikų priežiūros galimybių, tiek net vaikų skurdo prasme. EBPO pasauliniai tyrimai, jie tyrinėjo- vaikai iki trijų metų, kurie patiria skurdą, kiek iš jų išeina, išeina:: iš skurdo per savo amžiaus ciklą, tai, tai įvairūs tyrimai rodo, kad yra labai nedidelis procentas, keliolika procentų, reiškią jeigu mes nesuvaldom vat tų vaikų patirčių iki trijų metų, nesukuriame kiek galim lygesnių galimybių visiems vaikams, tai paskui jiems iš to išjudėti bus labai sunku, tai, ir čia vienas iš taikinių yra būtent vaikų darželiai, prieinamos tos vat visuomeninės, viešosios vaiko priežiūros paslaugos, nes jos daro išlyginamąjį elementą, tai ko jie negauna šeimose, galima tai padaryt per darželius, jie mato kitus suaugusius, gali į juos save projektuoti, mato kitus vaikus, kaip jie elgiasi, ten įvyksta socialiniai santykiai ir kur išmoksta kaip, kaip gerbti vienas kitą, kaip priimti vienas kitą, kaip ten vyksta mokymosi dalykai, paruošim- paruošimai mokyklai, tai vat tas išlyginamasis a:: vaikų darželio elementas jis labai mažai, man atrodo, dar taip įsisąmonintas mūsų šalyje ir, deja, regionuose mes turim lankymą darželių iki penkiasdešimties procentų, kaimo vietovėse, miestuose apie aštuoniasdešimt kelis, gal net devyniasdešimt kelis procentus, tai vat tas skirtumas jisai rodo vat ir vaikų galimybes sukurti savo tinkamas sąlygas. Ir čia, čia šeimos politika turi ką nuveikt labai smarkiai, tai vien aptariant vat šitą vat dalį, jau yra ką veikt, o paslaugos šeimoms, kaip, kaip save, kaip šeimą reiškią, nu, vat tie momentai, kur aš galiu, kur mes galim aptarti su savo sutuoktiniu, savo pora ir reflektuoti, ir kažkaip kaip šeima augti, bręsti, tai tų grupių jų irgi truputį yra: Lietuvoj, bet taip, bet taip nu: taip labai epizodiškai ir, ir man gaila, kad socialinės aplinkos

ir darbo ministerija- m:: programas, reiškiąs programas, kurios buvo nukreiptos į šeimos stiprinimą, aš kaip suprantu, tos konkursinės, kur organizacijos rašydavo ir teikdavo va tokias paslaugas, .hhhh kad lyg tai tas konkursas yra nuimtas arba jis yra diferencijuotas taip, kad jo: tos organizacijos neatpažįsta, kad čia joms yra skirtas tas, tas konkursas, tai, tai:: tai vat, tai vat tai: paslaugų: iš esmės paslaugų tikrai yra labai (trumpa pauzė) didelis trūkumas, kai kurios yra, yra labai geros, o kai kurių visai nėra.

T: Šiek tiek vat jau užsiminė, kad kai kurios yra labai geros, tai kalbant apie ikimokyklinį, apie darželius visus, kaip manot, Lietuvoj jų kokybė yra pakankama?

E: Ji skiriasi, bet manau, kad darželiuose kas yra svarbu, kad .hhhh a: pirmiausia, kad, kaip sakiau, vaikas ateitų, o jau kai ateina, tai ten svarb- nu- jeig- jeigu tikrai auklėtojai .hhhh MYLI vaikus a:: tai, tai, ar jis yra valstybinis, ar ten yra daugiau vaikų, ar yra mažiau vaikų, ar jisai lauko darželis, kur jie ten kažkokius turi išgyvenimo daugiau elementų, ar tie st- tradiciniai, standartiniai mūsų, dar sovietinio tipo darželiuose, m:: man atrodo tai nėra tiek svarbu. Svarbu, kad a:: kad yra sukuriamos sąlygos vaikams susitikti ir, ir jau metodika arba- arba netgi sąlygos nėra esminis dalykas. Esminis, kad būtų reiškiąs vaikai, nu augtų nuo pat pradžių tokioj bendruomeninėj aplinkoj .hhhh kur jie mokintųsi a:: gyvenimo kartu pagrindų ir tokio oraus, normalaus a:: gerbiančio vienas kitą m:: gyvenimo pagrindų, tai jeigu tai jau yra užtikrinama, tai tikrai ir sąlygos ir net metodika ne tiek yra svarbu. Aišku ten pasiginčys Valdorfo, Montessori'o ar tie lauko darželio: ugdytojai, bet, bet .hhhh mūsų genijai, hhhh talentai, augę standartiniuose darželiuose ir viskas gerai.

T: Norėčiau pereit prie mūsų dabar pasikeitusios vaiko priežiūros a:: [sistemos], kaip Jūs vertinat tą, Europos Sąjungos direktyvą išėjusią?

E: [išmokų sistemos, aha]

E: Mhm. Iš principo hhhh man atrodo einama teisingu keliu, kurios pagrindinis tikslas tai yra:: a: sudaryti lygesnes sąlygas priimti našta šeimoje (trumpa pauzė) ir (trumpa pauzė) tas: neperleidžiamų „atostogų“ vadinamų, aš kabutėse rodau, nes tai tikrai m:: kas, kas yra prižiūrėję vaikus šeimose, nepavadins to atostogų, nes (juokiasi) a:: tokia poilsio prasme. Tai vat neperleidžiamų atostogų a:: (trumpa pauzė) atsiradimas mūsų vaiko priežiūros sistemoje yra iš principo aš sakau, kad yra teigiamas dalykas, nes pirmiausia ką jis padaro, tai kuria sąmoningumą m:: natūraliai kyla klausimas KODĖL, kodėl taip yra daroma ir (pauzė) .hhhh (suskamba telefonas) ir, ir, ir, ir, taip, taip, taip, taip, taip, atsiprašau biškį nunešė telefonai a:: ir, ir bekeliant klausimą kodėl tai daroma, tada m:: abi- abu poros dalyviai tiek vyras, tiek moteris turi pradėti daryti tai, ką, apie ką čia mes kalbam, derinti darbą ir šeimą, įdėti tam tikrų pastangų .hhhh suderinti: savo karjerą ir vaiko priežiūrą (trumpa pauzė) ir šita pastanga šiaip jau yra, nu, man atrodo, kritiškai svarbi: (trumpa pauzė) tam, kad

suprastum savo: porą, kas su juo vyksta ir jo iššūkius ir tai yra nu vat tokiam vat lygiaverčiam, arba tokiam labiau empatiškam:, jautriam:, sąmoningam: santykiui: be galo svarb- svarbus dalykas, NEKALBANT apie tai, kad ir, ir vaikams yra gerai:: tas labiau subalansuotas ryšys su tėvais .hhhh a:: ir, ir netgi, nu pagal raidą, kad pradžioj tas motinos ryšys yra be galo svarbus dėl, dėl fiziškumo, dėl to, kad tas vaikas užaugęs motinos kūne, ir, ir, ir paskui yra maitinamas ir tas artumas reiškias vaikui yra saugu, bet kažkuriuo metu yra labai svarbu, kad perimtų tėvas, kad jisai .hhhh a:: su tėvo perėmimu, jisai pasitiktų naujus iššūkius, kad yra ir kiti suaugę, ir kad jisai žengia pirmuosius žingsnius į gyvenimą ir tada tėvai būtent kažkaip tą vat rizikos, rizikos a:::: lauką plečia, ar ne. Ir augina jį tokį jau žengiantį į pasaulį, tai, tai raidos prasme yra tas, yra viskas tvarkoj. Tai aš iš principo palaikau a:: (trumpa pauzė) mūsų a:: visuomenėj gal ir gerai, kad pradėjom nuo tų dviejų mėnesių, nes turėjom vieną mėnesį, kur dalindavosi ir tėvas, ir motina galėjo kartu prižiūrėt, kas ir porai, ir, ir, ir, ir vaikui gerai, vienas kitam padėti a:: tą patį, patį pirmąjį mėnesį, nes tikrai daug iššūkių atsiranda. O:, o tie va du mėnesiai, nepertraukiami, kur, nu neperkeliami kitam, jie, jie jeigu atsiranda, nežinau ten, paprastai žmonės, kaip suprantu, renkasi po, po to pusantro ar po tų dviejų metų, kai vienas iš sutuoktinių prižiūri vaiką, tai, tai jisai, va tas perdavimas man atrodo labai, labai gerai: jis leidžia kažkaip nu vat šeimai persiorganizuoti ir, ir, ir tam kitam sutuoktiniui, ar porai, aš čia taip nežinau kaip vadint, nes ne visi yra susituokę, tai, tai kartu taip ir padaryti žingsnį į karjerą. Tai, tai šiaip tai yra geras principas, suprantu, kad tas kelia iššūkių a:: nes: vienam suderint darbą ir šeimą yra, reiškias: vienas iššūkio laukas, bet kai abiems tą reikia daryti, tai jau gaunasi, kad šeimai >reikia du kartus tą patį procesą praeit<, tai reiškias pradžioj jeigu moteriai renkantis tas vat a:: gimim- gimimo tas atostogas vadinamas, ane, kai gimsta vaikas, ten gauna kelis mėnesius, tai, tai jau yra iššūkis su darb- darbą derint, nu ir paskui tėvas ar motina augina, ir paskui reiškias vėl iš naujo tos neperleidžiamos, tai .hhhh tai yra iššūkis šeimoms, bet iš principo yra geras dalykas a:: (pauzė) ar jisai galėtų būti daugiau kaip kad Švedijoje turim keturis mėnesius neperleidžiamus, čia turbūt tolimesnių diskusijų klausimas, kol kas man atrodo, mes per mažai esam tyrinėje kas vyksta su šeimomis, nes dabar tiktai pirmosios šeimos tuos du mėnesius pasiima, kas vyksta, kaip jie vertina, kas nutinka, kiek tėvų išvis pasiima, a:: ar, ar, ar motinų pasiima tuos du mėnesius, tai, tai čia vat, nu, daugiau reikia analizuot ir GALI būti, kad kažkuriuo metu galim kalbėti apie kažkokį išplėtimą šito principo, bet nu vat sakau, vertybiškai, tai aš jį palaikau.

T: O kaip įsivaizduojat šita, šita direktyva paskatins tas lygias moterų ir vyrų galimybes, paskatins, kad vyrai labiau įsitrauktų į tą vaiko priežiūrą, ar vis dėlto nebūtinai ir pasinaudos tais mėnesiais ir kai kuriems čia nieko išviso nereikš?

E: Aš labai norėčiau, kad taip nutiktų a: dar dėl to, kad, kad tas a:: tarkim, jeigu mes kalbam apie tėvus, kurie pasirenka tuos du mėnesius, jeigu ten sakom, kad dažniausiai moterys tą ilgąjį laikotarpį

renkasi, o tėvai tuos du mėnesius, retai kada būna atvirkščiai, .hhhh tai:: hhhh tai aš iš savo patirties galiu pasakyti, kad a:: tie vaikai, su kuriais aš praleidau šešis mėnesius, tai: yra: sakyčiau a:: visai kitoks santykis su vaikais ir:: tai yra tėvo ir vaiko santykis kitoks, m:: ir kitoks jisai per (pauzė) per (pauzė) prisirišimo prasme, tokiu a:: įsijautimo prasme, a::: kažkaip (pauzė) nu va tą, tą ką mes paprastai sakom, kad moterys vaiką jaučia kūnu, tai tas, tą vyrai irgi gali vat kažkaip vat tas emocijos perėmimas, empatijos perėmimas tas irgi yra įmanoma, nu bet tam turi skirt laiko, kam skiri laiko, ten atsiranda empatija, ir TADA jeigu taip nutinka, jeigu taip nutinka, tai tada:: vaiko našta, vaiko iššūkiai, kuriuos vaikas išgyvena eidamas per () pirmoj klasėj, pirmosios meilės ten, dvejetai:: pažymių knygelėj ir kiti dalykai, tai:: tai tada nekrenta vien tiktai ant motinos, bet jis nu pradėti dalintis ir tai yra, ir tokiu būdu natūraliai tas nutinka, bet būtent per, per vai- ryšio su vaiku užsimezgimą. Kitas dalykas a:: poros, kad ir poros mėnesių išgyvenamas tas vat darbo ir šeimos derinimo iššūkis, kuris nutinka, kur darbdavys sako ne, ne, ne šiukštu, o tu renkiesi eiti su vaiku ir prisiimi tą įtampą darbdavio požiūrio a:: dar- še- nu reiškią paskui visų pasekmių, kaip grįžti, kai, kai visi yra nujudėję su darbais ir vėl pasivyti, tai yra tik du mėnesiai, lyginant su moters a:: iššūkiu, tai: irgi yra nu, šansas: vyrams a:: nu būti jautresniems tą, ką išgyvena moterys IR tai reiškia, kad a:: daugiau dėti pastangų: padėti moteriai grįžti į karjerą, nes jeigu:: moteris viena tiktai, o vyras, žinai, uždirba pinigų ir sako, nu tai tu čia tokia, žinai, tau čia nepavyksta ir čia tavo kaltė, nes tu tokia ir anokia (pašiepimas) su pusantrų metų, dviejų metų ar net trijų metų, reiškią, tuo vat išėmimu iš karjeros, tai būk mielas pabandyk pats. Tai to vat, čia daug kas apie įsijautimą, apie:: pabuvimą kito batuose, tai aš, manau, kad žmogiškai, nu psichologiškai, tai taip yra, jeigu aš pabūnu kito batuose, tai aš tada esu kur kas jautresnis ir sąmoningesnis kas su juo vyksta ir tada galiu labiau atliepti ir labiau padėti.

T: Užsiminė apie darbdavius, tai gal, kaip manot, pakankamai lanksčiai darbdaviai žiūri vat į moterų išėjimą – taip, čia jau įprasta, bet pavyzdžiui, į vyrų išėjimą vaiko priežiūros?

E: Manau, kad a:: labai skiriasi darbdaviai, ten a:: koks nors valstybiniam sektoriuj, tai: turėtų ne:: nu, neturėtų būt didelių problemų a:: jo, nors, aišku, visiems darbdaviams, visiems vadovams yra iššūkių subalansuoti ten tuos grafikus ir bet kuriuo atveju, man atrodo, vienoks ar kitoks spaudimas yra, nes kai yra sunku vadovui, tai tas vadovas vienaip ar kitaip tą, reiškia, žinutę praneša, kad man sunku bus (nusijuokia), jeigu tu išeisi. Privačiam sektoriuj, tai aš manau a: labai skiriasi, jeigu yra pramonė – vienaip, jeigu yra::: tie vat ofiso:: reikalai, kur, kur išvis ten nenormuojamas laikas, tu ateini, padarai savo darbą, išeini DAR kitaip, gali būt, kad tada tėvai net ir daugiau renkasi būti su tuo vaiku, nes gali per nuotolį dirbti. Tai yra tikrai labai įvairiai, bet, bet jeigu taip a:: rimtai svarstant apie bendrą darbdavių požiūrį į (trumpa pauzė) tėvo ar motinos besilaukiančios vaikų, tai sakyčiau kol kas: a::: nėra toks šeimai draugiškas požiūris, nes, ne:: nes jie nėra valdžia, kuri rūpinasi

demografinė situacija ir turi rūpintis demografinė situacija, jie yra:: (pauzė) ver- nu jeigu apie privatų, tai verslas kuris siekia pelno ir kaip vat, kaip a:: kaip suderinti ir kaip atpažinti, kad nu tai yra ir, ir verslo interesas, kad vis dėlto gimtų vaikai ir, ir, ir ateitų pas tave į verslą darbuotojai kažkada, o ne reikėtų tau galvoti kaip iš užsienio prisivežti, tai, nu vat tas, kad tai yra mūsų bendrasis požiūris toks vat, bendro gėrio reikalas, tai kai, nu taip sakau, kai kuriais atvejais tas veikia, kai kuriais, kai kuriais visiškai neveikia ir sako prie ko čia aš (pauzė) nu prie ko čia aš (juokiasi), kodėl jūs išvis sugalvojot tokius įstatymus, kad, žinai, trukdot man daryti:: darbus, tai geriau aš tada atsivešiu imigrantų.

T: Dabar taip uždarant vaiko priežiūros temą, kaip Jūs jau paminėjot vat tuos keturis mėnesius ką turi Švedija, bet ar įsivaizduojat kaip būtų galima vat Lietuvai pride- pritaikyti, ką galima būtų dar įnešti naujo, kad prisiderint prie tos modernios egalitarinės šeimos modelio?

E: (pauzė) nu, tiesa sakant, man atrodo labai yra daug susiję su sąmoningumu a:: nes jeigu mes įvestume keturis mėnesius, gali būt, kad tiesiog žmonės neimtų, nes tai būtų: per didelis iššūkis susiderint su darbdaviu ir:: per didelis klausimas ko čia ta valstybė kišasi, mums čia reguliuoja, jeigu mes norim, kad tas žmogus prižiūrėtų, tai jis tegul prižiūri, leiskim šeimoms spręsti .hhhh ir jisai hhhh nu jis yra kažkiek suprantamas, bet suprantamas iš to, kad to sąmoningumo tiesiog trūksta, tai vat klausimas kaip (pauzė) kaip a:: šeimose, pačiose šeimose, pradžioj to sąmoningumo didinti, tai čia mes grįžtam prie to, ką aš kalbėjau pradžioje, tai yra apie pasiruošimą kurti šeimą, kur kalbama apie lygiavertiškumą ir, ir naštos dalinimąsi ir apie tuos įvairius modelius ir gal net kol nėra vaikų projektuokim o kaip mes darysim, žinai, su, su mūsų karjeromis ir taip toliau, nes susitarimai tai gimsta prieš gimstant vaikui, prieš pradėdant lauktis, tai:: tai čia vat yra didžiulis darbas tiek netgi mokyklose, aš sakyčiau, kur, kur tas vat pasirengimas gyvenimui, ane, dabar gyvenimo įgūdžių programa, kur pasileido, tai gyvenimo įgūdžių programoj mes neturim nieko apie šeimą (pauzė) tai ar tikrai gyvenime nėra šeimos (juokiasi) nu jeigu mes ruošiamės gyventi, tai tai yra, man atrodo, trys pagrindiniai dalykai, tai yra a:: sugebėt sukurt karjerą, dirbt, sugebėt sukurt šeimą, kurioj aš, nu, jausčiausi, reiškias, laimingas .hhhh ir tada yra sugebėt a:: turint šeimą, darbą, reiškias, nu tai reiškias, gerbūvį ir šeimą, egzistuoti šitoj visuomenėj, ane, tai, tai vat, tai, tai ten mes daugiau kalbam apie vat orius, pagarbius santykius, kas yra labai fainai, bet ne apie:: įsipareigojimą ir kaip tą tokį įsipareigojimo, kurio, nu sakau, vat nu, daugelis mūsų net nepatyrė, nes esam iš- išaukę įvairiose šeimose, kai kurie išsiskyrusiose šeimose, vienišu iš tėvų, o jeigu ir tose pilnose šeimose, vadinamose, tai ten irgi mažai kas turbūt reflektuoja apie ką reiškia gyvent šeimoj, nu vat a:: ir, ir tos patirtys yra labai įvairios, tai o, bet YRA modeliai šeimų, kurios pavykę, ane, ne veltui tiek knygų prirašyta, tai vat, tas vat ruošimasis yra be galo svarbus, man atrodo, ir čia yra dėl to, kad politikai nesusitaria dėl vertybių, kokiai šeimai ruošiamės a:: ir, ir, ir ar šeima išvis yra vertybė ir ar vaikų susilaukimas yra vertybė, dėl to šita dalis yra pilka zona ir vat nu tos programos, kurios kažkiek buvo, jos pradeda

dingti iš valstybės a:: šeimos politikos elementų, tai va tas vat pasirengimo, sąmoningumo ir plius kai jau esam šeimoje, tai vat būtent tas išgyven- tinklų, šeimyninių tinklų visokiausių, nes kai mūsų bendruomeninė ta vat parama vieni kitiems yra taip pastrigus, nes anksčiau nu tai ką, yra problema, einu pas .hhhh a:: pas uošvienę ir kalbuosi, ar ten pas žen- uošvį ir kalbuosi o kaip jūs spręsdavot ir taip toliau, šitą problemą, tai, bet jeigu tie mūsų ryšiai, jie tokie aptrupinėję ir sakom čia mūsų individualus reikalas, o tai, o tai su kuo aš čia pasitarsiu .hhhh feisbuke pažiūrėsiu, tiktoke pamatysiu, youtube pažiūrėsiu nu::: labai:: labai toks:: nu net nėra, nėra su kuo net a:: grįžtamojo ryšio gaut apie save, tai jeigu, ačiū Dievui, jeigu nutinka kažkokie draugų ratai, bet ar su draugais mes jeigu važiuojam kažį pažaist vyrai ar pasišnekam apie mūsų šeimas, tai vat vyrų grupės, moterų grupės, šeimų klubai, tai yra tas, tas būdas, kuris leidžia šeimoms pereiti per visokiausius a:: iššūkius ir, ir jie nesukuriami, valstybė jų nesukurs, jie tiktai, jie patys susikuria jeigu, nu, turi palankią erdvę, jeigu, jeigu duodamos patalpos, jeigu kažkas atsiranda lyderiai, jeigu tiem lyderiam duodama kažkiek resursų padengti kaštus komunalinius taip toliau ir tada tie klubai gali egzistuoti prie bendruomenių, prie bažnyčių, prie dar kažkur. Tai vat visa tai yra suk- ta erdvė, kur tas vat reflektyvumas jisai nutinka, kur iš a:: iš patriarchalinės visuomenės galima judėti į:: tokią daug labiau lygesnę šeimą, lygiavertiškesnę šeimą ir, ir, ir ten jau, nu jau ten nekyla klausimas ar imti du mėnesius, ten kyla klausimas kaip a::: kaip, reiški, a:: perimti:: dalį darbų, kaip a:: kaip dalintis našta, kaip išleisti moterį bent savaitei su kitom moterim pailsėti, žinai, į užsienį, žinai, ir kaip sukurti, žinai, kaip išleisti į papildomus mokymus, persikvalifikavimas ir taip toliau, jeigu moteris vis dėlto nepavyksta jai grįžti į tą pačią sritį, tai, NU tai vienžo, tai (trumpa pauzė) tai man atrodo, pirmiausia va šitą, jeigu mes tą minkštąją dalį puoselėsime, tai tada:: tada ir galima matyt su keturiais mėnesiais, jeigu ateinam su keturiais mėnesiais, tai:: dalis tiktai, labai nedidelė dalis priims kaip fainą dalyką, o kitą mes turėsime pyktį, kad, kad kodėl jūs mus, mūsų tradicinius šeimos modelius ardot ir trukdot mums gyventi kaip mes čia gyvenom, mums ir taip sunku, ir tikrai sunku.

T: Kaip atrodo Jums, kokius žingsnius per ateinančius keturis metus turėtų žengti valstybė šeimos politikoj?

E: Mhm .hhhh (pauzė) hhhh taip, man atrodo, pirmiausia, tai turi susigražinti tikėjimą, kad a:: kad Lietuva gali auginti vaikus, nes yra praradus, per šiuos keturis metus mes turėjome tokį kritimą gimstamumo, kad a::: tiesiog (trumpa pauzė) tie, kas biskį apie tai mąsto: (pauzė) yra praradę, nu, man atrodo, tikėjimą, kad išvis čia yra kažkas darytina šitoj srity .hhhh tai yra demografinis, vat būtent, gimstamumo iššūkis (pauzė) tai vat, a: (pauzė) kad mes sugrįžtumėm ir sakytumėm mes galim, mes galim, o galim kaip? Galim per kruopštų a:: pagarbų elgesį su šeimomis .hhhh (pauzė) taip, yra čia pasakysiu vat nu, kaip anti, anti tokius pavyzdžius, pavyzdžiui, banko paskolų palūkanos, buvo vienos didžiausių Europoj ir kai pasižiūri kas iš tiesų yra paėmę paskolas, tai yra jaunos šeimos, nu

tam, kad galėtų būstus įpirkt, tai jaunom šeimom a:: kaštai išlaikymo būsto išaugo neįtikėtinai, ta prasme ten kartais kai kuriems net iki tūkstančio eurų per mėnesį vien dėl to kas buvo vat per infliacijos laikotarpį .hhhh o vaiko pinigai nesiindeksavo, nes indeksavimosi formulė vėluoja du metus, tai va dabar vaiko pinigai išaugo labai sparčiai 2025 metais, nors infliacija buvo 2023. Be to, kad vat tik dabar taip yra skaičiuojami, kad jie, na, pradeda kompensuoti infliacijos praradimus, tai mes užkėlėm kaštus būsto, o vaiko pinigai nuvertėjo, nu, jeigu va turi vaiko pinigus, tai reiškia, kad našta šeimai finansinė iškilo, nu, kartais a:: kartais ir mes sakom kodėl nesilaukiate vaikų? Nu plius, aišku, karas už, už, už sienos a:: reiškas, tas ne- nerimo kiekis, kurį mes turėjom per šią kadenciją buvo be galo didelis, bet ar valdžia ką nors darė ne- nerimą neutralizuot (pauzė) tą vat, reiškas, nu vat tiek, tiek visai visuomenei, tiek net šeimom pas- padėti, nu, reiškas, suvaldyt tuos nerimus, kurie egzistuoja. Vaiko būrelių kainos išaugo du kartus per tą laiką, vaiko maitinimas mokyklose du kartus išaugo, nemokamas maitinimas (pauzė) a: kurį prieš tai buvusi valdžia įvedė, jis sustojė ties antra klase, tai buvo, reiškas, prieš mokyklinukais, pirmokais, antrokais gauna nemokamą maitinimą, trečiokais, ketvirtokais gauna mokamą ir vat a: tėvai, kurie augino vaikus, pirmokais, antrokais ir tada trečiojoje klasėje jiems kaštai išaugo labai smarkiai, ir kelia klausimą kodėl? Kodėl nepadarėm iki pradinukų, kas buvo žadėta prieš tai buvusios valdžios, kad kas metus pridėdam po vieną klasę, tai vat sustabdyta. Ir, ir tada, nu, man atrodo, šeimos nedurnos, jos, jos skaičiuoja, jos mato, netgi šitos vaiko priežiūros išmokos, kurios dabar padarytos, tai jos padarytos taip, kad, kad dar ten, ten tos, kurios uždirba vidutinį darbo užmokestį ar ten iki dviejų vidutinių darbo užmokesčių, dar ten ta kompensacija, ta vat vaiko priežiūros išmoka kažkiek ten, taip 60-70 proc. kompensuoja tų prarastų pajamų, bet jeigu tu jau uždirbi daugiau, du vidutinius darbo užmokesčius, o jeigu du su puse vidutinio darbo užmokesčio, tai per, sudėjus, per pusantro metų ar du metus tu prarandi 70 proc. savo pajamų, 70 proc. savo pajamų prarandi, tai ar tai yra normalu. Sodroje a:: šitoms lėšoms, vat vaiko priežiūrai skirtų lėšų, pastaruosius tris metus, yra perteklius (trumpa pauzė) bet, nors iki tol, visą laiką buvo trūkumas, tai dėl to mes vaiko priežiūros išmokų negalėjom didinti, bet dabar kai yra perteklius, kai vaikų negimsta, kodėl mes negalim padidinti, reiškas, tų lubų, kiek yra kompensuojama, kad ir tos stipresnės šeimos sakytų, kad nu dabar jaučiamės, kad galim, galim pasiryžti vaikui, nes mūsų, nu, santaupos nekris 70 procentų, ane, nu ne santaupos, bet pajamos per mėnesį, nekris 70 procentų. Nu tai vat čia yra tokios, sakyčiau, nu (trumpa pauzė) ne šeimos, o anti šeimos politikos, čia vat būtent tokio kruopštumo, jautraus požiūrio, kas vyksta su neformaliu ugdymo krepšeliu, kaip buvo 20 eurų skiriama už vaiką prieš 10 metų būrelyje, taip dabar skiriama su visom infliacijom, su visom kainų išaugimu ir taip toliau nu tai va, tai, tai normalu, kad šeimos, kurios turi vieną, du, tris vaikus sako, kad nu ne, yra per brangu finansiškai, bet ir iš kitos pusės nejaučiam, kad, nu, valdžia, valstybė rimtai žiūrėtų į tai, tai, tai tie pažadai, kurie dabar duoti, šitos dabartinės valdžios, tai bent jau neformalaus ugdymo krepšelį tris kartus padidinti, tai jisai būtų nu aiški žinia, nemokamą maitiną bent jau

pradinukams padaryt – aiški žinia šeimoms, bet aš sakyčiau, kad ir, kad ir a:: vaiko priežiūros išmokas irgi turėtume peržiūrėt, kad irgi, kad, nu, padidint, nes Sodroj yra perteklius, tikrai galim dalint, mes galim netgi imti iš, iš kitų perteklių, kur yra nedarbo draudimui, ar ten, ar, ar netgi pensiniam draudimui, ten gi yra po šešis šimtus milijonų kasmet į rezervą eina, tai net iš ten imkim, jeigu sakom, kad prioritetas yra a:: vaikai, duokim nu tas, tas pagalves, kad šeimos sakytų okei, dabar jaučiamės biskį saugiau, tai, tai nu vat. Dėl darželių buvo biskį stengiamasi, tai šeimos darželiai atsirado per šią kadenciją, kažkiek atsirado ten tų vaiko kambarių:: viešosiose įstaigose, atsirado penkta diena, tai yra keturios darbo dienos jeigu iki trijų metų eini: viešajam sektoriuj, bet čia irgi klausimas, o kodėl viešajam sektoriuj, darbo kodekse įrašyta, kad jeigu viešajam sektoriuj dirbi ir grįžti iš vaiko priežiūros atostogų, gali dirbti keturias darbo dienas, gauti tą patį darbo atlyginimą, o kodėl viešajam sektoriuj (šypsosi) ta prasme privatus sektorius, mokėdami mokesčius sumoka viešajam sektoriui, kad viešasis sektorius egzistuotų, o viešasis sektorius sau pasidaro keturias darbo dienas, kodėl (juokiasi) ta prasme, kuo, vat kuo čia šeimos skiriasi dirbančios viešajam sektoriuj ir dirbančios privačiam. Tai, tai vat tas, tas nenuoseklumas, nelygiavertiškumas, jisai nu::, nu šeimos jaučia, jos neturi galimybių pasakyti, nes ne visur tie kanalai padaryti, kaip mes kalbėjom apie:: apie va tas šeimų tarybas ar kitus būdus kaip tą padaryt, ir, ir, ir laiko neturi, nes netgi jos išlaiko mūsų visuomenę. Tiek mokyklų tarybose dalyvauja, tiek bendruomenėse dalyvauja, tarybose visokiuose, tiek savo senjorus prižiūri, tiek kuria, kuria verslą: ir kuria mūsų visuomenę, tiek vaikus išlaiko ir visa kita. Yra didžiulis, didžiulė našta ir čia:: jeigu valstybė nebus palanki šeimai, bus, nu, bus bėdų, arba bus tos pačios tendencijas, kurias matom, kad ir tuokiasi mažiau, ir, ir, ir gimsta mažiau ir tada jau mūsų visuomenei reikės persiorientuoti iš esmės, greičiausiai, atsiremti į dirbtinį intelektą kaip tvarkantį visus mūsų reikalus (juokiasi)

T: O:: nebūtinai, aišku, čia atsiras tokių pavyzdžių, bet a:: matot kažkok- kažkokių gerųjų praktikų kitose šalyse, aplinkui kas mus yra, kad vat kaip jie tvarkosi su šitais visais, ar kažką mes galėtumėm perimti iš jų?

E: Nu, aš manau, ką reiktų daryt, tai yra, reiškias, tie darbo šeimos derinimo paketai .hhhh kur sakom, nu vat, darbdavys, kuris užtikrina tai, nu ir ten surašyta tiek grafikų lankstumas, tiek, tiek visokie, reiškias, a:: galimybės vaikams ateiti, dalyvauti darbovietėj, tiek netgi, reiškias, tokie šeimos: stiprinimo renginiai, dar- darbo įmonėj ir, ir, ir, bendrai, šeimų, reiškias, tokio palaikymo, nu tai vat tokie va paketai suformuoti kaip tam tikri standartai ir sakai vat jeigu darbdavys to laikosi, yra draugiškas šeimai taip toliau tai tikrai tokių pasauly yra: Vakarų Europoj yra:, a:: ir, ir jie, jie diegiami ne .hhhh ne privalomu būdu, bet tokiu skatinimu, kas laikosi, apdovanojama, taip toliau, žinai, ir čia vat draugiškiausia šeimai darbovietė, tai vat šitą dalį tikrai galim padaryti ir tas gerąsias praktikas perimti. Paskui a:::: vaiko: pinigai, jie irgi galėtų būt a:: biškį išmaniau padaryti, dabar mes jos

universalią turim, ir turim priedą prie tiek tom šeimom, kurios skursta, augina vaiką su negalia arba daugiavaikėms šeimoms, diferenciacija yra gerai, bet a:: bet pasižiūrėti .hhhh a:: jos vat tas vat indeksacijas, jas reikia sutvarkyt, nes a::: nes kol kas šiaip tai vaiko pinigai yra išaugę ir dabar vat išaugs 122 eurų bus už vieną vaiką, a:: ar juos didint daugiau, juos reikia kažkiek daugiau didint, bet, bet, bet reikia būtinai sutvarkyt indeksaciją, nes tikrai kitose šalyse jos eina kartu su infliacija, arba kai kur net yra surištos su darbo užmokesčiu, jei darbo užmokestis kyla vidutinis, tai ir vaiko pinigai kyla, tai tas vat indeksacijos dalykus reikia sužiūrėt, nes vaiko pinigai yra tikrai svarbi šeimos pajamų dalis. Tada (pauzė) mūsų vaiko priežiūros išmokų sistema, va tas nuo pusantrų metų iki dviejų yra viena palankiausių Europoj, ta prasme Europos šalys žiūri į mus su pavydu, ypač vakarų Europos, ten kur skiria tris ar penkis mėnesius, o paskui jau eik, būk mielas, grįžk į darbo rinką, o vaiką, vaiką arba auklę samdyk, arba į darželį vesk, tai, tai šita viskas tvarkoj. Bet tos nustatytos lubos išmokų didesnėm pajamom yra socialiai neteisingos, nes tos didesnės, tos šeimos, jos moka mokesčius nuo pilnų savo pajamų, o gauna a:: reiškią išmoką nuo nepilnų savo pajamų, ane, tai tas yra socialiai neteisinga, tą reikia spręst ir Europoj irgi tas išspręsta. Visokios palankios šeimai kortelės, daugiavaikės šeimos, gausios šeimos kortelės tai vat jinai paimta iš Lenkijos, ir ji kaip, nu, vat kad tai Lenkijoje yra absoliučiai veikiantis dalykas, aš manyčiau, kad ją reikia išplėst, pavyzdžiui, vienišo tėvo šeimoms irgi galėtų būti, nes vienišų tėvų, vienišiams tėvams yra be galo sunku augint šeimas ir joms reikia paramos ir tas, ta kortelė, kuri atidaro kur kas lengviau įvairiausias paslaugas, tame tarpe ir vandens parkus, kur gyvenime nenuvesi, dėl to kad yra labai brangu, bet su ta kortele jau gali patekt dėl kainos, tai, tai yra, yra gerų pavyzdžių aplinkui mus, kuriuos tikrai galim perimt. Švedišką modelį tą vat a:: darbo šeimos pasidalinimą, tikrai reikia žiūrėt kaip su perspektyva, BET tikrai reikia paruošiamo darbo, rimtai labai analizuot kas vyksta su dviem mėnesiais, daryt konferencijas, daryt šviečiamąjį darbą, daryt paruošiamąjį šeimų stiprinimo darbą ir tada, manau, kad tiktai laiko klausimas a::: Prieinamumas, vaikų darželių, įvairiausių modelių, lankstūs modeliai, tie vat šeimų modeliai visi, viskas tvarkoj, darom, nu bet darom tada rimtai, tada investuojam į tai pinigus, kad, kad a:: kad vaiką:: jeigu šeima sako regione, kad aš, kad mums per toli, mes nevažiuosim, nėra transporto, nėra susisiekimo, nu kad tada savivaldybė ar su valstybinėm lėšom, nacionalinėm lėšom ar savivaldybės lėšom, tegul atvažiuoja tą vaiką pasiima ir nusiveža į darželį, nes šitas nusivežimas yra vaiko ateities kilometrai. Tai, tai tada nu vat, man atrodo, daugelį modelių mes turim, bet jų iki galo nerealizuojam, nes nesuvokiam reikšmės, o gal dėl to, kad tas fokusas vis nukrypsta į kitus dalykus, geopolitika a:: kovidai ir kiti, ir tada prarandam va tuos vat esminius tokius vat mūsų visuomenės svarbius dalykus kaip, kaip padaryt šeimą stiprią.

T: Ačiū labai.

E: Ačiū jums.

T: Ar turit kažką, ką norėtumėt, be vat šiaip- ko nepaminėjom, gal neaptarėm, ar galvojat, kad viską aptarėm jau?

E: Manau, kad aptarėm.

T: Tada ačiū labai.

E: Ačiū Jums tikrai.

Interviu Nr. 2

T: Tai pirmas klausimas toksai labai bendrinis, tiesiog, kaip Jūsų nuomone atrodo, ar šeimos ir darbo derinimo šita visa tematika yra aktuali mūsų laikų visuomenei, mūsų šeimoms, tuo pačiu valstybei, darbdaviams, bendrai va taip?

E: A:: tai vienareikšmiškai, kad yra aktuali, čia jau bet kokių atveju, ta prasme, čia tikrai yra svarbu: ir mes: netgi turėjom va rugsėjo mėnesį tokią didelę konferenciją tarptautinę, kur būtent tą klausimą šeimos ir darbo derinimo galimybės, ir ten ir tarptautinės buvo įvairios a:: organizacijos atstovai, nu, tai tikrai šita tema tai yra, ta prasme (trumpa pauzė) iš visų pusių kai analizuoji, tai gali analizuot ir, nežinau, ten per gimstamumo kokią nors ten didinimo prizmę, ir jau bus aktualu (juokiasi) arba ten, nežinau, įsitraukimą į darbą, ten, ar nedarbo lygį, irgi bus aktualu dėl ko žmon- (šypsosi), ta prasme, čia iš bet kurio kampo, kaip paįmisi, tikrai gali paįm- () ne tai, kad pritempti, bet jinaį bet kokių atveju prisi- nu susijusi yra .hhhh a:: ir, ir šitas vat derinimo galimybės ir, ir, ir kai ir, ir vat, sakau, tiem visiems pasirinkimam, tai čia, sakau, vienareikšmiškai aktualu kiek, kiek man atrodo jau dabar nemažai ir kalbama, bet nu dar klausimas ar, ar pakankamai kalbama apie tai, ar, ar, ar, ar tik tai kartais gal toks klausukas kyla, ar kartais pakalbama ir be sprendimo (šypsosi) liekam, žinai dar, ta prasme (trumpa pauzė) pokalbiai, diskusijos jie irgi gerai, bet, nu, kartais jų reikia kažkur galvoti ir sprendimus tai vat, čia gal aišku, kažkiek ir, kažkiek tie sprendimai ne taip greitai ateina kaip norėtusi, >nu tai va<, nu bet, žodžiu, tikrai aktuali.

T: Tai siejant vat su tais, iškart tada, sprendimais, kaip Jums atrodo, kokie turėtų būt svarbiausi šeimos politikos tikslai, kad būtų įmanoma suderinti tas šeimos ir darbo vaidmenis?

E: A:: nu, čia, čia tai jau toks jau, aš nežinau, ant kiek čia dabar išsiplėst galiu (juokiasi) nes čia tikrai turbūt, man atrodo, mes galim tris paras kalbėti ten tuos tikslus a:: kažkokius (trumpa pauzė) kažkaip juos ten bandyt apsibrėžt. Čia man atrodo, nu, vis tiek bet kokių atveju mes ką dabar turim gal, aš ne tai, kad kaip aš čia manau, arba kaip čia gal būtų idealu atveju, vis tiek visada ieškai to idealaus atvejo, kuris tiktų, nu, mūsų konkrečiai valstybei, negali to pasiimti iš kitos kažkokios super progresyvos valstybės, galbūt, ir pasiremti, nu, vat taip jau visiškai akiai, nes tikrai ne viskas atitinka

ir ne viską gali perkelt. Tai kas pas mus yra, nu, tai a:: tikrai yra tas akcentas į lanksčias darbo sąlygas ir, ir, ir tą tėvystės atos- nu žodžiu, tėvystės atostogų tą, tas galimybes visas, aš jau taip bendrai sakau, a:: ir, ir, ir va ta (pauzė) derinamumas su tom lanksčiom darbo sąlygom, kiek tai įmanoma derinti auginant tuos mažiukus vaikus, ypač pradžioj dar, ar ne. Tada yra turbūt kitas momentas per a: vaiko priežiūros tų visų::, irgi, paslaugų užtikrinimą, kiek tai yra, kiek tai yra dar iki mokyklinukų turbūt, čia iki tų va pradinių visų, darže-, nu, darželių, auklyčių, čia bendrąja prasme taip kalbant, tai, tai va šitas, šita galimybė, nes jinai bet koku atveju yra ne- neatsiejama a:: nu tai finansinės visos paskatos, vaiko pinigai, ten įvairios išmokos ir panašiai, m:: Nu galvoju kas dar čia tokių, iš tokių pagrindinių tikslų:: (pauzė) a:: apie, apie sveikatą turbūt. Apskritai, ta gerovė tokia, nu, kad šeima vertybė vat gal, mes, mes kažkaip va šitą, toks globalus gal tas tikslas taip palyginus, sunkiai apibrėžiamas, bet tas, kad yra šeima gerovė arba šeima vertybė, tai kažkaip irgi šitą visada norisi (trumpa pauzė) ir mes čia per visokias stiprinimo priemones tas šeimas, kad, nu, ta prasme ką mes turim socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje, tai a: ten tų įvairiausių priemonių šeimai stiprinti, tai:: nu vat tai tas irgi toks bendra prasme, ne tiktai į edukaciją, sveikatą ir išmokas orientuojasi, bet apskritai, kad tai, kai tai būtų priimtina visuomenei tas. Aišku, sakau čia vėl, iš kitos pusės tas požiūris nėra taip lengvai keičiamas, tai čia (šypsosi) jeigu kažkaip jau nukritom su tuo gimstamumu (juokiasi) arba su tuo kaip faina turėt daug vaikų arba ten kaip lengva juos ar gera juos auginti, nu tai dabar jau reikia dirbti, kad kažkaip vėl galėtume pradėt taip mąstyti (juokiasi), tai va, tai toks, nu tai va, tai turbūt ir tas, jo, tada ir tas suderinamumas pačių, kaip sakau, turbūt tos lanksčios darbo sąlygos, nu, bet apskritai gal suderinti darbą ir tas darbinis ir šeiminius interesus, nu, vat kiek, kiek yra realu juos suderinti, irgi daug kalbam, daug yra galimybių, tikrai, šiaip dabar jau yra palyginus daug galimybių ir daug pri- tokių sprendimų priimtų a:: bet vat vėl, kur stringa turbūt, stringa: šitam tokiam, nežinau, mentalitete, požiūryje, tai va čia va, nu, bet čia jau, čia gali rašyti kiek nori (juokiasi) teisės aktų ir visokių ten įvairiausių, turbūt, sprendimų, kol, kol, kol vat kažkoks laikotarpis nepraeis ten, ne- ne- ne sąmonės, kažkoks sąmoningumo lygis nepasikeis, tai čia turbūt nelabai kažką ir dar bepridarysi daugiau, tai va. Nu tai žodžiu, tokie gal pagrindiniai, tas vat pusiausvyra, gerovė pati, sveikata, vertybė šeima ir, ir tie, tos priemonės, kur finansinė parama kažkokia arba ten būsto parama (pauzė) per, per tuos.

T: Gerai, tikslus aptarėm, o:: iš tų tikslų, turbūt, vis tiek nepriklausoma nuo to kiek dirbama, kad papadėt derinti, vis tiek tėvams kyla iššūkiai, tai kokius Jūs matot pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria tėvai?

E: Mhm, a: tai aš va kaip ir jau minėjau, turbūt, tas a:: požiūris, nu, ta požiūrio dar kitimas, turbūt, arba apskritai priėmimo to, kad a::, kad, kad, žinai, nu, aš, aš kažkaip pati dar atsimenu, kai mano dabar, dabar vaikai yra paaugliai, tai aš kai grįžau į darbą, jie buvo mažiukai, nu tai tikrai, kažkaip

dar buvo tokio: nepatogi čia ta darbuotojai, tokie kur ten vaikai suserga ir serga dažnai (juokiasi) serga, arba ten išvažiuot kažkur reikia, va, vėl ten iš darželio skambina. Nu va tas, tas yra dar dabar, man atrodo, gal jau vis mažiau ir mažiau, duok Dieve, kažkaip gal ir darbdavių atsiranda tokių inovatyvesnių, jie turi savo sprendimų ir, ir darbovietėse ten atsiranda įvairiausių tų situacijų ir tas nuotolinis, va, darbas visai kažkaip pasiteisino (juokiasi) man atrodo, toj blogoj situacijoje kovido, bet turiu omeny, jis buvo toks atrastas, nes, nu (trumpa pauzė) tikrai retas, kuris prieš tai leido sau taip, kad tikrai gali čia darbuotojai dirbti nuotoliu jeigu ką, nu tai man atrodo šita. Bet iš kitos pusės, ką aš, aš taip net gal asmeniškai kartais kažkaip pagalvoju ką matau, kai, kai mes turim labai tą tokį suderinimo galimybę, nu tas namuose, pavyzdžiui, darbas, tai dar, nu, kolegė dabar irgi yra grįžusi kaip tik su mažiukais vaikais po:: nu vat tų vaiko priežiūros atostogų ir daug dirba iš namų, tai namuose suderinti darbą ir šeimą (juokiasi) nu čia jau yra išvis turbūt misija sudėtinga ir neįmanoma, kai ten ir, ir vakarais, ir naktimis jau matai, kad laiškus atrašinėja. Turiu omeny, kad tas irgi labai įtraukia, tai va čia tas ribas nustatyt kažkaip arba taip labai aiškiai net ir mum patiems, ta prasme žmogui, kiekvienam asmeniškai, a: pačiam kažkaip va tą, tą ribą nusimatyti kaip tu turi galimybę, gali pasinaudot, bet vat kiek, kur yra tos tavo m:: nu neperspaust, neperdengt, ne- ne- ten kažkaip, nepersitempt, tai čia žodžiu apie tą galbūt derinimą. Kas dar man atrodo, tai bent jau ypač vat Vilniuj, gal aktualiau, kitur gal nėra taip periferijoje, bet apie to priežiūrą vaikų, kad, nu, nėra tų galimybių, trūksta, ne tai kad nėra, bet trūksta, jos dar retos, komplikotos, palyginus, ir čia nors ir tas pats Vilnius šneka, kad turim mes tų vietų darželiuose, bet nu, žinai, kai vieta kur nors ten visiškai kitam miesto gale, tai vat aš apie realias (šypsosi) visada galimybes galvoju, formaliai mes galim turėt ir vietų darželiuose ir, ir ten įvairių, nežinau, kokių nors paslaugų, bet, bet kartais realiai yra keblu, nežinau, ta prasme, nuvežti į kitą miesto galą vaiką, paskui važiuot jį pasiimt. Kas iš to, kad ta vieta formaliai yra, jei nu vat to, to realaus tokio kažkokio užtikrinimo tai dar turbūt sudėtingiau, nu, mamano požiūriu. Tai aš gal tokius va du pagrindinius ma- matyčiau, nes nu ką aš minėjau finansinė parama, nu jinai tikrai pakankamai pas mus yra tokia, AIŠKU, žiūrėt ten pagal Europos išsivysčiusias valstybes, tai, nu, bet mes galim žiūrėt ir visą šiaip pragyvenimo lygį, tai, nu, ta prasme, pagal tai, ką mes turim, pagal savo pragyvenimo lygį, tai jinai yra turbūt yra visai ne, ne taip jau ir menka, ypač va dabar dar nuo kitų metų tai dar padidėja tie vaiko pinigėliai, tai gal kažkaip, nu, nėra, nėra ta baisiausia situacija, turbūt (juokiasi) aš galvoju, iš vienos pusės, a:: tai vat, nu gal tie, sakau, man labiau apie priežiūrą a: vaikų tas priežiūros galimybes ir apie, apie tą rea- realų įsivertinimą, nu vat požiūris, ar ne, darbdavių galbūt kažkokias a:: tą lankstumą kiek, kiek to vat, nu kiek, kiek to tokio geranoriško tada požiūrio () tai, tai gal tokie du pagrindiniai, turbūt.

T: Jūs užsiminėt apie:: iki mokyklinio tokio ugdymą, darželių, visą šitą prieinamumą, tai, kaip galvotumėt, kokie turėtų būti sprendimo būdai, kad pagerint tą prieinamumą, o gal ir tuo pačiu kokybę tų paslaugų?

E: (pauzė) a:: vėlgi jei aš turėčiau tuos sprendimo (juokiasi), būtų labai, labai, gerai, žinai, čia paprasta, bet, bet jo, mes labai diskutavome ir čia dabar, kas buvo padaryta:: paskutiniaais sprendimais su tom:, kaip čia, kompensacijom, gal taip aš pasakysiu, dėl vaiko priežiūros, čia irgi yra tas vienas iš sprendimų, turbūt, ką dabar, šiuo metu galima buvo padaryt, nes a:: tiesiog, pastatyt darželių arba sukurti tų vietų:, nu, ja- jas yra, nu čia yra didelė finansinė našta ir nėra taip paprasta, nes tai yra savivaldybės, kiekvienos savivaldybės a::, kaip čia, užduotis, funkcija, tam tikra, ką jie turi užsitikrint, tai, nu, vienos savivaldybės puikiai susitvarko, kitos: stringa, tai čia vėl, čia vat negali irgi a:: ne- ne- nėra tokio vieno bendro sprendimo ir a:: tai:: Tai vat, sakau, pats darželių, darželių visų plėtra gal tų, nu, iki, aš bendrai taip sakau, darželiai tai čia (juokiasi) turiu omeny tas institucines visokias a:: vietas, tai::, tai aišku, kad jas reikia, tik sakau, nu, čia yra: kiti klausimai tada finansavimo:, laiko, per kiek pastatys, ten, įsivertint, a: kur, kur, kokie poreikiai ir panašiai, tai:: aišku, to reikia, tada, kadangi tas imlu ir laikui ir pinigams, tai kiti sprendimai ir buvo vat kažkokios kompensacijos, nu, kompensaciniai mechanizmai, a:: Dabar nepamenu tiksliai kaip baigėsi (juokiasi), bet gal jau pati labiau dabar pasianalizavus net pasakysi geriau, dėl a:: šito: ten buvo su auklių:, auklių įteis- nu ne tai, kad įteisinimu, bet lengvinimo sąlygų truputį, auklėms įsi- įsidarbint, tai aš dabar kažkaip n- nesu tikra, bet mes ten, nu mintis tai buvo tokia, kad a:: kad galėtų ten auklytė turėti penk- pavyzdžiui, penkis vaikus prižiūrėti vienu metu, nu, tai tokie tipo šeimos mini darželiukai (juokiasi) net nežinau, kaip namų darželiukai, va tokie vat, to- tokios galimybės. Nes tikrai yra užsieny pasiteisinusi praktika, kaip jie tokie: šeim-, nu, naminiai, va tokie, namuose, ar ne, kažkokia moteris, nu aš kaip pati dabar irgi galvoju, kur nors, kokiam nors ten, nuosavų namų rajone, kur ten daug tikrai jaunų šeimų, nu tai kokia nors mama, galbūt, kuri savo vaiką prižiūri, dar gali pažiūrėt tuos kitus likusius-, nu nežinau, penkis kitus kaimynių vaikus ir kad va šita irgi variantą a:: sv- įf- įforminti, įteisinti, nu žodžiu, irgi, kad, kad būtų tokia kaip galimybė. Tai vat per tai, per tų gal įvairovę, tų plėtro- nu ta prasme, tada jau nebe tik darželius akcentuot, kad mes būtinai turim statyt visus darželius, bet tada kažkaip užtikrinti tą įvairovę ir tiek tada gaunasi, tiek seneliams galimybė ten prižiūrėti tuos vaikus kažkiek, nu, tarkim, močiutė, kad galėtų ten pažiūrėt savo anūką ir, ir čia irgi, kad gautų už tai ten kažkokias išmokas tai: čia vat irgi vienas iš sprendimų, šiti tie tokie įvairesni (juokiasi) būdai, priemonės kažkokios.

T: Aptarėm dabar iki mokyklinį, tai, aišku, pagrindinis dalykas, kas, kas labai siejasi, tai, aišku, vaiko priežiūros tos atostogos, tai:: kaip Jum atrodo, ar, arba kaip labiau vertintumėt, dabartinę vaiko priežiūros atostogų tą visą tą modelį, ar, ar ta sistema suteikia tėvams pakankamai lankstumo derint darbą ir šeimą?

E: (trumpa pauzė) m:: čia aš taip sąlyginai žinau šitą dalį, tai bet aš gal tiktai, žinai, galiu tokį, nu šiaip tokias įžvalgas, kad ką, ką bent jau tie sprendimai jie keičiasi šiek tiek. Nu tai va, tai aš galvoju į tai ir eina, kad a:: žiūrima vis tiek, nu ta pati ministerija, nu, visada vertini per tas situacijas, kaip,

kaip a:: kaip lengviau įtraukti, kaip ten, nežinau, kažkokias galimybes dar, dar padidinti, pagerinti, nu vat tau į tą tokį derinį- per tą derinimo prizmę yra kažkaip nuolat einama, ir man, man rodos, kad, nu, aišku, iš vienos pusės tokie gal truputį eksperimentiniai mes, padar- padarai kažkokį sprendimą, tada pasitikrini, ai nesuveikė, arba nelabai gerai, arba ne toks efektyvumas, a:: tai vat a:: bet nu tai yra irgi tos praktikos iš kokių nors kitų šalių užsienio paimtos, nu, ta prasme, pasiimi kažkokią kažkokį modelį bandai darytis, tai, tai man atrodo, dabar tas, kas yra, tas variantas, a:: nesu tikra kiek net (juokiasi) aš, aš, šiaip pati negaliu taip labai vertinti, nežinau, bet, bet reikia vėl pažiūrėti laiko, kažkiek laiko, kiek, kiek suveiks, nes vat tas, tas, ar tai tikrai padės įsitraukti, ar tai padės, pavyzdžiui, tos pačios, ten tie neperleidžiami mėnesiai du, ar ne, nu tai kiek, va čia įdomu yra pažiūrėti, nes, dar tikrai neilgai laiko, kiek čia metus [] tai vat, nu tai, skaityk pusę, antrus metus, nu tai va, tai galvoju įdomu pažiūrėti vat kažkokią paskui ir statistiką, tai kiek tų tėčių įsitraukė, ką tai, nu, vat visada klausimas, o ką tai davė, ar tai padėjo, ar tai šeimai kažkaip tai padėjo labiau, nežinau, vat kaip, kaip ir buvo va tas tikslas, kad, ar ne, kad ir tėčiai labiau įsitrauktų ir mamoms lengviau būtų grįžti ir ten, tai vat ar suveikė va taip efektyvumas pasiektas čia ar ne, tai dar kol neturim labai tų tokių analizių, tai: nu sudėtinga pasakyt, bet kažkaip, idėja tai buvo tokia (šypsosi), kad, nu, tikrai būtų kuo lengviau ir kuo paprasčiau (trumpa pauzė) žinau, žinau tėčių, kurie ir naudojami, bet žinau, ir kurie nesinaudoja, tai nu vat, irgi, (juokiasi) nežinau kaip, kaip pasakyt ir kaip čia pasverti, turbūt kiekvienos šeimos irgi sprendimas.

T: [nuo du dvidešimt trečių sausio, aha]

T: Čia turbūt vat, ir nuo tų pačių nuostatų priklauso, kaip jau jie įsivaizduoja, kad jeigu vis dėl to mama yra ta, kuri pagrindinė turėtų prižiūrėti, tai turbūt tėčiams, nu, dar NEĮSISAVINĘ, kad jie irgi gali lygiai taip pat prisidėti.

E: Nu jo, bet taip sakau irgi, iš kitos pusės, nu, va, žinau vieną šeimą, kuri, nu, jie kažkaip tikrai pasisvėrė, sako, nu vat vyras kaip tik, nežinau, kai vaikui gal buvo kokie pusantri, pusantrų metų, nus- pakilo, gavo pareigas didesnes, sako aš dabar tiesiog net negalėčiau išeit tiem dviem mėnesiam, nes, nu, atsakingos pareigos, čia tik neseniai, vat ir viskas. Nu jeigu sako dar būčiau dirbęs, taip kaip dirbęs, tai tada tikrai mielai būčiau ėjęs, nu bet vat čia turbūt apie tai, kiekviena ta situacija yra labai individuali, kad galimybė yra, nu tai man labai faina, kad apskritai mes turim tokias galimybes ir žmonės gali tada rinktis, nu, pagal situaciją, kaip, kaip jiems patogiau ir turbūt irgi tada, žinai:, ir tos laisvės yra daugiau kažkaip tais savo tą gyvenimą modeliuoti, ar ten nežinau, negauni darželio kažkokio, nu tai okei, gal tada išeitis yra, kad dar tėtis pa- pabūna, arba tą adaptacinį laikotarpį kol tik tai vaikas pradeda kažkur darželyje ten adaptuotis, tai gal dar visai šitas, bet jeigu tu jau ten pusę metų tą vaiką puikiausiai vedžioji, nu tai gal tikrai (juokiasi) tada nebėra prasmės dar eit, nu, būtinai tau paatostogauti (juokiasi) ()

T: Gerai, tada judam jau prie pabaigos ir prie paskutinės tokios skilties rekomendacijos *versus* toksai į ateitį šiek tiek požiūris, tai: kaip Jums atrodo, kokius žingsnius turėtų žengti valstybė, per, tarkim imkim ateinančius keturis metus, ten naują visą tą kadenciją, kad šeimos politika, ir šiaip tas vaidmenų derinimas būtų DAR efektyvesnis, kad šeimos pajauštų, kad jos vat tvirčiau gali stovėti?

E: (pauzė) a:: (pauzė) nu, šiaip, aš sakyčiau, kad yra tikrai nemažai ir gerų priemonių, ir jas reikėtų a: (trumpa pauzė) ko mes šiaip kartais pasigendame, kad tokio tęstinumo užtikrinimo, tai nu vat galvoju tikrai čia, labai visi mėgsta greitai (juokiasi) nežinau, metai praėjo, pakeiskim, pabandykim kažkaip kitaip. Nu tai vat, sakau, man, man tai norisi tęstinu- nu, tikrai tokio pagrįstesnio tada keitimo, nes aš kažkaip nemanau, kad a:: nežinau, metai ar du kažkokios situa- nu nebent jau tikrai kardinaliai matai, kad ten visiškai krizė įvyko kažkokia priėmus sprendimą, tai gal nelabai tas sprendimas tada pagrįstas buvo, bet, bet jeigu palyginus viskas sklandžiai einasi, tai tikrai pa- palaukti, pažiūrėti, nu ne per metus pasidaro pokyčiai. Kaip ir kalbu ten kažkokio mentaliteto ar ten darbdavių kažkokios tai, nežinau, a:: pozicijos, čia kaip vat ir sakau su šiuo nuotoliniu darbu, tikrai yra vyresnių, ypač vadovų, nu, kuriems labai sudėtinga suprast, kad žmogus jeigu dirba iš namų, tai jau jisai tikrai nedirba (juokiasi) ta prasme. Nu čia neperlauši turbūt, tiesiog vat yra kažkoks mąstymo jau užsi- užsifiksavęs, ypač kai tai metai iš metų, tai čia turbūt irgi apie tai, kad, kad va šitas. Ir dabar va dar kitą galvoju iš karto, mintis iš karto atėjo, tai nu žodžiu, to tęstinumo ir to tokio pasitikrinimo, davimo laiko ilgiau, daugiau įsivažiuoti, nu vat, įvykti pokyčiams, ane. Tai va šitas man labai ir ką šiaip dar galvoju, kad apskritai, apie šeimas mes kai kalbam, tai m: (pauzė) tai viena iš tokių didesnių ir gal tokių rimtesnių man kažkaip matosi problemų, kad šeimos yra vienos paliktos, likę yra, nu, realiai ir jau nekalbu, kad šeimos, mamos, tai išvis, kartais, nu ta prasme, tikrai čia yra ta viena iš didesnių tokių problemų, kad mamos neturi to rato. Vat, ir dabar vis labiau taip kažkaip taip plėtoja tą mintį ir iš pernai, užpernai metų, tų įvykių nemalonių, tai, skaudžių tokių, tai tikrai plėtojami tokie visokie mamų rateliai ir ten (juokiasi) šeimų, nežinau, kaip čia pavadinti, kokios nors popietėlės, rytmetėliai, kai: kai daugiau kažkokio vat šeimai, šeimoms yra kažkokių bendrysčių. Nu vat aš kalbu apie tą tokią, arba iš ką mes, ką mes labai retai beturim, tas išplėstines šeimas, ten visos močiutės, mamos ir a:: sesės, tetos (juokiasi) ir, ir, ir žodžiu, visos šitos giminės ir artimuosius, kuriuos tikrai rei- reikia kažkaip nu vat tada yra ta ir parama kažkokia: ir, ir ta bendrystė tokia, tikrai, tikrai, nu, ko reikia, ypač vat kai šeimos susikuria, nu vat kai yra tie iššūkiai pirmieji, ten nežinau, su, su vaikučio gimimu, ar ten su kažkokiais auginimo iššūkiais, tai jau nekalbu apie: šeimas, kur šiaip turi, nežinau, gal negalia, ar kažkokias ten raidos iššūkių kažkokių tai, kur ten tikrai tada jau reikia tokios net ir specifinės pagalbos .hhhh tai a: tai mes tikrai turim. Šiaip galvoju mes turim daug tokių įvairių priemonių, paslaugų ir ten visokių dalykų, bet mes neturim bendruomenės, nu tokios vat bendry- bendrystės bendruomenės, tai vat man čia kažkaip irgi galvoju, kad tikrai būtų variantas a:: per netgi tuose regionuose ir apskritai vat kažkokiuose bendruomenėse vat čia vat, nu, va čia va turėtų būti kažkoks irgi skatinimas a: nežinau

bendri kokie nors ten renginiai, ten kažkokios paskaitos gal net ir tos pačios, vat kaip kalbam apie patį, nežinau, vaikų auginimo ten visokius iššūkius, tai, tai, čia tikrai yra ką veikti labai dar daug (juokiasi) daug kur. Turiu omeny, kad su, su- su- sunormalizuoti, nes kartais kažkaip irgi susiduriu su tuo, kad tėvai ten visi išsigandę ar ten kažkokioj krizėj ar dar kažkas, bet kai tu matai, kad ten kas antras tokioj pačioj krizėj (juokiasi), turiu omeny, kad atrodo, kad visi apie tą patį gyvenam ar ten paauglystė, žinai, vaikam, ar ten kūdikėliai kažkokie su savo iššūkiais ar gerai, žiūrėk, surinksi ten dešimt šeimų ir jos visos su tais pačiais, panašiais iššūkiais susiduria, tai to palaikymo, va sakau, tokios bendrystės kažkokios, netgi to tokio bendruomeniškumo daugiau, nu vat. Tai čia, nežinau čia, labai, labai gal taip abstrakčiai, bet jeigu va tos tokios ką čia tais kitais metais dar galima būtų daryti (juokiasi), tai turbūt va čia stiprint reikėtų tą, nu tą tokį įsitraukimą, kad nu, ta prasme, apie šeimą turėtų būt daugiau nei du žmonės ir vaikas, ar ten du vaikai, ar trys, ta prasme, čia kažkaip: man rodosi: (pauzė) ką mes ir pamažu ir prarandam, tą tokį, jeigu netu- nu, iš kitos pusės, taip, mes gal neturim šalia tų mamų, kurios ten galbūt, nežinau viena Klaipėdoj, kita kur nors Mažeikiuose, bet tada mes galim turėt turbūt, nu, kitą bendruomenę, tai nereiškia, kad aš būtinai turiu, žinai, mamą turėt, ten tetą kažkokią, aš gal galiu turėt gal kaimynę kokią labai fainą, arba ten, nežinau, pusseserę, kuri irgi čia taip pat gyvena kur nors Vilniuj ir, ir mes galim puikiausiai, žinai, tą tokią bendrystę kurti, ir, ir tada mažiau, nu, turiu omeny, kartais sprendžiasi daug dalykų šiaip, tie tokie visi psichologiniai ir emociniai dalykai išsisprendžia, ir PRIEŽIŪROS netgi (juokiasi) klausimai gali pasispręst kai kur, nu turiu omeny, tikrai labai, labai daug dalykų galima tom tokiom minkštesnėm priemonėm, nebūtinai kažkokiom būtinai finansinėm išmokom ar ten darželių pastatymu, su- su- sug- sugeneruot, tai vat taip trumpai, nu netrumpai (juokiasi), bet kažkaip.

T: Pastebiu:., kalbėdama, kad ne Jūs viena galvojat, kad būtent tos bendrystės trūksta, kad būtent to tokio, kaip tų minkštų tų priemonių, kad, kad va čia gal yra tas raktas, kuris padėtų: nebūtinai, kad finansiskai, bet va gal čia tiesiog reikia tokios PARAMOS, kad kiekvienas jaustų paramą šalia.

E: Tai taip, mes dabar kai kalbam, aš sakau, aš kitą, kitą tokia temą dar turiu labai savo, kuria dirbu: ties ta visa pogimdyvine depresija ten, ir apskritai ta situacija mamų, va dabar kaip tik toksai aktualus, tai nu tikrai kalbam apie tai, kad ir paslaugų, ir priemonių yra labai daug, šiaip tikrai daug, nu, galimybių, tai gali tikrai. Bet čia vėl yra apie mentalitetą, ar aš, nu ką aš nenormali kažkokia, ar ne, kas man čia yra, aš blogai jaučiuosi ar ten kažkaip, tai iškarto toks vat nuostatos kažkokios įsijungia, ir kitas dalykas, kai tu vat neturi tos šalia kokios nors ten savo, nežinau, kaimynės, kuri pasakys, nu žiūrėk, nu, tau tikrai čia negerai kažkaip, einam padėt ten, kažkur, žinai, va žiūrėk, čia yra tas ir tas, tai va to tokio, irgi. Kai tu lieki, kai lieka ta mama viena, nu tai, arba apskritai šeima viena su savo iššūkiais, tėčiai ten irgi su savo kokiais tada į darbus (juokiasi) ten įsineria ir irgi, nu ta prasme, va čia vat nelieka to tokio ir, ir, sakau, man tada matosi tikrai va tas per (pauzė) .hhhh per tą emocinę

kažkokią apskritai gerovę, kad jeigu man yra, nu jeigu aš gerai jaučiuosi, tai aš tada visai gerai ir darau dalykus, nu nežinau ten, vaik- auginu vaikus, susiderinu tą darbą, aš pati savyje rami, tai man viskas, nu, žinai, kažkaip ramiau viskas ir eina, bet čia irgi va apie tą pačią emocinę tada gerovę, kaip mes, kaip mes žiūrim ir normalizuojam dalykus čia, nu, čia irgi labai platus klausimas būtų.

T: Gerai: aš jau kaip matau klausimus pasibaigiau, tai nebent Jūs norėtumėt kažką pridurt ko neaptarėm, kas atrodo Jum dar būtų svarbu paminėti, gal vat kažką iš to su kuo dabar dirbat, kas galvojat, kad būtų svarbu.

E: (pauzė) a:: taip, dabar tada galvot reikia, ko čia dar nepasakiau (juokiasi) nežinau, aš tiesiog galvoju, ar, ar: nežinau, šiaip ar pačiai dar kokios reikia, gal kažkokių, nes aš, aš taip kažkaip stengiuosi nevardint čia tų visų priemonių. Aš kažkaip sakau, nesinorėjo čia labai vardint, nes, nu, visada būna tokio labai daug (juokiasi) apie, apie, sąra- sąrašus ar varneles, ką darom, tą darom, tą darom, tą, bet kažkaip vat norėjosi labiau kažkaip net irgi pasakyt gal įžvalgas kodėl, arba kodėl ne- kur neveikia, kas neveikia, nu vat ir kaip, kaip ir sakom, čia gali prirašyt įstatymų kiek nori, bet mentalitetą reikia keisti visokiom ir dar kitom priemonėm, ir, ir, ir tokiais, ir laiko reikia, nu, tam (trumpa pauzė). Tai net nežinau, jeigu dar nebent gal pačiai kažkokių klausimų (juokiasi).

T: Aš turiu tokį klausimą apie tą a:: socialinės apsaugos ir darbo ministerijos šeimos stiprinimo programą. Ar galėtumėt apie bent trumpam pakomentuot?

I: Tai a:: tai turim tą tokią m:: (pauzė) žodžiu, tokią šeimos politikos stiprinimo programą a:: dar yra, nu žodžiu, šiaip, šiaip aš galvoju vėl, kiek čia dabar plėstis, bet a: (trumpa pauzė) pagrindinis galbūt dalykas apie šeimos pol- visą stiprinimą, yra šeimos stiprinimo įstatyme numatytas, ir ten irgi išvardinta. Dabar mes tiktai, yra problema, kad ji jau senokai reikėtų koreguoti ir keisti, nu tai ten yra nuostatų, kurios nevisai veikia, arba kurios, kurias reikėtų pakoreguot, tai mes čia bandėm visokius pakeitimus per šitą kadenciją pasidaryt, bet taip ir nepaėjo, tai aš nežinau, tikiuosi labai, kad gal kažkaip nauja (juokiasi) nauja:: vadovybė atėjusi paims šitą klausimą kaip svarbų a:: tai vat, tai nelabai kažkaip tenai, nu ten, sakau, ten yra aprašytos iš esmės ten tos kryptys, tikslai, vat priemonės, pagrindinės galbūt tokios konkrečiai neišvardytos, bet, nu, bet toks bazinis, ane. Tada yra kitas dalykas, toks bazinis paslaugų šeimai paketas, nežinau ar, ar teko [], tai vat, tai nu čia šitas irgi yra toks vienas iš, tokių didesnių, kur irgi numatytos tos konkrečios priemonės, konkretūs, konkrečios paslaugos ir, kurios m:: imperatyviai iš esmės privalomos visoms savivaldybėm, kas galbūt sudėtingiausia su vat pačia šeimos politika, arba jos tokiu nežinau plėtra, ar, ar, ar, ar įdie- įdiegimu, nežinau kuris čia žodis tas tinkamesnis (juokiasi) net. Bet yra sudėtingiausia tai, kad nu iš esmės sprendimai turbūt yra priimami vat ministerijos ar ten netgi įstatymų lygmeniu, tai seime ar ne, bet, bet iš kitos pusės, jos įgyvendin- jos įgyvendinamos yra, tos pačios paslaugos, yra savivaldybės, ir

vat vėl, kiek, kiek, kiek kuri savivaldybė paskirs dėmesio būtent paslaugoms šeimai, arba ten šeimos apskritai stiprinimui, tai čia jau turbūt labai irgi priklauso nuo to kokia ten, kokia ten prioritetai, ar ten mums svarbiau, nežinau, aikštes trinkelėm iškloti, ar mum svarbu yra ten investuoti tuos savo pinigus, tas savo lėšas į, nežinau, vat kokių nors ten paauglių problemų sprendimų priklausomybių, ar ten kokios nors apskritai šeimos ten visų kompleksinių paslaugų ar panašiai didinimą, prieinamumą. Tai čia vat, va čia didžiausias turbūt iššūkis, nors iš vienos pusės, savivaldybės labai nori ir, ir jos, ir turi tą savarankiškumą ir tokį, nu ta prasme, čia jų yra kaip ir mi- ir tokia net atsikovota misija, nes jie tikrai labai aktyviai a:: norėjo, kad būtų, nu, kad turėtų tą savo savarankiškumą. Iš kitos pusės, sakau, mes tada matom labai nelygiavertes situacijas, nes jeigu vienas miestas ar ten savivaldybė labai puikiai tvarkosi ir tikrai daug, nu tas pats vat Vilnius pavyzdys yra, tikrai labai daug dėmesio yra skiriama a:: emocinei gerovei, sveika- nu vat nežinau ten Vilnius sveikiau ar ten poliklinikų įvairios programos, ten tikrai, tikrai, dirba labai DAUG ir greitai visko, tai labai, labai kažkaip tikrai stipriai dirba. Tai kitur mes labai, nu, tikrai matom, kad, nu, liūdesys yra (juokiasi) ir ta prasme liūdna, baisu ir nieko ten, net elementaraus kokio nors ten nežinau psichologo negausi ten, dabar ne- než- nepasakysiu kurioj savivaldybėj, nu bet vis tiek kokioj nors periferinėj tokioj, kur tikrai ne tas, nes ten yra svarbu turbūt, nežinau, sienas savivaldybėj pasidažyt patiems, į savo, kur jie, nu, dirba (juokiasi) o ne mokyklas ar ne kažką. Tai va, tai čia gal biškį nukrypau nuo tos temos pačios stiprinimo, bet įgyvendinimas va stringa labiausiai, tada reikia, sakau, yra labai per visas savivaldybes skirtinga situacija ir kaip tą, nors visos yra įpareigosios tą patį daryt (šypsosi) nežinau, pavėžėjimo paslauga pavyzdžiui, nu visos turi tą daryt, bet vienos puikiai susida- pasidaro, susitvarko ir ten nekyla jokių klausukų, nu kitom tai ten niekada ten niekas neveikia (juokiasi) ir niekaip ten jos neranda jokių sprendimų, tai va, tai gal tokie, tokie gal sakau va čia va pagrindiniai, nežinau, ar atsakiau, ar, ar dar kažkur klausukų liko.

T: [taip].

T: Ačiū Jums labai.

Interviu Nr. 3

T: Tai gerai, pradėsim nuo tokio bendrinio klausimo [] tai apskritai, kaip Jum atrodo, Jūsų nuomone, ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali? Tai čia bendrai, tiek darbdaviams, valstybei, jums, kaip a: nacionalinei šeimos tarybai, taip bendrai.

E: [mhm]

E: Na, aš galvoju, kad yra labai aktuali tema, tai, tai bendrai kalbant, ar ne. Bet čia kitas klausimas kiek m:: kiek ties tuo yra nu vat dirbama tais, tais įvairiais lygiais, nes tai yra labai kompleksinė tema

ir:: da- na tuos, apima įvairias tas šeimos a:: šeimos gyvenimo ir, ir to darbo sritis ir, ir apima ir tuos veikėjus skirting- skirtingus, skirtingas institucijas. Na kurios irgi, na, irgi gyvendina ten savo, kaip sakant, dalį šitoj, šitoj problematikoj .hhhh a: ir, na:, ką mes, žodžiu, matom, kad iš tikrųjų, na, tokio to to, to, to, to, to:: tokio veiksmingo kažkokio tai: vat visų DALIŲ susiejimo tokio bendradarbiavimo nėra. Vat, nu vat iš karto prie problemų, ane, bet čia kalbant irgi, kad tai yra aktualu, aktuali tema, bet, nu, tai kas, aktuali tema turbūt kiekvienam segmentui. Tai va, tai pirmiausia, aišku, šeimai [], nes, nes čia šeimai yra iššūkiai fiz- a:: iššūkiai suderinti tą, tą motinystę, tėvystę ir, ir, ir darbo tuos įsipareigojimus, išlaikyti, sakysim, gal, galų gale tą, tą ir darbinus kaž- įgūdžius, ar ne. Nu, pavyzdžiui, moteriai išeinant ten a:: motinystės at- „atostogų“ (). O tos tarp kitko, atostogos, irgi toks terminas, kokios ten atostogos, ar ne (šypsosi) tai va, tai m:: iššūkis yra, yra:: aišku ir: daug, daug iššūkis yra ir darbdaviams.

Nu, žodžiu, nes, na, kaip, kaip padaryti tą sakysim, tas, tas lanksčias darbo sąlygas, nes m:: nu aišku labai priklauso nuo, nuo darbdavio požiūrio, bet a:: bet kita vertus nu yra iš tikrųjų tokių vietų, kur, kur pavyzdžiui, nu, darbdaviai irgi turi ieškoti tokių sprendimų, ar ne, kad nu pavyzdžiui, jeigu ten yra kepykla kokia nors a:: rajone (šypsosi) ir::: ten, na dirba keli žmonės ir (šypsosi) aišku, jeigu ten tam yra mama, reiškia tai, nu, jeigu jos nebus, nu tai tada reiškia, nu kažkas turi padė- padaryti už ją, ar ne. Ir tada, nu, atitinkamai produkcija jau iš karto nukenčia, ar ne, reiškia turi ieškoti kažkokių tai, kažkokių tai sprendimų, tai:: aišku yra bendrai iššūkis ir:: nu valstybės ekonomikai, reiškia tas, nes reikia investicijų, vis tiek tai, tai turi, turi, turi investuoti, a:: POLITIKAI ar ne irgi reiškia, kokią poli- kokį tą kursą, sakysim, perimti, nu tai vat, bet, bet čia: aišku turi vertinti kodėl tai verta, nu, ilgalaikėj toj perspektyvoj, ilgalaikėj perspektyvoj. Tai čia, čia vat, na apie tai ir dirba ir šeimos taryba, aš sakyčiau, kad gal, nu, mūsų: (trumpa pauzė) na toj, toj, per tuos ketverius, pirmuosius ketverius kadencijos metus, nu nebuvo tiek, tiek ten labai aktyviai, intensyviai dirbta ties šita tema, mes taip, taip truputį, sakysim, prisilietėm, va čia teikėm pasiūlymus dėl ligos ir motinystės socialinio draudimo .hhhh įstatymo straipsnių pakeitimų dvidešimt antrais metais balandžio mėnesį, irgi pareiškėm tiesiog savo nuomonę, nes, na, taryba yra ekspertinė institucija, kuri teikia nuomonę įvairiais šeimos politikos ten sakysim klausimais, ar ne, ekspertinę nuomonę seimui, vyriausybei, pavyzdžiui, irgi dėl kažkokių priimamų įstatymų pataisų. O taip, na, mes dirbom demografijos temoj ir visą metinį pranešimą dvidešimt ant- (trumpa pauzė) dvidešimt antrų metų skyrėm demografijai .hhhh bet na sakysim irgi, ten kažkokios tai atskiros va tokios dalies šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimo tiesiog ne- ne- nepalietėm, atskri- tiksliau sakant nenagrinėjom. Dabar, vat pavyzdžiui šių metų, tas metinis pranešimas bus apie jaunas šeimas ir mes jau norim irgi nu vat tai kas yra, tas reiškia pasižiūrėti irgi, nu tai yra apžvalga, sakysim, tų tyrimų duomenų įvairiausių, kurie yra statistinių duomenų, kas yra susiję su jaunom šeimom, tai, aišku, jaunom šeimom labai aktualus tas klausimas šeimos ir darbo derinimo, reiškia, tai va, tai, tai čia, nu kalbant apie tą, atsakant vat į tą aktualumą, kad tai yra AKTUALU. O kitas, sakyčiau, o kitas dalykas,

kad nu vat kiek vis dėlto, kad, nu ties tuo, nu kažkaip ne- nepakankamai dirbam. Dabar mes, kaip šeimos taryba, vat pernai metinį pranešimą skyrėm bendradarbiavimui, tarpinstitucinio bendradarbiavimo temai .hhhh ir konstatavom, nu, kas, kas aišku gal yra akivaizdu, bet kol nepatenka į kažkokius viešus, ane, aptarimus, vat į tokius duo- tą, tą, tą, nu vat tyrimus, ane, kad tarsi, nu, nesimato, bet mes tą konstatavom, kad a:: nu iš tikrųjų tos (trumpa pauzė) nu, bendradarb- šeimos politikos .hhhh reiškia tas a:: šeimos politika labai fragmentuota, neišskaidyta įvairiose institucijose, kur a:: SADM'ui tenka, aišku, pagrindinis tas lyderiaujantis vaidmuo, reiškia, bet a::, na, socialinė politika nėra tikrai, tai yra šeimos politika nėra tikrai socialinės paramos politika, ane. Yra, yra daug, daug dalykų, ir, ir yra, na, kitos ministerijos, kurios tarsi irgi turi savo atsakomybes ir savo indėlį, bet problema, kad nu nėra, nėra to bendradarbiavimo tokio, kaip pasakyt, tokio betarpiško, tokio veiksmingo bendradarbiavimo tarp institucijų ir tada, nu, nesimato tarsi tos šeimos politikos visumos. Nu tai vat, tai tas pats yra, nu pai- tas, tas yra į- skirtingose srityse, tai tas pats yra ir šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimo srityje, kad trūksta, tai yra kompleksinė sritis ir, ir: aišku SADM'as, sakysim čia ne į, tarsi vadovauja (šypsosi) tai, tai, tai sričiai ir, ir a:: demografijos strategijoje, kuri buvo priimta aštuonioliktais metais irgi įrašyta, kad vat šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimo, reiškia, tas .hhhh ir ataskaitose tas figūruoja, kad, kad jie dirba ties ta tema, bet konkrečiai ir, nu net jeigu pasižiūrėtumėm ataskaitose, nu, neparašyta vat, nu, ka veikia, kas, kas, kas daroma, ane, .hhhh nu tai vat. Tai čia vat tas, tas, tas klausimas, man atrodo, kad tai yra aktualu, nes nu tikrai iš: kas pirmiausia galvojant apie šeimas, aišku, kad yra, yra iššūkis ir, ir, na, tie reikalavimai šiandien šeimai yra vis, nu tokie (trumpa pauzė) kaip pasakyt a:: šiuolaikinio žmogaus, ane, tas, tas, tas gyvenimas, nu vat tie reikalavimai yra dideli, nes vat ir darbe, jeigu, nu žmogus, nu kaip pasakyt, jisai darbo vietoj, tai::, tai, tai iš tikrųjų daug reikalauja sakysim, ar ne, iš žmogaus a:: iš žmogaus, ta, ta, tie darbiniai įsipareigojimai, žinoma, visada priklauso nuo darbo vietos, bet šiaip ir tiek iš, iš mamų, tiek iš tėčių ir .hhhh m:: ir, ir kaip pasakyt, tas bendrai šeimos turbūt, nu tok- toks, ta šeimos tikrovė tokia šeimos ta už- paskirtis, dėl ko jie yra šeima, ane, jinai, jinai šiandien (juokiasi) nu kaip pasakyt, tarsi neatitinka tų reikalavimų, nes, nu, ką šeimai reikia kurti šeimą, ane, (juokiasi), būt šeima:, augint, pirmiausiai, ten yra vaikai, ta daugiausia, kad, ane (), ten yra, na, vaikai, jeigu žmonės jau galvoja apie šeimą, tai ir gali susilaukt vaikų, nu, tai reikia juos auginti, jiems reikia skirt dėmesio (juokiasi), reikia turėt laiko. O, o, o šiaip šiandien žmonės, nu kad ir geria-, nu kaip pasakyt, tos ir darniausios šeimos ir geriausi, kaip sakant .hhhh tie, tie, tie, kad ge- ge- geriausia- darniausi, nu tai geriausi, darniausios tos šeimos tokios, nu, sako mum nebėra laiko kada pabūt kartu, tai vat ir, ir, kada kurti tuos, tuos santykius su, su, su, su vaikais, ar nu tarpusavy taip, nu tai vat, tai, tai čia daug tų, tų, tų iššūkių yra ir, kad nu vat prisi- kažkaip atsižvelgt į tą šeim-, nu, tuos šeimos poreikius irgi svarbu, nors darbdaviams atrodo, kad galbūt kartais, kad nu tas, šeimos neturintis žmogus jisai yra daug tinkamesnis, ane, darbo vietoj, tai čia vat irgi, nu nežinau, gal bus kiti klausimai, čia ir diskriminacija

ta, kad ten, nu, mes, nu sakau, mes, mes taryboj nedirbom tais klausimais, ir nesam kontrolierių kokia nors įstaiga, kad tą nagrinėtumėm, tyrimus, ten skundus kažkokius, bet, bet iš tikrųjų, nu vat kiek, kaip vat girdisi, ar ne, iš, iš tų šeimų, kad ten, na, sakysim, a:: jeigu priima jauną moterį į darbą, ten a:: irgi jeigu netekėjusi, tai klausia ar galvoja, ką galvoja ištekt, ką galvoja, ar galvoja apie vaikus, jeigu ištekJusi, tai, nu, vėl žiūri, reiškia .hhhh tą šeimyninę padėtį, ar, nu, ypač moterim, bet .hhhh, bet, bet aišku, gal, gal ir vyrai. Nors kita vertus, tai, nu, tie, tie (trumpa pauzė) tie žmonės gal jie turės problemų ten derinti, daugiau tų problemų, bet jie ir gali būti ten, kaip pasakyt, a::, nu tam tikra prasme, nu kaip pas-, nu nešti kit- kit- dirbti kitaip ar ne efektyvesni gali būti, nes gal jis labiau bus ten patenkintas, nu ypač vat taip žiūrint net ir tyrimus, tuos vyrus, ane, kad vedę vyrai labiau ten, pavyzdžiui, patenkinti gal, nu, tai jisai ir daugiau duos, duos, to, to įneš to darbo, žodžiu, tą kitą kokybę. Nu žodžiu labai čia daug dalykų yra ir, ir tai kas yra įstatymuose, nu ten darbo kodeksas, jeigu jisai yra sureguliuotas, nebūtinai tas vyksta darbo vietose, nu sakysim, kad ir tie, nu iš tikrųjų mamadieniai, ten tėvadieniai yra, bet labai priklauso nuo, nuo, nuo, nuo, nuo DARBO vietos vat ar ne, nuo darbdavių, ar jie, ar jie suteikia, žodžiu, tuos (trumpa pauzė) arba, arba sakysim gal suteikia, bet tada įtampos atsiranda ten su darbdaviais, atsiranda įtampos su, su, su, su kolegomis, kad, nu vat, vat, ir VĖL čia tas vaik- vaiko- vaikadienis, žodžiu, tai vat, tai čia to:: bet čia mūsų reikia turbūt tokio, nu, vat čia apie tą aktualumą kalbant ir visuomenei turbūt, nu, tokio požiūrio tiesiog virsmo į tai, nu žodžiu, kad kas, kas, kas yra šeima, kas yra vaikai, m:: nu kad, nu mes galim visi ir tie darbdaviai prisidėti prie vaikų auginimo vat tokiu būdu, kad padėti tiem tėvam, nu žodžiu, užauginti tuos, tuos, tuos vaikus, padėt tiem tėvam kaip žmonėm būt, nu, truputį, na, irgi, nu sup- kaip sušvelnint tą, tą jų tas, ta- tas jų įtampas, tą jų stresą .hhhh (trumpa pauzė) tai vat.

T: [taip]

T: Labai gerai, nes palietėt iš karto ir iššūkius, tai čia labai [] gerai. Tai gal tada tuo pačiu, kad jau taip lab- tokį bendrą kontekstą jau turim, tai tada, kaip Jum atrodo, kokie turėtų būti svarbiausi šeimos politikos tikslai, kad būtų atlieptų, šitų šeimų poreikius, kurios bando derinti ir darbą, ir šeimą?

E: [nu taip, taip, aš sak- aš įsivaizduoju, kad čia gal atskiri klausimai, bet man tiesiog]

E: Mhm, nu jo, čia geras klausimas, aš galvoju, kad šeimos politikos .hhhh a: hhhh, na tiks- tikslai turėtų būti (trumpa pauzė) na tie orientuoti į šeimos stiprinimą. Kas, kas yra, yra gerai, nu bet vis- įvairiais rakursais, nes man atrodo, kad pats, pats didž- pati didžiausia, kaip sakant, pirmenybė yra, prioritetas, tai yra, kad šeima išliktų šeima (trumpa pauzė) [], nes vat nu čia irgi pri- prisideda, reiškia, prie to, kad nu vat atsiranda, reiškia prie to, kad maž- sakysim kaip prevencija ne maž- kad, kad sak- prevencija skyryboms, nes pavyzdžiui, jeigu žmonėms sudėtinga suderinti darbą ir šeimą, tai irgi gali būti pavyzdžiui, nu santykių krizės priežastis. GALBŪT iš tikrųjų ne, ne pagrindinė priežastis, bet

jinai gali prisidėti, pagilinti, ar ne, nu vat žmogus turi įtampos, jis išsilieja namuose arba neturi laiko pabūti ten, ane, su sutuoktiniu, aibę mes turim tokių pavyzdžių, ar ne, kad .hhhh ten žmogus praleidžia laiką darbe, dar viršvalandžiai ten kažkokie ir, ir tada jau byra santykiai, ir, ir ten visi, visi, visokie kitokie dalykai. Tai vat, manau, kad į tą pagalbą šeimai, šeimos stiprinimą ir čia nu tos vat priemonės ir yra, nu vat, šeimos ir darbo derinimo sritis iš tikrųjų yra labai, labai svarbi irgi, viena iš tų krypčių, bet nu ne vienintelė (šypsosi) kaip pasakyt tam šeimos stiprinime, tai, tai, aišku, ir materialinė parama. Mes, na, kalbam, kad .hhhh ten kokios išmokos, žodžiu, nepasiteisina, sakysim, ar ne, ir m:: bet, bet nu, mes kalbam apie tam tikrą, kaip kompleksą, priemonių kompleksą, tai, tai sakysim ir, ir ten vat šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas, tai pirmiausia tėvystės, motinystės, vaiko priežiūros ten tos, tos atostogos, mes, aišku turim vaiko pinigus šiandieną, žodžiu, ten mokestinės lengvatos, tai yra ir švietimo įstaigos, nes nu vat su darbo derinimu tai irgi susieja, jeigu tėvai neranda vietos darželyje, nėra vietos darželyje ar, ar ten neprieinamas tas darželis, gal jisai toli, pavyzdžiui, ane, tą vaiką vežiot reikia rinktis ten, pavyzdžiui, privatų darželį ir reikia atitinkamai mokėti (šypsosi) na vat ir tie, jeigu yra tie, tie dalykai, nu kur, kur, nu sunku derinti tai, aišku, kad jie kelia daugiau, daugiau streso, daugiau įtampos ir, ir pačiai šeimai. Nu vat kur šeimos politika iš tikrųjų ką atsižvelgia, ką ir mes, irgi čia vat kalbėjom, pasisakėm, teikėm nuomonę dėl būsto politikos, na pavyzdžiui, pirmo būsto, ane, šeimoms, ir, nu vat tas kompleksas kažkoks turi būt NE PAVIENĖS PRIEMONĖS, kaip, kaip mes dabar nu kažkaip tai matom, ar ne, kad, kad, bet, bet nu vat tas kompleksas, ir šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimas, nu mes matytumėm tame komplekse (trumpa pauzė). Bet, na tai, bet čia aišku greta irgi kitų (pauzė) ir tos ugdomosios priemonės, sakysim, ar ne, ir, nu tai kas yra iš tikrųjų per paslaugos dabar, daugiau išplėtotą pastaraisiais metais per kompleksines paslaugas šeimoms, pavyzdžiui, kur teikiama bendruomeniniuose tos šeimos namuose, ar ne, tai (trumpa pauzė) ten tos, tos paslaugos, su poroms, ar, ar, ar įvairios, ane, sustiprinti sakysim tą santykio, tėvystės, motinystės ugdymo, įgūdžių ugdymo ar, žodžiu, jau, jau krizių atvejais įvairios tos konsultacijos yra, m:: ar, ar jau besiskiriančių ar išsiskyrusiam, nu reiškia tos, ta parama yra, bet, bet jinai, mes matom, kad tikrai dar nepakankama, labai didelis poreikis, labai yra dideli skirtumai tarp a: didmiesčių ir regionų, tai vat tų paslaugų atžvilgiu. Nes jeigu, reiškia, didmiesčiuose, tai čia yra jau eilės susidaro eilės, pavyzdžiui, pas psichologus, nes čia nemokamai, ane, tą projektinę veiklą yra kompleksinės paslaugos .hhhh tai:: pavyzdžiui, regionuose tai jie, nu, jie neturi specialistų, jiems trūksta specialistų, bet yra problema, kad žmonės nelabai kreipiasi, nes yra stigma, ar ne, kad ar supratimas apie paslaugą toksai, kad maždaug eiti pagalbos, prašyti pagalbos, reiškia, pripažinti, kad, kad tu esi silpnas, kad tu negali ten ir, ir ŠIAIP nu jie ten tarp, pažįstami, ar ne, nu tai, tai va, tai tokie skirtumai yra dideli, ir čia turbūt, nu vat, reikia, reikia dirbti tom kryptim, vat šeimos politikoj ir taip, taip numatyti tą tarsi visumą, tą visuminį vaizdą, ar ne, tos šeimos politikos, nu reiškia vat, kas nusistatyti, iš tikrųjų, nu vat tas mano požiūrio, ar ne, tas, tas šeimos stiprinimo, sakysim, tokias kryptis, kuriose vat, sakau,

svarbi vieta turėtų būti šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimui, kas ne- ne- nėra, kad nedaroma nieko, bet, bet yra menkai, sakysim, daroma ir dar vis dėlto menkai taikoma, sakysim, kaip, ane. Nu vat, ir tada žiūrėti, nu ta prasme, kaip visu- toj visumoj kažkaip investuoti aš matyčiau tą valstybės politiką investuoti į tai, ir paskui, nu, tirti poveikį, tai pas mus, nu kažkaip vat trūksta to, tų tikslų, trūksta to nusistatymo į ką mes investuojam, jis yra tarsi tos, tos, yra tos priemonės, bet jos tarpusavy tarsi, nu, ne, vieną ten, SADM daro savo, švietimo savo, sveikatos ten, ar ne, savo, ir, ir jie ten nu ne- nesusieina. Žodžiu, nesusieina, nes SADM neprisikviečia, kitos ministerijos a:: nu maždaug a:: ministerijų pozicija, kad čia SADM reikalas yra, reiškia, šeimos politika, ar ne, ribotai visi prisideda, nu tai vat arba tas bendradarbiavimas irgi, suprantamas vat, nu pasikeičiam informacija, tai bendradarbiaujam, arba kiekvienas įnešam savo indėlį, o bendradarbiavimas, nu, mes žinom, tai reiškia, kad mes kartu susitinkam, mes diskutuojam, išdiskutuojam, teikiame pasiūlymus, priimam kartu sprendimus, įgyvendinam, sekam įgyvendinimą. Tai va to, to, to nėra, nu ne, ir nėra to tokio bendro koordinavimo, sakyčiau, nu vat ką aš matau iš tos patirties, kad ir ties čia, ir kitas dalykas, kas, kas, ką sako demografai ten ir kiti mokslininkai jau metų metus, kad mes netiriam poveikio, mes, mes teikiame priemones, bet po to, žodžiu, ir, ir, nu tiesiog neįvertinam, tai kas čia pasiteisino, kas nepasiteisino, keičiam vėl priemones, bet tarsi, nu, ten va matom, kad čia tas gal ne- nelabai gerai, bet iš kur mes matom reiškia, va to. Va tokios norėtusi daugiau analizių ir su tuo, dėl to, su sprendimu, ir nu tą, turėt žvilgsnį, kad tai yra ilgalaikiai procesai, tai nėra susiję su viena kadencija, nes politikai šiaip, nu, nori matyti, aišku, tuos pokyčius per, per a:: ir kažkokios situacijos pagerėjimą per vieną kadenciją, o čia tu gali rezultatą matyt gal po dvidešimt metų. Žinai, kaip dabar mes matom, vat su demografija, juk prieš dvidešimt metų ir daugiau jau demografai kalbėjo, kad žiūrėkit mūsų laukia (trumpa pauzė) šit- šitie dalykai, šitos demografinės duobės, kad bus taip, ar ne, su Europos sąjunga išvažinės jau iš mūsų jauni žmonės, sumažės gimstamumas ir, ir visa kita, tai: ir, ir, na nebuvo iš tikrųjų taip adekvačiai reaguota, kuri vyriausybė priėmė dabar, vyriausybė priėmė tokią, toki sprendimą, kad pavyzdžiui, prioritetas šeimos politikai, nu vat ir toj, kaip sakant toj, tam aprašyme šeimos politikos irgi šeimos ir darbo įsipareigojimo derinimas, kaip nu, labai svarbi dalis, šiuolaikinės šeimos, šiuolaikinio žmogaus, ar ne, tai va, tai taip, tai tas yra, žodžiu, o, o, o::, nu vat kaip stiprinimas, ar ne.

T: [taip]

T: Užsiminėt apie tas priemones ir paslaugas ir paminėjot švietimą, tai kaip, kaip Jum atrodo, kokia situacija yra su mūsų iki mokyklinio ugdymo ir, ir kokybe, prieinamumu, kaip mes čia tvarkomės?

E: .hhhh nu tai čia vat irgi hhhh (trumpa pauzė) yra visokių, nu, žodžiu, tų, tų, tų situacijų labai skirtingai pagal miestus, ane, pagal regionus, tai (trumpa pauzė) nu mes matom labai pastarųjų, pastaraisiais dešimtmečius tą pokytį, kad atsiranda tas privatus sektorius irgi švietime (trumpa pauzė)

Ir: ir nu tokia, toki- toksai uždari ratai atsiranda, kad nu šeimos tarsi vos, vos ne priverstos rinktis tą, tą privatų, sakysim, iki mokyklinį, ane, privatų, sakysim, tą darželį. Nes, na sakysim, jie nori kokybiškų, ane, paslaugų arba ten, sakysim, na, nè- nėra vietų, sakysim, ten tėvai turi išeiti į darbus, ane, tai (trumpa pauzė). Tai vat, tai tarsi, bet, bet tas, tas, ką gimdo, irgi kažkokias tai: nu vat atskirtis (trumpa pauzė) gimdo tai kad tie privatūs daželiai tada vat irgi kažkokia analitiniai vaikam pasidaro, tada ir mokyklos, reiškia, tos, nu vat ir tas, tą, tas, tą dar didesnį tokį atotrūkį tarp tų vat vaikų, ane, socialinio to, to, to sluoksnio (trumpa pauzė) ir:: NA tiesiog truputį iškreipia, turbūt, irgi tą: tą priva- nu kaip aš suprantu vat tą privataus sektorius irgi koncepcija. Kaip aš pavyzdžiui matau, kaip užsieny yra, ar ne, ta prasme, kad arba nu tai dėl ko atsiranda tas privatus sektorius, ane, nu kad švietime, kad jisai, jisai yra, jisai gali būti, bet daugiau, kad tai yra susiję su kažkaip tai, nu vat su kažkokia, kažkokiais tėvų įsitikinimais, ar ne, nu vat, kad nori vaiką ten ugdyti, ten, nu, sakysim, pagal ten kažkokius religinius įsitikinimus, ten kažkokias vertybes ar ten metodas, pavyzdžiui, kažkoks yra labai svarbus ir .hhhh o čia gaunasi, kažkaip nu vat, kad jo daugiau tai yra susiję kaip kažkokios vat šiltnamiai tokie gaunasi, reiškia, kaip apsauga kažkokia. Tai, vat nu vat čia kokybė, daugiau tos kokybės, o tada nu automatiškai kitur menksta ta kokybė, tai čia vat tas, tas, tas matosi, m:: na vat ir tas trūkumas. Aišku, prieinamumas yra irgi iššūkis, ne, ne visur, o regionuose (trumpa pauzė) irgi labai nevienodai, kai kur, kai kur yra vietų, kitur nėra, mažas gimstamumas, nėra tų vaikų, kai kur jau mes vat irgi dabar, na, vėl galbūt prasidėjo ten augimas, ko gal nebuvo ir regionuose, čia net Radvilišky, girdėjau, kad kur, kur, kur ten nebuvo gimimo, dabar rajone, reiškia, irgi atsi- atsi, vėl reikia darželių, reiškia, sakysim, atsiranda, nu reiškia, tada ties regionais savivaldybės turi prisitaikyti. Na ir aišku, pavyzdžiui, kokia nors Vilniaus rajono savivaldybė, tai visiškai kitokioj situacijoje negu .hhhh ten bet kokia, žodžiu, kitokia, Anykščių ar, ar Rokiškio, nes Vilniaus rajone trūksta jų, ane, ir, ir turi, turi galvot kur, kur juos apgyven- kur, kur, nu, žodžiu, tuos vaikus ten padėt (trumpa pauzė). Tai va, tai nėra, bet aš sakyčiau, kad čia politikos kažkokios turbūt irgi nėra, nes žodžiu, nu mes kalbam, kad čia reikia, reikia, reikia, aišku, tie darželiai neatsiranda ten per, per, per vieną dieną, ar per keletą dienų, bet vis tiek čia turi būti toks valstybės kažkoks prioritetas (pauzė) nu mes matom užsieny irgi ten tų, tų formų tokių yra įvairių vat, pavyzdžiui, iki mokyklinio ugdymo čia pas mus irgi buvo kaip ir, nu vat, nu kad vat jeigu kas nori steigti tą darželį, bet, bet kažkaip, nu dideli tie reikalavimai, nu reiškia, vis tiek (pauzė) m:: vis tiek dideli tie reikalavimai, ir vos ne, nu, kaip privati įstaiga tada gaunasi, ar ne. Aš atsimenu, kad buvo diskusijos, norėjo tą padaryti, nu vat kaip kitose šalyse, pavyzdžiui, nu kad tų lankstesnių irgi tokių vat priemonių, nu tai, nu ne- nebus ten viskas, kaip pasakyt, nebus tų, tų reikalavimų, nu tai visaip gi tie vaikai gali augti, nu ir visokiose sąlygose, ten svarbu, kad (trumpa pauzė), kad gal būtų, nu, ten kas, kas jais pasirūpina ten, nu taip, arba dėl tų auklių dabar irgi, tai, tai yra valstybės parama, bet auklė, nu kiek ta valstybės parama, trys šimtai ar ne ten kažkiek tai, ten neprisimenu tiksliai nu kažkur trys šimtai kažkiek, ar, ar trys šimtai,

o ta auklė kainuoja tūkstantis ten, virš tūkstančio, tūkstantis du šimtai (trumpa pauzė) kad tu pasamdytum, pavyzdžiui žmogų ar ne, nu tai vis tiek skirtumas yra (šypsosi). Šeimai, nu tai vat, tai tas yra, tai mes bendrai galim įvardinti, kad irgi vat čia reikia, reikia tos koncepcijos, ane, reikia kažkokios nu vat irgi politikos, .hhhh ir:: ir, ir, ir tikrai investicijų reikia, reikia daug metų mes kalbam, bet vis tiek nu kažkaip neišsisprendžia, vis tik trūksta tų darželių ir, ir, aišku, kad nu, tėvai, tada, kai patiria tuos sunkumus, tai nu jiems tiesiog nu ta našta tada gyvenimo pa- pasunkėja (šypsosi). Aišku, mes galim sakyti, nu tai jeigu jie nori, nu tai išsisprendžia ten, ir jauni žmonės ir visa kita, bet nu ne visi turi ir tų pajamų iš tikrųjų, ir (trumpa pauzė) ir, ir ten visokios tos, tos situacijos, ir paskui ten tie tėvai prisiima visokius papildomus darbus ir, ir viską, nu kad, kad, kad žodžiu, ten turėtų daugiau pajamų, nu tai gaunasi va toks uždaras ratas, tada jie mažiau skiria laiko vaikams, tada gal daugiau vaikų jau nenorės turėti, nes jie patiria tuos, tuos, tuos sunkumus. Nu tai vat, tai čia kažkaip turėtų būt suderinta daugiau vat, ir koordinuojama kaip bendra politikos dalis, iš tikrųjų, čia buvo irgi šiais metais pristatyta tokia studija, tyrimas, nežinau ar matėt, SADM irgi yra apie iki mokyklinė, ne apie švietimo įstaigas, ten ne tik apie iki mokyklines, irgi mokslinis, mokslinė tokia studija, bendrai tokia, nu vat apžvalga, ir (trumpa pauzė) nu taip, iš tikrųjų vat ten ir matosi, kad vėlgi vat koordinavimo trūkumas visų tų, tų, tų reiškia priemonių, tų paslaugų ir toks trūkumas vis dėlto ir tas prieinamumas toks, nu, kur reikia va susėdus kažkaip tai svarstyti ir, ir spresti. Nu vat, kaip, kaip, kaip padaryti kitaip, kad būtų geriau, nu tai vat tai dabar vėl kažkoks toks pereinamasis laikotarpis ir vėl laukiam kada bus nauja valdžia (šypsosi), nusistovės ir pradės įsivažiuoti (juokiasi). Žodžiu dar, nu tie yra kokie du su puse metų, turbūt, kai, nu vat galima, ir jau reikia daryti kažkokius pokyčius, ir, ir galim kažkaip vat siūlyti, spausti žodžiu ten daryti kažkokius tuos sprendimus, o paskui jau ateina maždaug, nu jau vėl sprendimų niekas nebepriima, nes jau, jau ten galvoja visi apie naujus rinkimus jau ten kokius metus prieš rinkimus, jau prasideda šitas, kad jokių sprendimų naujų nebepriiminėja. Tai vat, tai tas kol įsivažiuoja paskui, tai, tai čia net ne ketverių metų kadencija, sakyčiau, dar trumpiau (juokiasi). Tai mes, kaip taryba, iš tikrųjų nu vat dabar vat apie jaunus žmones, jaunas šeimas, vat rašy- žodžiu darom tą studiją dabar ir tą metinį pranešimą skirsim, tai vat tom temom irgi skirsim daug- daugiau, daugiau vietos ir, ir galvojam, kad ateity, nu, reikia tiesiog dirbti ties tuo, nu mes daug rekomendacijų visokių prisiūlėm ir ten to bendradarbiavimo ten ir (pauzė) bet nu rekomendacijų (šypsosi) [] tai čia jos neprivalomos yra.

T: [taip]

T: Gerai, dabar m: pakalbėjom apie iki mokyklinį, apie paslaugas, aš dabar norėčiau prieiti prie vaiko priežiūros, tai: žinom, kad dabar pasikeitė tas modelis, tai kaip Jum atrodo, kaip šita dabartinė sistema, ar ji suteikia pakankamai lankstumo vat derinti, ar ta įsi- įsigaliojusi direktyva ir ten neperleidžiami: mėnesiai tarpusavy jie duoda kažkokį tai rezultatą dabar?

E: Nu man atrodo apie rezultatus reikėtų dar vėliau kalbėti, tada irgi vat atlikti kažkokias, žodžiu, tuos tyrimus apie jas, ane, nes, nu dabar irgi nu nesam diskutavę taryboj, žodžiu, kažkaip tuo, tuo klausimu. Tikrai nu taip girdim daugiau tokių a: tokių nuomonių, iš regionų ten ateina kažkokios tai žinios, nes mes nu vat irgi taip koordinuojam tas savivaldybėse yra šeimų tarybos, ir mes nu vat turim, turim tų žinių vat, nu vat iš praktikos, ane, kas, kas, ateina. Tai, yra tam tikrų dalykų, kurie teigiami yra, nu ta prasme, nu vat jeigu ten moteris nori anksčiau, ar ne, išeiti ten į darbo rinką, kad jinai, nu va tas lankstumas yra, jinai gali anksčiau išeiti ir, ir čia turbūt yra svarbu tas, nes, nu vat, jeigu nori, ane, tą daryti ir jeigu (trumpa pauzė) jeigu: tai nori tą daryt, nori greičiau grįžti, čia yra ir va su ta profesine kompetencija susiję, nes taip jeigu pavyzdžiui, vienas po kito vaikai, nu ten kokie keturi vaikai, kas du metai (juokiasi), nu tai moteris ten sakysim iškrenta, nu mo- kalbu apie moterį, nes vis tiek daugiausia moteris būna tose atostogose, net ir keičiantis su vyru, tai vis tiek, bet kiek metų iškrenta, ar ne, ten gali iškristi šešis metus, tai daug yra, sakysim, ane, ir, ir, m: tai čia tas, tas yra tos galimybės neperleidžiami tie mėnesiai, yra teigiama, kad, nu, mano požiūriu taip, kad ten tie vyrai, nu žodžiu, pasinaudos daugiau, kad juos ten daugiau įtraukti tai yra būdas, ir, ir kažkaip atrodo, kad nu tikrai teigiamas dalykas ir, ir, ir kažkaip girdėjosi iš tų jaunų žmonių, kad m:: kad, kad tai yra gerai, pavyzdžiui, kad tai yra gerai ir, ir kad nu, nu, sutinka, žodžiu, mielai tą, tą, tą, tą daro, arba darys, pavyzdžiui. Tai vat, na vat, kitas, nu vat aspektas, aišku, yra tas piniginis, kad mes iš tikrųjų nu tie, kas, kas renkasi, sakysim, jeigu rinktis, ane, du metus ten iš eilės, reiškia, būti pavyzdžiui jeigu mama nusprendžia, kad va jinai nori būti su tuo vaiku, bet jinai, nu ta finansine prasme nukenčia, nu šeima nukenčia finansine prasme, ir, aišku, nu vat vis tiek šeima žiūri, nu, aš turėjau, mes turėjom tokias pajamas, dabar gimė vaikas ir reiškia, mūsų pajamos sumažėjo, šeimai nuostolis, nu tai čia jau reikia, nu turėti labai gerą, kaip pasakyt, priežastį, kodėl vat verta turėti tų vaikų, kaip paj- nu bet pajamos sumažėja. Arba tada nu vat irgi žmonės ieško nišos, kad tam a:: nu sakysim, jeigu negrįžti į darbą, nu net, maždaug, nu noriu pasilikti vis dėlto su tuo vaiku, bet, bet, nu, tipo, išein- išėjau iš darbo ir tada į darbo biržą einu, kad gautų darbo biržos pašalpą, nes jinai daugiau apsimoka, nu ta prasme, nu dėl to, kad ir tu supranti, kad, nu, žmonės ieško vis tiek to būdo, kad, nu, kaip pasakyt, nes jų pajamos sumažėja. Kai buvo problema, kad ten tėčiai išeidavo, ane, arba, kad išeidavo ten atostogų tas, kuris ten, sakysim, daugiau uždirba, nu pavyzdžiui, yra tokie darbai kaip, nu nežinau, kažkur tai, nu kad ir mokslininkas sociologas ten, ane, jisai daro tyrimus, nu pavyzdžiui jis namuose dirba, ane, ir, ir, nu, tai jie tikrai gali vat kartu su žmona ten pasirinkt ar nuspręst, nu ten žmona irgi sakysim mokslininkė, ar ne, gali kartu nuspręsti, reiškia, nu vat kuris ima tų atostogų, nes abu yra namuose (juokiasi), tas kurio didesnis atlyginimas, nu tai, arba ten būdavo, kad ten tėtis, reiškia, mama, ne, tėtis, pasiima atostogas, nes jo, jo yra didesnis atlyginimas, nu tada vat kaip mokėdavo ten, didesnis būdavo tas mokėjimas. Ten nepasiteisino ta sistema ir visa kita, ten brangi ir ten piktnaudžiaujama buvo, nu bet taip ir buvo, nes žmogus vis tiek reikia, renkasi, jeigu jam yra niša, jis renkasi kas jam yra paranku,

nu tai, naudinga, nu tai ar ten tėtis išeina, bet iš tikrųjų mama sėdėdavo su tuo vaiku, ane [], o tėtis ten ką nors privačiai kažkur tai, nelegaliai vis tiek dirba, o mama bedarbė, pavyzdžiui, ir jinai sėdi reiškia su tuo išėjusiu iš darbo, arba darbe sėdi su vaiku vis tiek, tai va tai tokio piktnaudžiavimo, bet čia apie tai, kad vis tiek žmogus, žmogus ieško, kad nu, jeigu pajamos sumažėja, nu vis tiek, nu jiems tai reikia išgyventi, galvoti kažką tai, tai:, tai vat čia tas man atrodo tas niuansas, kad vis dėlto, nu vat tos galimybės būtų m:: nu kas nori, reiškia, išeiti, nu kažkaip va tą, tą sureguliuoti, kas nori išeiti į darbą, tai gali rinktis išeiti, bet, bet kas nori, pavyzdžiui, nu likti namuose, kad irgi, m:, irgi nu, nu, kaip pasakyt, nenukentėtų ta dalis, vis dėlto, šeimos pajamų, tai vat čia: nežinau, man atrodo, turės būti a: tas peržiūrėjimas. Nu aišku, reikia pasižiūrėt ar tas turi įt- kaip, kaip pavyzdžiui tas naudojama, kaip ta nauja, sakysim, naujas, nauja schema, naujas pasiūlymas, reikia tirti tas, tas jaunas šeimas.

T: [taip].

E: .hhhh taip, tai kitas dalykas yra tas, kad, nu, kad, kad pasirinktų, nu šeimos nuspręstų pasirinkti, nu vat, kas, kas, kas jiems parankiau, kas jiems labiau apsimoka, kas jiems labiau tinka, nu, pagal jų poreikius tiesiog, pagal jų situaciją, nes tos situacijos nu ne, gali būti nevienodos iš tikrųjų. Nu jo, čia atrodo truputį toks prievartinis mechanizmas, kas pasiteisino gal Skandinavijoje, bet mūsų nu vis dėlto mentalitetas, nu, yra kitoks ir, ir, ir nu mes irgi turim atsižvelgti į tą kitokį mentalitetą. Gal nu vat palaipsniui kažkaip siūlant ten ir, ir, ir tie dalykai, man atrodo, užkrečiami yra, nes tiesiog vat, nu kažkas jau tą padaro kažkas tai nu vat dalintis, dalintis tom patirtim, dalintis. Nu čia daugiausia, aišku, tas, tie neperleidžiami mėnesiai, čia su tėčių įtraukimu, kad nu vat kiek mes turim informacijos, kad ir toj viešoj erdvėj, pavyzdžiui, apie tai kaip, kaip tėčiam sekasi, pavyzdžiui, ar ne, tie: tie tėvystės mėnesiai, vat nu kokia nauda, kad nu daugiau apie tai kažkaip tai, ir visur dalintis, žiniasklaidoj kažkokius susitikimus, kažkokias grupes. Nu čia Vilniaus universitete čia, nu ne šeimos tarybos buvo iniciatyva, bet nu vat darėm ten tokios socionomų forumą apie tėv- tėčių, tėčių grupes su vaikais, ten vat, nu yra tokia: toks tinklas, net organizacijos Jungtinėj Karalystėj, kitur, kit- užsieny, reiškia, grynai, nu va tokios tėčių bendruomenės, kur, kur jie praleidžia laiką, reiškia, be mamų, bet su vaikais, bet be mamų .hhhh ar ne. Tai, nu tai vat, tai tokios kažkokias siūlyti iniciatyvas, vat ar tokius, per tokius dalykus, nes čia nu vat irgi tas, tas, toks priv- tarsi gal gali žmonės jaustis, kad prievarta, ar ne, tai mes tokie, kaip pasakyt, tokia, tokioj po- posovietinėj vis tiek visuomenėj, mum tie prievartiniai dalykai, tai labai yra (juokiasi), labai atbaido. Mum reikia labai atsargiai, sakau, ne viskas, nu kaip pasakyt, veikia, taip, tai vat, jo, man atrodo, kad tas pasirinkimas čia būtų gal geresnis variantas negu kad nu tu neturi pasirinkimo, nežinau ar, ar aiš- aišku

T: O kaip Jums atrodo ar šita sistema tobulintina, ar galim, ar galima būtų siūlyt kažkokių rekomendacijų, kaip pa- nežinau, patobulinti ją, kad būtų dar geriau šeimoms, kurios derina ir darbą ir šeimą, ir šiaip kurios a: planuoja turėt vaikų, kad paskatint, galbūt, turėt tų vaikų?

E: Čia dėl, dėl tų priežiūros atostogų [] ar ne, ar apskritai? Ne nu taip, tai man atrodo, bet, bet sakau, reikia gal irgi palaukti truputį dar: Žodžiu, nes tik pakeitėm ir žinot šeimom irgi labai yra sudėtinga, nes kai kas dar, dar, pagal seną tą tik, tiktai, žodžiu, tą tvarką, dabar kiti jau pagal naują, tai reikia pasižiūrėt, man atrodo, ar žiūrėt kiekvienais metais, tiesiog tirti ir žiūrėti tas tendencijas, ar, ir atsižvelgti man atrodo, kad nu labai svarbu tiesiog vat irgi atsižvelgti į šeimų patirtis, ir, ir vat jų pasiūlymus, kaip jie mato, kokie jų pasiūlymai, kokie, kokie jų poreikiai yra. Tai vat, tai čia mes, kaip taryba, tai dar kažkaip, kadangi, nu, neturėjom ir tų, kažkokių duomenų, tai nu, ne- ne- nebuvo, nepriėjo prie kažkokio tai pasiūlymo, bet vat tas dėl, dėl sumažėjusių šeimoms pajamų, tai, tai, na, jau yra tas klausimas, iš tikrųjų, kad, kad per, per atostogas sumažėja tos pajamos vat irgi, aišku, biudžetui našta, bet kaip mes čia galim pavyzdžiui (trumpa pauzė) laviruoti.

T: [mhm]

T: Gerai, prieisim jau prie paskutinio tokio skirsnio, tai tokios bendrai rekomendacijos, tai kaip Jums atrodo, kokius žingsnius turėtų žengti valstybė, kad šeimos politika ateityje būtų dar efektyvesnė?

E: Mhm .hhhh nu hhhh jo, tai mūsų tarybos toks pasiūlymas čia visą laiką per tuos metus buvo taip pateiktas ir, ir pakar- pakartojamas (šypsosi) įvairiose vietose ir dokumentuose, tai, kad nu valstybė tiesiog turėtų, valstybė, vyriausybė, savo programoj, išsikelti prioritetą šeimai ir demografijos politikai, šeimos politikai ir demografijai, tiesiog kaip prioritetą (trumpa pauzė). Tai vat ir, nes nu kol nėra prioritetas tai, nu kažkur ten yra, kažkur tai po, po, po socialine politika, po socialiniais klausimais, po socialiniais reikalais, vat, bet, bet tada, nu taip vat irgi, ten, kažkokių dalimis, po gabaliuką, o, tai mūsų toks pasiūlymas yra, nes vis dėlto ir ta demografinė situacija yra tokia, tokia neigiamų tendencijų jau, jau keletą metų ir va šiais metais irgi prognozuoja, kad dar mažiau vaikų gims negu pernai. Tai žodžiu, tai, aišku, kad mes, nu jau, kaip pasakyt, kaip demografai sako, mes pavėlavom jau, jau nebepakelsim to gimstamumo, bet aš manau, kad jeigu mes nieko nedarysim, tai tos prognozės gali būti dar, galbūt, blogesnės negu dabar prognozuoja ir, ir mums turbūt čia svarbu, nu turėti tą, nu kad ir kalbant apie demografiją, tą, tą, tą, nu, plačiau tą visumą, nu ne tiktai gimstamumą, gimstamumas, aišku, yra pirmas dalykas, nu svarbus dalykas, bet demografijoj yra ir bendrai šeimos gerovė. Nu tai, kad šei- jeigu šeima gerai jausis, pavyzdžiui, pajaus, kad jie rūpi, rūpi, rūpinasi, ar ne, valstybė, m::: tos, tos, tos įvairios, sakysim privilegijos, įvairios, įvairios ten, m::: nu, ten ta parama įvairi, ar ne, tai, tai, tai, tai daugiau tikėtina, kad nu norės pavyzdžiui kurti šeimą Lietuvoje, ar ne, ir likti gyventi Lietuvoje, ir bus, bus labiau apskritai patenkinti valstybe, nu ta prasme, kad pagerinimo, šeimos pagerinimo kokybės turės įtakos, nu bendrai, ar ne ten ir šeimos nuotikiai (juokiasi) ar ne, jaus- jaus- jausenai ten ir, ir visuomenei tuo pačiu atsilieps gerai. O: kitas dalykas, kad nu taip, demografija yra susiję, ir nu reiškia, ir su mirtingumu, ar ne, netektimis ir su migracija, tai, tai, tai yra visuma irgi visokių veiksmų, mirtingumas pavyzdžiui yra ir sveikatos

apsauga ten sakysim, ar ne, vis dėlto pas mus dar didelis yra mirtingumas. Ir čia galbūt galima sumažinti, migracija, nu reiškia, nu vat irgi ką mes darom dėl JAUNIMO, kad, kad (šypsosi), kad jis neišvyktų į užsienį, AIŠKU, bus vis tiek kurie išvyksta ar ne, nes nori kitų galimybių sau ten ir visa kita, bet, bet kad neišvyktų tie, tie, kurie: kuriems čia sunku, pavyzdžiui, įsitvirtinti, ar ne, kurie, kurie: nu ne- neturi kaip pasakyt sąlygų pradėti tą savo savarankišką gyvenimą, nes nu jiems reikia būsto, jiems reikia, nu žodžiu, kažkaip įsitvirtinti, tų pagrindų čia, arba ten, nu, vėlgi yra grįžtančiu, rem- reemigracija, o tai kas daroma dėl tų grįžtančių, vat irgi, nu reiškia, kad, kad vaikams ten sakysim, švietimo įstaigose tas grįžimas, tas vaikų priėmimas, nu reiškia, jiems integruotis ten ir visa kita, kad nu pas- paskatinkim, grįž- grįžkit, mes va Jum sudarysim sąlygas .hhhh ane, grįžkit į Šiaulius, dabar vat plečiasi miestas, trūksta, trūksta jau naujų būstų, šeimos nori naujų būstų, nu ne, ir trūksta, trūksta dabar tų būstų, nes nu vat miestas yra augime, nu vat grįžkit, mes Jum pastatysim tų būstų. Nu žodžiu, ir, ir, ir yra darbų, žodžiu, trūksta tų specialistų ten, ir visa kita, tai, tai va, tai transliuokim tas, nu vat tą, tą žinią tiesiog, kad, kad nu esat svarbūs ne tik kaip žmonės, bet irgi kaip šeima, pavyzdžiui. Suprantat, kiek mes girdim, ane, apie šeimą, mes susikertam ties sampratom, kas yra šeima, nu tai palikim tas diskusijas apie sampratą, nu tai, tai, tai galvokim apskritai nu vat šeima, nežinau, pas mus vis tiek vaiko centriška ta šeimos politika yra, per vaikus, nu tai šeima su vaikais, nu kažkaip tai, m:: žodžiu, neideologizuojam, nepolitizuojam vat, nu tiesiog vat, pagal šeimos, pagal tai ko reikia šeimai sustiprinant šeimą. Žodžiu, ir, ir nu vat pasakykim, kad nu vat svarbu, nu svarbu visiems pasistengti dėl tos šeimos, dėl vaikų, nes čia mūsų ateitis, tai yra nu tie klausimai, kurie mes šeimos taryboj esam net, net įvardinę, reiškia, kad tai be šeimos politikos, demografijos klausimai yra greta, pavyzdžiui, šalies saugumo ir gynybos klausimų, tai mes dėl gynybos susitariam (šypsosi) kažkaip randam tą bendrą vardiklį, tai gal ir dėl šeimos galim rasti, žodžiu, nebe- nebesipliekdami ties sampratom kas yra šeima ir kas nėra šeima, bet nu kažkokius bendrus vardiklius čia galim rasti. Ir nu vat, daugiau to, tos informacijos apie, nu pozityvius tuos pavyzdžius apie šeim- šeimą, kuri vysto verslą, ar ten gausias šeimas, ar ne, ar, kad, kad šeimos vertybės taptų mada, pavyzdžiui, bet ar taip yra, nėra taip, dabar žiūrint ten nacionalinį transliuotoją, aš tai nežiūriu, aš ten pasižiūriu žinias, žinai (šypsosi), informaciją, bet tiesiog iš pasirinkimo nežiūriu, žodžiu, tai bet, nu bet pažiūrėkit, nu kiek laidų yra tėvams pavyzdžiui apie vaikų ugdymą, ar yra laidų [] (juokiasi). Iškilo visa ta problematika su paaugliais, kurie vartoja ten, ar ne, narkotikus ir visa kita, tai pirminis vaistas nu vat mes šeimos taryboj turėjom tokių vat irgi diskusijų, susitikimų, rekomendacijų, tai yra santykio su vaiku kūrimas, tai yra vaiko ugdymas, nu ir tėvams, ar ne, pirmiausia tie dalykai, nu vat stiprint šeimą, pabūt šeimoj, ane, kad tas vaikas, vaikas būtų, turėtų irgi savo vietą, ne tik švietimui perduoti, vat jūs iš jo padarykit žmogų, bet įtraukim ir šeimą į tą, įtraukim pirminius tuos žmones, kurie yra čia. Nu tai vat, tai, tai tas, vat kad daugiau tas, nu ta prasme vat ar ne, kaip, kaip, nu kad šeima ta vieta, tas pirminis kapitalas iš tikrųjų yra kur nu vat ir ekonominis vat yra tas subjektas valstybės ištekliui

ekonominiai, nes tiek užaugint žmogų, taigi tiek kainuoja, nu tai pažiūrėkim kiek globos įstaigose kainuoja vaikas, nu tai, bet vat ten šeima, kuri, kuri irgi slaugo ar ten globoja ten, ar, ar ligonius ar neįgalius ar senyvo amžiaus žmones, nu tai irgi vat kokie ištekčiai yra ir ekonominiai ir aišku ta žmogiška prasme tai, nu vat kažkaip tai norisi to, to prioriteto tiesiog ir, bet ar tai įman- nu tai yra įmanoma, bet čia priklauso labai nuo, nuo požiūrio, nuo sprendimo, kaip pasakyt, nes turi būt koncepcija, kažkokia tokia vizija, ta veiksmų planas ir paskui, nu aišku, neužtenka tiktai deklaracijų, ane, bet veiksmų planas ir, ir kaip, ką mes darom dėl to. Galima aišku popieriu surašyt pavyzdžiui demografijos strategija aštuonioliktais metais buvo priimta, bet jai neskirtas, pavyzdžiui, atskiras finansavimas (trumpa pauzė) nu vat sudėtos jeigu vat skaitot tą demografijos strategiją, jinai neblogai popieriu atrodo, bet sudėtos tos priemonės, kiekvienos, ką daro kiekviena ministerija, nu tai SADM, nu vat irgi sudėta ir ten yra ir šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas, ten ir žodžiu viskas gražiai, bet pavyzdžiui atskiro finansavimo tam nebuvo skirta, tiesiog jau kas yra, nu tai dar, dar kažką ten pritraukėm, kažką papildom, ten žinai, kažkokios vat, ten atsiranda naujos paslaugos šeimoms, atsiranda naujos priemonės. Nu pavyzdžiui, iškilo problema, ane, iškilo problema ten dėl mamų, ane, po gimdyvinės depresijos, jau čia kuris laikas ir čia tie nelaimingi atvejai buvo, nu tai ką, paskatino, nu atsirado tas, tas veiksmų planas, tarp SADM ir sveikatos ministerijos, daugiau iš sveikatos ministerijos pusės, kad nu vat konsultacijos pagalba reiškia mamoms tuo, tuo, tuo motinystės laikotarpiu, nu tai atsiranda tos priemonės, nu reiškia irgi iš tokio, jau iš tokių įvykių, iš tokių nelaimių, ar ne, arba ten nu vat vaiko gerovės sritis, kur šeimos politikoj yra labai svarbi sritis, tai irgi, ane, smurto draudimas, smurto prieš vaikus draudimas, irgi nu vat po tų nelaimingų visų atsitikimų, kaip sakant, nu dedam tašką, viskas jau, bet tai čia, nu, neužtenka to, kad atsiranda dokumentuose, reikia ir paskui matom, kad praktikoj to įgyvendinti vis tiek nėra paprasta, žinai, reikia, reikia, to įgyvendinimo .hhhh hhhh

T: [ne].

T: O kai taryba teikia kažkokias rekomendacijas yra remiamasi kokiom nors gerosiom praktikom iš kitų šalių, ar kaip veikia tas vat rekomendacijos []

E: mecha- mechanizmai.

T: Nu tai taip, tai vat dabar, va šiandien kaip tik mes turim susitikimą su vat, kas rengia tą studiją, tai jo, tai ten lygina truputį šalia praktiką (trumpa pauzė). Taryba pažymi, kad a: reiškia vat irgi, tėčių įsitraukimas mažamečių vaikų priežiūra, tyrimų duomenys rodo, kad vienose šalyse labiau negu kitose tėčiai noriau išeina tėvystės atostogų, bet čia, nu vat irgi reiškia cituoja ne tai, kad nueina ten, patik- patys padarom mes analizę, bet kažką cituojam galbūt, žinai, ten: (trumpa pauzė) jo, tai mes, mes, taip nu mes žiūrim tą, tą užsienio praktiką, bet, bet vėlgi mes suprantam, kad jos perkelti čia, čia

taip tiesiogiai negalim, nes turim tikrinti kas čia mum gali būt paranku, kas gali būt tinkama, nes kas, kas, pagal skirtingą tą kultūrinį kontekstą, kas ten, vienos šalyse tinka, mum galbūt nelabai [], arba ne visiškai, nu ten yra kažkokios dalys tų pačių priemonių, mes irgi nu va turim tą, tą ir teisinį reglamentavimą kažkokį kitokį, tai turim prisiderint, kaip ir dėl šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo, nu tam tikra, tam tikri normatyvai pas mus yra į ką mes turim atsižvelgti ir tuose šalyse gal yra kitaip, bet taip (trumpa pauzė) taip atsakant į tą klausimą, tai taip, mes, mes žiūrim. Gal ne visais klausimais ir pasisakom, arba matom, kad pavyzdžiui, taryboj nu nėra vieningos, kažkaip nepriimsim vieningos nuomonės ten, arba būna, kad irgi ten kažkokį jau juodrašį paruoši, bet tam nepritaria, pavyzdžiui, nėra pritarimo, balsuojam, ypač tokie nu kaip vertybiniai klausimai būna kokie nors, ten kur nors. Nu pavyzdžiui ten buvo irgi dėl (pauzė) dėl nekilnojamo turto mokesčio, ir jau toks, buvo toks juodraštis, jau kaip ir, nes Seime jau, jau turėjo būt pataisos dėl nekilnojamo turto ir mes turim pažiūrėt, nu kaip tai, pavyzdžiui, gali turėti įtakos šeimai, ane, šeimos gyvenimui, nu, ir mes nesuradom tos vienos nuomonės, buvo skirtingos nuomonės taryboj, kaip reikėtų daryt, nes iš tikrųjų labai sudėtinga, tai aišku galėjom parašyt, kad (šypsosi) gali būt taip, gali būt taip, gali būt taip, bet nesurašėm, nes paskui nuėjo tas klausimas ir Seime (trumpa pauzė). Tai vat, tai taip įvairiai, žodžiu. Kartais užsakom: ten pas ekspertus, mes turim truputį turim lėšų, nedaug, ekspertin- ekspertams mokėt, tai vat irgi galbūt mes neturim kompetencijos tuo klausimu, bet ten atrodo būtų svarbu pasisakyt, tada užsakom nuomonę, reiškia, ar analizę, kad padarytų kažkoks ekspertas ar ekspertai ir tada mes remiamės ta, ta nuomone ir, ir pateikiam savo nuomonę (šypsosi) (trumpa pauzė) nu va taip daug prikalbėjau į kraštus irgi žinai.

T: [taip]

T: Bet labai įdomu, nes tada toks kontekstas susidaro [], toks bendras vaizdas, tai aš su savo klausimais baigiau. Ar turit kuo daugiau pasidalint, bet man atrodo, mes [] taip gan plačiai.

E: [nu taip, taip]

E: [nu daug ką aš plačiai, jo, jo, jo, jo]

E: apie nacionalinę šeimos tarybą, apie mūsų tą bendrą pobūdį darbo irgi [], nes taryba yra vat, reikia turėt galvoj kolegialus organas ir, ir, nu ta prasme, kad mes sprendimus priimam irgi nu kolegialiai. Nu sakau mes atsisakėm to, kad ten priimt kažkokius tai sprendimus ar pasiūlymus dėl šeimos sampratos, nu žodžiu, kad ne, nu kas yra šeima, žodžiu ir nu ten (juokiasi) į kokią šeimą orientuota ta parama, sakysim, turi būti ar ten santuokinę šeimą, ar, ar ten vat ir sugyventiniai įeina su vaikais, ar ten žodžiu, tai: (*įsiterpė kita darbuotoja*) tai vat, tai a: (pauzė) tai ką aš čia minėjau, nu tai vat, tai tuose mes ne- (trumpa pauzė) neėmėm, ten daugiau bendras nu jeigu pasižiūrėtum ties kuo mes dirbom tai tokios problemos kažkokios, prioritetai kokie šeimos politikai šiandien ar pasiūlymai

mūsų, nu vienas iš tokių pasiūlymų irgi sukurti instrumentą, m:: kuris būtų, nu, vat šeimos politikos stebėsenai. Nes dabar yra tai, tai palankios šeimai aplinkos indeksą, vat tai, tai ten, nu sakau, mūsų tinklapy irgi galima pasižiūrėt ir čia vat būtų kaip toks instrumentas įvertinti įvairiais tas sritis, nu ir pavyzdžiui, šeimos ir darbo įsipareigojimus, tai mes padarėm pirmą etapą, nu tą vat irgi galimybių studiją tokią, reiškia kaip tai galėtų būti dabar, nu jau reikėjo kaip sakant eiti toliau, į kitą etapą, o tas pirmam etape visi oj kaip čia gerai, jo, jo čia būtų gerai ir visa kitą ir dabar reikia prieiti jau prie to instrumento sukūrimo, nes nu vis tiek tai yra gana kėblu, žodžiu vis tiek turi ten atsirinkti ką, kas čia būtų ir kaip ir sustojo, nes nu reikia lėšų, reikia, turi būti ta darbo grupė, nes yra tas socialinės paramos indeksas, tai vat, tai čia galėtų būti arba kažkoks kaip, nu integruotas dalykas, prie socialinės paramos, nes kai yra socialinės paramos indeksas, tai ten nu nesimato iš tikrųjų tos šeimos politikos priemonių, jos neišsiskiria, nu vat reikėtų tokio kaip arba atskiro, reiškia, arba tokio integruoto atskirai ten šeimos politikai arba daryti kažkokį tokį kaip atskirą, bet čia viskas va taip ir sustojo, nes SADM sako, reiškia jie neturėjo lėšų čia nu vat baigia, baigiasi jau, jau čia praeitais metais, jau nebenorėjo, nu maždaug, tai jūs kreipkitės maždaug į vyriausybę, ar reikia apskritai to, nu vyriausybė net neatsakė į tai, parašėm, viską išdėstėm, kad čia būtų svarbu, nu tai galiausiai atėjom iki naujų rinkimų (juokiasi). Žodžiu ir dabar žiūrėsime, tai, tai bandysim dar pakartoti šitą, nu tai, tai vat, tada atsirastų toksai stebėsenos instrumentas šeimos politikos stebėsenos instrumentas, kur tu gali vertinti va tai, nu vat kas pasiteisina, kas nepasiteisina (trumpa pauzė) ką reikia nu vat, dar kažką kitaip galbūt daryti ir panašiai, tai vat tai, tai vienu žodžiu čia irgi yra ką veikti (juokiasi).

T: [taip, taip]

T: Nu aš tikiuosi, kad šita valdžia išgirs Jūsų (šypsosi) siūlymus ir bus palankesnė.

E: Nu pažiūrėsime, jo, bus, pažiūrėsime, bet jie jau pateikė ką jie ten įsirašė į programą, tai nelabai atrodo, žinai, nu, bet pažiūrėsime, dar bus vyriausybės priemonių planas, tai mes siūlysim, žodžiu, tai va, matai kiek pripasakojau visko.

Interviu Nr. 4

T: Taip. Gerai (pauzė). Tai pradėsime nuo jūsų nuomonės, kaip jums atrodo, ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali šiais laikais ir, <nebūtina iš iš esmės aptarti> visų tų sričių – profsąjungos, darbdavių, valstybės ir šeimos – bet vat bendrai, kaip ju-, kaip jums atrodo, ar tai yra aktualu?

E: (pauzė) Aktualu.

T: Kodėl?

E: Nes () klausimas yra tam tikra dienotvarkė. Klausimas, kaip aktualu, kiek aktualu, mes turbūt nueisime į gylį. Tai iš principo, kad apie tai šnekėti verta.

T: Mhm. O kodėl jums atrodo, kad tai, kad tai yra aktualu?

E: Šitoj vietoj koks momentas yra. Aa, yra (pauzė), mm, tam tikras, ta prasme, mm, kažkur vidinis poreikis, kažkur išorinis, ir::, šitoj vietoj, aa::, mm, toks momentas yra, kad jeigu bendrai, pirmiausiai gal nuo mano pozicijos. Tai mano, hh, pozicija, aa::, apskritai šiuo klausimu, tai yra pirmas (), ane, tai, a, darbo rinkoje, kaipo tokioje, ane, išskirtinai turėtų dalyvauti tik tai vyrai (pauzė). Ir čia momentas, ane, ta prasme, čia jų yra našta, aa::, rūpintis šeimos išlaikymu. Dabar kas liečia moterį, tai nereiškia, kad moteris yra skirta tik tai pampersus keisti, prie puodų stovėti. Jinai taip pat turi, aa::, galimybę dirbti, bet (pauzė) labai svarbus antras momentas, ta prasme::, kad galėsiu ir pagrįsti, kad:: jina, mm, gali dirbti, bet neprivalo (pauzė). Jeigu tik () įsivelia savo tokį, ta prasme, failą, kad jina irgi yra, aa::, lygiavertis, ee, šeimos išlaikytojas. Ir tada į darbą pradeda žiūrėti, ta prasme, kaip, kaip, iš tos pozicijos, tada pradeda saugoti savo darbą, jina tada, mm, gali pataikauti darbdaviui. Aa:: gali dirbti viršvalandžius:: (pauzė). Gali, hh, pergyventi dėl karjeros ir panašiai. Ir tada, aa, tokie dalykai, ta prasme, iš principo, kenkia visai šeimai (pauzė), aa::, jina, ta prasme, jeigu šitoj vietoj žiūrėti iš energetinės pusės, ta prasme, tai mes esame turintys tiek vyriškos, tiek moteriškos energetikos tiek vyrai, tiek moterys, tik tai pas vyrus vyrauja vyriška, pas moteris moteriška. Hh, ir šitoj vietoj su tam tikromis veiklomis ta energetika, aa::, ir kartu ir keičiasi. Ta prasme, jeigu moteris pradeda užsiimti būdingais vyram, aa, reikalais, veiklomis, pas ją natūraliai daugėja vyrišk-, aa, vyriškos energijos. Ir tada šitoj vietoj, įsivaizduokim, namuose susitinka du gaidžiai (ilga pauzė). Pasekmės aiškios ar ne? Šitoj vietoj, aa, tam, kad šeima būtų balanse, ane, tai tada turi, ta prasme, jeigu jau, tarkim, va čia yra vyras (rodo aukščiau), čia moteris (rodo žemiau), ane, su savo energija. Ir jeigu taip atsitinka, kad moteris kilsteli su savo iki vyriškumo, tai tada šitoj vietoj, aa, čia gaidžiai, tai jeigu vyras, ta prasme, nepakankamai vyras, ane, jisai tada tampa (pauzė) moteriška energija. Tada jie gali gyventi. Tai šitoj vietoj, ane, kompli- (). Tai va čia dabar bendrai, ta prasme, tą filosofinį tam tikrą matymą. Ir šitoj vietoj, aa, tada darnos nėra, jina tada, tada::, dar prisiima, vyras dar labiau traukiasi ant sofos (pauzė). Jinai dar labiau prisiima atsakomybės, kad jina už viską atsakinga, už vaikus atsakinga, nes pas ją prigimtyje būti atsakinga už vaikus. Ir pradeda dar daugiau dirbti ir tada depresijos ir panašiai. Vyras, kada nukeliauja į moterišką energiją, jisai tampa nevisaverčiu ir tada, kad kompensuotų, prasideda alkoholizmai, nu ir panašiai, ta prasme. Kaip mes turime pasekmes. Dabar tik ką nupasakotos pasekmės ir pasakiau, dėl ko priežastį. Dėl to šitoj vietoj, jeigu taip žiūrėt dar giliau, tai tie, kur projektuotojai, kurie, ta prasme, kažkodėl tai, ta prasme, įsivaizduoja, kad ss-, reikia pasilpninti šeimą, tai ir-, pagrindinis dalykas yra šeimą iš-, iš šeimos išimti moterį ir šeima subyra. Tai vat, tai čia toj vietoj tokios, pla-, plačiąja puse. Norėčiau patikslinti, kad aš nesu prieš tai, kad moterys dalyvautų

darbo rinkoj, bet jos turi tai daryti su dideliu malonumu. Tai turi būt jų hobis (pauzė). Ir jeigu tai išeina už hobio ribų, reikia saugoti savo hobį, kovoti dėl jo, tai yra jau ne hobis, o tada jau tenka tau didelė našta, atsakomybė ir tada tu lyg tai ėmiesi gerų dalykų, padėti šeimai, bet tu realiai trukdai šeimai ir griauti šeimą, silpnini vyrą. Kitas momentas, kada mes turime, aa, pakankamai daug nevyriškų vyrų (pauzė). Ir tam, kad- kad moteris, ta prasme, rūpintusi vaikų, kas jos prigimtyje, jinai prisiima per didelę atsakomybę ir tampa nu šeimos išlaikytoja vietoj to, kad, ta prasme, maksimaliai pasitikėtų vyru, jį įkvėpinėtų, skatintų eiti, parnešti mamutą (pauzė). Jeigu to nepadarys, jinai bus nelaiminga, jinai išlaikys šeimą, vaikus, bet bus nelaiminga (pauzė). Ir tada vėl, ta prasme, mm, žalingi įpročiai atsirast, depresijos, pykčiai, nu žodžiu, laimės šeimoje nebus. Bet aš toj vietoj, jeigu dar giliau einant, ta prasme, sutrinka, ta prasme, šeimos lytinis gyvenimas (pauzė). Tada reikia, aa, ieškoti išorėje kažkokių tai pseudo surogatų, kas kitas problemas atneša. Arba, mm, dar labiau save užsispausti, kas tada išsiverčia, ta prasme, į, mm, į ligas ir mes turime šiandien daug krūtų vėžio ir panašiai, ir panašiai. Mes turime pas vyrus impotencijas, aa, mes turime, mm, prostatos vėžius ir panašiai. Praktiškai čia yra pasekmės viso to, kad šiandieną šeima praktiškai patiria didelę krizę ir šiandieną šeimai ne tai, kad padeda, o dar labiau ją stumia į prarają, skatindami moteris išeiti į darbą, čia šitoj vietoj tas netgi šiuo metu lyg tai gražiai bandyta stumti, ta prasme, kad vyrai bandomi įtraukti į šeimą, aa, ne į šeimą, o į vaikų auginimą, ta prasme, čia jie, jie dabar turės dar du mėnesius pabūti su vaikais, bet šitoj vietoj mums nepavyko, mm, po- politikams, ta prasme, įrodyti, kad jeigu, ar jie iš tikrųjų rūpinasi, ta prasme, tėvystės stiprinimu, tai tada turėtų neatiminti iš mamos. Nes dabar gaunasi, kad, aa:, tie metai vaiko auginimo atostogų, jeigu mama nepasinaudoja tais dviem mėnesiais, jie atimami iš šeimos (pauzė). Tai čia šitoj vietoj, ta prasme, jeigu mama nusprendžia, ta prasme, kad ji nori būt gera mama vaikui, o jeigu mes eitume dar į gylį, ta prasme, tai vaikui taip pat, ta prasme, labai aiškiai matosi, kad: minimum trys metai su mama turi, turi būt labai didelis ryšys. Vaikas ką pasiima iki penkerių metų iš šeimos, daugiau jis jau praktiškai nepasiima, toliau ima iš išorės. () per anksti nuvedami į lopšėlį, neduok Dieve, ar į darželį nuvedame, tai tada jisai nu iš šeimos ima kuo mažiau, ima iš sociumo ir tada jisai, aa, auga nesaugus. Tada atsiranda savivertės klausimai, savivertės klausimai ati-, neša, ta prasme, visokias dar vėliau depresijas, bulimijas, nu ir, na ir puokštė didžiausia. Viskas prasideda nuo to, kad vaikas per mažai gavo meilės tam tikram savo gyvenimo laikotarpy. Vėliau jam tokio ryšio iš tėvų nereikia, jisai jau ima iš, iš bendraklasių, vėliau iš, ee, iš sociumo, dar toliau, dar toliau, dar toliau. Ryšis su tėvais vis mažėja. Tai vat, pagrindinis darbas, tai yra mums reikia trijų, penkerių, septynių, geriausiai, metų maksimalaus ryšio su jais. Tai va čia toksai be-, bendra puokštė to vaizdo, ką, aa, mm, mo-, žmo-, mamos ištraukimas iš šeimos gali atnešti ir tą mes turime, jau yra atnešę. Ir tada mes, kaip sakyti, krūva lėšų, pinigų, bandyti kovoti su pasekmės mažinančiomis, nu, pa-, pasekmės mažinančiais dalykais. O neiname į pačią esmę, į, į, į priežastingumą. Tai maždaug va toks bendras, ta prasme, vaizdas, kad jūs, nu, kad jūs suprastumėt

(pauzė). Čia dar galėčiau dar giliau, dar giliau eiti, kiekvieną detalę jums papasakoti, bet neturim tiek laiko.

T: Taip. Tai ar jums atrodo, kad iš viso tas šeiminių ir profesinių vaidmenų derinimas, ar egzistuoja, kaip problema? Ar su tuo susiduria šeimos, ar tai ne?

E: () labiau problema, kad bandoma įdėti, kad, aa:, reikia, aa:, mm, žmonai, mamai būtinai būti darbe. Čia iš principo valstybė daro, pati daro problemą. Ir tada šitoj vietoj sako reikia kažkokių tai priemonių, darbdaviai turi derintis ir panašiai. Taip, iš tikrųjų darbdaviai turėtų derintis, kad mama galėtų dirbti pusę etato, kad galėtų dirbti po vieną valandą ir panašiai. Bet čia šitoj vietoj tai nereikia, kad aa, nu kad darbdavys turi savo sąskaita tai daryti, ta prasme. Čia šitoj vietoj, aa, pati moteris turi susirasti sau tam tik-, ta prasme, būti, nu, tam tikrų įgūdžių verta, ane, kad jinai galėtų atiduoti darbdaviui tam tikrą save. Bet šitoj vietoj mes negalim įpareigoti, ta prasme, ir darbdavius, ta prasme, kažkaip tai, nu, sudaryti sąlygas, ee:, mm:, nebūti mamai šeimoje. Pagrindinis momentas yra šitoj vietoj, jeigu darbo rinkoj trūks darbo jėgos, ta prasme, jeigu dabar staiga visos moterys nedirba (pauzė). () kas atsitik-, kaip darbdaviai skatin- () ką aš daryčiau? Pas mane dirba 50 procentų moterų, 50 vyrų. Ir staiga visos moterys neateina į darbą (pauzė).

T: Nu tai ką belieka vyrus darbinti (šypsosi)?

E: Tai aš saugočiau vyrus, kaip aš saugočiau vyrus? Kaip manot?

T: Kelt atlyginimus?

E: Taip (pauzė). Vyrams pakelčiau atlyginimus, tai jisai, mm, parneštų antrą kiekį į namus ir nereikėtų mano žmonai dirbti (pauzė). Taip.

T: Gerai. Bet tada vis tiek mes turim pakalbėt apie politiką ir:, tas palankias sąlygas šeimoms. Tai vis dėlto ar (pauzė) matot, aa, kažkokius tai, ee, tikslus, kurie po-, būtent šeimos politikos, kurie sudarytų sąlygas, kad būtų derinamas tas darbas ir šeima?

E: () suformuluot klausimą, pradžios nesupratau.

T: Aha, tai labai labai tada paprastai. Ee, kaip jums atrodo, koki svarbiausi šeimos politikos tikslai turėtų būt, kad padėt derint darbą ir šeimą? Nekalbant apie darbdavius, bet apie valstybę. Taip.

E: Nu tai pirmas momentas, ane, tai, jeigu, mm::, taip, nu, pirmiausiai, tai sudaryti maksimalias sąlygas toms, ta prasme, mamoms gauti pajamų iš valstybės, kad joms nereikėtų dirbt darbo (pauzė). Pirmas momentas, ane. Tam, kad jos, ta prasme, į darbą galėtų eiti ne dėl pinigų (pauzė). O dėl saviraiškos (pauzė). Čia šitoj vietoj, jeigu, aa, mes kalbame, pavyzdžiui, apie, aa, vaiko, mm, auginimo atostogas, taip jos vadinasi, ane?

T: Vaiko priežiūros.

E: Ai, priežiūros atostogos, ane? Nu tai ką dabar daro, dabar jeigu nori eiti vaiko priežiūros atostogų, tai ne-, negali turėt draudžiamųjų pajamų (pauzė). Už tuos pinigus gautus galėtų pasamdyti auklę, bet vaikas tuo metu, ta prasme, jina pati galėtų, ji viršija, ta prasme, šiandieną valstybė neleidžia (pauzė). Tai jau čia, ta prasme, yra didelis trūkumas. Antras momentas – neversti šeimą, ta prame, keistis būtinai su tėčiu. Pati šeima turi realiai priimti, kokie vaikui patys geriausi interesai. Nes jeigu, ta prasme, aa, staiga, m-, mama sugalvoja formaliai išeiti antrą mėnesį į darbą (pauzė), nu tai tada, nu vaikui dar labai trūks, o jeigu jina dar žindanti? (pauzė) O jeigu jina žindo tris metus, kas yra labai sveik-, sveika, iš tikrųjų, jina fiziškai negali to įgyvendinti. Jina pajunta stresą. Tai va, tai čia šitoj vietoj turi valstybė maksimaliai prisidėti prie, ta prasme, išmokų mamoms, kad, kad joms nereikėtų būtinai brautis į darbą. Ir neversti jų. Tai čia šita nauja tvarka praktiškai jina yra žalinga. Jina, nu tiesiog daro įtampas ir, ir, ir verčia, ta prasme, grįžt į darbą. O jeigu jos, pavyzdžiui, profesija yra mokytoja, kaip jaustis tiems vaikams, kuri-, kurie pirmą klasę pasimokino pusę metų su, su pirm-, pirmąją mokytoja, o paskui iš dè-, iš sąlyginio dekreto, ar ne, dviem mėnesiam grįžta kažkokia tai teta (pauzė) į jos vietą, o paskui vėl sugrįžta ta pirmoji mokytoja (pauzė). Darbdavys turi tą gi fiziškai įgyvendinti (pauzė). Ta prasme, šitoj vietoj netoliaregiška valstybės, ta prasme, yra, mm:, nu (pauzė), netoliaregiški sprendimai, o tiesiog kažkoks, ta prasme, kažkokiai tai kitų siekių siekimas, be ne, ne tikra pagalba šeimai. Realiai pagalbos šeimai iš valstybės, iš tikrųjų, šiandienai trūksta, jina deklaratyvi, bet ne reali. Ir net, kaip pavyzdžiui, yra šeimos stiprinimo įstatymas realiai, ta prasme, jisai, mm, neveiksnus, nors jisai turbūt kokie penkeri metai galiojantis (pauzė). Tai va, tai čia tiesiog, ta prasme, nu jeigu taip bendrai, tai nu, valstybė tik kad deklaruoja pagalbą šeimai, bet nepakankamai to įgyvendina. Nors kitą vertus mes turime nuostabų dalyką, mes turime vaiko priežiūros atostogas, ko daugelis valstybių tiek laikotarpių neturi (pauzė). Dar momentas šitoj vietoj, manyčiau, kad padėtų šeimai, jeigu visgi (pauzė), aa, tas atostogų, mm, atos-, atostogų pinigų dydis skaičiuotų iš bendrų šeimos pajamų (pauzė). Ir šitoj vietoj, įsivaizduoju, kad, ta prasme, nu kaip pavyzdys, tarkim, ten, aa:, tėtis uždirba mm ženkliai daugiau, o mama mažiau. Taip? Nu tai jeigu mama išeis į darbą (pauzė), tėtis liks prie vaikų. Tai šeima mažiau pinigų gaus (pauzė). Tai va, tada čia šitoj vietoj kas vyksta, tada antrais metais formaliai eina visi tėčiai į vaiko auginimo atostogas, nors iš tikrųjų jie eina į darbą (pauzė). Mes imituojame visa tai (pauzė). Ir mes neturim realios statistikos, kaip iš tikrųjų tėčiai būna su vaikais (pauzė). Tai va, tai mes turime liautis daug ką imituoti (). Tai čia būtų idealus variantas, jeigu, mm:, šeimos pajamos būtų skaičiuojamos. Šeimo-, šeimos pajamų vidurkis (pauzė). O ne tas, kuris šiuo metu yra vaiko priežiūros atostogose (pauzė).

T: Gerai. Tai aš ne-, nežinau, ar dar kažką norėtumėt pridurti prie dabartinės vaiko priežiūros sistemos, ar galim (pauzė) ją jau...

E: Galim.

T: Gerai. Kaip galima būtų skatinti tolygesnį moti-, motinų ir tėvų įsitraukimą ir pasidalijimą šeimos pareigomis, siekiant sumažinti našta moterims? (pauzė).

E: Atsakysiu, () (pauzė). Nereikia kištis iš išorės (pauzė). Aa, ta prasme, šeima pati suranda geriausius sprendimus, kaip jiems yra geriausiai. Ir bet kokia pagalba iš išorės, jūs turbūt rusiškai nesuprantat, ar ne?

T: Ne.

E: Aš pabandysiu jums pasakyti vieną rusišką posąkį, kuris lietuviškai neskamba. *Dagnat i pričinyt dabro*. *Dagnat* tai rusiškai yra “pasivyti”. *Pričinyt* lietuvių kalboj tai yra, ta prasme, rusai turi vieną tokį, ta prasme, “suteikti”, aa, mm:, pasivyti ir suteikti gėrį. Taip išvertus vertimas būtų. Bet *pričinyt* rusų kalboje naudojamas tik su neigiama intonacija (pauzė).

T: Mhm.

E: Mes neturim tokio, nu “suteikti” yra vienas ane. Tai čia būtų “pasivyti ir nesuteikti gėrį”. () pasivyti. Ta prasme, realiai, ta prasme, pagrindinis momentas yra, reikia atliepti į šeimos poreikius, kada jinai ko prašo, o ne už juos sugalvoti, ko jai reikia (pauzė). Yra toks momentas, ee, dar labiau jeigu sugalvoji, tai nebrukti to (pauzė). Šiandieną, deja, mes turim, kad kažkas valstybėj sugalvoja ir dar sugalvoja, hh, prievartinius mechanizmus. Vat jeigu, pavyzdžiui, du mėnesiai neatlygintini, čia yra prievartinis mechanizmas. Kaip priversti šeimą negauti papildomų pajamų. Ne papildomų, o, nu, stabilų tų pačių pajamų, kurias turėjo. Tai čia...

T: Ar jūs manot, kad ta įvesta direktyva yra, mm, nenaudinga, ar kad jos nereik-, nereikia mums?

E: Šitoj vietoj, jeigu taip ta direktyvą detaliai žiūrint, tai mes ją įgyvendinam. Ten kalbama, mm, jinai skirta kitom šalim didžiąja dalimi, kurios neturi tų dviejų metų (pauzė). Ten, ta prasme, mm, () turėtų būt “ne mažiau kaip” ir panašiai, ta prasme, mes visa tai įgyvendinę ir viršiję tas direktyvas. Tiesiog, aa, direktyvų skaitytojai kažką specialiai iš konteksto pasiėmė ir, ir pabandė sukišti (pauzė). Jinai, ta prasme, ne-, neteisingai interpretuota ir šitoj vietoj buvo daromas ne vienas, ta prasme, ehem, institucinis pasitarimas ir, ta prasme, politikam buvo taip labai aiškiai išsakyta ne vienoj konferencijoje, bet, ehem, realiai, ta prasme, buvo, mes pastebime, aš nusprendžiau ir nebuvo įsiklausyta (pauzė). Ir net, ta prasme, šita direktyva mums neaktuali, mes nepažeidžiame jokios, ta prasme, tarptautinės teisės, ee, tiesiog gyventume taip, kaip gyvenam, nieko nekeisdami (pauzė). Pas mus, mes ma-, mes maksimaliau įgyvendinam negu kad direktyva prašo (pauzė).

T: Tai:: ar šita direktyva iš viso, tarkim, pakeičia tokius dalykus, kad padeda, arba, ee, leidžia labiau tėvams įsitraukti, ar tai skatina lygybę, ar tai kažkokį poveikį daro?

E: Poveikį daro, tai, aš jum pasikartosiu, kad realiai, nu, kišasi į šeimos, ee:, institutą. Ir: prievartauja, mm, organizuoti šeimos gyvenimą taip, kaip sugalvojo politikai. O ne taip, kaip tai šeimai geriausia (ilga pauzė). Jinai lab-, jinai neigiama, ne teigiama.

T: Supratau (pauzė). Aa, jūs jau šiek tiek prieš tai paminėjot apie, kaip būtų galima patobulint šitą sistemą, bet, aa, galbūt dar taip au-, nu, sudėliot viską į vietas, tai, aa (pauzė), kaip patobulintumėt dabartinę sistemą, kad ji atitiktų mūsų visuomenės, mūsų šeimos sandaros poreikius?

E: Tai::, hh, čia apie vaikų, apie sugrąžini-, apie, nu, o akcentas į kur?

T: Vaiko priežiūros atostogas. Mhm.

E: Vaiko priežiūra, iš principo, ane?

T: Taip, taip.

E: Pirmas momentas, ane, tai, aa::, pajamos, ane, turėtų būt skaičiuojamos šeimos pajamos, jeigu tai yra pilna šeima. Na jeigu, ta prasme, vaikas turi tėvą. Ir tėvas, ta prasme, pilnaverčiai jį išlaiko. Aa:, jeigu vieniša mama augina, jeigu vienišas tėvas, nu tai natūralu, kad tų šeimos pajamų nebus, ar ne. Tai va, tai, aa, turi būt, mm, bendros šeimos pajamos, nesvarbu, ar jie santuokoje, ar ne santuokoje. Mm, bendrą ūkį registravę ir panašiai. Tai va čia momentas, ane. Kitas dalykas, aa, šeima turi pati pasirinkti, ta prasme, kas, ee, kas vaiką prižiūri, kas dirba, nuo to neturi priklausyti, ta prasme, didinimas ar mažinimas pinigų. Neturėtų būt draudžiama, mm, užsiimti bet kokia veikla, jeigu tuo metu gauni vaiko išlaikymo pinigus (pauzė). Ta prasme, tai yra, iš principo turi būti traktuojama kaip parama šeimai, o ne kaip kažkokia tai ten, nežinau, atidirbimas tam tikrų sąlygų. “Duosim pinigų, jeigu...” (pauzė). Pinigų valstybė turi duoti besąlygiškai vaikui (pauzė). Ir tam, kad įvertintų šeimos, ta prasme, ta šeima bendroje sumoje ne blogiau dėl to gyventų, turi duoti tiek pinigų, kiek šeima uždirba. 100 procentų (pauzė). Ta prasme, negali, ta prasme, sumažėti dėl to šeimoje pinigų (pauzė). Tai tada mes turėsime, ta prasme, pa-, ma-, maksimalų, ta prasme, įgyvendinimą. Nes dabar ant 70 procentų, 40 procentų ir panašiai. Tai vat, tai jeigu šitoje vietoje du metus garantuoja vienam iš tėvų, ta prasme, atostogas (pauzė) ir:, bendroje sumoje dėl to pinigų šeimoje nepasikeičia, tada jau yra idealios sąlygos. Ir šiuo atžvilgiu, ta prasme, valstybė ap-, nu, šeimą apvaginėja (pauzė). Ir para-, ir tai nėra parama, o tai yra dalinė, dalinė parama () (pauzė). Tai va, jeigu norime įgyvendinti, ta prasme, iš tikrųjų, ko reikia, jeigu norime tinkamos demografijos ir panašiai, tai į tai turime investuoti (pauzė). O ne galvoti, kaip sutaupyti. Man atrodo, gal va čia pagrindinė turbūt būtų (), iš to, ką užsiminėti.

T: Aš noriu pasitikslinti dar (pauzė). Jeigu būtų tokia sistema, kad, aa, skaičiuojamas tas išmokas nuo bendro, nuo bendrų šeimos pajamų, bet tuo metu vienas dirba, o kitas eina vaiko priežiūros, tai pinigų

bendrai padaugėtų? Nes, jeigu skaičiuojam nuo bendro, ir tada mokam nuo bendros sumos. Nes vienas vis tiek dirba ir tada dar plius nuo bendro paskaičiuojam. Ar aš kažką ne taip suprantu?

E: Jeigu, ta prasme, kažkuris tai vienas, ta prasme, daugiau uždirba ir jis toliau tęsia darbą, tai šeimoj pinigų gali padaugėti.

T: Mhm (pauzė). Gerai.

E: Tai, žinot, aa, dėl to turbūt vaikui blogiau nebus.

T: Taip, žinoma.

E: Tai va čia, žinot, nu ko mes norime, ta prasme, pasiekti? Kitas momentas, ane, nu tai, kad nebūtų, ta prasme, kažkokia ten gal, gal ir gali būt, tarkim, ten sąlyginės žirklys, ane. Tarkim, jeigu ten tėtis uždirba 13 milijonų, o mama uždirba 1 eurą, ir toliau tėtis 13 milijonų uždirba ir valstybė duoda tai šeimai dar 13 milijonų, nu tai gal, gal kažkiek tai ta prasme nu ne protinga, bet, bet kartu ir, ta prasme, riboti kažkokių tai minimalių taip pat neverta, ta prasme, tai gali būti tam tikros lubos. Nežinau, ten, nu:, kokia nors... Bet tos lubos turi būt pakankamai ženklios, jeigu dar sąlyginis tėtis uždirba kad ir 10 tūkstančių, ar ne, o mama visai nedirbo. Tai gal irgi ne be reikalo nedirbo? Jinai gal turėjo prieš tai tris vaikus ir augino juos, ar ne, ir dėl to nedirbo. Tai bendrojo sumoj šeima turi turėt vėl tuos 10 tūkstančių (pauzė). O jeigu mama, ta prasme, dirbo už 10 tūkstančių taip pat, ir tėtis dirbo už 10 tūkstančių, šeima turėjo 20 tūkstančių, mama dabar nustoja dirbti, tai šeima turi turėt 20 tūkstančių (pauzė). Tai gaunasi, kad valstybė ne 20 tūkstančių duoda, o valstybė duoda 10 tūkstančių.

T: Taip.

E: Tai vat, tai čia, čia per daug, ta prasme, tai valstybė tikrai nenustekentų (pauzė).

T: Gerai (pauzė). Mm, eikim prie ikimokyklinio tada ugdymo. Tai, gal tada tiesiog pradžia apie pačio ikimokyklinio ugdymo prieinamumą ir kokybę.

E: Nu tai šitoj vietoj ir ryšium su tuom, kad apie tai jau nemaža dalis šeimų yra paklaidintų ir iš tikrųjų daug mamų yra darbo rinkoje (pauzė). Nebijau to žodžio pasakyti, ta prasme, paklaidintų, bet taip yra tiesiog. Jos dabar galvoja, kad jos bus laimingos, jeigu eis į darbą. Tai šiandieną iš tikrųjų didmiesčiuose nu darželių trūksta. Ir jos iš tikrųjų, ta prasme, tą atitinkamai įgyvendinti sunkiai gali, bet ir tada gaunasi, kad nu, valstybė turėtų duoti kiekvienam vaikui krepšelį ikimokykliniam ugdymui ir kur tėvai panaudos, jų reikalai – ar jie auklę samdysis (pauzė), ar jie į privatų darželį ves, ar neprivatų, nes dabar jeigu veda į darželį, tai tu privalai primokėti, nes valstybė finansuoja tik tai apie pusę išlaidų. Dar mažiau () finansuoja ketvirtadalį ugdymo. Tai va, tai čia neteisybė šitoj vietoj. Pinigai turi eiti paskui vaiką. Kiekvienas vaikas turi gauti savo krepšelį ugdymui. Ikimokykliniam, mokykliniam. Ir tada tėvai turi spręsti, kur tą krepšelį nuneš. Ir nieks neturi ribot, ar jie nuneš į privačią

mokyklą, ar ne privačią, į privatų darželį, neprivatų. Tas pats, kas šiandieną yra sveikatos sistemoje. Jeigu tu eini į privačią kliniką, tu neši savo paketą pinigų (pauzė). Ir nieks ne-, nekreipia dėmesio. Jeigu valstybė už tas paslaugas nemoka, tarkim, už kažkokius ten specialius skiepus, tai ir tu eisi valstybinę, nevalstybinę, tau reikės susimokėt (pauzė). Ta prasme, tą, ką finansuoja valstybė, valstybinė sistemoje, tai turi būti ir privačioje. Kitaip sakant, čia neturi būt skirtu-, kur tuos pinigus panaudosi. Pinigai paskui vaiką (pauzė). Tai va, tai čia šitoj vietoj tada automatiškai daugelis dalykų pačių išsispręstų ir nereikėtų sakyti “trūksta darželių, netrūksta darželių” (pauzė). Savireguliacija sudėliotų, jeigu pinigai eitų paskui vaiką. Bet, deja, šiandieną, ta prasme, valstybė, nu: imasi pati organizuoti ir tada organizuoja tai prastai (pauzė). Tai va, atsakiau, man atrodo.

T: Taip, iškart į abudu atsakėt (juokiasi). Aa, gerai. Tai tada kokius žingsnius, jūsų manymu, turėtų žengt valstybė, kad būtų šeimos politika efektyvesnė ateity? Tarkim, žiūrėkime kad ir ateinančius keturi-, keturis metus. Ateinanti vat kadencija.

E: Nu tai, aa, gal turbūt gal kartosiuos kažkur tai, ar ne. Tai pagrindinis momentas, ane, tai, pirmas dalykas. Tai, aa, skirti šeimai lėšas, ta prasme, priklausomai, ta prasme, nuo vaikų skaič-... Aa, dar vienas mano paminėjimas. Vienas iš efektyvesnių momentų, ko nepaminėjau, ar ne, tai, aa, mm, aa (pauzė). Mokestinėje sis-, aa, lengvatos turėtų būti, priklausomai nuo vaikų skaičiaus (pauzė). Neturiu dabar tiksliai modelių ir skaičiavimų, kaip. Bet, tarkim, jeigu tu turi ten, aa, keturis ar penkis vaikus, visiškai nemoki mokesčių. Gal net ir nuo trijų nemoki mokesčių, GPM'o (pauzė). Nes šitoj vietoj, ta prasme, įsivaizduokit, ta prasme, kokia yra situacija, jeigu aš turiu penkis vaikus. Na tai aš vieno kambario bute jų nesutalpinsiu. Taip? Tai aš turiu turėti nu, nu penkių kambarių butą. Arba namą. Šitoj vietoj man jau dabar baisu darosi, ar verta man jį turėti, nes greičiausiai, kad teks mokėti kažkada labai greitai nekilnojamo turto mokestį (pauzė). Nu gąsdina šita, tu reliai, ta prasme, nu, tai netgi kur taikom. Tai va, tai čia šitoj vietoj, nu, jau tokius dalykus neturi net šnekos eiti, ta prasme, apie būsto apmokestinimą nuo tam tikro kiekio vaikų, ar ne. Aa, kitas momentas, ane, jeigu aš turiu penkis vaikus, natūralu, kad man reikės išmaitinti (pauzė). Tai, vadinasi, geriau šiandieną, ką valstybė daro, paima iš manęs mokesčio gabalą, pusę pinigų maždaug, ir sako, “aš žinau, ko reikia, kam reikia kiek duoti”. Man atrodo, kur kas geriau yra neimti pinigų, o leisti šeimai juos panaudoti taip, kaip jie mano, yra reikalinga (pauzė). Tai jeigu aš esu viengungis, aš galbūt moku ne 15 procentų GPM'o, o 30 procentų GPM'o. Jeigu aš turiu vieną vaiką, aš moku 15 procentų GPM'o. Jeigu turiu du vaikus, moku 10, jeigu tris vaikus, moku 5, jeigu turiu keturis vaikus, GPM'o aš nemoku (pauzė). Tai tada šiti, tada tie pinigai, ta prasme, liks šeimoje. Ne, šeima, jeigu pakanka pinigų, nereikės jos remti išorinėmis sąlygomis, nereikės kompensuoti už pavažiavimą, dar kažkaip. Palik pinigus šeimoje. Vat, čia visas, vat, daugiausia turbūt fokusas yra. Tai, kitaip sakant, jeigu apibendrinant, ane, tai, aa, reikia duoti, pirmas dalykas, ane, mažinti mokesčius, priklausomai nuo šeimos dydžio. Antras momentas,

ane, paskui tų pinigų nekontroliuoti, kaip šeima išleis (pauzė). Ir neturėt jokių tam suvaržymų (pauzė). Ir pinigai turi eiti vienodai, ta prasme, kiek panaudojami valstybiniam sektoriui, tiek nevalstybiniam sektoriui (pauzė). Absoliučiai, ta prasme, lygybė, vienodas finansavimas. Va čia turbūt pagrindiniai tokie, nu, principai. Ir iš jų išeina, viskas, ta prasme, jeigu viską tą darai, bet kurią sprendimą turi per tuos principus ir įgyvendini (pauzė).

T: Ar turėtumėt pavyzdžių iš Europos Sąjungos, ką galėtumėte perimti iš kitų šalių, kad palengvint mūsų, ee, Lietuvoje gyvenančių šeimų padėtį ties šeimos ir darbo derinimu?

E: Dabar bandau prisiminti, aa, mm, galvoju, kurios čia detalės yra teigiamos. Vengrijoje yra gerų pavyzdžių (pauzė). Man atrodo, ten yra bendros šeimos pajamos, jeigu aš neklystu (pauzė). Mm, neturiu šiaip, neanalizavau stipriai. Bandau prisiminti, ta prasme, iš, iš, iš pokalbių su kolegomis, kurie (. Pasidomėkit, ta prasme, Vengrijos įstatymais šeimos. Jie Europos Sąjungoje patys palankiausi šeimai. Ir taip pat nemažai gerų dalykų turi lenkai (pauzė). Galbūt ten irgi kokie nors čekai, slovakai, vat iš šitų šalių, ir šitie galbūt. Bet lenkai ir vengrai yra lyderiai (pauzė) šeimų stiprinimo klausimuose (pauzė). Vengrai ypatingai (pauzė). Bet neturiu konkrečių pavyzdžių, tai jeigu imsime bendrai, ta prasme, tyrimą, va juos patyrinėkit, tikrai bus gerų dalykų (pauzė).

T: Gerai (pauzė). Iš esmės, su klausimais baigėm, nebent jūs turit ką pats norėtumėt pridurti, ko galbūt neaptarėm ir ką galvojat, kad būtų svarbu pasakyti.

E: Nu tai vat tuos, ee:, mokestines lengvatas, labai gerai, kad prisiminiau, jos vienas tokių, nu svarbiausių. Šiaip iš principo ne, man atrodo, kad didžiąja dalimi vat būtent reikia, nu, pirmas dalykas, tai, aa:, mm, valstybėje realiai įgyvendinti tai, ką deklaruoja (pauzė). Nes dabar deklaracijos prasilenkia su realiais sprendimais (pauzė). Realiai, iš tikrųjų, įgyvendinti, mm:, šeimos stiprinimo įstatymą (pauzė). Ee, nustot spekuliuoti, kas yra šeima (pauzė). Nes šiandieną, ta prasme, nu, aš suprantu, kad šeima, nu, kiekvienam žmogui gali būti skirtinga, bet mes turime labai aiškiai žinoti, kokią šeimą remia valstybė. Tai valstybė turi remti šeimą tik tai tą, kuri laiduoja prieaugį (pauzė). Tai yra, kurioje gimsta vaikai. Dėl to, šitoje vietoje, ta prasme, kalbėti apie tai, kad galbūt homoseksuali pora gali būti vadinama šeima, tai jinai gali save vadinti šeima, bet jinai tikrai nepapuola į šeimos stiprinimo įstatymą. Rėmus, ta prasme. Jinai negali gauti, ta prasme, valstybės paramos (pauzė). Nes, ta prasme, jinai neskatina, jeigu šitoje vietoje, tarkim, ar įsivaikinti vaikai, ta prasme, nu, mm, tampa kažkokie tai kitokie? Ne. Tai šitoje vietoje, nu, ne-, neturi turėti skatinti jiems vaikintis, nes, aa, vaikai turi matyti, aa, vyro ir moters rolių pavyzdžius. Jau dabar šiandieną vaikai ugdomi vienišose šeimose su vienu tė-, mama arba dažniausiai, dažniausiai mama, arba ir tėčiu, retsykliais. Jau yra apvagiama, nes jie nemato rolių. Ir neperima, ta prasme, kaip, aa, kaip vyrui reikėtų reaguoti, kada mama susijaudinusi, nemato, kaip, kaip, kaip tėtis mamą nuramina (pauzė). Nemato vaikai, kaip mama rūpinasi tėčiu,

nemato, kaip mama tėtį įkvepia. Ir panašiai. Ir tada natūralu, kad jie užaugę nepilnoje šeimoje, jie yra apvogti ir sukūrę naują šeimą, jie lipa ant grėblių, daužo kaktas dėl to, kad neperėmė tam tikros patirties. Tai va, tai čia mes turime nepilnų šeimų problemas, ar ne. Tai va, tai, tai mes turime rūpintis, ta prasme, kad tos šeimos mažiau skirtųsi (pauzė). Tai šitoj vietoj, ką aš pradžioje minėjau, tai nu, pirmiausiai, sugrąžinti mamą į šeimą. Jeigu mes sugrąžinsim mamą į šeimą, bus mažiau skyrybų. Jei bus mažiau skyrybų, mažiau kentės vaikai, tie vaikai užaugs darnesnėse šeimose (pauzė). Ir jie kurs darnias šeimas. Ir tėčiai uždirbs pakankamai daug pinigų ir išlaikys šeimas, ir jie bus laimingi (pauzė). Tai va čia toksai bendras modelis. Tai vat, ee, o visa bėda, kad neretai valstybė prisidengdama gražiais siekiais iš tikrųjų kenkia šeimai. Ir aš matau nemaža dalimi, ta prasme, tam tikras, ta prasme, energijas, lobistus, kurie būtent tokiu principu eina, kad gražiais lozungais, ta prasme, mes čia ateinam pagalba šeimai ir panašiai. Ta pati, tarkim, aa, Stambulo konvencija (pauzė). Ar ne, kuri, ta prasme, irgi labai gražiame šūkyje, ginti moterį, ane, nuo smurto. Realiai, ten yra infiltruoti tam tikri dalykai, kurie griaua šeimą (pauzė). Ta pati, ta prasme, ten, kad vaik-, vaikus reikia mokinti, ee, atsisakyti “stereotipiniai(-ų) santykiai(-ų)”, pavyzdžiui. Stereotipinis santykis yra šitoj vietoj būtent dirbantis tėtis, aa, vaikus prižiūrinti mama. Bet tai yra ne-, nu, gali būti stereotipiniai, bet yra realiai prigimtyje tokie dalykai. Ir jeigu juos, ta prasme, nori, ta prasme, išimti, tai natūralu, kad tu kenki šeimai ir kenki tai pačiai moteriai (pauzė). Labiausiai, ta prasme, Stambulo konvencija, kaip bebūtų keista, bet kenkia pačiai moteriai (pauzė). Ir va čia yra, ta prasme, į gražius popieriukus suvynioti labai blogi dalykai (pauzė). Tai vat, nežinau, man atrodo, kas čia dar tokio, jums sujaukiau protą. Išgirdote dalykų, apie kuriuos, greičiausiai, niekad anksčiau nebuvot susimąsčiusi.

T: Bent jau tikrai ne taip, bet čia tuo ir yra žavu susitikt su žmonėmis ir išklaust kitų idėjas. (juokiasi)
Gera, ačiū jums labai.

E: Gero vakaro.

T: Ir jums, viso.

Interviu Nr. 5

T: Jūsų nuomone, ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali? Kiek tai aktualu profsajungoms? darbdaviams? valstybei? šeimoms?

E: Kodėl jinai (pauzė) aktuali šeimoms ir profsajungoms, sakykim, tai čia būtų viena pusė. Dėl to, kad šeimoms:: taip paprastai (pauzė) ar ar individualiai moterims tai labai svarbu todėl, kad:: žmogus mūsų visuomenėje gyvena iš darbo ir viską užsitikrina darbu. Tai:: nekalbant jau apie tai, apie gyvenimą šiuo metu, bet jis, >taip sakant<, užsitikrina ir pensiją, ir vat ta pagrindinė dabar mūsų visuomenės problema, senėjimo problema, kada:: žmonės gyvena žymiai ilgiau ir::, reiškia, anksčiau

beveik nebuvo tokių dalykų, kaip alzheimeris ten ar ar ar ar šitą hhh demencijos būdavo irgi labai mažiau dėl to, kad žmonės greičiau numirdavo. Ne ne nieks jų neprižiūrėdavo, dabar medicinos pažanga, viskas hhh ir labai gana dide- ilgas laikotarpis atsiranda, kada žmonės gyvena, santykinai fiziškai yra lyg tai ir hhh geriau ar blogiau jaučiasi, bet labai dažnai būna, kad jau jie psichiškai negali susitvarkyti su tuo ir jiems dėl to reikalinga pagalba. Ir dabar kas tą pagalbą kaip turėtų daryti? Tai hhh, jeigu žmogus visą gyvenimą dirba, daro karjerą, gerai užsidirba, gauna gerą pensiją, tai jo vienos perspektyvos, o jeigu jis taip, pavadinkime grubiai, aukojasi šeimai ir ten nedirba, augina vaikus, tai paskui senatvėje jis turi labai daug problemų. Hhh na, žinoma, yra tokių žmonių, kurie galvoja, kad vaikai privalo, reiškia, jais rūpintis. Aš to negalvoju ir ir tikrai nenorėčiau būti našta savo vaikams. Tai todėl reiktų užsidirbti sau tą tokį, kad tavim rūpintųsi, kad galėtum hhh, reiškia, sumokėti už paslaugas, galbūt gyventi kokiam tai hhh, reiškia:::, ten ar savarankišką gyvenimą, ar senelių namuose, kaip ten pavadinsi, ir panašiai. Tai vat ta:: ta perspektyva yra bene svarbes- svarbiausia, suderinant darbą ir šeimą, bet jina prasideda tada, kai yra vaikai. (pauzė) Dėl to, kad tuomet, kai yra vaikai, tai moterys kai kurios išvis pasitraukia iš darbo rinkos, kai kurios sumažina krūvį:: Taip sakant, sumažina karjerą, mažiau kreipia dėmesį į tokius dalykus ir paskui ta- tas atsiliepia:: senatvėje vien jau dėl to, kad pensijos žymiai mažesnės, vien dėl to, kad moterys žymiai ilgiau gyvena. Tai čia toks kaip ir gaunasi, kad tai yra daugiau moterų problema negu vyrų, nors vyrų irgi, bet bet bet vyrų ir pensijos didesnės ir ir ir ir jie gyvena trumpiau, tai yra mažiau problemų (juokiasi). Tai vat, tai čia toks kaip ir humoras. Vat tai čia yra šeimoms ir pačioms, patiems žmonėms. Na o profsąjungos, kadangi::, mažiausiai aš galėčiau pasakyti apie profsąjungas, bet bet profsąjungos, kadangi rūpinasi žmonių, reiškia, savo darbuotojų gerove, tai aišku jie turi žiūrėti, kad įstatymai <nu kad nebūtų> tie žmonės diskriminuojami, aš turiu omeny. Moterys ar vyrai, kurie ten prižiūri vaikus ir ir ir ir ir ir ta prasme jie, aišku irgi turi domėtis. Dabar valstybei, tai turbūt supratot iš to, ką aš kalbėjau, kadangi valstybei irgi tas rūpestis, reiškia, jisiai krenta, vienas dalykas. Antras dalykas, valstybei kas yra labai svarbu, hhh ypač tokiai valstybei kaip mūsų, tai labai svarbu, kad kuo daugiau žmonių būtų darbo rinkoje. Kuo daugiau žmonių darbo rinkoje, kad nereiktų įsivežti iš kitų šalių, su kuriais jie, sakykime, ten yra ir plusų, ir minusų, bet bet bet hhh visada geriau, kada dirba žmonės tie, tai yra::, reiškia, hhh darbo jėgos problema, nes įsivaizduokit moterį, kuri, sakykim, turi keletą vaikų ir iškrinta iš darbo rinkos tuo metu, kai jina augina vieną po kito tuos vaikus, o tada nespėja sugrįžti į darbo rinką ar sugrįžta, aišku, karjera yra jos ten jau apie karjerą mažai ką gali kalbėti, ir čia staiga atsitinka, kad jos tėvai ar kažkas arba jos, arba jos vyro tėvai, kadangi pagal tradicijas vis tiek daug daugiau moterys prižiūri, ir reikia juos prižiūrėti ir jina turi išvis išeiti iš darbo. Pas mus tas kažkaip tai dar:: apie tai dar labai mažai šnekama, bet vat dabar ką mes darėm literatūros apžvalgą, tai iš tikrųjų labai didelė problema, kad moterys tada išvis pasitraukia iš darbo rinkos (pauzė). Ir tai yra smūgis. O tai yra, kaip aš sakiau, viena pusė, kad trūksta darbo jėgos, antras dalykas, tai yra talentų švaistymas. Nes pusė

proto yra tarp moterų, pusė proto tarp vyrų. Tai jeigu mes pusę, pusę prarandame ir, žinoma, jeigu imsime fizinį darbą, tai yra pusė rankų – pusė rankų vyrų, pusė moterų. Tai tai:: vat valstybėje yra tokios problemos, todėl valstybė turi turi turi, reiškia, į tai kištis ir žiūrėti, todėl tas daroma. Nu, gal užtenka. Jeigu šitaip, tai mes čia kalbėsime keturias valandas.

T: Gerai, tada kokie turėtų būti svarbiausi šei- šeimos politikos tikslai, kad būtų sudarytos palankios sąlygos derinti šeiminius ir profesinius vaidmenis?

E: Aa, na tai šeimos politikos tikslai tai išplaukia iš to, ką aš pasakiau. Tai turi būti aa:: vienas dalykas, įstatymai sutvarkyti taip, kad aa būtų aa::, reiškia, galėtų vaikus prižiūrėti kažkokį tai laiką pasitraukus iš darbo rinkos, kad tas būtų apmokama. Ir, aa, paskui, reiškia, paslaugos tokios tokio tipo, kaip vaikų lopšeliai, darželiai, reiškia, mokykloje pailgintos dienos grupės ir taip toliau. Visa tai, visos tokios sąlygos, o vėliau, pagyvenusiems žmonėms taip pat kad būtų nemažai alternatyvų – ir, reiškia, paslaugos ir sveikatos, ir socialinės į namus, ir, aa, pakankamai, reiškia, kokių tai tokių jau namų, kur galėtų gyventi, kai žmogus nebegali net ir su paslaugom gyventi vienas, reiškia::, šita. Dėl to, kad nebetinka dabar tokios, kaip būdavo, išplėstinės šeimos, kai visi gyvendavo kartu, o Lietuvoje tas dar labai neseniai, dar tarybiniais laikais, tai labai retai gyvendavo, eee, kad, taip sakant, žmonės atsiskirdavo, <nes paprasčiausiai> nebuvo, kur gyventi. Buvo labai mažai, <jūs pasižiūrėkit>, kiek yra:: dabar viskas pristatyta gyvenamųjų kokie kvartalai ir taip toliau. Anksčiau gi gyvendavo žmonės nedideliuose butuose, sprausdavosi didelės šeimos ir gyvendavo kartu trys kartos, tai jau čia::, mm, kaip mažiausiai. Ir tuomet tai ta problema gal ir mažiau būdavo. Dėl to, kad kai visi kartu gyvena, tai tuomet nesijaučia, bet kada gyvena dabar, ee, pagyvenę žmonės atskirai ir, dažnai labai vieni, tai tuomet jam tos, kada visi čia sukasi, malasi kartu, tai tas nesijaučia, dėl to kad nu:: kartu valgo, kartu tenai viską daro, o, reiškia, kada vienas žmogus gyvena, tai jisai nelabai gali savim pasirūpinti, ypač dar tam, reiškia, IT amžiuje, kada daug kas nu dabar tas kas ne- ne- nespėja su tuo, tai bilieto į traukinį nė nespėję negali, tai, ee, žodžiu, labai daug reikia pagalbos ir tai, tai vat tai todėl, reiškia, ta tokia priežiūra valstybės, taip sakant, ta funkcija tai, ee, jina yra, reiškia, tuo tų paslaugų tiekime. Ir, žinoma, ir, žinoma, ir, žinoma, aa, taip sakant, lyčių lygybės propagavimas ir lyčių lygybės, ee, mm, ir įstatymai visi, kurie skatintų lyčių lygybę, todėl, kad nu, pagal dabartinę vat visą atmosferą, tai viskas sukrinta ant moterų pečių, pagal viską. Tai pagrindiniai iššūkiai tėvams, siekiantiems suderinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Na tai yra, ee, kokie iššūkiai. Pagrindiniai iššūkiai, aš sakyčiau taip. Kol augina, aa, mažus vaikus, tai, ee, mažesnių, kaip, reiškia, trys metai vaikų, vaikams stipriausiai, <aš garantuoti negaliu, bet tiek, kiek aš žinau> dėl to, kad aš jau biškį nuo to nutolus (juokiasi), tai, ee, tai trūkumas yra vaikų lopšelių. Jau nuo trijų yra lyg tai geriau, bet vis tiek yra trūkumas. Ne kiekvienoje vietovėje. Jeigu vienoje vietovėje yra jokių problemų, nu, pavyzdžiui, kiek aš girdėjau, Kauno rajone, ee, ten vat, jo, kiek aš žinau, vėlgi galiu suklysti, tai, hh, visa vaikų priežiūros sistema ir

mokyklos visos veikia labai sklandžiai. Ir ten tėvams problemų nėra su tuo, reiškia. Nu nebent atstumas koks nors [ten]. Nuvežti ar ką, <reiškia, bet> visi yra aprūpinti ir vaikų darželiais, kiek ten, ee, reiškia gyvena dar kauniečiai bando kaip nors įsibraut tenai (šypsosi), kiek gali. Tai, ee, reiškia, aa:: šitą, tai:: (pauzė), tai vat, tai čia yra viena problema, kad patiems mažiausiems trūksta. Ir paskui, reiškia, jeigu kur nėra tų savivaldybių vaikų darželių, tai tuomet, ee, jeigu atsiranda privačios paslaugos, tai jos dažniausiai būna per brangios. Dėl to, kad, aišku, tie, kurie turtingi žmonės, jie ir taip renkasi kartais privačius, reiškia, darželius net ten, kur jų yra. Bet, ee, <nes ten visokių papildomų yra> paslaugų. Bet, šitą, ee, ten, kur nėra... O šitas per brangu ir tada nori nenori, kažkas turi sėdėt namuose. Tai vat tokios problemos yra, bet jų mažėja, kiek aš suprantu. Dabar, man atrodo, kad eina viskas gera linkme. Kai man pačiai nereikia, taip atrodo (juokiasi). Tai, reiškia, šitą, ee, tai vat. Paskui, sakykim, jau nuo trijų metų, sakiau, kur jau nėra trūkumo, tai ten lyg tai viskas daugiau ar mažiau gerai. Aa, mokyklose pailgintos dienos grupių, man rodos, trūksta, daug kur trūksta. Aa, trūksta ar kokių tai užsiėmimų, kaimo vietovėse tie visi pavėžėjimai yra irgi::, taip sakant, tėvams, jeigu jie dirba, yra visokio neramumo, reiškia, kol ten vaikai, kol juos veža, kol kol kol viską. Tai ten ta sistema neveikia idealiai. Taip kad, kol augina vaikus, problemų visą laiką yra. Jeigu ne vienos, tai kitokios. Bet, kaip sakau, man atrodo, kad viskas eina teigiama linkme. Tai, paskui jau, kada yra, eina kalba apie neįgalius arba į, reiškia, arba pagyvenusius, tai tų paslaugų yra labai tų didelis trūkumas. Ir, jeigu yra privačios, jos yra labai brangios. Ir ir čia jau yra, reiškia, arba trūksta, arba brangu ir čia yra ta problema jau paskui.

T: Kaip dabartinė šeimos politika prisideda prie tėvų, auginančių mažamečius vaikus, skatinimo aktyviai dalyvauti darbo rinkoje?

E: Man atrodo, kad daugiau ar mažiau ji yra gera, ypač, ee, inkorporavus tą direktyvą, <bet mes apie tai kalbėsime biškį vėliau>, ar dėl, ne- ne-, taip sakant, ne- ne- neperleidžiamų atostogų. O šiaip tai::, turėtų ji būti dar plečiama ta politika. Bet kolkas dar yra labai didelis pasipriešinimas, žmonės nesupranta. Taip, (skaito) kaip vertinate dabartinį vaiko priežiūros, ar dabartinės suteikia lankstumo... Man atrodo, kad daugiau ar mažiau gerai. Nu man sunku pasakyti, aš kai lyginu tai, kaip aš auginau vaikus, tai kada buvo, aa, o iki manęs dar buvo, išvis nebuvo vaiko priežiūros atostogų, buvo tik tos vadinamos dekretinės atostogos, kurios dabar vadinasi, ee, kaip jos vadinasi?

T: Motinystės.

E: Tai už tai, už tai, ee, žinoma, vienintelis dalykas, tai tik tas didesnis pasidalijimas tarp tėvų. Kuris, man atrodo, kad jis, reiškia, <paskui ten jūsų mačiau yra klausimas, pasakysiu, kokie iš to privalumai yra>. Tai vat, bet šiaip tai man atrodo, kad viskas eina, kol kas eina viskas gerai. Aišku, blogai yra tas dalykas, kad dažnai kaitalioja, kad kaitaliojama. Buvo tai sumažina, tai padidina, tai tenai prailgina,

tai tai tai sutrumpina. Tai vat šitas yra blogai dėl to, kad (pauzė) tokie dalykai, kai yra kaitaliojama, tai neskatina gimstamumo, nes žmonės nori projektuoti. Jie nori būti garantuoti, kad bus taip ir taip. Vat, kaip dabar yra, kad taip bus, kol aš išauginsiu vaikus. A jeigu pradeda keistis, tai iš karto pradeda abejoti, o gal dar kitaip, gal dar pablogės, nu, tuome- tokie dalykai, aa (pauzė). Gimstamumą dažniausiai skatina, reiškia (pauzė). Ai tai, dar užmiršau prie to pasakyti, kad, ee, tas šeimos ir darbo derinimas valstybėj dar dėl gimstamumo (). Nes dabar yra aišku, jeigu iki 1980-ųjų metų pasaulyje buvo taip, kad kuo mažiau moterų dirbo, mažiau buvo darbo rinkoj, tuo didesnis toj šaly gimstamumas. Tai nuo 80-ųjų metų įvyko persivertimas. Ir dabar yra kad kuo daugiau moterų darbo rinkoje, kuo daugiau darbo rinkoje, tuo didesnis gimstamumas. Tai vat, tai čia sugrįžtant prie, prie valstybės, kodėl, kodėl reikia, reikia tą daryti. Tai vat.

T: Kaip galima būtų skatinti tolygesnį motinų ir tėvų atsakomybės pasidalijimą šeimoje, siekiant sumažinti naštą moterims?

E: Aa, tai nieko daugiau, vienas dalykas, švietimas ir aiškinimas, kodėl taip, ee, yra geriau. Antras dalykas, ir kad žmonės vadovautųsi ne mitais, o mokslinė, taip sakant, mokslo įrodymais. Ir antras dalykas, reiškia, tai atostogų tas, vaiko priežiūros atostogų visėjimas į to, kad būtų galų gale pasidalinta po lygiai. Taip. (skaito) Kaip vertinate... Tai vat, tai čia ir yra šita, reiškia, naujoji tvarka. Aa, tai, ee, ta naujoji tvarka, aš galvoju, kad jinai mums padarys didelę reikšmę. Tai:: kol visuomenė to nepriima, tai jis ir reikšmės neturi tokios didelės, nes visi iš inercijos elgiasi vis tiek senoviškai. Nežinau, kaip dabar, reiktų pasižiūrėt statistiką, ar ima, ar ne, tas vaiko priežiūros atostogas tėvai. Kokia yra reikšmė? Tai ne-, reiškia, yra ir tyrimai padaryti, yra tyrimai padaryti, kad pirmiausia, tai gerai vaikui. Nes jeigu vaikas būna pilnoj, taip sakant, tėvo atsakomybėj, ee, tėvo atsakomybėj, ee::, ankstyvam labai laikotarpy, vaikas geriau vystosi ir paskui santyčiai geresni su tėvais. Antras dalykas, irgi jau yra iš šiaurės šalių mokslinių įrodymų. Kad jeigu tėvai išėjo vaiko priežiūros atostogų ilgesniam laikui, tai skyrybų mažiau yra, reiškia, aa, tarp tų šeimų. Trečias dalykas, darbo rinkoj, kai darbdaviai įsisąmonina, kad, ee, vaiko priežiūros atostogų nebūtinai išeis motina, o gali išeiti ir tėvas, <nu ir išeina>, tai tuomet, ee, tuomet visai kitoks požiūris atsiranda. Jie nežiūri į moteris, į jaunas moteris (šypsosi), kaip į antrarūšes darbuotojas, kuri, žinai, vat čia tenai investuok, investuok į ją, o jinai čionai, siųsk visur tenai pasitobulinti, ten, ee, o jinai čia, žybt, ir išeina trim metams ten ar kiek tai. Ir kas man iš tokio darbuotojo? Tai vat, tai, ee, kada žino, kad išeis, vienas dalykas, tada jau trumpiau išeis. Antras dalykas, vyras irgi taip pat išeina, tai tada labai susilygina galimybės darbo rinkoje, bet reikia, kad darbdaviai tą išmoktų, nes pas mus dar vis yra tokia, toks požiūris, kuris buvo ir prieš prasidedant ir šiaurės šalyse tas buvo, kad, sakykim, nes teisė į vaiko priežiūros atostogas, taigi pas mus tėvai turi labai senai. Gali išeiti, net ir pasiimti visą laikotarpį iki šitos direktyvos, po motinystės atostogų visas atostogas galėjo pasiimti tėvas. Ir aš netgi žinau tokių tėvų. Tai, reiškia, aa,

šitą, mm, teisę tai turėjo, bet šiaip normaliai, jeigu vyras ateina pas savo darbdavį ir sako, kad aš noriu išeiti vaiko priežiūros atostogų, ką sako darbdavys?

T: Ne?

E: Sako, ne nu, teisę tai turi, žinoma, bet sako, tai kodėl? Tai ką, motina mirė? Ar motina serga? Kas yra, kame reikalas? Ir jam nesutelpa galvoj, kaip taip gali būti, dėl to, kad tokios yra tos tradicinės nuostatos. Tai taip buvo ir ir ir ir šiaurės šalyse. Jos atsirado dėl to, kad tėvų, reiškia, nu ne abiejų tėvų, bet vyrų tėvų organizacija padavė valstybę į teismą, kad jie yra diskriminuojami. Tai, ir atsirado šitos neper-, Islandijoje, reiškia, atsirado tos pirmosios neperleidžiamos atostogos. Tai vat, tai, reiškia, aa, turi darbdavio psichologija pasikeisti. Tai vat tas yra labai svarbu. Ir tam, kad dar psichologija keistųsi, neužtenka vien inkorporuoti direktyvą. Nes kas buvo labai, kodėl pas mus nepriima visuomenė, čia mano nuomonė, ee, reiškia, aš turiu tik faktą, kad visuomenė nepriima, sakiau, pamatysi, tyrimuose. Antras dalykas, reiškia, tai tą turiu, reiškia, faktą. Bet::, nebuvo gi išpopuliarinta, nebuvo išaiškinta, kodėl tai yra naudinga. Žinoma, vien sakyti tuo, kad moterys bus mažiau diskriminuojamos darbo rinkoje, to neužtenka dėl to, kad visiems tas pats (juokiasi). Ir jeigu sako, aa, sakykim, <propaganda yra tokia>, sako, va čia Europos Sąjunga, reiškia, priėmė direktyvą ir mum reikia inkorporuoti į teisę. Nu tai kas čia yra? Bet tai visiškai, nu, yra, tik nustato prieš Europos Sąjungą, kad čia nežinia, ko nori Europos Sąjunga. Propaganda turi būti tokia, kad turi būti išaiškinta, kodėl tai naudinga, kodėl tai naudinga, kodėl tas reikalinga. Tai vat, tai, čia buvo, reiškia, su tuo įvedimu labai geras žingsnis, bet labai blogai padaryta. Bet, bet (pauzė) nes aš galvoju, kad patys socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valdininkai, kurie rengia tą inkorporavimą ir kuria (), jie patys nesuprato to, kad tai yra, kad to reikia. Ir už tai jie vat, ee, sakau. O tas visas pas mus pasakymas, kad čia reikalauja Europos Sąjunga, tai pirmas dalykas, tai yra melas, viskas, ką mes norim, tą mes ir darom. Mes pirma prisižadame kažką tai, pasiimam įsipareigojimus, o jeigu jau mes prisiėmėm įsipareigojimus, mes turim juos vykdyti. Taip, Europos Sąjunga tada kontroliuoja, ar tu vykda, bet yra labai mažai, mažai dalykų, kur kažką tai nurodo Europos Sąjunga, reiškia, ko mes patys nepasakysim. Vat, tokia, kaip atsilikus šalis, nes vertybiškai iš tikrųjų esam atsilikus šalis. Esam atsilikus šalis. Dar pasakysiu vieną dalyką, kad, reiškia, šeimos politikoj revoliucinis lūžio taškas pas mus čia, Lietuvoj, ee, įvyko 95-ais metais. 95-ų metų, nuo 95-ų metų sausio 1-os dienos įsigaliojo įstatymas, ee, tada buvo dar tik iki vienerių metų, bet, reiškia, vaiko priežiūros atostogos tapo apmokamos atlyginimo dalimi. Ten iš pradžių, rodos, buvo 60 procentų, aš dabar tiksliai nepasakysiu, visko neatsimenu. Hhh, bet, reiškia, bet nuo tada. Iki tol ten buvo irgi visokie kaitaliojimai, kaip jau sakiau, tarybiniais laikais buvo (pauzė) ilgą laiką išvis, reiškia, nemokamos iki metų, paskui ten buvo kažkokia maža pašalpa jau gale tų tarybinių metų atsiradus, bet aš į ją nepataikiau (juokiasi), reiškia, tai neatsimenu tiksliai. Paskui po, reiškia, po nepriklausomybės tai ten irgi kaitaliojosi, buvo

kažkokios pašalpa tai didesnė, tai mažesnė. Ir vat, nuo 95-ų sausio 1-os įsigaliojo tas įstatymas, kuris buvo nužiūrėtas iš šiaurės šalių, reiškia, kad mokėti atlyginimo dalį. Irgi tarp kitko labai blogai, ee, iškomunikuotas, buvo visiškai neiškomunikuotas ir žmonės ten nieko nesuprato ir iš pradžių, reiškia atvirkščiai, reiškia, bambėjo, bet tai buvo revoliucija. Tai buvo revoliucija dėl to, kad, ee, ramiai, reiškia, galėjo, ee, tada, aišku, vien moterys išeidavo, ten jau vyras, jeigu nebent numirė ir susirgo, reiškia. Tai, ee, nors teisė jau 95-ų metų buvo vienoda, į, ne į, reiškia, motinystės atostogos tai motinystės, o, reiškia, vaiko priežiūros, vienodas teises turėjo. Ir, ee, netgi buvo, galėjo išeiti seneliai, tik jiems nemokėdavo, reiškia, tos, tos, tos vaiko priežiūros išmokos. Tai vat, tai (pauzė) šitą, tai vat tada buvo revoliucinis. O paskui ten buvo tobulinama tai geriau, tai blogiau, tai dar visi bandė pritempti kaip nors, žinai, vis tiek yra interesų grupės, kurios stengiasi įstatymus tampyti į savo puses ir, ir ten, žinai (pauzė) yra įvairių. Tai, žodžiu, ten į detales aš jau neisiu, bet, bet, reiškia visumoje, ee, vat būtent revoliucinis perversmas tai buvo nuo tada. Tai vat, tai, tai, žodžiu, tai ta, ta, dėl neperleidžiamų atostogų. (skaito) Ar neperleidžiamų skatina... Aišku, skatina, aišku, skatina lyčių lygybę ir padeda derinti. Čia viskas yra taip, taip, taip. Jau paaiškinimus pasakiau, aš nenoriu vėl dar plėstis.

T: Gerai. Kaip galėtų būti tobulinama vaiko priežiūros atostogų sistema?

E: Taip, sakau, pamažu turėtų artėti prie lygių pasidalinimo. Nu, taip sakant, visą laiką didėti tų neperleidžiamų atostogų dalis, mano nuomone. Vat. Tai čia, ee, būtent apie atostogas. Bet šiaip tai reikia gerinti dar ir paslaugas, kad būtų galima kuo anksčiau, reiškia, vaikus, aa, mm, išleisti į tas, ee, visuomenines vaikų priežiūros institucijas. Mm, galbūt, reiškia, tokias, kad su, būtų galima daryti lankstesnę sistemą. Kad, sakykim, vaikus leisti keliom valandom ir lygiai taip pat į darbą išeiti keliom valandom. Tą (pauzė), tas jau čia yra aukštas pilotažas (šypsosi). Labai sunku, sunku pas mus padaryti, galbūt galima padaryti per kolektyvines sutartis kažkaip tai. Nu įvairiose darbo, reiškia, sferose. Vienur gal lengviau padaryti, kitur sunkiau. Ee, bet kad ir būtų ta, ee, lopšelių darželių sistema tokia, kuri irgi būtų lanksti, kur būtų galima, reiškia, šitą, mm, dalį dienos, ee, vaikus... Ir dabar galima, bet jinai nėra tokia, ee, teoriškai galima, bet praktiškai visada su tuo visokie sunkumai susi-, susideda. Tai vat, tai, ee, kažkur tai tokį, kad, kad, ee, (pauzė). Kuo mažiau tėvams reiktų būti pasitraukus iš darbo rinkos, nes jie praranda kvalifikaciją. Tai, ir paskui vis sunkiau grįžti. Bet pusė darbo dienos irgi nėra visiškai, reiškia, ee, visiškai išeitis, nes vat tas, kas žinoma iš tų pačių šiaurės šalių ir kitų vakarų šalių patyrimo, aa, kad labai dažnai pasibaigus vaiko priežiūros atostogoms, <aišku apie moteris čia eina kalba>, moterys išeina į pusę etato. A paskui dar vis į pilną etatą niekaip atgal nenori priimti, kodėl? Dėl to, kad, ee, reiškia, aa, mm, šitą, a, dėl to, kad jis priima antrą žmogų ir du žmonės po pusę etato padaro maždaug pusantro kart, nu iki pusantro kart daugiau, negu vienas per visą etatą. Dėl to, kad žmogus visas aštuonias valandas, ee, nėra toks produktyvus. Jeigu jis dirba

dienoj keturias valandas ir kitas keturias valandas, produktyvumas žymiai aukštesnis. Nu ir nesuinteresuoti tada, ir nepriima. Tai tuomet reiktų nebent įstatymus derinti taip, kad, sakykim, kiek tai ten metų, reiškia, jeigu, ee, nu sugrįžo po vaiko priežiūros atostogų į pusę etato, tai, sakykim, ten vienerius metus, ar dvejus metus. Po to turėtų teisę darbuotojas grįžti į pilną etatą. Įstatymu kad būtų garantuota. Taip, kaip dabar yra garantuota. Kad po vaiko priežiūros atostogų tu grįžti į savo pareigas. Tai įstatymas garantuoja tau. Ir tu gali grįžti anksčiau. Prieinamumas ikimokyklinio ugdymo (skaito), aa. Tai::, (pauzė) apleidai, galiu pasakyti, kad, ee, nu yra (pauzė), reiškia, prieinamumo kažkokių tai trūkumų, bet aš prieš tai kalbėjau apie tai, tai vėl nebegrįšiu ir, sakau, tikrai nesu vat dabar to, reiškia, konkrečiai tyrusi ir labai, ee, turbūt, ee, pagelbėtų... Nes mūsų tyrimo dalyviai faktiškai tuo nesiskundė. Kad būtų, reiškia, kad, kad pasakytų, kad ten neprieinama ar panašiai. O čia yra jau, reiškia, vat, galbūt iš kitų rekomendacijos. (ilga pauzė).

T: Kokius žingsnius, Jūsų manymu, turėtų žengti valstybė, kad šeimos politika ateityje būtų dar efektyvesnė?

E: Nu tai ką, tai aš galiu pasakyti tik vieną dalyką. Reiškia, nu ilgą laiką aš domėjausi gimstamumo politika. Hhh, aa, ir, ee, reiškia, tuo pačiu, reiškia, šeimoj, šeimos, ee, reiškia::, nu valstybės, reiškia, šeimos politika. Ir gimstamumo politika. Tai noriu pasakyti taip, kad, aa (pauzė). Gimstamumo politikai labai svarbu, kad nebūtų draudimų visokių ir apribojimų, nes yra aiški koreliacija. Nu, pavyzdžiui, aiškus Lenkijos pavyzdys, kada atsirado abortų draudimas, gimstamumas kaip krito, taip neatsistatė iki šiol. Anksčiau Lenkijoje buvo aukštesnis gimstamumas negu Lietuvoj, tada krito iki žemesnio ir neatsistato. Taip ir stovi, kaip įkaltas, reiškia. Tai, ee, vat visokie tokie draudimai labai, aa, reiškia, aa, neskatina gimstamumo. Taip pat ir, ee, visokie draudimai, reiškia, ir, ir, ir blogos sąlygos dėl LGBT. (pauzė) Dėl visokių, reiškia, partnerystės nebuvimas instituto, net ir šitie, net ir heteroseksualiems be partnerystės instituto nebuvimas irgi neskatina gimstamumo dėl to, kad, pavyzdžiui, toj pačioj šiaurės šalyse labai daug yra porų, kurios gyvena partnerystėje heteroseksualių porų ir ten gimstamumas yra didesnis nei pas mus. Tai vat, tai, bet, nes (pauzė) kuo žmogui suteiki daugiau to tokio laisvės ir pasitikėjimo, tuo jo į ateitį, perspektyvą tas yra požiūris geresnis ir jis, aa, nu nebijo būti už ką nors nubaustas, kad jam ten komplikuosis, bus blogai ar taip toliau. Tas skatina gimstamumą. Aišku, reiškia, antras dalykas, tai kas, kas, reiškia, yra labai svarbu, tai šeimos ir darbo derinimas. Ir čia jau mes apie tai viską pakalbėjom ir praktiškai, man rodos, pas mus eina viskas neblogo kryptimi, išskyrus tai, kad būtų galima dar, reiškia, šitą. Nu ir trečias dalykas, tai lyčių lygybė. Visos, bendra visa visuomenės, reiškia, ta nuostata, įskaitant ir smurtą prieš moteris, kuris pas mus vat, kaip aš tau sakiau, yra, ee, reiškia, požiūris tas. Tai vis dar dėl lyčių lygybės yra ilgas ir didelis darbas ir valstybė turi tą irgi. Nu kaip, aišku (juokiasi), valstybė be įstatymo, įstatymai lyg tai visi yra, daugiau ar mažiau, tvarkoj, bet, bet, (pauzė), vis tiek vyrauja, aa, stereotipai, vyrauja tradicijos

ir, ir, ir kurios, kaip aš sakiau, pasikeitus sąlygom, negalima naudotis, reiškia, vadovautis tradicinėmis nuostatomis, kada pasikeitė sąlygos, kur aš tau daviau tokį paprastą pavyzdį, kada gyveno išplėstinėj šeimoj visi kartu, tai yra vienos sąlygos. Kada, ee, senas žmogus ne-, ne-, kuris negali pats savim pasirūpinti, gyvena vienas, tai yra kitos sąlygos, ir negalima priimti tų tradicinių, tų, tų tokių, reiškia, sąlygų, kurios buvo išplėstinėj šeimoj, tu negali jų pritaikyti. Tai, tai vat tas, ee, reiškia, o tos tradicinės tokios nuostatos, jos keičiasi labai lėtai. Mes irgi vat, mūsų tam tyrime irgi, reiškia, klausėm, ar, kas, reiškia, vat, tą sąlygoja, kad moteris prisiima visus tuos nemokamus darbus. Reiškia, uždavėm tokius klausimus, ar, reiškia, vyrai gali lygiai taip pat. Visuomenė sako, gali. Tai, sakom, o, sakom, ar, ar, ar, ar, ar, kaip jums atrodo, ar tai tradicijos, reiškia, yra, kodėl. Taip, visi sutinka. Ir iš tikrųjų, ir, ir aš taip galvoju, kad tos tradicijos, gyvenimo sąlygos pasikeitė, o tradicijos – ne. Ir už tai, vat, tas yra, kad tos tradicijos, kurios eina, yra stabdis. Aa, mm, lyg tai, sakau, vertybinės nuostatos nepakankamai, aišku, yra pasikeitusios. Lietuvoj tikrai nepakankamos, mes dar nesam atėję į modernybę. Mes dar nesam atėję į modernybę ir jos dar nėra, nėra, nėra, dar esam pakeliui. Jau nekalbam apie postmodernumą. Tai, ee, čia, žinai, jau. Tai vat. Nu tai tiek.

T: Ačiū.

Interviu Nr. 6

T: Pradėsim nuo:: šeimos ir darbo derinimo. Tai, kaip jums atrodo, ar šeimos ir darbo derinimo tematika yra aktuali (pauzė)? Ne tik tai visuomenei, kaip tokiai, bet tuo pačiu ir, tarkim, valdžiai, politik-, politikams, tiems patiems akademikams. Apskritai tokia, kaip sritis, ar yra aktuali?

E: Taip, taip, manau, kad yra aktualu (juokiasi). Aktualu, mm, daug kam rūpi, nes, mm, jo, tokia šiuolaikinė gal visuomenė apskritai gal nenori, ne-, nemato savęs tik dirbant. Netgi dabar dažnai pasakoma, ne tai kad „šeimos ir darbo“, bet gyvenimo ir darbo derinimas. Nes, o kuo prastesni tie, kur neturi vaikų? (juokiasi) Kurie neturi šeimos, vieni. Nors taip ir yra, būna, kad, įmonėse, aa, nukenčia labiau tie, kurie neturi vaikų, nes tada kas, kas organizuos vakarėlį? Nu tai „oi čia aš turiu vaikų“, „oi aš čia ten ne-, neturiu laiko“. O tie, kur turi vaikų, tai visada turi turėt laiko. Tai jo, tai aš manau, kad aktualu būtent va todėl, kad mūsų visuomenėj mes, kai (pauzė) visos, mūsų kiti poreikiai yra patenkinti, mes nenorim tik dirbt. Mes nu norim gyvent gyvenimą (pauzė), pilnavertį visa-, įvairiom prasmėm. Tai, manau, kad aktualu (pauzė).

T: Gerai. Ehem, kaip jums tada atrodo, kokie turėtų būti svarbiausi šeimos politikos tikslai, kad būtų sudarytos, aa, negaliu sakyti idealios, bet tokios pakankamos, ar ne, sąlygos, kad šeimos galėtų tinkamai derinti, ee, ir, ir darbą, ir:: šeiminius įsipareigojimus?

E: Tikslai kokie?

T: Aha.

E: (pauzė) Jo, čia yra, hm, tikslai. Nu tai tikslas ir yra (juokiasi) (pauzė) yra labai skirtingai, man atrodo. Va dabar čionais kelia tą klausimą dėl keturių, aa, keturių darbo::, ee, dienų per savaitę ten klausimą, ten. Kiti viešajam sektoriuj, aš pati kaip darau tyrimą, viešajam sektoriuj jau yra taip padaryta, kad dirba, a, arba trumpesn-, nu trumpesnę savaitę turi, 35 valandas. Tai arba vieną dieną nedirba, arba trumpiau visas dienas dirba. Aa, tai jau, kai-, kai ma-, iki, iki trijų metų, jeigu vaiką turi, tai mamos tuo labai džiaugiasi, kai aš darau tyrimą. Porą turėjau, kurios dirba viešajam sektoriuj, tai jos labai tuo džiaugiasi, kad joms padeda, tai, ta prasme, grįžti anksčiau, pasiimti vaiką anksčiau iš darželio (pauzė). Nes, jo, jo, tas yra, yra svarbu, bet koks vat tikslas? Pats tikslas (pauzė). Jo, sunku čia, iš darbdavių pusės vėl kitaip, jiems gal trukdo tie visi dalykai, ta prasme, apmokėti tiek pat, čia vien tik reikalavimai, reikalavimai, nes visi, kam mes vat norim, krenta ant darbdavio pečių. Ta::, tas yra sudėtinga. Ir tie visi šiaip reikalavimai prasidėjo todėl, kad vis daugiau ir daugiau moterų į, įeiną į darbo rinką. Ir kai užsim-, didžioji šeimyninių tų visų įsipareigojimų dalis krenta ant moterų. Jos juos prisiėmė. Ir tada atsirado tos, tos diskusijos apie šeimos ir darbo derinimą. Vyram atrodo toksai, „a, tai niekada nebuvo problema, kas čia atsitiko?“ Tai toks tikslas... aš nežinau, aš tokio net neiškelčiau kažkokio tikslo, net neįsivaizduoju, kaip įvardint, iš tikrųjų, neįsivaizduoju. Aš tiesiog daug galvoju apie tuos darbdavius ir kaip jiems sunku turi būt (juokiasi). Visus tuos, aa, įsipareigojimus priimti. Tikslas... Nu jo, tikslas, kad būtų lengviau. Šiaip iš tikrųjų, iš tikrųjų, vat, gerai, čia galvoju, ei- eigoje. Iš tikrųjų sunkiausia yra tiems, aa, nors aš, aš, ta prasme, kurie ten piktinasi, kai, kai neturi šeimos, bet, jeigu mes objektyviai žiūrėtumėm, tai sunkiausia yra mamoms su mažais vaikais. Bet mažais vat, va iki trijų metų, kurie dar dažniausiai, mamos dar nenori leisti ikimokyklinio ugdymo, arba kur leidžia, tai plyšta širdis, plyštančia širdim leidžia. Tai pagrindinis, man atrodo, dalykas yra būtent padėti mamoms arba šeimoms, galima sakyti, ane, su mažais vaikais. Tai mano galva, tai ir būtų toks tikslas, nes iš tikro, jeigu dabar pažiūrėsime į Vakarų valstybes, įskaitant iš tikrųjų Lietuvą. Tas užimtumas, tiek moterų, tiek vyrų, kol jie neturi vaikų, yra didelis. Apskritai Lietuvoj moterų išsilavinimas jau lenkia vyrų, daug kur Vakaruose jau pradeda lenkti vyrų. Ir, ta prasme, čia vat, pavyzdžiui, kartais vat išsikelia lyčių lygybę kažkokią kaip tikslą. Bet, bet nėra tame problemos, tame nėra problemos. Problema va tada atsiranda, susilaukia, kaip problema... Čia sako, kad problema, bet susilaukia vaiko ir tada moterų užimtumas sminga tenais, jeigu pasižiūrėsi tuos grafikus, o vyrų kartais dar truputį padidėja, nes jie nori vat išlaikyti tada šeimą, tarkim, ane, labiau. Ypač Amerikoje tai svarbu, nes nu, ten jie neturi tos vaiko priežiūros, aa, tų, ee, sistemos jokios normalios. Tai tada vyrai turi daugiau dirbti, kad išlaikytų šeimą, nes ten išmokos arba ne-, nedidelės, arba labai trumpos (). Tai vat, tai ta problema atsiranda, kai... vėl sakau problema. Aš net nežinau, ar tai problema, nes jeigu jinai yra sutvarkyta, vaiko priežiūros sistema, ką mes Lietuvoj turim, tai jinai netgi nematau, kad problema būtų. Nes moterys, tos kurios nori dirbti, jos grįžta anksčiau negu yra

vaiko priežiūros tas, ta sistema, ta prasme, kaip buvo metai ir.. ne, buvo, metai ir du, dabar padarė pusantrų ir du. Tai kurios pradeda dirbti ten pora mėnesių, kelios savaitės, aš irgi turėjau iš savo tyrimo, kurios va, pavyzdžiui, kurioms leidžia darbo pobūdis, ten psichologija arba ten muzikantės, aa, jos gali dirbti nu ten. Konsulta, nu ten turėdavo konsultaciją vieną kartą per savaitę. Arba turėdavo koncertą tenais vat, kalėdinį koncertą, ten vasarą, ir tik po truputį tas jų, darbo krūvis, po truputį grįždavo, bet neišlaukdavo dviejų metų vaiko priežiūros atostogų, nors būdavo pasirinkusios. Tai man atrodo, iš tikrųjų, kad sudėtingiausia yra suderinti tom moterim, kurios turi vaikučius ir, joms labiausiai reikėtų padėti. Bet vėlgi, kai, čia, kai kalbam apie jas visas, tai vėl čia yra visokių niuansų, bet nežinau, gal mes kažkur dar apie tai pakalbėsime. Tai vat, tada jeigu iškelti tokį vieną tikslą, tai man atrodo, kad padėti šeimoms su mažais vaikais.

T: Aš turiu tada iš karto, me-, mes šiek tiek, tiksliau jūs, kalbėdama šiek tiek užkabinot, bet aš gal tada taip kad gal prasiplėst ties šita vieta, tai. Aa, paminėjot darbo rinką, kad kad sugrįžta moteris po vienu arba dviejų metų, kartais anksčiau ar panašiai. Tai, kaip jum atrodo, ee::, mm::, ar-, ar šita sistema pakanka-, pakankamai prisideda prie to, kad moteris norėtų sugrįžti į darbo rinką. Kad mm::, ar yra pakankamos sudarytos sąlygos tam, kad, kad jos galėtų sugrįžt į savo darbo vietą ir tęsti savo karjerą ir vėl įsitraukt į darbo tą rinką?

E: Ee::, ehem, labai priklauso nuo to darbo pobūdžio. Aa, iš tikrųjų, vat tai čia ir yra mano ta mėgstamiausia frazė, kad moterys yra skirtingos ir jų darbai yra labai skirtingi. Ir mes, kai bandom įtraukti, „grąžinti moteris greičiau į darbo rinką“, kai kurios svajoja nebedirbt, kai kurios realiai nori, ta prasme, moteris laukiasi trečio vaiko ir tam, kad, nu turi išdirbti darbo stažą, ane, tai jinai va tokia, aa (skleidžia pavargusio žmogaus garsą). Papildomai specialiai kažkaip ten skatint, turiu omeny, kad yra moterų, kurios dirba nemėgstamą darbą. Jos dirba ir jos... Arba darbą, kuris, va dabar vat irgi Vakarų tokia problema galbūt, mes tą darbą labai su savirealizacija lygybę tokią dedam, bet darbas labai dažnai nėra savirealizacija jokia. Geriaus-, žmonės dažnai gi nežino net, ko jie nori (juokiasi). Jie nežino, kokį darbą jie nori dirbti, darbas jiems neteikia dažnai ten malonumo. Jo, mum reikia, kad žmonės dirbtų, mes tada kažkaip gražiai apipavidalinam, savirealizacija. Bet... Krovėjas. Ypač daug darbų yra tų tokių fizinių darbų – krovėjas ten, salės darbuotojai, valytojai, nu kokia savirealizacija, kokia karjera, koks grįžimas į darbą. Susilaukia vaikų, nenori dirbti ten porą metų, sako „man yra gerai“. Ir po to grįžta, nu nes turi grįžt. Bet yra kiti darbai, tie vadinami *white color jobs*, kur moterys, yra kita tarsi moterų grupė ir toks jo, kaip tipas, yra kurios nori grįžt į darbą, kurios svajoja grįžt į darbą (juokiasi). Joms gimė vaikas, jos tenais, būna, jau ligoninėj dirba, skambučiai kažkokie. Ar turi savo verslą ir net negali negrįžti, nes ten, mm, administruoja ten kokią savo *online*, nežinau, parduotuvę ten kokią nors, ar ten kvėpalus. Arba, nežinau, būna tas tinklinis marketingas ten. Arba influenceriai ten, jau iš gimdymo palatos ten influencina (juokiasi). Tos pačios muzikantės, jos nega-

,bet realiai visos muzika-, visi muzikantai turi greitai grį-, jie net negali sustot, jie turi nuolatos... Arba balerina, ten, pavyzdžiui, ten tos, kur su savo kūnu kažką daro. Jinai turi ten išsitampyti, visa kita, kiekvieną dieną. Taip ir ta irgi ten, muzikantė, turi visą laiką ten, ar gitara, ar balsas, visada tas turi vykti. Tai (pauzė) vėlgi, ar valstybė turi dabar visiems sudaryti kažkias ypatingas sąlygas pagal kiekvieną specialybę? Arba tenais, kad abudu tėvai vaiką prižiūrėtų. Taip, fantastiška būtų, tai dabar visiems mokėkim, dviem tėvam ten pusę metų, kad abudu ne-, nedirbtų. Nežinau, ar mes šito, kaip valstybė norim, ta prasme? Tai yra toksai, kaip šeimos pasidalina, taip pasidalina. (atsidūsta) Tai va, tai tiek. Skatinti dirbti, vat aš dabar irgi, kai savo tyrimą darau, ir, ir radau straipsnį iš Čilės ir ten, Čilė nėra, nu, yra tas OECD, tas EBPO. Na, žinot, ane? Nežinau dabar kaip tas trumpinys (juokiasi). Tai, ta prasme, Čilė tikrai nepriklauso tom šalim, aš įsivaizduoju. Ir, ee, bet tas tyrimas parodė, kad, aa, labiau išsilavinusios, iš turtingesnės šei-, turinčios, geresnės socioekonominės padėties moterys, jos realiai tiesiog, atrodo, kad leidžia sau nedirbti kurį laiką, kai susilaukia vaikų. Ir grįžta greičiausiai į darbą vienišos moterys arba tos, kuriom reikia pinigų, kurios turi, nu, blogas finansinės, kažkokia bloga finansinė padėtis. Jos greičiausiai grįžta. O, o, jo, o tos, kurios gali sau leist nedirbt, jos, nu, jos truputį tam tikrą laiką pabūna su savo vaiku. Ir tas, koks tas laiko tarpas bus, ar ten bus pusė metų, ar ten bus, aa, metai, ten bus pusantrų metų, kai kurios tris metus. Čia jau nuo jų individualių vat, kažkokių, mm, ir bruožų charakterio, ir va tų norų, ir kaip jos žiūri į motinystę ir į vaiką. Tai, hh, tai mes visiems... O politika yra kas? Visiems vienodą standartą padaro. Tai, tai svarbiausia, man atrodo, kad dabar yra, aa, tas lankstumas. Ir mes kalbam, darbo ir šeimos derinimą, arba, nes svarbios yra lankstus darbas, tos visos vat priemonės – vaiko priežiūros atostogos – svarbiausia yra lankstumas. Pavyzdžiui, Švedijoje, jo, tėčiai ten traukiami labai nuo seno, nežinau, beveik penkiasdešimt metų įtraukinėja ten tuos tėčius (šypsosi). Iš tikrųjų jie nepasiekė labai daug. Jie ten pasie-, jie dabar turi tris mėnesius grynai tėčiams, bet kiek jie didina, ne-, ne-, daugiau nebepadidina, kiek jie pasiekė prieš kažkiek tenais dešimtmečių, prieš porą dešimtmečių, nežinau, pasiekė tam tikrą ribą – tie du mėnesius – maks. Ir vėlgi, daugiausiai ta, tom priežiūros atostogom pasinaudoja irgi iš gerų, geros socioekonominės padėties tėvai. Ne tie, kurie neturi pinigų, nes jie privalo dirbt. Tai, vienu žodžiu, yra tas, ta tokia riba, kur, kur tu negali daugiau peržengt. Ir kodėl paminėjau tą Švediją, dėl to lankstumo. Tėčiai gali ten, ir mamos, atrodo, jo, kad gali pasinaudoti vaiko priežiūros atostogom, jie gali iki vaikai ten sukaks aštuoni ar septyni metai, kažkas tokio, jie gali pasiimt po savaitę tenais kas pusę metų, pavyzdžiui, ar kas mėnesį. Nu tai, aš kaip sakau vėl, viskas nukrenta ant darbdavių, bet yra toksai labai didelis lankstumas. Tai va, tai, mm::, jo, įtraukinėt specialiai kažkaip nereikia. O tos, kurios jau nori grįžt, aa, ir labai greitai, tai ta sistema ir yra lanksti, ta prasme, jos gali dirbti, tada jom, tada ta išmoka pamažėja. Nu tai vėl čia valstybė turi galvoti, nu, nėra taip, kad valstybė turi užtikrinti aukščiausios ekonominės padėties žmonių tą finansinę būklę. Nu jeigu aš ten uždirbau keturis tūkstančius, noriu, kad lubų nebūtų, noriu, kad valstybė man toliau mokėtų, bet socia-, nu ta gerovės

valstybė nėra (juokiasi) tam, kad palaikyt gerovę pačių turtingiausių žmonių. Tai, mm, valstybė to niekada nepadarys. Tai man atrodo, kad lubos turi būti kažkokios, nes mes turim padėti tiems, kuriems iš tikro sunkiai sekasi. O tos, kurios norės dirbti, jos galės dirbti ir dirbs. Nu ten sakau, vat po kelias valandas net per dieną ir tada tiesiog suma mažės, mažės ta išmoka. Tai man atrodo, jo, svarbiausia yra lankstumas, nes žmonės yra labai skirtingi ir leiskim jiems spręst savo gyvenimus (juokiasi). Ta prasme, kaip jie nori, tai va. Jo, čia irgi labai išsiplėčiau, bet jo svarbiausia, man atrodo, kad yra lankstumas, nes žmonės skirtingi.

T: O jūs užsiminėt mamas su vaikais, kad labiausiai, kai kalbėjom apie tikslus, kad labiausiai reikėtų vat, koncentruotis į jas. Tai kaip jūs įsivaizduojat, kokiu-, kokius didžiausius, gal net ne didžiausius, blogas žodis, tiesiog, su kokiais iššūkiais susiduria vat, nebūtinai, aišku, tik tai mamos, bet šeimos, kurios turi vaikų. Kaip joms, kokios problemos yra, kada jiems reikia derint ir šeimą, ir darbą?

E: Nu, man atrodo, kad sudėtingiausia va moterim – ir kodėl bijo, kad moterys išeis ilge-, ilgesnį laiką nedirbs, ten po kelis metus, ypač jei turi po porą vaikų iš eilės – kad jom po to, jos pačios po to praranda tokį, mm, tikėjimą savimi. Joms tada atrodo, kad jos pačios ne-, negali nieko. Joms atrodo, nu dabar irgi dažnai sako, atsilieka ten nuo visko. Iš principo jo, dabar labai greitas pasaulis, baisu jau neatsilikti nuo pasaulio, bet nuo kažkokių tai darbinių dalykų, ypač vat kalbant apie tuos *white color jobs*, ten kaip salė išdėliota „Maximoj“, tai nieko tokio (juokiasi), bet kai kažkokie, nežinau, susitikimai vyksta kas savaitę ten darbe, ir jau ten metai praėjo, ten nežinau, kokie gali būt pasikeitimai ir tu tiesiog vat, nu nežinosi. Tai aš žinau, kad yra tokių įmonių, kurios kviečia mamas – nes mama pagimdžius, mama, jinai nėra neįgali kažkokia, ar jinai ten tokia jau užsiėmus, kad negali nieko jau (), kad ji negali nieko nieko daryt, mamos ten pradeda studijuoti iš to norėjimo kažką veikti ir turėjimo to laiko. Tai žinot, tai va, tai žinau tokių įmonių, kurios netgi esant mamai vaiko priežiūros atostogose į susitikimus *online* prijungia, ta prasme, kad jos būtų ryšyje (juokiasi). Žinotų, kas vyksta, nes, ta prasme, vaiko priežiūros atosto-, jie laiko jai vietą ir kažkas ją pakeičia ir, tarkim, galbūt apmokė kažką, kažkas ją pakeitė, bet jinai, nu, ta darbovietė, jeigu geras žmogus ir, ir darbuotojų gerų reikia, tai jie stengiasi ją išlaikyti tokiu būdu, įtraukti. Tai va tas, man atrodo, labai svarbu, tas negalvojimas, kad susilau-, susilaukė vaiko ir dabar jau viskas. Ne, nu, taip, kad vat taip negalvotų. Tai čia labai priklauso nuo darbdavio, čia mes negalim jokių taisyklių parašyt ir man labai tikriausiai, šiaip ir principo nepatiktų iš valstybės nuleidžiama, kažkokia ten „dabar jūs turit visi kviesti ten mamas“. Nu, gal tos mamos nenorės? Čia labai individualus toksai dalykas, ar mama pati nori, ar darbdavys leidžia ir supranta. Tai jo, tai koks ten klausimas buvo, ko reikėtų tom mamom, ane? Nu jo, kad mes tiesiog jų nenurašytumėm. Aš apskritai galvoju, kad mamos yra labai nurašomos mūsų visuomenėj. Tipo, nu, neįvertinamos. Jeigu mama, nu tai jinai negali būt mama, jinai tada jau nieko verta, jinai privalo kažką daryti dar papildomai, kad ją vat gerbtų, kad nu ją pripažintų. Ir aš kai kalbu

su moterim, man irgi sako, sako, „man atrodo, aš žindau ir turiu čia vystyt verslą kažkokį“, nes mes matom tokius pavyzdžius. Ne tai, kad mama, mes matom pavyzdžius su „versli mama“, „stilinga mama“ (juokiasi), nežinau, kol, kol susilaukia trečio vaiko, atidaro darželį tenais. Nu ir visus tokius pavyzdžius, taip, jie žavi, bet tada gaunasi, kad jeigu tu esi „tik mama“ – ir buvo tokia, daugiau balanso, grotažymė „ne tik mama“. Ir jinai atrodo, o, labai faina idėja, kad čia parodyt, kad mama gali, nu, ta prasme, kad jo, jinai ir žmona ten, ir dukra, bet ir darbuotoja jinai, išlieka darbuotoja. Ir kaip yra gerai. Bet tada gaunasi, kuo daugiau tu stumi tą darbo svar-, svarbos tą tokį, nu, apie darbo svarbą kalbi, kaip čia moteris gali viską, tai tada jinai jaučia dar didesnę spaudimą, jeigu jinai pasirenka ten porą metų būti tik su vaiku. Ir niekur negrįžti, apie nieką negalvot, nes, jo, tiesiog skirtingi žmonės. Tai gaunasi, nori padėt vieniem ir tada nepadėti () (juokiasi), tik dar labiau kitiem, nu, blogiau. Tai jo, tai toks labai šiaip *tricky* dalykas yra. Bet jo, tai svarbiausia tiesiog, aš manau, kad nenuvertinti tų moterų, bet, kaip čia pasakysi, čia tas pats, kas su mokytojo šita, mokytojo profesija pati prestižiškiausia nuo *dvim penktų* metų, čia dešimt metų jau mes ją darom prestižišką. Mhm, jo, pavyko (juokiasi). Tai irgi bus, sakys „motinystė čia, nežinau, svarbiausia, kas mano gyvenime įvyko“. Tai (paузė), tai ko tom mamom reikia? Tiesiog supratimo, bet... Jo, nežinau. Ai, bet žinau, ko reikia. Tam, kad mes nepamirštume mamų, mes turim sudaryt sąlygas joms tiesiog būt visuomenėj. Yra žin-, labiausiai mamom, vat su kūdikiais, rūpinasi prekybos centrai. Vat ten mamos yra, ten yra gražū-, ten „Outlete“, „Panoramoj“, tai, tarkim, pusė aukšto yra su vaikais, darbo vieta yra prekybos centre. O kodėl negali kažkur kitur dar būti? Tai po truputį daro tą. Tai ta įtrauktis yra vien tik materialiai. Jei mes darom, kad neįgalūs gali visur pravažiuot, tada labai gerai, mama irgi jau gali su vežimuku pravažiuot. Bet kur pervystyti tą vaiką? Bet nieks, nu, nepaklausia „o kur tu pervystai jį?“ Nes dažniausiai visi jie neturi vaikų ir jie negalvoja, kad... Jie nemato. (imituoja aplinkinius) „O, kaip faina, kad mama su vaiku!“ Ir galvoju, jų nėra tik todėl, kad jos neturi kur pervystyti vaiką, ne todėl, kad jos nenori eiti. Tiesiog tu galvoji, „o kas bus ten, o kur aš pamaitinsiu, o kur ten...“ Jo, tai vien tik sąlygų, tų materialių, sudarymas jau bus kažkas tokio. Jo, jo, čia prisiminiau. Būčiau šiaip tokius dalykus susirašius, bet dabar bekalbant viskas ().

T: Labai gerai. Gerai, mes jau kelis kartus kalbėjom apie vaiko priežiūros atostogas, tai aš gal apie patį modelį jau kaip ir nebeklausiu, gal tik tai tiesiog trumpai labai, ar jum atrodo, kad ta direktyva atėjusia 2023 metų pradžios, ar šitas modelis, aa::, pasikeitęs, ar jisai sudaro sąlygas derinti – tai čia vienas toksai. Ir tada ta direktyva, kuri atsirado, ar ji tikrai įtraukia tėčius, kad galėtų vat kartu tarpusavy šeima derinti darbą, kad ne tik tai moterys, bet dar ir tėčiai prisidėtų.

E: Nu, tas pusantrų metų ir dviejų metų, tai *okay* viskas, gerai, man atrodo. Ta pagrindinė problema šiaip buvo su tais metais, kad buvo leidžiama perrašyti tėčiams arba kitam asmeniui, ta prasme, ir tada, ir dirbti. Ir tiesiog perrašydavo tėčiams ir mama vis tiek būdavo su vaiku, bet gaudavo išmoką.

Tai čia toks. Tą dalyką išsprendė ne todėl, kad padarė pusantrų metų, bet todėl, kad panaikino tą lengv-, tą tokia, kaip ir, skylę. Tada vėlgi, norėjo padėt mamom, bet gavosi tokia, gavosi taip, kaip gavosi. Ta::, dėl tų pusantrų ir dviejų, tai viskas man atrodo gerai. Čia išvis, net neturiu... Bet blogiausia, tai apie išmokas yra. Taip, kad vėl, padaryta taip, kad skatina mamas grįžti anksčiau į darbą, tai padaryta taip, kad labiau finansiškai apsimoka imti tą trumpesnį variantą, tą pusantrų metų. Aš, mm, jo. Čia vėl labai priklauso nuo moters ir, ką jinai mąsto, kai jau susilaukia savo vaikų, nes vienaip gali galvot, kai neturi vaikų ir kitaip gali galvot, kai susilauki. Tą pusantrų metų vaikutį kažkur atiduoti – nežinau, nežinau, labai sunku yra, manau. Ir net, visi sako, kad nėra kur jų duoti, nėra lopšelių. Nežinau, bet, ee, net ir tiesiog morališkai yra labai sunku tokį mažą vaiką atiduoti kažkam. Tai, todėl moterys ir pradeda dirbti pusantr-, nu, pusę etato ar kažkaip ten, jo. Arba išeina va tas derinimas ir atsiranda ta problema, kai nori daugiau skirti laiko, kol tas vaikutis labiau paauga. Nu tai čia jo, tokia ilga vėl tema, bet.. Tai tas finansinis spaudimas man nepatinka, nes kai kurios šeimos tiesiog rinksis tą mažesn-, tą trumpesnį variantą tik dėl pinigų, bet tai nereiškia, kad mama grįš anksčiau. Nes jinai, ta prasme, tai gausis, kad jinai tą kitą laikotarpį, nu, tiesiog negaus jokių išmokų, net jeigu ir bus du metus su vaiku. Tai tik dėl to. Ir kitas dalykas, jo, dėl tų neperleidžiamų, nu, man apskritai labai nepatiko, kad padarė taip, kad, realiai, atėmė iš mamų, taip negalima sakyti ir taip mokslininkai nesako (juokiasi), bet taip sako paprasti žmonės. Ir taip ir yra, ta prasme, galima buvo tiesiog absoliučiai nekeisti sistemos, nes direktyva nesakė keisti ją kažkaip, tiesiog pasakė, kad turi būti neperleidžiami mėnesiai, kurių neturėtų mama gaut. Tai galėjo tiesiog pridėti juos prie, du mėnesiu pridėti prie esamos sistemos. Tie ne, nepadarė, tai dabar gaunasi net ne pusantrų metų mamai, o 16 mėnesių. Ir ne du metai, o 22 mėnesiai, iki kol vaikui sukaks 22. Tai tada mamos jaučiasi nuskriaustos ir tada ta sistema nepadeda, nes ir tėtis jaučiasi, kad „ai, nu tai čia, tipo, aš išeisiu, o ką mamai daryti?“ Ta:, jo, tai labiausiai padeda iš tikrųjų ne toks, va tokia, čia net ne prievarta ir ne bausmė, bet maždaug gaunasi tos šeimos, kurios nepasinaudoja tais vaiko priežiūros mėnesiais, jos gaunasi, nu finansiškai nuskriaustos, jos labiausiai pralaimi. Ir ne visos šeimos pasi-, nepasinaudoja, todėl, kad nenori arba todėl, kad vyras neįsitraukia į tą vaiko priežiūrą, o todėl, kad negali, todėl, kad neturi darbo stažo, pavyzdžiui. Ir::, jo, tai tas man. Arba turi savo įmonę kažkokią, kurios negali palikt. Tai vėlgi čia toks, aa, tai dar šitą. Ir tas lankstumas yra, jis visada buvo, beje, tas lankstumas. Visada, dabar mums sako, kad sistema tapo lankstesnė. Tai ne, netapo, nes dabar kaip tik ji tapo „šitie du mėnesiai yra būtent tėčiams“. Nu *okay*, čia direktyva, mes nieko negalim padaryt. Bet anksčiau šeimos galėjo keisti kas mėnesį, kas, ta prasme, aišku, tuos procesus reikia persirašyt. Ir čia taip gaunasi, kad valstybė auklėja žmones, kaip jie turi gyventi savo vidinį gyvenimą, kaip jie turi, tas vat, aa::, šeimoj dalintis vaiko priežiūra. Man, pavyzdžiui, nepatinka, kad man aiškina, kaip aš turiu, kaip man, mano vyras eitų ten ar aš kiek turiu būti su vaiku. Mes gal patys nuspręsim. Tai aš manau, kad daug žmonių irgi taip mano. Bet kitiems labai patinka. Tai, aa::, ar tai paskatins tėčius labiau įsitraukti?

Jo, idėja yra tokia, kad maždaug atsiras daugiau tėčių pasiimančių, ir tada kiti matys pavyzdį ir išsirutulios visa tai (pauzė). Tai galbūt, galbūt taip ir bus. Tai, aa, tikiuosi, bet aš tiesiog noriu pabrėžti, kad nėra taip, kad jeigu tėtis nepasiėmęs vaiko priežiūros atostogų, netgi beveik, labai daug kas ima tą tėvystės mėnesį, tada gali būti kartu su mama tą pirmą mėnesį – ir čia labai unikalų, beje, apskritai, pasaulyje, ne Švedija neseniai padarė tokį dalyką, man atrodo, anksčiau net nebuvo, mes esam vieninteliai, kurie turim tokį, kad gali kartu su mama. Tai šitas mėnuo labai populiarius ir tą neperleidžiamą mėnesį.. Nu jo, tada mama galvoja „nu ką man daryti?“ Nebūtinai tuos du mėnesius tėčiai pasinaudos. Ir tai yra gerai, ta prasme, kiek jie pasinaudos, tiek pasinaudos. Aš tiesiog manau, man atrodo, kad šeima turi pati spręsti, kaip jie dalinasi. Ir tai nereiškia, kad jeigu tėtis nepasiėmė tų vaiko priežiūros mėnesių, kad jis yra neįsitraukęs į vaiko priežiūrą. Nes daug kas dabar irgi dirba iš namų tenais. Arba kitos mamos, su kuriom aš kalbu, jos yra patenkintos, ta prasme, sako, kad tėtis būna vakare, būna per savaitgaliais jis ten, arba paima vaiką ryte. Nėra taip, kad jie yra neįsitraukę. Aš net negaliu įsivaizduot, nu koks mužikas yra va, turėtų būti, kuris visiškai neįsitraukia į savo vaiko priežiūrą. Nu tai (pauzė), nežinau, aš tiesiog gal, jo tokiam rate gyvenu, čia reikėtų daryti atskirą kažkokį tyrimą, kur jau socialinės atskirties kažkokia grupė, kur patiria, nu tiesiog, sunkumą, ane? Tai tada jo, bet tai yra atskira grupė. Nu, apie kurią mes negalim sakyti, kad jeigu tokie vat vyrai egzistuoja, tai vat čia pas mus patriarchatas yra. Nu nėra, nu yra tam tikra grupė vyrų, kurie yra mužikai ir, jo, mes pakeisdami vaiko priežiūros sistemą, mes, nemanau, kad juos išauklėsime. Bet tai nereiškia, kad mūsų visa visuomenė tokia. Tai, jo, labai įdomu šiaip, tyrime moterys, kai aš jų paklausiu, jeigu darai apklausą tokią, ir kai paklausi, kaip jie dalinasi vaiko priežiūrą. Ar mama daugiau įsitraukia, ar tėtis daugiau. Nieks niekada nėra pasakęs – ar abu po lygiai. Moterys labai dažnai išeina, kad abu po lygiai. Bet kai aš su tom pačiom moterim kalbu per interviu ir, pavyzdžiui, paskaičiuotum valandas... Ai, viena tai buvo geriausiai. Jinai tokia, jos vyras yra tolimųjų reisų vairuotojas. Tai reiški, jo namie nebūna 3 savaites. Ir jinai žymi, kad jie tipo po lygiai dalinasi (pauzė). Ir tada tiesiog gaunasi, kad, sako, bet kai jis grįžta, sako, jis visą laiką su vaiku. Nes tada jis nedirba tris savaites, jis nėra, neina į darbą, jis namie būna tada tą laiką. Ir sako, jis tada visada su vaiku. Ir moterys, jos, nu, ne visos gal, kai kurios labai nepatenkintos, tai aš irgi tikiu, kad taip yra, bet turiu omeny, kad yra tokių moterų, kurios neskaičiuoja valandomis, kad „aš tiek valandų, tu tiek buvai valandų“ ir tipo... Ir aš manau, kad problema didžiausia, ir iš kur kyla visas tas šaršalas, yra iš labai atsakingų pareigų, akademikės ar ten verslininkės, ar ten politikės, labai labai, top top top moterys, kurios yra, tikrai joms karjera svarbu, joms darbas yra savirealizacija, jis yra sunkus ten tas *demanding* labai, ta prasme, iš jų labai daug reikalaujantis jėgų, laiko ir taip toliau. Ir tada, jeigu jos negauna paramos iš aplinkinių, iš vyro pakankamai ar paramos iš aplinkinių ir tų visų darbo-šėimos derinimo dalykų, tada jo, yra labai sunku. Ir, ir kadangi tokios moterys daugiausiai rašo tyrimų (juokiasi), ir rašo įstatymus ir taip toliau, ir tada gaunasi, kad jos nuleidžia įstatymus visiems kitiems,

kurie galbūt tokių problemų gyvenime net nematę, negirdėję, ir jiems yra vienodai, ta prasme. „Nu man gerai“ ir netgi dirba, fainas darbas, patinka ir visa kita, bet porą metų ten pabūti be darbo ar pusantrų metų ir viskas gerai tom moterim yra. Daliai moterų yra viskas gerai. Ta prasme, tai, jo, tai tas, ar tėčio... Gerai, tegul tėtis turi tuos du mėnesius, bet aš nemanau, kad čia... kažką labai baisiai pakeis (pauzė). Netgi... Nu jo, aš ir galėčiau plėstis, bet tiek to, ir taip jau labai išsiplėčiau (šypsosi).

T: Aš kaip tik, aa, dabar, vyks čia antradienį, berods, konferencija [Nacionalinis žmogaus teisių forumas]. A-, apie direktyvą, šitus mėnesius. Aš atsidariau ten vieną iš postų ir, galvoju, pasiskaitysiu, ką mūsų visuomenė rašo. Tai, žinot, kai „Facebooke“, tai truputėlį daugiau gali tada. Ir aš matau, kaip žmonės rašo, kad „leiskit mum patiems nuspręst, ko mes norim“.

E: Labai daug tokių ir, ir tą, va, matyt, ten, nu yra pasidalinta ten tuo renginiu [Nacionalinis žmogaus teisių forumas], piktų veidukų kiek yra.

T: Taip.

E: Ta prasme, taip, daug kam labai patiks, bet kai pasižiūri, tiems ir patinka, kurie tiesiog, jų skirtingos yra, nu, jie skirtingus gyvenimus gyvena visiškai. Ir tos, kur deda piktus veidukus, nu, jų, arba jų vyrai neturi darbo stažo, arba turi labai labai įtemptus darbus. Ta prasme, arba, įtempti verslininkai kokie nors. Sakau, yra vat ta vat rūšis, dar žmonių, jie, jų darbas įtemptas, aa, bet, pavyzdžiui, vyrai, jie neįsitrauks labiau į namų ruošą, pavyzdžiui, jie pasakys „tai samdomės kažką“. Ir jie samdosi. Jie galbūt išneš šiukšles, jie galbūt ką nors, nu nežinau, kartais, kartais gal išplaus kokį indą, bet dažniausiai ir tai yra viskas viskas jau sutvarkyta. Ir mes čia bandysim juos kažkaip čia baisiai įtraukti, ne, čia visiškai dar kita rūšis. Tai jo, žmonės yra, dalis žmonių yra, nu nepatenkinti. Tsk. Tai, mm:, ne tai, kad nepatenkinti, nu jo, tas (pauzė). Jo, jie, ne tai, kad ten skundžiasi, nėra ta sistema bloga, nėra tie neperleidžiami mėnesiai blogi ir panašiai. Va tas vat, ką blogai padarė, kad sumažino tą buvusią, buvusią trukmę. Galėjo tiesiog pridėti ir viskas. Ir aš žiūrėjau komiteto tada, tada komiteto tą posėdį dėl tų neperleidžiamų mėnesių, ir komiteto pirmininkas, tada buvo Lingė, aš net užsirašiau tą, jis specialiai, jis ten pasakė, kad „mes turim padaryti finansinį spaudimą šeimoms, nes kitaip moterys gali rinktis tą ilgesnę trukmę“. Tegu renkasi, o kas jam dabar, ta prasme? (juokiasi) Tada panaikink iš viso, tai kam tada ją iš viso laikyt? Bet jie žino, kad žm-, nu visuomenė tada piktinsis, tada tai iš viso nepanaikino, bet tada sudaro finansinį spaudimą, kad nesirinktų. Nu tai, nu taip yra negražu, tiesiog, tiesiog, nu (pauzė). Ir kitas dalykas, sakau, moterys yra skirtingos ir tos, kurios nori dirbti, jos anksčiau ir dirbs, ir jų skatint papildomai kažkaip nereikia. Nes, jo, nes vis tiek grįžta į darbus ir viskas normaliai būna. Lietu-, Lietuvoj bent jau šitos problemos tai iš vis nėra. Nėra. Tiesiog (pauzė). Bet kadangi tos direktyvos kopijuojamos nuo Europos Sąjungos, kur moterys tikrai mažiau tipo dirba, ir tada bando jas skatint. Bet tada kyla klausimas, kodėl jos mažiau dirba? Nes jos turi sąlygas tam,

jos gali leist sau mažiau dirbt. Taigi argi ne vos ne apie tai kalbam, kad keturių darbo dienų savaitė? Tai jos sau jau, jau leidžia tai, dabar, ta prasme. Bet... Nu jo, tai va. Bet tada, bet čia yra, čia žinot, kodėl taip yra, iš tikrųjų, kai pagalvoji. Tai yra dėl, dėl demografinės problemos. Nes reikia darbuotojų. Ir, ir viskas įkišama į lyčių lygybės ten kažką arba tenais, jo, savirealizacija, karjera ar kažką. Iš tikro mes tiesiog turim demografinę problemą, žmonių mums trūksta, visoj Europoj trūksta žmonių. Ir bandom taip spręst. Nu, tai nežinau... Tai va, taE: (juokiasi).

T: Užsiminėt apie tai, kad, aa, kad blogai padarė, kad sutrumpino, kad atėmė tuos du mėnesius. Tai ar su-, ar siūlytumėt šitą sistemą tobulint taip, kad tiesiog dadėti tuos du mėnesius, ar gal kažkokių kitokių patobulinimų matot šitai sistemai?

E: Aš, ee (pauzė). Aš manau, kad taip ir blogai padarė todėl, kad žmonės priešinasi. Jie nori įvesti naujovę, kad tėčius labiau įtraukt, ir aš nesu prieš tai, patikėkit (juokiasi). Labai gerai, kad tėčiai įsitraukia, labai gerai, kad jie mato pavyzdį, labai gerai, kad mato kitus tėčius su vežimukais ir kitus tėčius keičiančius pampers- ir taip toliau. Labai gerai. Bet žmonių, visuomenės, ta prasme, akyse tai yra, nu, klaida, nes mamoms, tos, kurios nori būti ilgiau su vaikais, joms ta trukmė yra sumažinta tada. Ir jeigu jie būtų tada to nepadarę, nebūtų prie ko prikibt. Ta prasme, tos šeimos, ir, ir galima, pavyzdžiui, padaryti – ir kai kurios šalys tai turi – jeigu tėtis pasinaudoja ten dviem mėnesiais, jis gauna ekstra mėnesį, jis gauna trečią mėnesį. Ir tai jau yra paskata.

T: Taip.

E: O dabar mes šeimas baudžiam. Tos, kurios nepasinaudos, dabar turim 24 mėnesius, 2 mėnesiai tėčiui. Tai tos, kurios nepasinaudos, joms sutrumpėja ta, negu kaip anksčiau buvo. Tai, tai visuomenės akyse tai yra bausmė, tai yra nurodinėjimas, tai yra bloginimas sistemos, ta prasme. Jeigu nori daryt sistemą ir ją gerint, tai turi, nu atsižvelgti į žmones (juokiasi), ta prasme. Tai pirmas dalykas, ką politikai ir turi daryt – bendrauti ir atliepti žmonių, o ne bandyti jiems nurodinėti ir panašiai. Tai šitas, jo... Tai vien dėl to, kad, tai va, tai būtų lengviau, tie visi pokyčiai vyktų, mano nuomone, lengviau. Ar dabar čia ateiti (pauzė), aa, ir ją atgal atstatyt? (pauzė) Nežinau, irgi taip, labai nebrandu yra, kad viena partija vieną padaro, tada kita partija ateina, jau kitą padaro. Jo, tai aš manau, kad, nu, dabar jau geriau tegul būna, kaip, kaip būna. Aam, bet jo, nu gali padaryti, aš, nu, žiūrėsim, kokie yra rezultatai. Jie-, aš mačiau tokį pirminį truputį, čia vat rudenį buvo socialinės politikos konferencija, palaukit, ar, kada čia, ar aš spėjau jau? Ai jo, rudenį man atrodo, buvau, buvo. Tai pirminius tokius kažkokius ten jau tyrimo rezultatus turi, tai nieko ten, aišku, stebuklingo per porą metų nenutiko. TaE:., nu jo, galima galbūt tą bonus mėnesį padaryti tiems tėčiams, kad va, jeigu įsitrauks, tai tada gaus trečią. Bet jo, čia (pauzė) nu, nežinau, nu (pauzė), bet aš nesiūlyčiau, kad dabar padaryti atgal tą sistemą, nes čia toksai vat, va čia jau (pauzė), jo, galima taip daryti galbūt, bet nu tai nėra, nėra, mm,

kažkoks mirtinas dalykas, kad čia kažką labai išspręstų, ir turi, turi, man labai nepatiktų tas, kad viena ateina, vieni politikai daro taip, o kiti „viską čia atgal grąžinam ()“. Tai taip nėra. Bet tiesiog turiu omeny, kad to tikslo tokiom priemo-, nu, tokiu būdu, pakenkė šiek tiek, tiesiog pakenkė.

T: Ee, ii, ir, aš vat kaip tik girdžiu tokį dalyką, kad taip, būtų gali ir galima kažką keisti, bet šitoj situacijoje tiesiog reikia tęstinumo, reikia, kad tiesiog eiti viena linkme.

E: Taip, taip, taip, taip, taip. Iš tikrųjų, buvo viena tokia disertacija Jončaitytės, 2011 metų ar kelintų apie šeimos politiką Lietuvoj, skaitėt gal, ane?

T: Taip.

E: Ten pagrindinė išvada yra, kad reikia, reikia tęstinumo... TaE::, irgi tai, ką aš pamač-, ką žmonės sakė, kad neaišku, ko laukt. Ta prasme, tu, atrodo, jau planuo-, o vaikas jau yra, nu ne šiaip, kad dabar vat padarei, nu ne. Tai vaikas, kol tu ten suplanuoji, kol pasiryžti, jau nusprendi (juokiasi), tada jau kaip ir tas pirmas, dar kol, nors ten vaiko priežiūros atosto-, po to dar keli metai, kol vaikas pradeda eit į mokyklą ir keičiasi kas keturis metus. Nu tai čia yra toks, tu nežinai, ko laukt, tu negali planuoti. Tas ir svarbiausia, kad tęstinumas būtų, kad, kad būtų ra-, ramybė šiočia tokia, kad, kad, nu žmonės jaustųsi, kad, jo, kad (pauzė), kad yra::, nu saugūs. Taip ir yra, socialinė politika yra apie saugumą, apie tavo finansinį, socialinį tą saugumą. Tai jo, aš manau, kad tęstinumas yra svarbu. Bet sakau, aš manau, kad čia nieko baisaus nenutiko. Bet tiesiog.

T: Taip. Gera, tai su vaikų priežiūra mes, manau, ir baigsim. Dabar, gal labai labai trumpam, bet apie ikimokyklinį, tiesiog, kaip, kaip jum atro-, kaip vertinat, ką galvojat, apie, vaikų priežiūros įstaigų prieinamumą ir kokybę, ir ar reikia kokių nors sprendimo būdų, kad galbūt pagerinti šitas sąlygas?

E: (galvoja) jo... Nu, vėlgi čia, Lietuvoj labai skirtingi, ee, regionai yra (pauzė). Tarkim, Vilniaus rajone, tai yra tragedija. Visiška tragedija. Tada visi veža į Vilnių, visi registruojasi Vilniuje, beje, tam, kad gautų vietą darželiuose ir mokyklose. Tai, tai rajone yra baisi problema, Vilniaus rajone. Tai dėl to Vilnius, Vilniaus savivaldybė daugiau miesto, tada sprendžia ne tik miesto prieinamumą, bet jie tada kaip ir aptarnauja ir rajoną. Vienu žodžiu, tokia išvis savivaldos lygio problema. Ir dėl to prieinamumo, vėl, nesu tikra. Jie dabar stato tų naujų darželių, tai (pauzė). Nu, tai, čia toksai labiau savivaldybei yra klausimas, ar yra didelės eilės, nes kartais sako, kad yra didelės eilės, bet (pauzė) nu aš su jom nesusidūriau kažkaip. Nieks man, iš mano tyrimo dalyvių niekada nesiskundė, jos yra dauguma nu miesto, yra iš mažesnių, nu, irgi didžiųjų, bet kitų miestų, ne Vilniaus, ne Kauno. Bet man asmeniškai nieks niekada nesiskundė ir aš nieko negirdėjau, nežinau. Aa, problema dėl tų lopšelių (pauzė) yra tokia dvejopa, nes vėlgi, yra skirtingos šeimos. Gal tos, kur labai labai to jau *white color jobs*, kur moterys yra, tikrai nori greitai grįžt į darbą ir jų darbas labai toksai, nu, reikalaujantis, nu tas *demanding*, nežinau, į galvą ateina žodis *demanding*. Tai joms gali būti

problema, jom (pauzė). Bet man labai patiko dabar, bet.. ai, dabar šituose rajonuose, o regionuose tai aš išvis nežinau, ar čia yra problem-, aš, aš tiesiog nelabai žinau. Ma-, man labai patiko dabar, dabar kur buvo pasiūlymas ir, man atrodo, jis nuo kitų metų bu-, bus, tai yra, kad jeigu – tokia kaip trišalė sutartis, kaip suprantu, pasidarys, tarp šeimos, tarp auklės, ir savivaldybės, ir tada apmoka dalį atlyginimo. Nes kuo, mm, kuo Prancūzija tai daro, galbūt jie pasiima tiesiog iš gerosios praktikos. Aa, tai sprendžia labai tą derinimą šeimos, ypač tom, tom šeimom, kurios turi mažiukus vaikus ir labai mažus vaikus, kurios vestų į lopšelius, nes į lopšelių vaiką atiduot yra gan sunku, todėl sakau, yra toksai, ar tų lopšelių trūksta? Ar tikrai, ar tikrai būtų ta paklausa tiems lopšeliams, ar, ar atiduotų tai visai dienai lopše-, aš ne-, man pačiai, kaip mamai, tai labai sunku suvokti. Man tai labai gaila tų šeimų, kurios turi vesti, nes... Nežinau. Jo, man asmeniškai tai toksai labai nėra priimtinas apskritai, tiesiog subjektyviai, dalykas. Bet tos vat auklės paslaugos ir kai savivaldybė prisideda, ar valstybė ten, nežinau, iš kur, tikriausiai savivaldybė bus, biudžetai savivaldybės. Tai yra labai gerai, nes tada mamos gali grįžti į darbus anksčiau ir dirbti po valandą, po dvi, po tris, po pusę etato (kosėja) ir nesijaudinti, kad vaikas kažkur ten. Nes jeigu, aš irgi lygiai tą patį dariau, ta prasme, aa, tu dirbti, o vaikas yra su aukle, bet vaiką nueini pamaitinti, vėl nueini dirbti, jeigu jis rėkia, tu ateini, jį – jeigu visai dar mažiukas – ateini, nuramini. Aa, po to ten, jo, daug, daug lengviau. Ir mamai lengviau, ir tiesiog tas visas, nu, derinimas, yra, vyksta lengviau. Aš tuo vat pasiūlymu esu labai labai patenkinta ir išsprendžia kita problema. Auklių šešėlinė rinka. Nes turi būti trišalė su-, sutartis, tai iš karto, nu, nu sprendžia šitą problemą. Nes tada, aa, negalė-, nu, nu suprantat tiesiog, nesiplėsiu.

T: Taip.

E: Išsprendžia šitą šešėlinę rinką, tai va. Tai, jo. Tai ne-, nežinau, ar tas tinklas yra per mažas, ar tiesiog paklausa, nu, jo, labai sunku nuspręsti tą paklausą. Mes, jeigu skaičiuojam pagal tai, kiek gimsta vaikų, ee, ir nėra lopšelių, tai taip, bet ar jų tikrai reikia? Tai nežinau, bet ko tikrai reikia, tų vat valandinių, jo, valandinių auklių daugiau, tų vat paslaugų tikrai reikia. Tai ir aš ma-, labai džiaugiuosi, kad nuo kitų metų tai bus skatinama. Tai va.

T: Ee, eisim į pabaigą ir dabar toksai labai bendrinis klausimas, aa, tai, ką, jūsų manymu, tiksliau, kokius žingsnius turėtų žengti valstybė, ta, kad – galim imti per ateinančią kadenciją keturių metų – kad ateityje šeimos politika, šeimos ir darbo derinimas būtų kuo įmanoma labiau efektyvesnis?

E: (galvoja) () (juokiasi) toksai jo, tikrai jau bendras (pauzė). Ką galėtų valstybė, nežinau, mylėt mamas (juokiasi).

T: Gal turit, pavyzdžiui, gal turit kokių nors pavyzdžių iš kitų valstybių, gal kažkokių gerųjų praktikų, ko mes nesam įsivedę, bet kas, kas būtų labai naudinga mum, gal va taip tada pasižiūrėt.

E: Jo, bet ar, aa, bet būtent va tą vat, tos auklės nuo kitų metų, kai prasidės, tai jina ir yra geroji praktika ir, sakau, pati esu siūlius šitą dalyką. TaE::, tikrai. O visa kita, iš tikrųjų, gan neblogai viskas yra. Gan neblogai (juokiasi). Kad labiau šeimos derinimas... (pauzė) jo, taip sunku, taip pasakyti (pauzė). Net nežinau (juokiasi), nes iš tikrųjų, ai, su () yra gan neblogai, bet, jo, dėl, dėl tų darželių, tai jų tiesiog, nu iki-, ikimokyklinio ugdymo, tai tikrai reikėtų daugiau, reikėtų daugiau ten Vilniaus rajone, kuris iš viso, nežinau, ką jis ten daro, keliai blogi, ligoninių nėra, nežinau, kažkoks keistas tas rajonas iš viso, aplink Vilnių ir ką jis, nežinau (juokiasi), nieko jame nėra. Aa::, jo (pauzė). Tai tame rajone reikėtų daugiau, ką aš tikrai žinau, o (pauzė), o kad daugiau... Žinot, yra tokie vaikų priežiūros kambariai. Nu aš, kur anksčiau sakiau, kad tiesiog galėtų moterys prieiti ir fiziškai tiesiog įrengti tas vietas, nes nėra. Gali būti tiesiog paprastam tualete, nu kaip oro uostuose visur. Yra neįgaliųjų tualetai ir yra tiesiog stalas padarytas, yra degalinėse stalas padarytas. Kodėl visur kitur negali jis būti? Sakau, ir jis yra tiesiog prekybos centruose, oro uoste, degalinėj (juokiasi), o visur kitur, niekam neįdomu. Tai vat, kuo daugiau, universitetuose, kodėl ne? (pauzė) Aa, jo, kokios kitos priemonės, ką aš šiaip galvo-, galvočiau, tai ten, ten labiau gal susiję su, apskritai su gal ir demografinėmis problemomis, kaip jas spręsti, bet čia jau toksai kitas klausimas, nes... Man, kadangi moterys tokios skirtingos, aa (pauzė) ir, kas yra dabar moterim vat sunku, kurios vat priversto-, priverstos yra dirbti, kurios neturi darbo stažo, tai mano toksai būtų noras, kad, nu jom būtų lengviau, ypač, ee, ypač turint omeny, kad dabar vaiko susilaukimas vis atidedamas tolesniam ir tolesniam laikui. Ir tai yra labai susiję nuo valsty-, labai susiję su valstybės politika, todėl, kad, aa, ir kaip jina tai netiesiogiai daro, ta prasme? Turi, ir moterys, mes džiaugiamės, be abejo, džiaugiamės, aš taip nesakau, kad mes nesidžiaugiam, bet jos nori išsilavinimo, labai gerai. Bet tas išsilavinimas yra bakalauras, magistras, galbūt dar kas nors, o galbūt ten dar doktorantūra arba antras magistras, ką irgi daro dabar dažnai. Tada tam, kad tu::, apie šeimą dar negalvojam, apie šeimą tai ne, nes reikia, nu, darbo, reikia darbo. Tada reikia karjeros, tada kažkiek palipti, kažkur tenais, ne tai, kad dirbi, reikia įsitvirtinti, ir tada vis toliau ir toliau. Ir tada galvoja apie šeimą, tada, nu gal-, tada jau ne nuo tavęs priklauso, čia tu surasi partnerį, nesurasi partnerio, tai yra vien-, labai didelė problema, kad jau po to... „O kur partneris?! Tai aš jau šeimos noriu“, bet niekas nepasidaro vat čia ir dabar. Tai, ir tada, aa, jo, ir tada jau tos vat demografinės prasideda problemos, tiesiog vaisingumo problemos. Tai ką aš daryčiau, aš tiesiog, arba naikinčiau darbo stažą išvis (pauzė), arba labai didinčiau išmoką neturint darbo sta-, nu realiai naikinčiau darbo sta- (juokiasi). Ir, ir kelčiau tą bazi-, bazinę išmoką, nes mes su tom visom derinimo, mm, politikom, mes vėlgi rūpinamės tom pačiom pačiom soc-, aukščiausio socialinio, socioekonominio lygio moterim, labiausiai realiai moterim, vyrais mes mažai rūpinamės iš tikro, mes moterim rūpinamės, kas yra gal ir gerai. Aa, tai, jo, mes rūpinamės jom, jomis, o tos, kurios vat, ar ten, pavyzdžiui, tam, nu būna, ne tai, kad tu neplanavai ir paplanavai ir, aa, studijų metu susilauki ir panašiai. Ir tada tu neturi teisės į normalią išmoką, tu turi tenais jau, jau į šitą, nebe, ne šiaip išmoką, bet šitą, pašalpa.

Tada jau pašalpa, tada jau tu kažkokia, nu, ne-, nebe-, nu, iš karto tu iškrenti iš normalios visuomenės, tu išmetamas. Universitete, aa, tų vaiko priežiūros kambarių nėra. Stalų nėra, ta prasme, mes iš karto galvojame, kad susilaukti vaikų gali tik tais ten 30 plius. Kai baigė visus mokslus, turi darbus ir tada turi jau, jo, šeimą (pauzė). Nu ir tada tau vaikai. Tai tada mes nesistebėkim, kad yra ta demografinė tokia prob-, tokia situacija. Tai, ir sakau, tuo labiau, tos moterys, kurios ir vėliau susilaukia, jos pradeda studijuoti. Studijuoti ir turėti vaiką yra norma-, ta prasme, įmanoma. O mums susidaro taip, kad jeigu tu susilauki vaiko studijų metu, tai yra jau labai blogai. Ir tada, sakau, ta, tas socialinis statusas to žmogaus iš karto yra pažeminamas, nes jis jau gauna nebe išmoką, kaip kiti, jis gauna pašalpą, jis turi rašyti praš-, prašymus, jis turi eiti į savivaldybę, jis turi įrodinėti savo šiaip finansinę padėtį. Ir man atrodo, kad va šitas yra labai negerai. Nežinau, kiek čia labai susiję su darbo derinimu, bet čia galbūt tiesiog su tuo gyvenimo derinimu, su studijomis, kodėl negalima derinti su studijomis, jeigu mes kalbam, va sakiau, ne šeimos, o gyvenimo ir darbo, o kodėl mes negalim gyvenimo arba šeimos ir studijų derinimo. Apie tai nieks išvis nekalba, mes kalbam apie darbą. Nu tai va, tai galbūt čia irgi bus toksai va, kažkas kito, ko nieks nepasakė.

T: Tikrai taip. Su klausimais aš baigiau. Dar turiu tokį paskutinį, kad nebent turit kažką pasidalint, bet man atrodo, jūs kaip tik ir pasidalinot kažko tokio, ko mes neaptarinėjome ir kas yra visiškai nauja ir labai įdomu. Tai nebent norit dar ką nors pasakyti.

E: Tai ne, labai džiaugiuosi, kad šitą paskutinį sugalvojau, pati stebiuosi savim.

T: (juokiasi).

E: Aš esu apie tai kalbėjus, kaip visuo-, valstybė netiesiogiai padaro taip, kad mes vis atidedam tą šeimą į tolį, bet niekada nebuvau sugalvojęs, kad šeimos ir studijų derinimas, čia labai gerai sugalvojau (juokiasi).

T: Labai įdomu.

E: Ir, aišku, mes kai girdim tuos žmones, matom pavienius žmones, kurie ten deda piktus veidukus arba sako, kad „man čia pablogėjo situacija, kodėl jūs čia verčiat mane dabar“ ar panašiai, tai jo, tai tie, tas irgi susideda, susideda ir tada jau matai tokį jau paveikslą, kad, nu jo, jo, nebūtina čia visų verst daryt vienodai. Laisvė apie tai ir yra, apie galimybę rinktis. Man, man vat tas yra, apie, apie lankstumą ir apie galimybes, skirtingas. Tai va, ačiū labai, kad pakvieteit. Labai, labai malonu.

T: Ačiū Jums.